

ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΣΟΛΑΚΗ

νεοελληνική γραμματική

τῆς ε' καί στ' δημοτικοῦ



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1981

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ανώμαλα λέγονται τα ρήματα
που σχηματίζουν τους χρόνους
με δύο τους τρόπους
- πρώτο - έτερο - αόριστος έφρασα

Τα ρήματα που καταλύονται
σε δύο γραφονται με ένα δ.

Τα ρήματα που έχουν χαρα-
κτήρα γρό μάται και αόριστος
αόριστος

βλέπω - έβλεπα - αόριστος είδα

Πολλά ρήματα δεν σχηματίζουν
όλους τους χρόνους. Αυτά λέγονται
ελλιπεια ρήμα.

Μερικά σχηματίζουν μόνο στο
πρῶτο ενικό πρόσωπο και λέγονται
απρόσωπα.

Ευχαριστός λέγεται ο αόριστος που
πριν από την κατάληξη έχει οποιονδήποτε

2) ²Ιωάννα Παπαγιαννούλα
δήποτε σύμφωνα τῶς τῶς Γ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

φωτῆα βάζουμε τὸ μισή.

2) Αν ὁμως τελειώνεται σὲ ἀμφισβ
τότε βάζουμε τὸ ἄμισα

Τὸ σὺνθεσ μισή γράφεται μὲ ἡ' ἂν
τὸ πρῶτο σὺνθεστικὸ εἶναι τὸ εἰς ἡ'
μισή.

Με ἀπόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

Τὸ μισὶ σὲ σὺνθεστικὸ γράφεται μὲ
6.

Πανεπιστήμιο Πάρισι

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε ΚΑΙ ΤΗΣ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ

Με τη βοήθεια της Ελληνικής Κυβερνήσεως το 1880
και με την επιμέλεια του Διευθυντού Γραμματικής
και Λογικής του Γενικού Λυκείου Αθηνών
Κωνσταντίνου Βασιλείου εκδόθηκε το 1880

ΧΡ. ΤΣΟΛΑΚΗ

Ος αριθμοί από το 13 μέχρι το 19 γράφονται με μία λέξη.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Από το 21 και πάνω γράφονται με δύο λέξεις, Νίκες Παταγιανωίδας
ταίξη ζα 1

150
90

600
300

9000



1981-85

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981

17324

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ χυλιγούρασα σὲ
—ωνυ νότον κόν Ροθπ
—αυό εὐροσά σὲ — αὐαί
σὲ — θησον

Βυαρμένοι Μετοχή, χροῖα γαφραμα
—ήκασ, φωνή) Μαθητικῆς — αὐαί
—α σὺ βουαί

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΟΓΟ

ο έτερωτος και ο άοριστος
λέγονται άρχιμοί χρόνοι γιατί
άμα ξέρου με αύτους μπορούμε
νά βχηματίσαμε άλλους τούς χρόνους.

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

- Τί υπέροχος ζωγραφικός πίνακας! Τέτοιο πορτραίτο του Σολωμού δέν έχω ξαναδει. Ποιός τό ζωγράφισε;
- Είναι έργο τής αδελφής μου. Έχει τελειώσει τή Σχολή Καλών Τεχνών.
- Φώτισέ το μ' εκείνη τή λάμπα. θέλω νά τό δώ στίς λεπτομέρειές του. Μήν τό μετακινείς, σέ παρακαλώ. . . "Α! μά αυτό είναι άριστούργημα!
- Είναι ένα άληθινό έργο τέχνης. Όλοι αυτό λένε.

© Τί είναι πρόταση

Δνό άνθρωποι συζητοϋν για ένα πορτραίτο. Έ συζήτηση γίνεται μέ σύντομα κομμάτια του λόγου· τό καθένα από αυτά άποτελείται από λέξεις βαλμένες πλάι πλάι έτσι, ώστε νά δίνουν ένα άπλό νόημα :

- Τί υπέροχο πορτραίτο!
- Τέτοιο πορτραίτο του Σολωμού δέν έχω ξαναδει.
- Ποιός τό ζωγράφισε;

Τά κομμάτια αυτά του λόγου λέγονται **προτάσεις**.

Πρόταση είναι ένα σύντομο κομμάτι του λόγου μέ άπλό νόημα.

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

A

Στόν παραπάνω διάλογο :

1	Υπάρχουν προτάσεις με τίς όποιες εκείνος που μιλάει δίνει μία πληροφορία ή κρίνει κάτι.	→ • Είναι έργο της αδερφής μου. → • Είναι αληθινό έργο τέχνης.
Οί προτάσεις αυτές λέγονται προτάσεις κρίσης .		

2	Υπάρχουν προτάσεις με τίς όποιες εκείνος που μιλάει εκφράζει μία επιθυμία.	→ • Φώτισέ το μ' εκείνη τή λάμπα. → • Μήν τό μετακινείς.
Οί προτάσεις αυτές λέγονται προτάσεις επιθυμίας .		

3	Υπάρχουν προτάσεις με τίς όποιες εκείνος που μιλάει εκφράζει μία έρώτηση.	→ • Ποιός τό ζωγράφισε ;
Οί προτάσεις αυτές λέγονται ερωτηματικές προτάσεις .		

4	Υπάρχουν προτάσεις με τίς όποιες εκείνος που μιλάει εκφράζει θαυμασμό.	→ • Τί υπέροχος ζωγραφικός πίνακας !
Οί προτάσεις αυτές λέγονται επιφωνηματικές προτάσεις .		

B

Στόν παραπάνω διάλογο οί προτάσεις :

1. • *Τέτοιο πορτραίτο τοῦ Σολωμοῦ δέν ἔχω ζαναδεῖ*
• *Μήν τό μετακινεῖς*

ἔχουν ἄρνηση (δέν, μήν)
καί γι' αὐτό λέγονται **ἀρνητικές προτάσεις**

2. • *Εἶναι ἔργο τῆς ἀδερφεῆς μου*
• *Εἶναι ἀληθινό ἔργο τέχνης*

δέν ἔχουν ἄρνηση καί γι' αὐτό λέγονται **καταφατικές προτάσεις.**

Ἐπομένως :

1. Ὄταν μιά πρόταση ἔχει ἄρνηση λέγεται **ἀρνητική πρόταση.**
2. Ὄταν μιά πρόταση δέν ἔχει ἄρνηση λέγεται **καταφατική πρόταση.**

Ἀσκήσεις

1. Νά βρεῖς τό εἶδος τῶν προτάσεων πού ἀκολουθοῦν:

- α. Τό φεγγάρι κοιτάζε τόν κῆπο. Τόν κοιτάζε ὥρα πολλή.
— Τί ὄμορφος πού εἶναι! μουρμούρισε γεμάτο θαυμασμό.
- β. Ὁ Θεός ρωτοῦσε, οἱ ἄγγελοι ἀπαντοῦσαν.
— Ἄνοιξτε τή σελίδα τῆς προόδου. Πῶς πᾶνε οἱ ἄνθρωποι;
— Πολύ καλά, ἀποκρίθηκε ὁ μέγας Ἄγγελος. Ξαναπῆγαν στό φεγγάρι καί φωτογράφισαν καί τήν Ἄφροδίτη.
Ὁ Θεός κούνησε τό κεφάλι του.
— Ἄπό ἀγάπη, ἀπό ὁμόνοια, ἀπό συμπόνια πῶς πᾶνε;
Οἱ ἄγγελοι κόμπιασαν.
- Ἄγγελική Βαρελά
- γ. Τό γατάκι μας δέν εἶναι τέλεια εὐτυχισμένο! Κάτι τοῦ λείπει.

▲ 2 Νά σχηματίσεις μία πρόταση από τό κάθε είδος.

- Παράδειγμα : 'Ο άνθρωπος ξεκίνησε γιά τ' άστέρια (πρόταση κρίσης).

Γ

- Κύριες καί δευτερεύουσες προτάσεις**
- α *Χτές βράδυ δέν κοιμήθηκαν καθόλου τά παιδιά.*
 - β *Σήμερα νυστάζω.*
 - γ ... + γιά νά μήν κρυνώνει.
 - δ ... + γιατί ήταν παλικάρι.
 - ε *"Αν δέ στοιχειώσετε άνθρωπο + ...*
 - στ *"Όταν γαληνέσουν οί θάλασσες + ...*

- Οί προτάσεις α καί β έχουν ολοκληρωμένο νόημα καί γι' αυτό μπορούν νά σταθοῦν μόνες στό λόγο. Οί προτάσεις αυτές λέγονται **κύριες προτάσεις**.
- Οί προτάσεις γ, δ, ε, στ δέν έχουν ολοκληρωμένο νόημα καί γι' αυτό δέν μπορούν νά σταθοῦν μόνες στό λόγο. Οί προτάσεις αυτές λέγονται **δευτερεύουσες προτάσεις**.

Μιά δευτερεύουσα πρόταση, γιά νά σταθεί μέσα στό λόγο, έχει ανάγκη από μία κύρια πρόταση. "Έτσι, καθεμιά από τίς προηγούμενες δευτερεύουσες προτάσεις γ, δ, ε, στ ἄν συνδεθεί μέ μία κύρια πρόταση, δίνει μαζί της ἕνα ολοκληρωμένο νόημα καί στέκεται κοντά της μέσα στό λόγο :

- γ

<u>Φοροῦσε ἕνα μαντίλι στό λαιμό,</u>	<u>για νά μήν κρυνώνει</u>
↓	↓
κύρια πρόταση	+ δευτερεύουσα πρόταση

- δ

<u>"Όλοι τόν αγαποῦσαν τόν καπετάνιο,</u>	<u>γιατί ήταν παλικάρι</u>
↓	↓
κύρια πρόταση	+ δευτερεύουσα πρόταση

• ε Ἄν δέ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δέ στεριώνει
 ↓ ↓
 δευτερεύουσα πρόταση + κύρια πρόταση

• στ Ὄταν γαληνέμουν οἱ θάλασσοι, θά φύγουν τὰ καράβια
 ↓ ↓
 δευτερεύουσα πρόταση + κύρια πρόταση



πὼς οὖν στο εἰρησίο
Ἀσκήσεις

▲ 1) Νά χωρίσεις τίς κύριες ἀπό τίς δευτερεύουσες προτάσεις :

δωσειφ. Ὄταν φτάσαμε στήν ἐκκλησιά, δέ βλέπαμε πιά τή θάλασσα. Μιά βερίά καταγιά τήν εἶχε σκεπάσει. Τήν ἀκούγαμε μόνο νά μουγκρίζει ἀπό κάτω.
 • Ἐγραψε στή μητέρα μου ὅτι θά ἴρχόταν γιά τό Πάσχα.
 • Κάναμε Πάσχα μαζί, ὅπως τό ἔχε πεί ἡ μητέρα.
 • Δέν ξέρω πόσες ὥρες μείναμε ἐκεῖ.
 Αἰμιλία Πετράκη

2) Νά βάλεις τίς προτάσεις πού λείπουν, ὥστε οἱ φράσεις νά δίνουν νόημα :

- α/ Θά πῶν γιά βάρια γιά νά ἀνοιχτῶ στό πέλαγος
- β/ ὅτι θά γυρίσει
- γ/ Ἦρθαι ὅπως τά περίμενε
- δ/ Φαντάζεσαι πόσο ὅταν ὅτι
- ε/ Ἦρθαι, ἐπειδή
- στ/ Τόν ἐπισκεπτόμουν τακτικά, ἂν καί

Οί προτάσεις	Αποτελούνται από
• α <u>Ὁ Πέτρος</u> <u>παρακολουθεῖ</u> <u>προσεκτικά</u>	Ὁ + Πέτρος παρακολουθεῖ + προσεκτικά
• β <u>Ὁ συμμαθητής μου</u> <u>ὁ Πέτρος</u> <u>εἶναι</u> <u>προσεκτικός</u>	Ὁ συμμαθητής μου + ὁ Πέτρος εἶναι + προσεκτικός
• γ <u>Ἡ Ἐλένη</u> <u>τραγουδάει</u> <u>μελωδικά</u>	Ἡ + Ἐλένη τραγουδάει + μελωδικά
• δ <u>Ἡ φίλη μου</u> <u>ἡ Ἐλένη</u> <u>τραγουδάει</u> <u>ὁμορφα</u>	Ἡ φίλη μου + ἡ Ἐλένη τραγουδάει + ὁμορφα

να βρούμε τὸν κανόνα μὲντοι μας

Στὰ παραδείγματα παρατηροῦμε ὅτι μέσα στὴν ἴδια πρόταση μερικές λέξεις δένονται μεταξύ τους περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι μέ ἄλλες λέξεις. Ἔτσι ἀποτελοῦν ἰδιαίτερες ὁμάδες οἱ ὁποῖες ὀνομάζονται σύνολα λέξεων.

Α.— ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

• **Ὄνοματικό σύνολο καί ρηματικό σύνολο**
(Ἵποκείμενο καί Κατηγορημα)

Ἡ πρόταση → ↓	Αποτελεῖται ἀπὸ	
	Ὄνοματικό σύνολο	Ρηματικό σύνολο
α. <u>Ὁ Μιαούλης</u> <u>ἦταν</u> <u>ναύαρχος</u>	<u>Ὁ Μιαούλης</u>	<u>ἦταν ναύαρχος</u>
β. <u>Οἱ ἀγῶνες</u> <u>δέν</u> <u>τελειώσαν</u>	<u>Οἱ ἀγῶνες</u>	<u>δέν τελειώσαν</u>
γ. <u>Ὁ ἥλιος</u> <u>εἶναι</u> <u>λαμπρός</u>	<u>Ὁ ἥλιος</u>	<u>εἶναι λαμπρός</u>

Στὰ παραπάνω παραδείγματα κάθε πρόταση ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σύνολα :

1. Από τό ονοματικό σύνολο : *Ὁ Μιαούλης, οἱ ἀγῶνες, ὁ ἥλιος*
2. Από τό ρηματικό σύνολο : *ἦταν ναύαρχος, δέν τελείωσαν, εἶναι λαμπρός*

η Τό ονοματικό σύνολο πού φανερώνει γιά ποιόν γίνεται λόγος στήν πρόταση λέγεται ὑποκείμενο . η	→ <i>Ὁ Μιαούλης</i> <i>Οἱ ἀγῶνες</i> <i>Ὁ ἥλιος</i>
η Τό ρηματικό σύνολο φανερώνει ἐκεῖνο πού λέμε στήν πρόταση γιά τό ὑποκείμενο καί λέγεται κατηγορημα . η	→ <i>ἦταν ναύαρχος</i> <i>δέν τελείωσαν</i> <i>εἶναι λαμπρός</i>

η Τό ὑποκείμενο καί τό κατηγορημα εἶναι οἱ **κύριοι ὄροι** μιᾶς πρότασης. η

η Ἡ πρόταση πού ἀποτελεῖται μόνο ἀπό τό ὑποκείμενο καί τό κατηγορημα λέγεται **ἀπλή πρόταση**. η

Τό κατηγορημα
μπορεῖ νά ἀπο-
τελεῖται

→ μόνο ἀπό ἕνα ρῆμα : μονολεκτικό κατηγορημα : *τελείωσαν*

→ ἀπό τό ρῆμα εἶμαι καί ἀπό ἕνα ὄνομα : περιφραστικό κατηγορημα : *ἦταν ναύαρχος, εἶναι λαμπρός.*

η **Στό περιφραστικό κατηγορημα :**

1. Τό ὄνομα λέγεται κατηγορούμενο καί ἀποδίδει στό ὑποκείμενο μιᾶ ἰδιότητα. η
 → *ναύαρχος*
 → *λαμπρός*
2. Τό ρῆμα **εἶμαι** λέγεται **συνδετικό**, γιατί συνδέει τό ὑποκείμενο μέ τό κατηγορούμενο. η
 → *ἦταν*
 → *εἶναι*

Άσκησης

▲ 1α/ Νά χωρίσεις τά ονοματικά καί τά ρηματικά σύνολα :

- Τό ἀρνάκι τρόμαξε πολύ.
- Μιά πεταλούδα πέταξε μακριά.
- Ὁ αἰτός δέν ξαναγύρισε.
- Τό φεγγάρι ἦταν ὄλοστρόγγυλο.

β/ Σέ κάθε πρόταση νά βρεῖς τό ὑποκείμενο, τό κατηγορημα καί τό κατηγορούμενο, ἂν ὑπάρχει.

▲ 2 Νά συμπληρώσεις τήν κάθε πρόταση μέ τό σύνολο πού τῆς λείπει :

- Τό ἀεροπλάνο →
- Ὁ ἀστροναύτης →
- Ὁ πλοίαρχος →
- Ὁ γιατρός →
- βυθίστηκε.
- ἔφυγε.
- εἶναι βαθύ.
- δέν ἀκούεται.

• Παράδειγμα: Τό ἀεροπλάνο ἀπογειώθηκε ὁμαλά.

3

B.— ΣΥΝΘΕΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- α Ὁ Μιλτιάδης καί ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν στρατηγοί
- β Ἀέρας, γῆ, νερό, φωτιά θά ξαναγίνω

Όταν μιά πρόταση ἔχει περισσότερα ἀπό ἓνα ὑποκείμενα (π. α) ἢ κατηγορούμενα (π. β) λέγεται **σύνθετη πρόταση**.

Γ.— ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- α Ὁ ἥλιος λάμπει
- β Τά παιδιά παίζουν
- α₁ Ὁ ἥλιος λάμπει στά βουνά καί στούς κάμπους
- β₁ Τά παιδιά παίζουν ξένοιαστα στήν ἀκρογιαλιά

· Οἱ προτάσεις α καί β λέγονται ἀπλές προτάσεις, γιατί ἔχουν μόνο τούς κύριους ὄρους.

· Οἱ προτάσεις α₁ καί β₁ ἔγιναν ἀφοῦ προσθέσαμε στούς κύριους ὄρους τῶν ἀπλῶν προτάσεων κάποιους προσδιορισμούς, δηλαδή κάποια συμπληρώματα :

Ὁ ἥλιος λάμπει + στά βουνά καί στούς κάμπους

Τά παιδιά παίζουν + ξένοιαστα στήν ἀκρογιαλιά

· Μιά πρόταση μέ προσδιορισμούς ὀνομάζεται **ἐπαυξημένη πρόταση**.

Δ.— ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- α Πήγαινε (ἐνν. ἐσύ)
- β Χρόνια πολλά (ἐνν. νά ζήσεις)
- γ Τά βουνά εἶναι δασωμένα, οἱ κάμποι δέν εἶναι (ἐνν. δασωμένοι)
- Ἡ πρόταση ἀπό τήν ὁποία παραλείπονται κύριοι ὄροι λέγεται **ἔλλειπτική πρόταση** (π. α, β, γ).

Ἀσκήσεις

▲ 1 Νά βρεῖς τίς σύνθετες, τίς ἐπαυξημένες καί τίς ἔλλειπτικές προτάσεις :

- Ὁ λύκος καί ἡ ἀλεπού ἔγιναν φίλοι.
- Σαρανταπέντε μάστοροι κι ἐξήντα μαθητάδες γιοφύρι ἐθεμέλιωναν στής Ἄρτας τό ποτάμι.
- Τόν κλαίει ἡ νύχτα κι ἡ αὐγή, τ' ἄστρο καί τό φεγγάρι.

- Ὁ φίλος μου ἦταν τίμιος καί εἰλικρινής.
- Πότε θά φύγετε; — Αὔριο.
- Ὁ Κώστας κι ὁ Πέτρος εἶναι φίλοι; — Εἶναι.
- Τό ἀεροπλάνο κατέβηκε χαμηλά.
- Τό ἀεροπλάνο χάθηκε μέσα στά σύννεφα.
- Ὁ Ὀρφέας ἦταν γλυκός τραγουδιστής.
- Ὁ Ὀλυμπος, τό ψηλό βουνό, στεκόταν περήφανο ἀντίκρυ μας.

▲ 2 Μέ τίς ἀπλές προτάσεις πού σοῦ δίνονται νά σχηματίσεις ἐπαυξημένες ἢ σύνθετες προτάσεις, ὅπως στό παράδειγμα :

- Τό ρόδο εἶναι λουλούδι. (ἀπλή)
- Τό ρόδο εἶναι λουλούδι ὠραῖο. (ἐπαυξημένη)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης γυρίζει. (ἀπλή)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης γυρίζει ἀπό χωριό σέ χωριό. (ἐπαυξημένη)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης τή νύχτα τῆς Πρωτοχρονιάς γυρίζει ἀπό χωριό σέ χωριό καί ἀπό πόλη σέ πόλη. (ἐπαυξημένη)
- Ὁ Ἀπόλλωνας ἦταν θεός. (ἀπλή)
- Ὁ Ἀπόλλωνας καί ἡ Ἀθηνᾶ ἦταν θεοί. (σύνθετη)
- ✓ Τά παιδιά ἐπαιζαν →
- ✓ Ὁ κῆπος ἦταν πελώριος →
- ✓ Τά πουλιά φτερούγιζαν →
- ✓ Τό αὐτοκίνητο σταμάτησε →
- ✓ Ἡ ὥρα πέρασε →

ΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΗΜΙΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΠΡΟΤΑΣΗ

Πέτρωσε εὐθύς τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη του· σοβαρεύτηκε τὸ πρόσωπό του. Γύρισε καὶ μέ κοιτάζε ἀφαιρεμένα, σάν νά ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

Ἀ. Καρκαβίτσας

Ὁ λόγος χωρίζεται σέ περιόδους, ἡμιπεριόδους καὶ προτάσεις.

- ⊙ **Περίοδος** λέγεται λόγος ὁλοκληρωμένος πού ἀρχίζει καί τελειώνει μέ τελεία.

Ἡ περίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἢ περισσότερες προτάσεις.

- ⊙ **Ἡμιπερίοδος** λέγεται μέρος μιᾶς περιόδου πού ἔχει δικό του νόημα καί πού βρίσκεται ἀνάμεσα σέ τελεία καί ἄνω τελεία ἢ ἀνάμεσα σέ δύο ἄνω τελείες.

Ἡ ἡμιπερίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἢ περισσότερες προτάσεις.

Ἡ διαίρεση τοῦ κειμένου μας

<i>Πέτρωσε εὐθύς τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη του· σοβαρεύτηκε τὸ πρόσωπό του.</i>	→ 1η ἡμιπερίοδος (Μία πρόταση)	} 1η περίοδος
	→ 2η ἡμιπερίοδος (Μία πρόταση)	
<i>Γύρισε καὶ μέ κοιτάζε ἀφαιρεμένα. σάν νά ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ κεφάλι του.</i>	→ 1η πρόταση	} 2η περίοδος
	→ 2η πρόταση	
	→ 3η πρόταση	

Ὅπως βλέπουμε στὸν πίνακα τὸ κείμενό μας διαιρεῖται σέ δύο περιόδους :

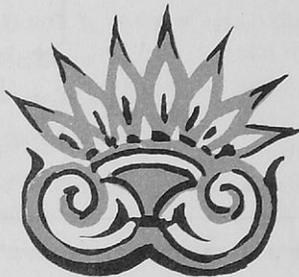
ἡ **πρώτη περίοδος** ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἡμιπεριόδους· ἡ κάθε ἡμιπερίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ μία πρόταση.

ἡ **δεύτερη περίοδος** ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς προτάσεις.

▲ Νά χωρίσεις τό παρακάτω κείμενο σέ περιόδους, ήμιπερίοδους καί προτάσεις :

- Μερικοί λοτόμοι ἔσκιζαν ἕνα πεῦκο· καί τό ἔσκιζαν εὐκολα μέ σφήνες πού ἔφτιασαν ἀπό τό ξύλο του. Καί εἶπε τό πεῦκο· «δέν παραπονιέμαι τόσο μέ τό πελέκι πού μ' ἔκοψε, ὅσο μέ τίς σφήνες πού γεννήθηκαν ἀπό μένα».

Αἰσώπου μῦθοι, μετάφρ. Θρ. Σταύρου



ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ

ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

5



ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μπροστά σ' ένα μεγάλο πρόβλημα

Ἡ γρήγορη ἀνάπτυξη τῶν πόλεων καί τῶν βιομηχανιῶν φορτώνει ὅλο καί περισσότερο τόν ἀέρα μέ καυσαέρια πού εἶναι δηλητήρια. Ἀντίθετα, τό πράσινο πού ἀνανεώνει τόν ἀέρα, ὄχι μόνο δέν αὐξάνεται, ἀλλά πολλές φορές καταστρέφεται ἀπό τούς ἀνθρώπους ἀπερίσκεπτα. Ἄν δέ φροντίσουν οἱ ἄνθρωποι, ὥστε αὐτό νά μὴ συνεχιστεῖ, θά βρεθοῦν μπροστά σ' ένα μεγάλο πρόβλημα.

Οἱ φθόγγοι

- Ὁ λόγος, ὅπως μάθαμε, γίνεται ἀπό προτάσεις →
 1. Ἄν δέ φροντίσουν οἱ ἄνθρωποι,
 2. ὥστε αὐτό νά μὴ συνεχιστεῖ, → εἶναι τρεῖς προτάσεις
 3. θά βρεθοῦν μπροστά σ' ένα μεγάλο πρόβλημα.
- Οἱ προτάσεις γίνονται ἀπό λέξεις

ἄνθρωποι, νά, μεγάλο → εἶναι λέξεις

- Οί λέξεις γίνονται από φωνές. Αυτό τό καταλαβαίνουμε όταν προφέρουμε τίς λέξεις· βγάζουμε τότε φωνές :
- * Γιά τή λέξη *αν* βγάζουμε δύο φωνές → *α, ν*
- * Γιά τή λέξη *μεγάλο* βγάζουμε έξι φωνές → *μ, ε, γ, α, λ, ο*

Τίς φωνές από τίς όποίεσ γίνονται οί λέξεις τίς όνομάζουμε **φθόγγους**.

- Ή γλώσσα μας έχει 25 φθόγγους →

*α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ,
ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ,
τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ*

Τά γράμματα

- Τούς φθόγγους τούς παριστάνουμε μέ γραπτά σημάδια. Τά γραπτά αυτά σημάδια τά λέμε **γράμματα**.
- Τούς φθόγγους πού προφέρουμε, όταν λέμε τή λέξη *μεγάλο*, τούς παριστάνουμε μέ τά γράμματα *μ, ε, γ, α, λ, ο*.

⊙ Τά γράμματα τής έλληνικής γλώσσας είναι 24 :

Μικρά	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	Όνομασία	Μικρά	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	Όνομασία
<i>α</i>	A	<i>άλφα</i>	<i>ν</i>	N	<i>νί</i>
<i>β</i>	B	<i>βήτα</i>	<i>ξ</i>	Ξ	<i>ξι</i>
<i>γ</i>	Γ	<i>γάμμα</i>	<i>ο</i>	O	<i>όμικρο</i>
<i>δ</i>	Δ	<i>δέλτα</i>	<i>π</i>	Π	<i>πί</i>
<i>ε</i>	E	<i>έψιλο</i>	<i>ρ</i>	P	<i>ρό</i>
<i>ζ</i>	Z	<i>ζήτα</i>	<i>σ</i>	Σ	<i>σίγμα</i>
<i>η</i>	H	<i>ήτα</i>	<i>τ</i>	T	<i>ταυ</i>
<i>θ</i>	Θ	<i>θητα</i>	<i>υ</i>	Υ	<i>ύψιλο</i>
<i>ι</i>	I	<i>γιότα</i>	<i>φ</i>	Φ	<i>φί</i>
<i>κ</i>	K	<i>κάπα</i>	<i>χ</i>	X	<i>χί</i>
<i>λ</i>	Λ	<i>λάμδα</i>	<i>ψ</i>	Ψ	<i>ψί</i>
<i>μ</i>	M	<i>μί</i>	<i>ω</i>	Ω	<i>ώμέγα</i>

“Όλα μαζί κάνουν το **άλφάβητο της ελληνικής γλώσσας** και γράφονται με μία καθιερωμένη σειρά που λέγεται **αλφαβητική σειρά**: είναι ή σειρά που δείχνει ο πίνακας.

Άσκησης

- Χτές βράδυ δέν κοιμήθηκαν καθόλου τά παιδιά.
Εΐχαν κλείσει ένα σωρό τζιτζίκια στό κουτί τών μολυβιών.
- ▲ 1. α) Πόσες προτάσεις έχει αυτό τό κείμενο;
β) Κάθε πρόταση από πόσες λέξεις έγινε;
γ) Ἀπό ποιούς φθόγγους έγινε ή λέξη *τζιτζίκια*; Μέ ποιά γράμματα αποδίδουμε τόν κάθε φθόγγο της ;
- ▲ 2. Σχημάτισε τρεις προτάσεις ή καθεμιά τους φρόντισε νά έχει τρεις τουλάχιστον λέξεις του κειμένου.
- Παράδειγμα: Χτές βράδυ τό παιδί μου κοιμήθηκε στίς όχτώ.

6

ΦΩΝΗΕΝΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ

Ἐκεῖνο τό χειμωνιάτικο βράδυ ἔκανε πολύ δυνατό κρύο. Ὁ παγωμένος ἀέρας φουσούσε ἀσταμάτητα καί τό ἐλάφι εἶχε χάσει τό κέφι του.

⊙ Ἡ λέξη *ἐλάφι* σχηματίζεται από τούς φθόγγους *ε, λ, α, φ, ι*

* Ἀπό αὐτούς οἱ φθόγγοι *ε, α, ι* μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή → *ε - λά - φι, ἀ - έ - ρας*

Οἱ φθόγγοι που μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή ὀνομάζονται **φωνήεντα**.

- * Οί φθόγγοι λ, φ δέν μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή καί πηγαίνουν μαζί μέ φωνήεντα → λ, φ, ε - λά - φι

Οί φθόγγοι πού δέν μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή λέγονται **σύμφωνα**.

- Οί φθόγγοι λοιπόν χωρίζονται σέ **φωνήεντα** καί **σύμφωνα**. Σέ φωνήεντα καί σύμφωνα χωρίζονται καί τά γράμματα πού, ὅπως μάθαμε, παριστάνουν τούς φθόγγους.
- * Τά φωνήεντα εἶναι ἑπτά (7) : α, ε, η, ι, ο, υ, ω
- * Τά σύμφωνα εἶναι δεκαεφτά (17) : β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ
- Ἐπίσης, ἀπό τά φωνήεντα
 - * δύο ὀνομάζονται **βραχύχρονα**, τά → ο, ε
 - * δύο ὀνομάζονται **μακρόχρονα**, τά → η, ω
 - * τρία ὀνομάζονται **δίχρονα**, τά → α, ι, υ

⊙

Ἄρχικά καί τελικά γράμματα Τό πρῶτο γράμμα μιᾶς λέξης τό λέμε **ἀρχικό**· τό τελευταῖο τό λέμε **τελικό**.

Στή λέξη *δυνατό* ἀρχικό εἶναι τό **δ**, τελικό τό **ο**.

▲ **Ὄρθογραφία**.

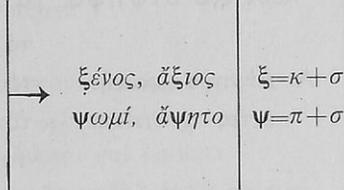
Ἐπίσης, ἀντί γιά τό **σ** στό τέλος τῶν λέξεων γράφουμε **ς** : *σεμνός*.

⊙

Τελικά σύμφωνα Τελικά σύμφωνα εἶναι τό **ς** καί τό **ν**. Πολλές ξένες λέξεις καί μερικά ἐπιφωνήματα τελειώνουν καί σέ ἄλλα σύμφωνα : Ἄνιστáιν, Ἐμμανοῦήλ, Μωάμεθ, σοφέρ, ἄχ! οὔφ!

Διπλά γράμματα

Τό ξ και τό ψ
τά ονομάζουμε
διπλά γράμματα,
γιατί τό καθένα
παριστάνει δύο
φθόγγους:



▲ Όρθογραφία.

Τό **κσ** δέ γράφεται μέ ξ στίς λέξεις τίς σύνθετες μέ τό **έκ** : *έκστρατεύω*.

Άσκήσεις

▲ Από τή γειτονιά μᾶς έδωσαν ένα γατάκι. Ένα χαριτωμένο άσπρο γατάκι, θηλυκό — αλλά μέ πολύ μακριά ... μουστάκια — έξυπνότατο καί ζωηρότατο. Μᾶς τρέλανε όλους τό διαβολάκι!

Γρ. Ξενόπουλος, Άπό τίς Άθηναϊκές έπιστολές

* Νά αναγνωρίσεις :

α) τά φωνήεντα καί τά σύμφωνα·

β) τά βραχύχρονα, τά μακρόχρονα καί τά δίχρονα φωνήεντα·

γ) τά άρχικά καί τά τελικά γράμματα κάθε λέξης.

ΔΙΨΗΦΑ

Στή στιγμή άνοιξε ή πόρτα καί τό πουλί μπήκε στό σπίτι καί πέταξε στόν ώμο τής Έλενίτσας, πού ξαφνιάστηκε μέ τόν άπρόσμενο έπισκέπτη.

* Στή λέξη *άνοιξε* τά γράμματα **ο** καί **ι** παριστάνουν τά δύο μαζί τό φθόγγο (**ι**).

* Στή λέξη *μπήκε* τά γράμματα **μ** καί **π** παριστάνουν τά δύο μαζί τό φθόγγο **μπ**.

- Δυό γράμματα μαζί πού παριστάνουν ένα φθόγγο άποτε-
λοϋν ένα δίψηφο. Τά δίψηφα διακρίνονται σέ :

- | | | |
|--|---------------------------------------|---------------------------|
| | τό ου για τό φθόγγο ου | <i>πουλί</i> |
| * A. Δίψηφα φωνή-
εντα, πού είναι : | τό αι για τό φθόγγο ε | <i>αΐθουσα</i> |
| | τό ει για τό φθόγγο (ι) | <i>τρέχει</i> |
| | τό οι για τό φθόγγο (ι) | <i>οί κάτοικοι</i> |
| | τό υι για τό φθόγγο (ι) | <i>υίοθετώ</i> |
| | τό μπ : | <i>μπαμπάς, μπαμπούνη</i> |
| * B. Δίψηφα σύμφω-
να, πού είναι : | τό ντ : | <i>ντόνω, φίλντισι</i> |
| | τό γκ : | <i>γκέμι, γκρεμίζω</i> |
| | τό τσ : | <i>έτσι</i> |
| | τό τζ : | <i>τζιτζίκι</i> |

- * Τά δίψηφα φωνήεντα είναι μακρόχρονα : *ροϋχο, αίμα.*
- * Τό **αι** καί τό **οι** στό τέλος τής λέξης είναι βραχύχρονα : *είμαι, τοίχοι.*

Ρινικά συμπλέγματα (μπ, ντ, γκ, γγ)

- *Λάμπει ό ήλιος στά βουνά, στους κάμπους τό φεγγάρι.*
- *Κάλλιο πέντε καί στό χέρι, παρά δέκα καί καρτέρι.*
- *Άπό ρόδο βγαίνει άγκάθι καί από άγκάθι βγαίνει ρόδο.*
- * 'Η λέξη *λάμπει* προφέρεται σάν νά υπάρχει έμπρός από τό δίψηφο **μπ** ένα **μ** : *λάμ-μπει.*
- * 'Η λέξη *πέντε* προφέρεται σάν νά υπάρχει έμπρός από τό δίψηφο **ντ** ένα **ν** : *πέν-ντε.*
- * 'Η λέξη *άγκάθι* προφέρεται σάν νά υπάρχει έμπρός από τό δίψηφο **γκ** ένα **ν** : *άν-γκάθι.*
- * 'Η λέξη *φεγγάρι* προφέρεται σάν νά υπάρχει έμπρός από τό **γγ** ένα **ν** : *φεν-γγάρι.*
- Στά παραδείγματα αυτά δηλαδή βλέπουμε ότι τά **μπ, ντ, γκ, γγ** έχουν ρινική προφορά. Γι' αυτό ονομάζονται **ρινικά συμπλέγματα.**

Άσκησης

- ▲ *✓*
- Κι οί άτσαλένιες πόρτες τρίξαν
τρίξιμο σάν νά βογγήξαν.....
 - Άμπέλι μου πλατύφυλλο καί κοντοκλαδεμένο...
 - Έχει άσημένιον άργαλειό καί φιλντισένιο χτένι
κι ένα κορμί άγγελικό πού κάθεται καί ύφαινει
 - Γράμματα πάνε κι έρχονται στών μπέηδων τά σπítια
- * 1. Νά ύπογραμμίσεις :
- α) τά δίψηφα φωνήεντα
 - β) τά δίψηφα σύμφωνα
 - γ) τά ρινικά συμπλέγματα.
- * 2. Σχημάτισε τρεις φράσεις πού ή καθεμιά τους νά έχει μιά
τουλάχιστον λέξη μέ δίψηφο φωνήεν, μιά μέ δίψηφο
σύμφωνο καί μιά μέ ρινικό σύμπλεγμα. *✓*

8

Σύμφωνα

✓ Πίνακας τών συμφώνων

(Δείχνει πώς διαιροῦνται τά σύμφωνα)

1. Άνάλογα μέ τό μέ- ρος όπου σχηματί- ζονται στό στόμα	2. Άνάλογα μέ τό πόσο διαρκοῦν			
	Στιγμιαία		Έξακολουθητικά	
	3. Άνάλογα μέ τή φωνή πού έχουν			
	Άηχα	Άηχηρά	Άηχα	Άηχηρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β (μ)
Όδοντικά	τ	ντ	θ	δ
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ
Γλωσσικά (ύγρά)				(ν) λ, ρ
Ρινικά				μ, ν

✓ 23

- 'Από τόν πίνακα βλέπουμε ότι τά σύμφωνα διαιροῦνται :

* 1. 'Ανάλογα μέ τό μέρος ὅπου σχηματίζονται στό στόμα σέ :

χειλικά : σχηματίζονται στό χεῖλη.
 ὀδοντικά : σχηματίζονται στό δόντια.
 διπλοδοντικά ἢ συριστικά : σχηματίζονται στό δόντια καί ἀφήνουν ἕνα σφύριγμα.
 λαρυγγικά : σχηματίζονται στό λάρυγγα.
 γλωσσικά : σχηματίζονται στή γλώσσα.
 ρινικά : σχηματίζονται στή μύτη.

* 2. 'Ανάλογα μέ τό πόσο διαρκοῦν σέ :

στιγμιαῖα : προφέρονται μιά στιγμή.
 ἐξακολουθητικά : προφέρονται μέ φωνή τοῦ διαρκεί.

* 3. 'Ανάλογα μέ τή φωνή τοῦ ἔχουν σέ :

ἄηχα : βγάζουν ἀδύνατο ἦχο
 ἤχηρά : βγάζουν δυνατό ἦχο

⊙ Προφορά τοῦ σ

Τό σ ἐμπρός ἀπό ἠχηρό, ἐκτός ἀπό τό λ, προφέρεται σάν ζ :

σβούρα, σγουρός
 Σμύρνη, Ἰσραηλίτης
 ἀλλά προσλαμβάνω,
 Σλάβος

⊙ Προφορά τοῦ γ καί τῶν δύο γγ

Τό γ ἐμπρός ἀπό τό χ προφέρεται συχνά ν :
 Τά δύο γγ προφέρονται σέ μερικές λέξεις νγ :

Ἀγχίαλος, ἀγχόνη
 συγγραφέας, συγγνώμη

⊙ Ὅμοια σύμφωνα

Σέ μερικές λέξεις γράφουμε δύο ὅμοια σύμφωνα πλάι πλάι. Τά σύμφωνα αὐτά προφέρονται σάν ἕνα καί εἶναι τά ἀκόλουθα :

ββ Σάββατο κκ κόκκινος
 λλ πολλά μμ γραμμή
 νν ἐννιά ππ παππούς
 ρρ θάρρος σσ γλώσσα
 ττ Ἀττική

Άσκησης

- Μεσουρανίς ἢ ὀλόφεγγη ἢ Σελήνη
λαμποκοπᾷ κι ἀστράφτει πέρα ὡς πέρα·
τό φῶς τῆς μέσ στον ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας ὄλα τ' ἄστρα σβήνει.

Ι. Γρυπάρης

- * 1. Στίς λέξεις : ὀλόφεγγη, λαμποκοπᾷ, φῶς, αἰθέρα, πέρα, μεσουρανίς ποιά σύμφωνα εἶναι ἠχηρά, ποιά ἄηχα, ποιά στιγμιαῖα καί ποιά ἐξακολουθητικά;
- * 2. Πῶς προφέρεται τῆ λέξη σβήνει καί γιατί;

9

Οἱ δίφθογγοι

- Τά πουλιά κελαηδοῦσαν στίς ρεματιές.
- Ὁ αὐτός πέταξε ψηλά.
- Βόηθα με νά σέ βοηθῶ ν' ἀνεβοῦμε τόν γκρεμό.
- Τό ρόδι ἀνοίξε στή μέση.
- Τό γυαλί ἔγινε κομμάτια.
- Ποιός θά τό ἔλεγε ὅτι τό θέατρο θά ἀδειάζε στή στιγμή.

* Στίς
λέξεις

κελαηδοῦσαν

αὐτός

βόηθα

ρόδι

ὅταν προφέ-
ρουμε τά φω-
νήεντα :

ση

αι

οη

οι

ἀκούονται στό
χρόνο τῆς μιᾶς
συλλαβῆς δύο
φθόγγοι

- Δυό φωνήεντα πού προφέρονται ἔτσι, ὥστε νά ἀκούονται δυό φθόγγοι στό χρόνο τῆς μιᾶς συλλαβῆς ἀποτελοῦν **δίφθογγο**.

* Στίς λέξεις	πουλιά	όταν προφέ- ρουμε τά	ι	μέ τό ακόλουθο φω- νήεν (ή τό δίψηφο) ἀκούεται στό χρόνο τῆς μιᾶς συλλαβῆς ἕνας φθόγγος ἀνά- μεικτος καί ἀπό τά δύο φωνήεντα.
	γυαλί		υ	
	ἄδειαζε		ει	
	ποιός, ποιόι		οι	

- Αὐτοῦ τοῦ εἶδους τούς συνδυασμούς τοῦ **ι, υ, ει, οι**, μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν τούς ὀνομάζουμε **καταχρηστικούς διφθόγγους**.

⊙

Οἱ συνδυασμοί **αυ, ευ**

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Μικροῦ Χωριοῦ δουλεύουν ἀπό τήν ἀγῆ ἴσαμε τό βράδυ. Αὐτοί δέν ξέρουν τί εἶναι κούραση. Τήν εὐτυχία τή βρίσκουν στήν ἐργασία.

* Στίς λέξεις	ἀγῆ	τά φωνήεντα	α,υ	σχηματίζουν τούς συνδυασμούς αυ, ευ οἱ ὅποιοι ἄλλοτε προφέρονται αβ, εβ καί ἄλλοτε αφ, εφ .
	αὐτοί		α,υ	
	δουλεύουν		ε,υ	
	εὐτυχία		ε,υ	

αβ, εβ	προφέρονται ὅταν ἀκολουθεῖ φωνήεν ἢ ἠχηρό σύμφωνο :	→ ἀναπαύω, αὔριο δουλεύω, εὐλογία
αφ, εφ	προφέρονται ὅταν ἀκολουθεῖ ἄηχο σύμφωνο :	→ ναύτης, εὐχαριστῶ

Ἄσκησεις

- Τό μαγεύουνε καί βγαίνει τό θαλασσινό τριφύλλι.
Ἴκι ὅποιος τό ἴβρει δέν πεθαίνει.
(...)

Μιά φορά στά χίλια χρόνια
κελαηδοῦν ἀλλιῶς τ' ἀηδόνια

Ο. Ἐλύτης

- * Σημείωσε : α) τοὺς διφθόγγους, β) τοὺς καταχρηστικούς
διφθόγγους, γ) τοὺς συνδυασμούς (αυ, ευ).

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

10

⊙ Οἱ λέξεις

- * Τίς λέξεις τίς γράφουμε χωριστά τή μία ἀπό τήν ἄλλη.

⊙ Ὁρθογραφία

- * Γράφονται μέ μιά λέξη :
- **Τά ἀριθμητικά** ἀπό τό δεκατρία (13) ὡς τό δεκαεννέα (19).
 - **Μερικές ἀντωνυμίες** : καθένας, καθετί, ὅποιοσδήποτε κτλ.
 - **Μερικά ἄκλιτα** : ἀπαρχής, ἀπεναντίας κτλ.
 - **Ἡ πρόθεση σέ** μέ τή γενική καί τήν αἰτιατική τοῦ ἄρθρου :
στοῦ σπιτιοῦ μου τήν αὐλή, στόν οὐρανό της.

Τίς λέξεις πού γράφονται δύο ἢ καί τρεῖς μαζί, ἐνωμένες σέ
μία λέξη, θά τίς βρῖσκεῖς στό Ἐπίμετρο, Πίν. 1.

Ἀσκήσεις

- * Σχημάτισε πέντε φράσεις χρη-
σιμοποιώντας στήν καθεμιά
μία τουλάχιστον ἀπό τίς λέ-
ξεις τοῦ κύκλου.

διαμῆς
ἐξάλλου, ἐξαιτίας
ἐπιτέλους, ἐπικεφα-
λῆς, καληνύχτα, ὀλωσ-
διόλου, ὅπωςδήποτε
προπάντων, ὥστόσο
ὑπόψη

Θ Οί συλλαβές

- Τῷ ἀηδόνια δέ μέ ἄφησαν νά κλείσω μάτι.
- Ὁ οὐρανός σέ λίγο μαύρισε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.
- Αὔριο, αὔριο, αὔριο τό Πάσχα τοῦ Θεοῦ.
- Ἐλεύθερα ἐκεῖ τὰ πουλιά κελαηδοῦσαν ἀσταμάτητα μέρα καί νύχτα.

Ἐ - λεύ - θε - ρα

- * Κάθε λέξη χωρίζεται σέ μικρότερα τμήματα. Τό καθένα ἀπ' αὐτά ὀνομάζεται **συλλαβή**.

Μιά συλλαβή μπορεῖ νά ἔχει :

- ἓνα μόνο φωνῆεν
- ἓνα μόνο δίψηφο φωνῆεν →

ἐ - κεῖ
θε - οὔ
- ἓνα μόνο δίφθογγο
- ἓνα μόνο συνδυασμό αυ, ευ →

ἄη - δό - νια
αὔ - ρι - ο

ἢ μπορεῖ νά ἔχει ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα μέ :

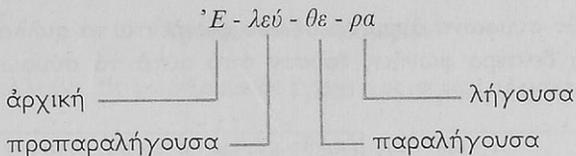
- ἓνα φωνῆεν
- ἓνα δίψηφο φωνῆεν →

μέ - ρα, ἄ - κρη
ἐ - κεῖ, κλει - νω
κε - λαη - δοῦ - σαν
ἐ - λεύ - θε - ρα
- ἓνα δίφθογγο
- ἓνα συνδυασμό αυ, ευ

- * Μιά λέξη ὀνομάζεται ἀπό τόν ἀριθμό τῶν συλλαβῶν :

- **μονοσύλλαβη**, ἄν ἔχει μιὰ συλλαβή
- **δισύλλαβη**, ἄν ἔχει δύο συλλαβές
- **τρισύλλαβη**, ἄν ἔχει τρεῖς συλλαβές →

τά
μά - τι
ἄ - φη - σαν
ἐ - λεύ - θε - ρα
ἄ - στα - μά - τη - τα
- **πολυσύλλαβη**, ἄν ἔχει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές



- Η τελευταία συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **λήγουσα** : ἐ - λεύ - θε - ρα
- Η προτελευταία συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **παραλήγουσα** : ἐ - λεύ - θε - ρα
- Η πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα συλλαβή λέγεται **προπαραλήγουσα** : ἐ - λεύ - θε - ρα
- Η συλλαβή μέ τὴν ὁποία ἀρχίζει μιὰ λέξη λέγεται **ἀρχική** : ἐ - λεύ - θε - ρα

⊙ Συλλαβισμός

- Ξέρω μιὰ λεύκα πού πίνει νερό στὸν Κηφισό. Στὴν καρδιά της τὸν Ἀπρίλη τραγουδεῖ ἕνα ἀηδόνη.
- Τό κυπαρίσσι ἔστεκε ἀντίκρυ κι ἡ λεύκα τό ρωτοῦσε : — "Ὡς πότε συλλογισμένο; Ὡραία πού εἶναι ἡ ζωή!
- Οἱ ἄνθρωποι, εἶπε ἡ ἄλεπού, ἔχουν τουφέκια καί κυνηγοῦν. Εἶναι πολὺ ἐνοχλητικό. Πρέπει κανεῖς νά προσέχει συνεχῶς.
- Ποτέ ἐχθρικό πόδι δέν πάτησε τό κάστρο τῆς Ὠριάς, εἶπε ἡ γιαγιά. Ἦταν παλικάρια ἐκεῖνοι πού τό προστάτευαν.

✓ Συλλαβισμό ὀνομάζουμε τό χῶρισμα μιᾶς λέξης στὶς συλλαβές της : *πί - νει*.

✓ Κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ

- 1. Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα τό συλλαβίζουμε μέ τό ἀκόλουθο φωνῆεν·
ἔ - να, κυ - νη - γοῦν, ξέ - ρω, πό - τε

- 2. Δύο σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα τά συλλαβίζουμε μέ τό δεύτερο φωνήεν, ἐφόσον ἀπό αὐτά τά σύμφωνα ἀρχίζει λέξη ἑλληνική :

Ἄ - πρί - λης (πρῶτος), ἔ - στε - κε (στάση)

Ἄλλιῶς τά χωρίζουμε καί τό πρῶτο σύμφωνο τό συλλαβίζουμε μέ τό προηγούμενο φωνήεν, ἐνῶ τό δεύτερο μέ τό ἀκόλουθο :

κυπαρίσ - σι καρ - διά

- 3. Τρία σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα τά συλλαβίζουμε μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, ἐφόσον καί ἀπό τά τρία αὐτά σύμφωνα ἢ τουλάχιστον ἀπό τά δύο πρῶτα ἀρχίζει λέξη ἑλληνική :

κά - στρο (στροφή) ἐ - χθρικό (χθές)

Ἄλλιῶς τά χωρίζουμε καί τό πρῶτο σύμφωνο τό συλλαβίζουμε μέ τό προηγούμενο φωνήεν, ἐνῶ τά δύο ἄλλα μέ τό ἀκόλουθο :

ἄν - θρωπος

- 4. Οἱ σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν τούς ἴδιους κανόνες μέ τίς ἀπλές :

*ἐ - νο - χλη - τι - κός, προ - σέ - χω, συ - νε - χῶς,
συλ - λο - γι - σμέ - νος*

- 5. Τά δίψηφα φωνήεντα, οἱ δίφθογγοι, οἱ καταχρηστικοί δίφθογγοι καί οἱ συνδυασμοί **αι** καί **ευ** στό συλλαβισμό λογαριάζονται σάν ἕνα φωνήεν :

τρα - γου - δεῖ, ἄη - δό - νι, του - φέ - κια, λεύ - κα

- 6. Τά δίψηφα σύμφωνα καί τά ρινικά συμπλέγματα δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό :

*μπα - μπάς, μα - ντέ - μι, ἔ - τσι, τζί - τζι - κας,
ἄ - μπέ - λι, πέ - ντε, ἄ - γκα - λιά*

⊙ Χρόνος τῶν συλλαβῶν

Τίς συλλαβές τίς χωρίζουμε σέ βραχύχρονες καί σέ μακρόχρονες.

- **Βραχύχρονη** ὀνομάζουμε τή συλλαβή πού ἔχει βραχύχρονο φωνῆεν :

→ νε - ρό ἰό - γος
τέ - λος ἄ - λει - πού

- **Μακρόχρονη** ὀνομάζουμε τή συλλαβή πού ἔχει φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τό συνδυασμό αυ, ευ :

→ ζώ - νη ἐ - κει - νος
μαῦ - ρος πεῦ - κο

- * **Προσοχή!** Τά δίψηφα **αι** καί **οι** στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι βραχύχρονα : εἶ-μαι, κῆ-ποι. (βλ. σ. 22).

ἀουήεις στο βιβλίο **Ἀσκήσεις**

- Ὁ Ξέρξης καμώθηκε πὸς ἤθελε ν' ἀκούσει τὴν ἀλήθεια. Κι ὁ Δημάρατος τοῦ εἶπε:
— Μάθε, βασιλιά, πὸς ἡ φτώχεια εἶναι παντοτινὴ πίστη φίλη τῶν Ἑλλήνων. Μά πρέπει νὰ λογαριάζεις πάντα καὶ τὴν ἀρετὴ.

Γ. Μηλιάδης, Ἱστορίες ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο

- * 1. Νά γράφεις σέ χωριστές στήλες :
 - α) τίς δυσύλλαβες καὶ τίς πολυσύλλαβες λέξεις;
 - β) τίς λέξεις πού τονίζονται στή λήγουσα καὶ στήν παραλήγουσα.
- * 2. Νά συλλαβίσεις τίς λέξεις :
Ξέρξης, ἀλήθεια, λογαριάζεις, Ἕλληνας
- * 3. Νά σημειώσεις τίς μακρόχρονες καὶ τίς βραχύχρονες συλλαβές ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κειμένου ὡς τὴν πρώτη τελεία.

Οί τόνοι

*Δέν εἶναι χωρίς λόγο ἡ Ἐλβετία πατρίδα τοῦ ρολοιοῦ.
Πρὶν γίνει τό ρολοὶ της εἶδος ἐξαγωγικό, ὑπῆρξε ἡ ζωὴ της.
Ἐκ τούτου νά μετρᾷ τίς ὥρες της; Μᾶς ἔδειξαν στή Βέρνη ἕνα
τεράστιο πύργο-ρολόι, ὀλόκληρη σκηνογραφία μέ τόν κόκορα
πού ἀνοίγει τά φτερά του καί σημαίνει ἐγερτήριο, μέ ἀνθρωπάκια
πού χτυποῦν στό τύμπανο τίς ὥρες, σωστή παράσταση πού γίνε-
ται χωρίς διακοπὴ καί δίχως ἀνωμαλία ἐπὶ 419 χρόνια.*

Π. Παλαιολόγος

- Σέ κάθε λέξη πού ἔχει δύο ἢ περισσότερες συλλαβές ὑπάρχει μιὰ συλλαβὴ πού προφέρεται πιο δυνατὰ ἀπὸ τίς ἄλλες, δηλαδή **τ ο ν ῖ ζ ε τ α ἰ**

εἶναι πατρίδα διακοπὴ

- Πάνω ἀπὸ τό φωνῆεν τῆς συλλαβῆς πού τονίζεται βάζουμε ἕνα σημάδι πού λέγεται **τόνος**

πότε, ποτέ χωρίς, ὑπῆρξε

- Τόνο βάζουμε καί στίς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις

Δέν, πρὶν μέ, πού

- Καμιὰ λέξη δέν τονίζεται πιο πάνω ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα

μετρᾷ, μετροῦσε μέτρησε, καταμέτρησε
--
- Σέ μιὰ λέξη πού κλίνεται ὁ τόνος δέ μένει πάντα στήν ἴδια συλλαβὴ

ἔδειξαν, δείξαμε ρολόι, ρολοιοῦ

Οἱ τόνοι εἶναι δύο: ἡ ὀξεῖα (') καὶ ἡ περισπωμένη (~)

μᾶς, ἀνοίγει

Γενικοί κανόνες

Οί ακόλουθοι κανόνες καθορίζουν αν μια λέξη θα πάρει όξεία ή περισπωμένη :

1. ποδήλατο
ήρθαμε
γείτονας
έξωθυρα } → • 'Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει όξεία.

2. λόγος, έχω
καλό, ξλα } → • 'Η βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει όξεία.

3. άπλώνω
θήκη
άνοίγει
μάυρη } → • 'Η παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει όξεία, αν ή λήγουσα είναι μακρόχρονη.

4. κήπος,
άγαπήστε,
σώσε,
ραυτες,
τοιχοι,
κοιμούνται } → • 'Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει **περισπωμένη**, αν ή λήγουσα είναι βραχύχρονη.
• Έξαιρούνται οί λέξεις : *ώστε, ούτε, μήτε, είτε, εϊθε.*

5. ποιήρια
καινούριος
κούνιες
ήλιος } → • 'Ο καταχρηστικός δίφθογγος, όταν είναι στό τέλος τής λέξης, λογαριάζεται στόν τονισμό για δύο συλλαβές.

6. σχολείο
ροδοχο
παίξε
τοιχος } → • Τά δίψηφα φωνήεντα είναι **μακρόχρονα**.
• Τό **αι** καί τό **οι** στό τέλος τής λέξης είναι **βραχύχρονα** : είσαι, κήποι.

7. μαυρος
πεδκο } → • Οί συνδυασμοί **αυ** καί **ευ** είναι **μακρόχρονοι**.

⊙ Ὁ τόνος στά ὀνόματα καί στίς ἀντωνυμίες

● Ὁ τόνος στή λήγουσα

ὁ δικαστής οἱ γιατροί
τό δικαστή τοὺς γιατρούς
ὁ παππούς ὁ μαρμαράς

1. ἡ ἀλεπού ἡ γιαγιά
ὁ συνεχής ὁ βαθύς
ἡ καλή ἐγώ

Τά ὀνόματα καί οἱ ἀντωνυμίες ὅταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα.

●

Παίρνουν περισπωμένη:

α / • Ἡ μακρόχρονη γενική → τοῦ καλοῦ τραγουδιστή
τοῦ μικροῦ ψαρᾶ
τῆς βαθιάς σιωπῆς
τῆς Ἀργυρώς τῆς ἀλεπούς
τῶν ἀρνιῶν σοῦ εἶπα

β / • Οἱ ἀντωνυμίες → ἐμεῖς ἐσεῖς
ἐμᾶς ἐσᾶς
μᾶς σᾶς

γ / • Οἱ πληθυντικοί σέ - εἶς → συγγενεῖς τρεῖς
συγγραφεῖς συνεχεῖς

● Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

ὁ αἰώνας ἡ γλώσσα
τοῦ αἰώνα τῆς γλώσσας
2. τόν αἰώνα τή γλώσσα
αἰώνα γλώσσα
ἡ πείνα ἡ μούσα

• Τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων εἶναι μακρόχρονο.

3. τό σῶμα μήλα
ώραῖα δῶρα
ἐκεῖνα φροῦτα
πλοῖα σχολεῖα

• Τό α στή λήγουσα τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο.

4. καλοκαίρι λουλούδι }
ποτήρι αλεύρι } • Τό ι στή λήγουσα τῶν οὐδετέρων εἶναι **μακρόχρονο**.

5. δράκος Νίκος μύθος }
πλάνο κινό σύκο }
πράγμα κλίμα κύμα }
Σπαρτιάτες μανάδες } • Τά α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι **βραχύχρονα** καί παίρνουν, ὅταν τονίζονται, **ὄξεϊα**.

⊙ Ὁ τόνος στά ρήματα

● Ὁ τόνος στή λήγουσα

1. καλῶ καλεῖς }
καλοῦν ἀκούς }
καῖς τρώς } • Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει **περισπωμένη**.

- Τό τονισμένο α τῆς λήγουσας στά ρήματα εἶναι **μακρόχρονο**: ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ.

● Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

2. γελοῦσα γελοῦσαν }
πῆγα εἶδαν } • Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι **βραχύχρονο**.

3. πῆδα ρῶτα }
κοῖτα τραγοῦδα } • Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι **μακρόχρονο**.

4. θυμᾶμαι γελᾶμε }
θυμᾶσαι γελᾶτε }
θυμᾶται γελᾶνε }
ἐλάτε νᾶ φᾶμε } • Οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ **-ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται** καί οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ **-ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε** παίρνουν **περισπωμένη**.

- Παντοῦ ἄλλοῦ τό α τῆς παραλή-

γουςας είναι βραχύχρονο : *πάρε, βάλ-
τε, θυμάστε.*

5. *λύνε πίνε
λύστε*

Τά **ι, υ** στήν παραλήγουσα είναι **βραχύχρονα** καί παίρνουν **όξεϊα**.

• Μιά λέξη από τόν τόνο πού παίρνει ονομάζεται :

α/ **όξύτονη**, όταν παίρνει όξεϊα στή λήγουσα : *τά μικρά ἄρνιά, τό καλό παιδί.*

β/ **παροξύτονη**, όταν παίρνει όξεϊα στήν παραλήγουσα : *λόγος, φύγε, μούσα.*

γ/ **προπαροξύτονη**, όταν παίρνει όξεϊα στήν προπαραλήγουσα : *ένωση, έστιατόριο, γυμναστήριο.*

δ/ **περισπώμενη**, όταν παίρνει περισπωμένη στή λήγουσα : *ἀγαπῶ, ἔδῶ.*

ε/ **προπερισπώμενη**, όταν παίρνει περισπωμένη στήν παραλήγουσα : *ἀγαπούσα, ἐκείνος.*

● "Ατονες λέξεις

Τά ἄρθρα **ό, ή, οί** καί τό ἐπίρρημα **ώς** δέν παίρνουν τόνο. Εἶναι **ἄτονες λέξεις**.

Ἀσκήσεις

* 1. Δικαιολόγησε τόν τόνο στίς λέξεις : γενναῖοι, ἦρθαν, πεζούλι, ὕψωσε, εἶναι, μᾶς, κελαηδοῦν, λατρεύει.

* 2. Τόνισε τίς λέξεις : παγώνω, μήτε, εἶχα, εἶχατε, πήραμε, λυπάσαι, λυπάστε, μήνες, δράμα, κλίμα, σώπα, γλώσσα, τόν ἀγώνα, κύμα, τόν παπᾶ, τοῦ παπᾶ, τό σπουδαστή, τοῦ σπουδαστή, σωμα, ἐργαστήρι, ἄλωνι, εὐγενεῖς, εἴκοσι, τρεῖς, μούρα, μυθοι, κήποι, ἐσεῖς, τῆς γιαγιάς, τραγουδοῦσα, γελαῖς, δίνε, δώστε, θεῖος, Κωστής.

* 3. Σημείωσε τούς τόνους :

- Σ' όλους τους τοπους κι αν γυρνω μονον ετουτον αγαπω

Ο. Ἐλύτης

12

Ἑγκλιτικές λέξεις

- Στο στάβλο ἀπόψε ἦρθε τό φεγγάρι...
Ἐκοίταζεν ἀπ' τό παράθυρό του,
εἶδε τήν ἀγελάδα, τό μοσκάρι,
τό βόδι πού μασοῦσε τό σανό του.

Ζ. Παπαντωνίου

Στό κείμενο οἱ μονοσύλλαβες λέξεις **του, του** προφέρονται μαζί μέ τήν προηγούμενη λέξη· γι' αὐτό ὁ τόνος τους ἤ χάνεται (τό σανό του) ἢ ἀνεβαίνει στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης (τό παράθυρό του).

- Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τόν τόνο τους ἤ τόν ἀνεβάζουν στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης λέγονται **ἐγκλιτικές λέξεις**.

- Οἱ πιο συχνές ἐγκλιτικές λέξεις εἶναι οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας :
- | |
|------------------------------|
| μου, μέ, μάς, σοῦ, σέ, σᾶς |
| τοῦ, τόν, τοῦς, τήν, τό κτλ. |

- Πότε ἀνεβαίνει καί πότε χάνεται ὁ τόνος

Ἄ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ :

α/ **Ἀνεβαίνει** (ὡς ὀξεῖα) στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης, ὅταν ἡ λέξη αὐτή εἶναι **προπαροξύτονη**.

τό παράθυρό μου
τό ἐργοστάσιό τους
ὁ ἄνθρωπός σας

β/ **Χάνεται** ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στή λήγουσα ἢ στήν παραλήγουσα :

Σῶσε με, οἱ φίλοι μου,
ὁ αἰτός του

Άσκήσεις

- Άνοιξε τό κουτί της καί ἔφυγαν ὄλοι οἱ θησαυροί του.
 - Τῆς χάρισε ὄλα τὰ βιβλία του.
 - Τόν ἀγαπήσαμε ὄλοι στό σπίτι μας· ἔγινε πιά ὁ ἄνθρωπος μας.
 - Τά βήματά του τόν ἔφεραν στήν προκουμαία.
- * 1. Ὑπογράμμισε τίς ἐγκλιτικές λέξεις καί ἐξήγησε γιατί χάνουν τόν τόνο τους.
- * 2. Βάλε τόνο στίς λέξεις :
- Άνοιξε τό παραθυρο καί το δωματιο του γεμισε πουλια.
 - Καίει μεσα στα στήθια μας ὁ καημος μας για τη λευτερια.
 - Πες μου θυμασαι, ἀγαπη μου, ἐκείνη την παιδουλα που εἶχε στα μαλλακια της νιοθεριστη μυρτουλα;

Δ. Σολωμός

13

Τά πνεύματα

Οἱ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν παίρνουν ἕνα σημάδι πού λέγεται πνεῦμα	<i>ἀνοίγω, ἀπό Ἑλλάδα, ἀγνός</i>
---	----------------------------------

Τά πνεύματα εἶναι δύο, ἡ ψιλή (´) καί ἡ δασεία (´) .	<i>ἔχω ἀπλός</i>
--	------------------

- Οἱ λέξεις πού παίρνουν δασεία. Παίρνουν δασεία :

1. οἱ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό υ: → *ὕπηρεσία, ὕγεια*
2. οἱ ἄτονες λέξεις: → *ὄ, ἦ, οἶ, ὤς*
3. Τά ἀριθμητικά: → *ἕνας, ἕξι, ἑφτά, ἔντεκα, ἑκατο καί ὄσα γίνονται ἀπό αὐτά. ἑφτακόσια.*

4. οί αναφορικές αντωνυμίες : → *ὅποιος, ὅσος* κτλ.
5. λέξεις πού ἔχουν πρῶτο συνθετικό τά ἀχώριστα μόρια **ὄμο-** καί **ἤμι-** : → *ὁμόγλωσσος, ἡμισφαίριο*
6. μερικές ἀκόμη λέξεις : → *ἄγιος, ἔλικας, ἡλικία, ἱκανός, ὄδηγός, ὦρα* κτλ.

Κατάλογο λέξεων πού δασύνονται βλ. στό Ἐπίμετρο, Πίνακα 2

⊙ **Ἡ θέση τοῦ τόνου καί τοῦ πνεύματος**

Τόνο καί πνεῦμα βάζουμε :

1. Πάνω ἀπό τά φωνήεντα :	<i>ἐσύ</i>	<i>τραγουδῶ</i>
2. Ἐμπρός κι ἐπάνω ἀπό τά κεφαλαῖα φωνήεντα, ὅταν βρίσκονται στήν ἀρχή τῆς λέξης :	<i>Ὅλυμπος</i>	<i>Ἄλιάκμονας</i>
3. Πάνω ἀπό τό πρῶτο φωνῆεν στους διφθόγγους :	<i>αἰτός</i>	<i>νεράιδα</i>
4. Πάνω ἀπό τό δεύτερο φωνῆεν : • στά δίψηφα φωνήεντα • στους καταχρηστικούς διφθόγγους • στους συνδυασμούς <i>αυ, ευ</i>	<i>οὐρανός</i> <i>βουλιάζω</i> <i>αὔριο</i>	<i>εἰλωτας</i> <i>μοιάζω</i> <i>ἐδρετήριο</i>
• Ὅταν μιά συλλαβή ἔχει πνεῦμα καί τόνο, τότε βάζουμε πρῶτα τό πνεῦμα καί μετά τήν ὀξεῖα ἢ περισπωμένη μπαίνει πάνω ἀπό τό πνεῦμα :	<i>ἔχω</i> <i>εἶμαι</i>	<i>ῶρα</i> <i>αἶμα</i>
• Ὅταν ἡ λέξη γράφεται μέ κεφαλαῖα ὁ τόνος καί τό πνεῦμα παραλείπονται :	<i>ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΙΡΗΝΗ</i> <i>ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ</i> <i>ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ</i>	

Άσκήσεις

- * 1. Βάλε τόνο και πνεῦμα:
- Αν δώσεις ένα ψαρι σ' έναν άνθρωπο, θα φάει μια φορά. Αν του μαθείς να ψαρεύει, θα τρέφεται σ' όλη του τη ζωή.
 - Απλώσε τις χερουκλές του και αρπάξε δυο από τους συντροφούς μου.
- * 2. Σχημάτισε πέντε φράσεις· σε καθεμιά βάλε και δύο τουλάχιστον δασυνόμενες λέξεις.
- Παράδειγμα: Ἡ Ἑλένη ἦταν ἡ πιό ἱκανή ἀπ' ὅλες μας.

14

ΑΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

- Ἄλλα ὀρθογραφικά σημεῖα, ἐκτός ἀπό τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα, εἶναι :

1. Ἡ ἀπόστροφος (`)

■ Ἄπόστροφο (`) σημειώνουμε στή θέση ἑνός φωνήεντος πού χάθηκε καί πού βρισκόταν στήν ἀρχή ἢ στό τέλος μιᾶς λέξης (βλ. σ. 51).

- Θ' ἀργήσω λίγο τό βράδν
- Μοῦ ἔφερε τοῦ κόσμου τά δῶρα
- Φέρ' το αὔριο

2. Ἡ ὑποδιαστολή (,)

■ Ὑποδιαστολή (,) σημειώνουμε :

α/ στήν ἀναφορική ἀντωνυμία ὅ,τι γιά νά τήν ξεχωρίσουμε ἀπό τό σύνδεσμο ὅτι.

β/ στοὺς δεκαδικούς ἀριθμούς.

- Ἄκουγες ὅ,τι ἤθελες (= αὐτό πού ἤθελες).
- Ἐλεγε ὅτι πῆγε ἀμέσως (= πὼς πῆγε).
- 18,3 105,18

3. Τά διαλυτικά (··)

■ Διαλυτικά (··) σημειώνουμε πάνω από τό ι και τό υ, όταν (τό ι και τό υ) τά προφέρουμε χωριστά από τό προηγούμενο φωνήεν

- *πλαῖνος* (παιζω)
- *θεικός* (εγκεινος)
- *κοροιδεύω* (οίκτος)
- *καταπραϋντικός* (αὔριο)
- *μυϊκός* (υιοθετώ)
- *εργατοϋπάλληλος* (οὐρανός)

■ Τά διαλυτικά είναι περιττά :

α/ όταν τό προηγούμενο φωνήεν έχει πνεῦμα ἢ τόνο.

β/ όταν δέν ἔχουμε δίψηφο φωνήεν

- *αἰτός, ἄπνος, δρύινας, κοροΐδεμα*
- *πρωί, Μουσῆς, διυλιστήριο*

4. Τό ἐνωτικό (-)

Ἐνωτικό (-) σημειώνουμε :

α/ γιά νά χωρίσουμε στό τέλος τῆς σειράς μιά λέξη πού δέ χωρεῖ ὀλόκληρη.

β/ ὕστερα ἀπό τίς λέξεις :

- *Εἶναι μιά ἔρημος πού πόδι ἀνθρώπινο δέν τήν πάτησε ποτέ.*
- *Ἄγια-, Ἄι-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα- παπα-*
- *Ἄγια-Μαρίνα, τῆς κυρα-Ρήνης κτλ.*

Ἀσκήσεις

* 1. Βάλε τά ὀρθογραφικά σημεῖα πού λείπουν :

- Ο δρόμος τῆς Αγια Τριάδας ηταν ο πιό φαρδύς στό

Αιβαλί, στρωμένος πέρα γιά πέρα μέ πέτρα. Σ ὄλο τό μάκρος του βρισκόταν μονάχα ενα δέντρο.

* 2. Ἐπί ποίεσ λέξεισ λείπουσ ὀρθογραφικά σημεῖα;

ἐγνωστήσ, πλαινόσ, πλάι, πρωινόσ, καταπραύνω, Ἐπι Δημήτρησ, κυρα Μαρία, εὐρωπαϊκόσ, βούιξε, Νικολαΐδησ, ἰστιοπλοία, ὅτι κι ἄν μοῦ πεῖσ τό δέχομαι, θεῖοσ, θεικόσ, Πομπηία, νεράιδα.

15

ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΙΞΗΣ

• Ἦταν ἡ δεῦτερη νύχτα στούσ οὐρανοῦσ ἐπάνω ἀπό τό σπήλαιο εἶχαν σβῆσει οἱ ὕμνοι δέν κυμάτιζαν πιά στόν αἰθέρα φτεροῦγεσ ἀγγελικέσ στίσ ψυχέσ πού εἶχαν ἀναστατωθεῖ ἀπό τό θαῦμα βασίλευε τώρα γαλήνη οἱ μάγοι ἀνέβηκαν στίσ καμήλεσ τουσ οἱ βοσκοί γύρισαν στά μαντριά τουσ.

κείμε. 1

• Ἦταν ἡ δεῦτερη νύχτα. Στούσ οὐρανοῦσ, ἐπάνω ἀπό τό σπήλαιο, εἶχαν σβῆσει οἱ ὕμνοι. Δέν κυμάτιζαν πιά στόν αἰθέρα φτεροῦγεσ ἀγγελικέσ. Στίσ ψυχέσ, πού εἶχαν ἀναστατωθεῖ ἀπό τό θαῦμα, βασίλευε τώρα γαλήνη. Οἱ μάγοι ἀνέβηκαν στίσ καμήλεσ τουσ. Οἱ βοσκοί γύρισαν στά μαντριά τουσ.

Σ. Μαυροειδή-Παπαδάκη

κείμε. 2

Βλέπεισ τό ἴδιο κείμενο γραμμένο δύο φορές. Τήν πρώτη φορά (κείμε. 1) δύσκολα τό διαβάζεισ καί δύσκολα τό καταλαβαίνεισ· δέ συμβαίνει ὁμοῦσ τό ἴδιο καί τή δεῦτερη φορά. Εἶναι φανερό ὅτι τή δεῦτερη φορά σέ βοηθοῦν νά καταλάβεισ τό κείμενο μερικά σημάδια πού βρίσκονται ἀνάμεσα στίσ λέξεισ· αὐτά σοῦ λένε ποῦ πρέπει νά σταματήσεισ καί πόσο κάθε φορά. Τά σημάδια αὐτά τά ὀνομάζουμε **σημεῖα τῆσ στιξίησ**.

• Τά σημεία τῆς στίξης εἶναι :

- | | |
|-----------------------|--------------------------|
| 1. ἡ τελεία (.) | 7. ἡ παρένθεση () |
| 2. ἡ ἄνω τελεία (·) | 8. τὰ ἀποσιωπητικά (...) |
| 3. τό κόμμα (,) | 9. ἡ παύλα (-) |
| 4. τό ἐρωτηματικό (;) | 10. ἡ διπλή παύλα (--) |
| 5. τό θαυμαστικό (!) | 11. τὰ εἰσαγωγικά (« ») |
| 6. ἡ διπλή τελεία (:) | |

1. Τελεία (.)

- Ὁ γῖος τοῦ μωλωνᾶ περπατοῦσε ὀλομόναχος στό δάσος.
- Τότε τό φεγγάρι σκόνταψε στίς ἰτιές κι ἔπεσε στό πυκνό χορτάρι. Μεγάλο σούσουρο ἔγινε στή φύλλα.

Γ. Ρίτσος

Τελεία (.) βάζουμε στό τέλος μιᾶς φράσης πού ἔχει ὀλόκληρο νόημα. Ἐκεῖ σταματᾷ λίγο ἡ φωνή μας.

• **Ορθογραφία.** Ὑστερα ἀπό τελεία γράφεται κεφαλαῖο τό ἀρχικό γράμμα τῆς πρώτης λέξης.

2. Ἄνω τελεία (·)

α| Δέν ἦταν θάλασσα ἐκεῖνη· ἦταν θυμός και πείσμα, κατάρα και χολή.
β| Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεριό, δράκος τοῦ βουνοῦ, στοιχειό.

• **Ἡ ἄνω τελεία (·)** χρησιμεύει, γιά νά χωρίσει μέσα στή φράση δύο μέρη ἀπό τά ὁποῖα τό δεύτερο ἐπεξηγεῖ τό πρῶτο (π. α) ἢ ἔρχεται σέ ἀντίθεση μαζί του (π. β).

Μέ τήν ἄνω τελεία σταματοῦμε περισσότερο ἀπό ὅ,τι μέ τό κόμμα και λιγότερο ἀπό ὅ,τι μέ τήν τελεία.

• **Ορθογραφία.** Μετά τήν ἄνω τελεία ἀρχίζουμε μέ μικρό γράμμα.

3. Τό κόμμα (,)

α| Φάγαμε ψωμί, κρέας, πορτοκάλια.
β| Πέτα, ροβόλα, κράζε με.

- γ| *Λου ειπα, αγαπητε μου, οτι πρεπει να δουλεψεις σκληρά.*
 δ| *Μέριασε, βράχε, νά διαβῶ.*
 ε| *Ήμουν παιδί, όταν άκουσα πρώτη φορά ατή τήν ιστορία.*
 στ| *Ή νεράιδα λυπόταν, γιατί ήταν άσκημη.*
 ζ| *Άν δέ στοιχειώσετε άνθρωπο, γιοφύρι δέ στεριώνει.*
 η| *Μιλοῦσε τόσο σιγά, ὡστε μόλις τόν άκουγα.*
 θ| *Τόν έβλεπα σαν έχθρό μου, άν και ήταν συγγενής μου.*
 ι| *Φοροῦσε ένα χοντρό επανωφόρι, γιά νά μήν κρυώνει.*
 ια| *Όσο νύχτωνε, τόσο έλαμπε ή φωτιά.*

▲ **Τό κόμμα (,)** τό σημειώνουμε, γιά νά δείξουμε μικρό σταμάτημα τής φωνής. Είναι τό πιό συνηθισμένο από τά άλλα σημεία τής στίξης.

- Χωρίζουμε μέ κόμμα :
 1. λέξεις **άσύνδετες**, πού ανήκουν στό ίδιο μέρος του λόγου (π. α)
 2. **προτάσεις άσύνδετες**, (π. β)
 3. **τήν κλητική**, (π. γ, δ)
 4. **προτάσεις μεταξύ τους** (π. ε - ια)
- Δέ χωρίζουμε μέ κόμμα τίς **ειδικές προτάσεις**, τίς **διστακτικές προτάσεις** και τίς προτάσεις πού αρχίζουν μέ τό **νά** :
 - *Έλεγε πός δέν άκουσε τίποτε.*
 - *Φοβᾶται μήπως κρυώσει τό παιδί.*
 - *Ήρθα νά σε βρω.*
 (βλ. Μάθημα 53, σύνδεση προτάσεων, Γ')

4. Τό έρωτηματικό (;)

- α| *Άπό ποῦ έρχεσαι; Έμαθες τίποτε γιά τούς φίλους μας;*
 β| *Γιατί τρέχεις; Ποῦ θέλεις νά πᾶς;*
 γ| *Τί έπαθε τό παλικάρι; ρώτησε ο πατέρας.*

▲ **Τό έρωτηματικό (;)** τό σημειώνουμε στό τέλος μιᾶς έρωτηματικῆς φράσης.

- * **Ὄρθογραφία.** Ὑστερα ἀπὸ ἐρωτηματικό ἀρχίζουμε μὲ κεφαλαῖο γράμμα (π. α,β). Ἀρχίζουμε ὅμως μὲ μικρό, ὅταν συνεχίζεται ἡ φράση (π. γ).

5. Τό θαυμαστικό (!)

α| *Τί ὁμορφο διήγημα! Τό ἀκοῦς καί τό χαίρεσαι.*

β| *Ἄχ! καί νά γύριζαν πίσω τά χρόνια τῆς νιότης μου.*

- ▲ **Τό θαυμαστικό (!)** τό σημειώνουμε μετὰ ἀπὸ ἐπιφώνημα (π. β) καί μετὰ ἀπὸ κάθε φράση πού ἐκφράζει θαυμασμό (π. α), χαρά, λύπη κτλ.

- * **Ὄρθογραφία.** Ὑστερα ἀπὸ θαυμαστικό ἀρχίζουμε μὲ κεφαλαῖο γράμμα (π. α). Ἀρχίζουμε ὅμως μὲ μικρό, ὅταν ἡ φράση συνεχίζεται (π. β).

6. Ἡ διπλή τελεία (:)

α| *Ὁ Κολοκοτρώνης ἔλεγε : «Τό ἄν σπάρθηκε πολλές φορές, ἀλλά δέ φύτρωσε».*

β| *Ἡ παροιμία λέει : Στάλα τῆ στάλα τό νερό τρυπάει τό λιθάρι.*

γ| *Οἱ μεγαλύτερες πόλεις μας εἶναι : ἡ Ἀθήνα, ἡ Θεσσαλονίκη καί ὁ Πειραιάς.*

δ| *Μιά νύχτα εἶδα ἓνα ὄνειρο : ἤμουν σκυμμένος ἀπάνω σ' ἓνα σῶρο χαρτιά κι ἔγραφα, ἔγραφα, ἔγραφα... (Καζαντζάκης)*

ε| *Δέν ἤξερε αὐτός ἀπὸ οικονομίες. Καί τό ἀποτέλεσμα : σπατάλισε ὀλόκληρη τὴν περιουσία του.*

- ▲ **Διπλή τελεία (:)** σημειώνουμε :

1. μπροστά ἀπὸ λόγια πού ἀναφέρονται κατὰ λέξη (π. α)
2. μπροστά ἀπὸ παροιμίες καί γνωμικά (π. β)
3. ὅταν κάνουμε ἀπαρίθμηση (π. γ)
4. ὅταν θέλουμε νά ἐπεξηγήσουμε κάτι (π. δ)
5. ὅταν δείχνουμε ἓνα ἐπακόλουθο (π. ε)

7. Ἡ παρένθεση ()

- α) Τό αὐτοκίνητο (ἦταν καί σαράβαλο) ἀγκομαχοῦσε στόν ἀνήφορο.
β) Ἐμίσευες καί μ' ἄφησες ἓνα γυαλί φαρμάκι (Δημοτικό)

▲ Ἡ παρένθεση () κλείνει :

1. μιά λέξη ἢ μιά φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τά λόγια μας (π. α)•
2. μιά παραπομπή (π. β).

8. Τά ἀποσιωπητικά (...)

α| Τή θυμοῦμαι τήν ἡμέρα ἐκείνη...

β| Ἀποφεύγω νά τόν συναντήσω, γιατί...

- ▲ Μέ τά ἀποσιωπητικά (...) δείχνουμε ὅτι ἀποσιωποῦμε κάτι ἀπό συγκίνηση (π. α) ἢ γιατί δέ θέλουμε νά τό ποῦμε (π. β).

9. Ἡ παύλα (—)

— Ποῦ πᾶς;

— Στή Ζάκυνθο.

— Μέ παίρνεις κι ἐμένα;

- ▲ Παύλα (—) σημειώνουμε στό διάλογο, γιά νά δείξουμε ὅτι ἀλλάζει τό πρόσωπο.

10. Ἡ διπλή παύλα (— —)

- Ὁ πατέρας μου—μῦρο τό κύμα πού τόν τύλιξε—δέν εἶχε σκοπό νά μέ κάνει ναυτικό.

- ▲ Στίς δύο παύλες (— —) κλείνουμε λέξεις ἢ φράσεις, ὅπως καί στήν παρένθεση.

II. Τά εἰσαγωγικά (« »)

α| Ὁ Μακρυγιάννης λέει : «Οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι κάνουν μεγάλα λάθη».

β| Ἡ Ἀφρόδω τά πρόβατα τά ἔλεγε «πράτα», τό ξανά «μάτα».

γ| «Τά ψηλά βουνά» εἶναι ἀπό τά ἀγαπημένα βιβλία τῶν παιδιῶν.

▲ Σέ **εισαγωγικά** (« ») κλείνουμε :

1. τά λόγια ἄλλου προσώπου πού ἀναφέρονται κατά λέξη (π. α)*
2. λέξεις πού δέν ἀνήκουν στή συνηθισμένη γλώσσα (π. β)*
3. τίτλους βιβλίων (π. γ), ἑφημερίδων, ὀνόματα πλοίων κτλ.

Ἀσκήσεις

* 1. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης :

α/ Ποιός εἶσαι

β/ Ἄ ζωή τρελή πού εἶσαι Ἄ ζωή

γ/ Εἶδα φουρτοῦνες χιονιές ἀγριοκαίρια
(Α. Καρκαβίτσας)

δ/ Καί στόν Πλάστη κινώντας μέ σέβας
τά λευκά της τά χέρια θά πεί
Κοίτα μέσα στά σπλάχνα μου Πλάστη

ε/ Τά τραγούδια μου τά ἄλεγεσ ὅλα
τοῦτο μόνο δέ θέλει τό πείσ

στ/ Τί λές πᾶμε τοῦ κάνω
Μωρέ ποῦ νά πᾶμε
Γιά τό Γιούσουρι
Καί ποιός θά βουτήξει
Ἐγώ βουτῶ γι' αὐτό ρωτᾶς

ζ/ Ἐκεῖνος ἦταν καί κουρασμένος δέν ἤθελε νά μιλήσει
η/ Ὅταν τό πρωτάκουσα ἤμουν παιδί στά σπάργανα

* 2. Νά δικαιολογήσεις στό κείμενο τά σημεῖα τῆς στίξης :

Βραδιάζει. Τί λαμπρή φωτιά εἶναι αὐτή πού φάνηκε στό βουνό!

Πρῶτος ὁ Φάνης τήν εἶδε. Πρῶτος αὐτός βλέπει τίς ὀμορφιές τῆς γῆς καί τ' οὐρανοῦ καί τίς δείχνει στ' ἄλλα παιδιά: τόν ἥλιο πού βασιλεύει, τά σύννεφα πού τρέ-

χουν στον ουρανό, τό ἄστρο πού καθρεφτίζεται στό ρυάκι.
«Κοιτᾶτε, εἶπε, μιά φωτιά ἐκεῖ ἄπάνω!»

Ζ. Παπαντωνίου, Τά Ψηλά Βουνά.

16

ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ

Παραδείγματα

α/ Δέν πρέπει νά μεταχειρίζομαστε βία σέ καμιά περίπτωση.	→	Σέ γνωρίζω ἀπό τήν ὄψη πού μέ βιά μετράει τή γῆ.
β/ Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ προ- στάτης τῶν θαλασσιῶν.	→	Ἅγιε Νικόλα βόηθα με.
γ) Αὐτά εἶναι γνωστά σέ ὅλους.	→	Σ' ὅλον τόν κόσμο ξαστεριά, σ' ὅλον τόν κόσμο μέρα.
δ/ Δέν εἶναι κατάσταση αὐτή.	→	Ἀπ' ὅλα τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ ἕνα ἔναι πού σοῦ μοιάζει.
ε/ Στήν κορυφή τοῦ Ὀλύμπου βρι- σκόταν ἡ κατοικία τῶν θεῶν.	→	Ποιός ἔλατος κρατεῖ νερό καί ποιά κορυφή τό χιόνι.
στ/ Βάλε νά πιῶ νά δροσιστώ.	→	Κόψ' τό νερό στή μάνα του, βάλ' το στό περιβόλι.
ζ/ Ξαφνικά φωτίστηκαν τά πέλα- γα καί οἱ ἀκρογιαλιές.	→	Κι ἀπό τό πέλαο πού πατεῖ χωρίς νά τό σουφρώνει, κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνά- στημα σηκώνει.
η/ Τό νέο κτιριακό συγκρότημα ἔχει τρεις πτέρυγες.	→	Θέλω, μά δέν ἔχω φτερά.

Μερικές λέξεις δέ λέγονται καί δέ γράφονται πάντοτε μέ τόν ἴδιο τύπο, ἀλλά παρουσιάζουν ἀλλαγές: ἕνας ἢ περισσότεροι φθόγγοι

τους αλλάζουν (π. α, β, η) ή χάνονται (π. γ-ζ), δηλαδή παρουσιάζουν διάφορα **πάθη**. Τά πάθη αυτά τά όνομάζουμε **πάθη τών φθόγγων**.

Τά πάθη τών φθόγγων διακρίνονται σε **πάθη τών φωνηέντων** (π. α - στ) καί σε **πάθη τών συμφώνων** (π. ζ, η).

17

ΠΑΘΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

Τά πιό συνηθισμένα πάθη τών φωνηέντων είναι ή **συνίζηση**, ή **συναίρεση**, ή **έκθλιψη**, ή **αφαίρεση**, ή **συγκοπή**, ή **άποκοπή**.

A. - Συνίζηση

Λέμε ή γράφουμε :

άλλά λέμε ή γράφουμε καί :

• Στά χαμένα περιμέναν. **Βοήθεια**
δέ φαινόταν από πουθενά.

• Ήταν **νέος** άκόμη' μπροστά του
είχε **όλόκληρη** ζωή.

• "Άλλος σου έταξε **βοήθεια**
καί σε γέλασε φριχτά.

• Ξεντύθη ό **νιός**, ξεζώστηκε
καί στό πηγάδι μπήκε.

• Τή λέξη **βοήθεια** τήν προφέρουμε συνήθως σε τέσσερις συλλαβές
Κάποτε όμως τήν προφέρουμε καί σε τρεις συλλαβές

βο - ή - θει - α
βο - ή - θεια

• Τή λέξη **νέος** τήν προφέρουμε συνήθως σε δυό συλλαβές
Κάποτε όμως τήν προφέρουμε καί σε μιά συλλαβή

νέ - ος
νιός

• Τό φαινόμενο αυτό, δηλαδή νά προφέρονται μαζί σε μιά συλλαβή δυό φωνήεντα πού βρίσκονται πλάι πλάι, λέγεται **συνίζηση**.

<ul style="list-style-type: none"> • Η συνίζηση γίνεται σε πολλές λέξεις, όταν ύστερα από τό φθόγγο (ι) (η,υ,ει,οι) ή τό φθόγγο ε (αι) ακολουθεί φωνήεν : 	δύο ζήτησε άδεια → έννέα παλαιός	<u>δυό</u> Ἡ τσάντα ἦταν <u>ἄδεια</u> ἐννιά <u>παλιός</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Τό ε (ε ἢ αι), όταν παθαίνει συνίζηση μέ τό ακόλουθο φωνήεν, γίνεται ι (γιῶτα). 	γενεά παλαιός →	γενιά <u>παλιός</u>

B. - Συναίρεση

Λέμε ἢ γράφουμε ἀλλά λέμε καί γράφουμε

α/ Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ προστάτης τῶν ναυτικῶν.	→ α ₁ / Μόνο ὁ Νικόλαος ὁ ψαράς δέν εἶχε γυρίσει ἐκεῖνο τό βράδυ στό νησί.
β/ Ἀπό τή δύσκολη στιγμή ἔβγαλε τόν Ἰουστινιανό ἢ γυναικα του ἢ Θεοδώρα.	→ β ₁ / Τό αὐτοκίνητό μας ὄλοι στό σπίτι τό λέγαμε «Θεοδώρα».

- Στή λέξη Ἅγιος Νικόλαος (π. α) τά δύο γειτονικά φωνήεντα α καί ο ἐνώθηκαν σέ ἕνα, στό α (π. α₁) : Νικόλαος Νικόλας
- Στή λέξη Θεοδώρα (π. β) τά δύο γειτονικά φωνήεντα ε καί ο ἐνώθηκαν σέ ἕνα, στό ο (π. β₁) : Θεοδώρα Θεδώρα.

© Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά ἐνώνονται μέσα στήν ἴδια λέξη δύο γειτονικά φωνήεντα σέ ἕνα, λέγεται **συναίρεση**.

Ἀσκήσεις

* 1. Οἱ λέξεις λέ(γ)ετε, λέ(γ)εις, ἀκού(γ)ετε, πρω-

τοάκουσε, δεκαέξι, παραέφαγες πῶς λέγονται μέ συναίρεση;

- * 2. Νά βρεῖς ἓνα στίχο καί μιά παροιμία πού νά ἔχουν μιά τουλάχιστον συνηρημένη λέξη.
 - Παράδειγμα: Κρυφά τό λένε τά πουλιά, κρυφά τό λέν τ' ἀηδόνια.

Γ. - Ἔκθλιψη

- **Τ'** ἀδέρφια σχίζον τά βουνά καί δέντρα ξεριζώνουν.
- Βαρκούλα, πού **Θ'** ἀράζουμε; Βαρκούλα, πού θά πάμε;
- Πέφτουμ' ἐμεῖς, τό ἔργο μας γιά τήν πατρίδα μένει.

Οἱ λέξεις **τά, θά, πέφτουμε** ἔχασαν τό τελικό τους φωνῆεν, γιατί βρέθηκαν μπροστά ἀπό τίς λέξεις **ἀδέρφια, ἀράζουμε, ἐμεῖς**, πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἐκθλιψη**.

⊙ Ἔκθλιψη	μπορεῖ νά πάθει μιά λέξη πού τελειώνει σέ φωνῆεν, ὅταν βρεθεῖ μπροστά ἀπό λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν :	Τοῦ ἀντρειω- μένου → μέ ἔδιωξε γιά αὐτό	τ' ἀντρειωμένου μ' ἔδιωξε γι' αὐτό
-----------	---	--	---------------------------------------

⊙ Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού χάνεται σημειώνουμε **ἀπόστροφο (´)**.

- Τό **καί**, ὅταν παθαίνει ἐκθλιψη, γράφεται **κι** :

καί ὅμως	κι ὅμως
καί ἄλλος	κι ἄλλος

Ἀσκήσεις

- * 1. Ἀπό τά παραδείγματα πού ἀκολουθοῦν μπορεῖς νά δεῖς ποιές λέξεις παθαίνουν συνήθως ἐκθλιψη : τ' ἄρματα, τ' οὐρανοῦ, θ' ἀξιωθῶ, ν' ἀποδείξετε, μ' ἔδιωξε, σ' ἄφησε, τ'

ὁμολόγησε, γι' ἄλλη φορά.

Τό παλικάρι πού 'πεσε μ' ὀρθή τήν κεφαλή του
δέν τό σκεπάζει ἡ γῆς ὀγρή, σκουλήκι δέν τ' ἀγγίζει.

Δ. - Ἀφαίρεση

- Κάθε λέξη κι ἀπό 'να χελιδόνι
- Νά 'ναι τάχα πλεούμενο, νά 'ναι καράβι;
- Οἱ λέξεις ἔνα, εἶναι ἔχασαν τό ἀρχικό τους φωνῆεν ἢ τό δίψηφο, γιατί βρέθηκαν μετά ἀπό τίς λέξεις ἀπό, νά πού τελειώνουν σέ φωνῆεν. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἀφαίρεση**.

⊙ Ἀφαίρεση μπορεῖ νά πάθει μιά λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν, ὅταν βρεθεῖ μετά ἀπό λέξη πού τελειώνει σέ φωνῆεν :	μου ἔδωσε	μου ἔδωσε
	→ πού εἶχε	πού ἔχε
	τά ἔφερε	τά ἔφερε

- Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού χάνεται σημειώνουμε **ἀπόστροφο**.
- Ἀφαίρεση, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα, παθαίνουν συνήθως τύποι τοῦ ρήματος.

Ἀσκῆσεις

* α/ Νά κάμεις ἀφαίρεση :

1. Σάν νά εἶχαν ποτέ τελειωμό τά βάσανα κι οἱ καημοί τοῦ κόσμου.
 2. Πήγαινε στή δουλειά σου· ἐγώ θά ἔχω τό νοῦ μου στά παιδιά.
 3. Ὁ πατέρας τήν Πρωτοχρονιά μου ἔφερε ἕναν Ἀι-Βασίλη.
 4. Ποῦ εἶσαι καί σέ γυρεύω;
 5. Τά παιδιά πού ἔπαιζαν ξένοιαστα βουβάθηκαν στή στιγμή.
- β/ Νά πεις ὕστερα ἀπό ποιές λέξεις ἔκανες τήν ἀφαίρεση.

Ε. - Συγκοπή

- Παπάδες **πάρτε** τὰ ἱερά, κι ἐσεῖς κεριά σβηστεῖτε.
- Τὰ **στάρια** μέστωσαν πιά. Ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ.

⊙ Οἱ λέξεις **πάρτε** καὶ **στάρια** ἦταν **πάρετε** καὶ **σιτάρια**. Ἐχασαν ὅμως τὰ φωνήεντα **ε** καὶ **ι**, πού βρίσκονταν ἀνάμεσα σέ σύμφωνα:

Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **συγκοπή**.

• Συγκοπή μπορεῖ νά πάθει ἕνα φωνήεν πού βρίσκεται ἀνάμεσα σέ δυό σύμφωνα μέσα στήν ἴδια λέξη :

κορυφή - κορφή
κόψετε - κόψτε

ΣΤ. - Ἀποκοπή

- Κάτω ἀπ' τήν κληματαριά ὦρες ἐκεῖ ρέμβασα.
- Κόψ' τό νερό στή μάνα του, βάλ' το στό περιβόλι.

⊙ Οἱ λέξεις **ἀπό**, **κόψε** καὶ **βάλε** ἔχασαν τό τελικό τους φωνήεν μπροστά ἀπό λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο. Τό φαινόμενο αὐτό ὀνομάζεται **ἀποκοπή**.

• Ἀποκοπή μπορεῖ νά πάθει τό τελικό φωνήεν μιᾶς λέξης, ὅταν βρεθεῖ μπροστά ἀπό τό ἀρχικό σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης λέξης :

→ λύσε το λύσ' το
στεῖλε το στείλ' το

• Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού ἔπαθε ἀποκοπή σημειώνουμε **ἀπόστροφο**.

* γ) Τό επίρρημα μέσα :

α/ "Όταν παθαίνει άποκοπή
γράφεται χωρίς άποστρο- → μέσα στη θάλασσα μέσ στη θάλασσα
φο και μέ τελικό ς.

β/ "Όταν παθαίνει έκθλιψη
γράφεται μέ άποστροφο. → μέσα από τό σπίτι μέσ' από τό σπίτι

Άσκησης για τά πάθη τών φωνηέντων

* 1 α/ Ύπογράμμισε τά πάθη τών φωνηέντων :

- Πάντ' άνοιχτά, πάντ' άγρυπνα τά μάτια τής ψυχής μου
(Δ. Σολωμός)
- "Αστραψε φώς και γνώρισεν ό νιός τόν έαυτό του
(Δ. Σολωμός)
- Τ' άντρειωμένου ό θάνατος δίνει ζωή στη νιότη
(Α. Βαλαωρίτης)
- Είμαι γριά και ξέρω μόνο άν πάθεις,
μπορεί και τί 'ναι ή χαρά νά μάθεις. (Ι. Γρυπάρης)
- Τό 'να χέρι μου κρατεϊ
μέλισσα θεόρατη
τ' άλλο στον άέρα πιάνει
πεταλούδα που δαγκάνει (Ο. Έλύτης)
- Κάμποι τής Σαλονίκης κι όρη του Μοριά
που 'ν' τά παρμένα κάστρα που 'ναι τά χωριά ;
Μές στον άέρα κοίτα μισοφέγγαρο. (Ο. Έλύτης)
- Κόψτε κλαδιά και στρώστε μου και βάλτε με νά κάτσω
(Δημοτικό)

β/ Αιτιολόγησε τήν κάθε περίπτωση.

- "Όπως βλέπεις και από τά παραδείγματα τά πάθη τών φωνηέντων παρουσιάζονται κυρίως στη λογο-τεχνική γλώσσα.

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

A.- Τό τελικό ν

Τό τραγούδι τόν νίκησε

Ἄκουσε τότε ὁ Ὀρφέας τὸ θεὸ Πλούτωνα, πού ἔλεγε μέ βαριά φωνή :

— «Μέ τό τραγούδι σου μέ νίκησες. Ἐκεῖνο πού ἄλλος ποτέ δέν τόλμησε νά ζητήσει, ἐσύ τό ἀπόλαυσες μέ τόν πόνο σου. Πήγαινε! Ἡ Εὐρυνδίκη θά σ' ἀκολουθήσει στή γῆ. Πρόσεχε ὅμως, ὅ,τι καί ἂν γίνει, ὅ,τι καί ἂν ἀκούσεις, μή γυρίσεις νά τή δεῖς, γιατί τήν ἔχασες γιά πάντα.

Ἔτσι εἶπε, καί ὁ Ὀρφέας πῆρε πάλι τό δρόμο γιά τόν ἐπάνω κόσμο. Περπατοῦσε ἀνήσυχος καί βιαστικός. Πίσω του τίποτε δέν ἄκουγε καί ὅμως τοῦ φάνηκε πώς κάποιος τόν ἀκολουθοῦσε.

A. Δέλτα, Μῦθοι καί θρύλοι

Στό κείμενο διαβάζουμε :

τόν πόνο ἀλλά καί τὸ θεὸ
τήν ἔχασε ἀλλά καί νά τή δεῖ

⊙ Μερικές λέξεις ἄλλοτε διατηροῦν τό τελικό ν καί ἄλλοτε τό χάνουν. Οἱ λέξεις αὐτές εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

α/ τό ἄρθρο	τόν	τόν ἐπάνω κόσμο	ἀλλά καί	τό δρόμο
β/ τό ἄρθρο	τήν	τήν Κυριακή	»	» τή Δευτέρα
γ/ τό ἀόριστο ἄρθρο	ἕναν	μιά φορά κι ἕναν καιρό	»	» εἶδε ἕνα γέρο
δ/ τό ἀριθμητικό	ἕναν	φώναξε ἕναν ἀπό κάθε πόλη	»	» εἶδε ἕνα μόνο γέρο
ε/ ἡ προσωπική ἀντωνυμία	τήν	τήν ντρόπιασε	»	» τή δόρισε
στ/ τό ἄκλιτο	δέν	δέν ἤθελε	»	» δέ ζήτησε
ζ/ τό ἄκλιτο	μήν	μήν τρέχεις	»	» μή φοβάσαι

⊙ Διατηρούν τό τελικό ν :

1. Όταν ή ακόλουθη λέξη αρχίζει από φωνήεν :

→ τόν ἀέρα, τήν ἀγάπη
δέν εἶδα, μὴν ἔρχεσαι

2. Όταν ή ακόλουθη λέξη αρχίζει από σύμφωνο στιγμαῖο :

κ π τ
γκ μπ ντ
τζ
τσ

→ ἔναν κόσμο, τόν πόνο
τήν τέχνη, τόν γκρεμό
δέν μπόρεσε, τήν ντροπή
τόν τσαλαπετεινό, τόν τζίτζικα

3. Όταν ή ακόλουθη λέξη αρχίζει από διπλό ξ, ψ :

→ τόν ξεναγό, ἔναν ξένο
τήν ψυχή, δέν ψήθηκε

⊙ Χάνουν τό τελικό ν

• Όταν ή ακόλουθη λέξη αρχίζει από σύμφωνο εξακολουθητικό :

→ τό δρόμο, τή βρύση,
ἕνα στεναγμό, μὴ χάνεσαι

Ἀσκῆσεις

* 1. Νά βρεῖς λέξεις πού διατηροῦν ἢ χάνουν τό τελικό ν καί νά δικαιολογήσεις τήν κάθε περίπτωση :

- ἐκάλεσε καί στή χαρά συμπέθερους τ' ἀστέρια.
- Μιά φορά κι ἕναν καιρό ἦταν ἕνας γέρος ψαράς.
- Ὅλη τή νύχτα τήν εἶχαν ξεχάσει στό ὑπόγειο· τό πρωί τή θυμήθηκαν.
- Μή ρωτᾶς καλύτερα. . Τό φόβο δέν τόν ἔνωσε ποτέ. .

Μή σταματᾶς· δούλευε ὅλο τὸ χρόνο ὅσο μπορεῖς. . Δέ σέ φοβοῦμαι ὅσο καί νά μέ ἀπειλεῖς.

- Ἡ Παναγιά στό πέλαγο κρατοῦσε στήν ποδιά της τή Σίκινο τήν Ἀμοργό καί τ' ἄλλα τά παιδιά της.

- * 2 Νά διαγράψεις τὸ τελικό ν ὅπου δέν πρέπει νά ὑπάρχει :
 - τόν χαρακτήρα, τόν Κώστα, τόν ζήτησα τόν Γιώργο, τόν ψωμά
 - τήν ὥρα, τήν στιγμή, τήν μπάλα, τήν ξένη
 - δέν ἀκούω, δέν μπορῶ, δέν θέλει, δέν σώθηκε
 - μὴν πᾶς, μὴν λές, μὴν ψάχνεις, μὴν γράφεις
 - Βρῆκα ἕναν γέρο καί μιά γριά, ἔχω ἕναν θησαυρό. Τόν ἔχω ἕναν καί μονάκριβο τόν γιό μου.

B.- Συμφωνικά συμπλέγματα

ἔφτασε

ἄστραψαν

στό θρόνο

τοῦ Πλούτωνα

θλιβερά

τό τραγούδι

- ⊙ Κάθε συνδυασμός ἀπό δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα πού βρίσκονται τὸ ἕνα πλάι στό ἄλλο μέσα στή λέξη ὀνομάζεται **συμφωνικό σύμπλεγμα**.

- Τά συμφωνικά συμπλέγματα πολλές φορές παρουσιάζουν διαφορά μέσα στίς ἴδιες ἢ σέ συγγενικές λέξεις.
*Ἔτσι λέμε :

→ [

ράφτης	καί	ραπτική
δαχτυλίδι	καί	δακτυλογράφος
κολυμπῶ	καί	κολυμβητήριο

]

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

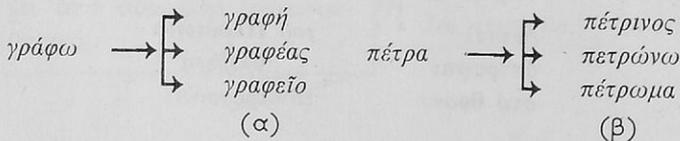
ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

I. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Παραγωγικό

19

Γενικά



⊙ 1 Παραγωγή

- 'Από τή λέξη *γράφω* έγιναν οί λέξεις *γραφή*, *γραφέας*, *γραφείο* (π.α)
- 'Από τή λέξη *πέτρα* έγιναν οί λέξεις *πέτρινος*, *πετρώνω*, *πέτρωμα* (π. β)

- ⊙ Τό φαινόμενο αυτό, δηλαδή μιά λέξη νά γίνεται (παράγεται) από άλλη λέξη, λέγεται **παραγωγή**.

- 'Η λέξη, από τήν ὁποία παράγεται
μιά ἄλλη λέξη, λέγεται **πρωτότυπη**. → *γράφω* (π. α)
- 'Η λέξη, ἡ ὁποία παράγεται ἀπό
τήν πρωτότυπη, λέγεται **παράγωγη**. → *γραφή γραφέας γραφεῖο*
(π. α)
- 'Η κατάληξη πού προσθέτουμε στό θέμα μιᾶς πρωτότυπης λέξης,
για νά σχηματίσουμε μιά παράγωγη λέξη, λέγεται **παραγωγική
κατάληξη**.

Ἔτσι οἱ λέξεις

<i>γράφη</i>
<i>γραφέας</i>
<i>γραφεῖο</i>

 ἔγιναν ἀπό τό θέμα **γραφ-** τῆς

πρωτότυπης λέξης *γράφω*, καί ἀπό τίς παραγωγικές κατα-
λήξεις **-η, -εας, -εῖο**.

Δηλαδή ἔγιναν ἔτσι: $\text{γραφ-} + \text{-η} = \text{γραφῆ}$.
 $\text{γραφ-} + \text{-εας} = \text{γραφέας}$
 $\text{γραφ-} + \text{-εῖο} = \text{γραφεῖο}$

Ἄμοια ἀπό τή λέξη *ἄλλος* ἔγινε *ἄλλοῦ* (ἄλλ-οῦ) καί ἀπό τή λέξη
ἔδω ἔγινε *ἔδωθε* (ἔδω-θε).

Ἀσκήσεις

* 1 Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις :

καλοσύνη, πολίτης, βασιλεύω, ἀνεμίζω, βαλτός

* 2 α/ Νά βρεῖς ἀπό μιά παράγωγη :

δροσιά, ἔθνος, πατέρας, πατῶ, πέλαγος

β/ Μέ τήν κάθε παράγωγη σχημάτισε καί μιά φράση :

• Παράδειγμα: δροσιά → δροσιζώ

Ἡ θαλασσινή αὔρα μᾶς δρόσιζε ἀπό
τήν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ.

⊙ 2 Σύνθεση

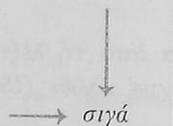
Παράδειγματα					
	Στήλη α'		Στήλη β'		Στήλη γ'
α/	σιγά	+	τραγουδῶ	=	σιγοτραγουδῶ
β/	ἀνοίγω	+	κλείνω	=	ἀνοιγοκλείνω
γ/	πέτρα	+	πόλεμος	=	πετροπόλεμος

- Ἀπό τίς λέξεις *σιγά* καί *τραγουδῶ* ἔγινε ἡ λέξη *σιγοτραγουδῶ*
- Ἀπό τίς λέξεις *ἀνοίγω* καί *κλείνω* ἔγινε ἡ λέξη *ἀνοιγοκλείνω*
- Ἀπό τίς λέξεις *πέτρα* καί *πόλεμος* ἔγινε ἡ λέξη *πετροπόλεμος*

⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά γίνεται μιά λέξη ἀπό δύο ἄλλες λέξεις, λέγεται **σύνθεση**.

• Ἡ λέξη πού γίνεται ἀπό τή σύνθεση δύο ἄλλων λέξεων λέγεται **σύνθετη λέξη** : → *σιγοτραγουδῶ*

• Ἀπό τίς δύο λέξεις πού ἐνώνονται, γιά νά γίνει ἡ σύνθετη λέξη, ἐκείνη πού ἔχει τήν πρώτη θέση λέγεται **πρῶτο συνθετικό** (α' συνθετικό) :



ἐκείνη πού ἔχει τή δεύτερη θέση λέγεται **δεύτερο συνθετικό** (β' συνθετικό) :



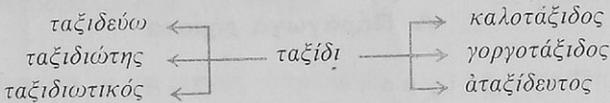
- Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε στή στήλη α' τά πρῶτα συνθετικά, στή στήλη β' τά δεύτερα συνθετικά καί στή στήλη γ' τίς σύνθετες λέξεις.
- Ἡ λέξη πού δέν εἶναι σύνθετη εἶναι **ἄπλη**: *σιγά*, *τραγουδῶ*, *πόλεμος*.

Άσκηση

* Νά βρεῖς τό πρῶτο καί τό δεύτερο συνθετικό :

συχνοπερνῶ, ἀργοπεθαίνω, ἀγγολέμονο, κοντορεβιθούλης

⊙ 3 Οικογένειες τῶν λέξεων



- Οί λέξεις *ταξιδεύω*, *ταξιδιώτης*, *ταξιδιωτικός* ἔγιναν ἀπό τή λέξη *ταξίδι* μέ παραγωγή.
- Οί λέξεις *καλοτάξιδος*, *γοργοτάξιδος*, *ἀταξίδευτος* ἔγιναν ἀπό τή λέξη *ταξίδι* μέ σύνθεση.
- Ἐπομένως οί λέξεις: *ταξιδεύω*, *ταξιδιώτης*, *ταξιδιωτικός*, *καλοτάξιδος*, *γοργοτάξιδος*, *ἀταξίδευτος* ἔγιναν ὅλες ἀπό τήν ἴδια ἀπλή λέξη *ταξίδι*. Γι' αὐτό λέμε ὅτι οί λέξεις αὐτές ἀποτελοῦν μιά **οἰκογένεια λέξεων**.
- Οί λέξεις πού ἀνήκουν στήν ἴδια οἰκογένεια λέγονται **συγγενικές**.
- Ἔτσι ἀπό τή λέξη *κορυφή* σχηματίζεται ἡ οἰκογένεια τῶν λέξεων: *κορυφή*, *κορυφαῖος*, *κορύφωμα*, *κορφή*, *κορφάδα*, *κορφογραμμή*, *κατακόρυφος*, *κορφοβούνι* κτλ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε τίς οἰκογένειες τῶν λέξεων: *δῶρο*, *κῆπος*, *κλῆρος*.
- * 2 Σχημάτισε σύνθετα ἀπό τίς λέξεις:
ἄλατι - *πιπέρι*, *φύλλο* - *μετρῶ*, *βαριά* - *ἀκούω*, *πρῶτος* - *ἔτος*.
- * 3 Σχημάτισε παράγωγα καί σύνθετα ἀπό τή λέξη *θάλασσα*.



ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Α. Παράγωγα ρήματα

Πα ρα δ ε ί γ μ α τ α

'Από τό ὄνομα παράγεται τό ρῆμα	
δόξα	→ δοξάζω
ἀρχή	→ ἀρχίζω
γείτονας	→ γειτονεύω
στεφάνι	→ στεφανώνω
ὄμορφος	→ ὀμορφαίνω

πίν. α'

Πα ρα δ ε ί γ μ α τ α

'Από τήν ἄκλιτη λέξη παράγεται τό ρῆμα	
συχνά	→ συχνάζω
παράμερα	→ παραμερίζω
κοντά	→ κοντεύω
σιμά	→ σιμώνω

πίν. β'

- ⊙ Ρήματα παράγονται ἀπό ὀνόματα (πίν. α') καί ἀπό ἄκλιτα (πίν. β').
- ⊙ Ρήματα ἀπό ρήματα σπάνια παράγονται: φέγγω → φεγγίζω, μασῶ → μασουλῶ.

Ἀσκήσεις

- * 1 α/ Στούς πίνακες α' καί β' διακρίνονται ἀπό τά χτυπητά γράμματα οἱ παραγωγικές καταλήξεις τῶν ρημάτων μέ τή βοήθειά τους σχημάτισε κι ἐσύ ρήματα ἀπό τίς λέξεις :

θεμέλιο, ἄλωνι, καληνύχτα, ἀγκαλιά, φυτό, χαμηλά.

β/ Μέ καθένα ἀπό τά ρήματα πού σχημάτισες γράψε μιά πρόταση.

Παράδειγμα : φυτό — φυτεύω

Ἡ Σοφία ἔχει φυτέψει στόν κήπο της λογιῆς λογιῆς λουλούδια.

* 2 Σύμφωνα μέ τό πέτρα-πετροβολῶ
 θά ποῦμε → | → σπίθα →
 (πετροβολῶ = ρίχνω πέτρες | → ἄκτινα →
 | → μόςκος →

* 3 Σύμφωνα μέ τό φόρος-φορολογῶ
 θά ποῦμε → | → κορφή →
 (φορολογῶ = μαζεύω τούς φόρους) | → στάχυ →
 | → βλαστός →

* 4 Συμπλήρωσε τίς φράσεις μέ παράγωγα τῶν λέξεων τοῦ κύκλου :

- Σ' ἐκείνη τή μάχη οἱ σύμμαχοι ...
- Τόν ... νά μᾶς ἀκολουθήσει.
- Χτές ... ὀλόκληρο τό σπίτι μας.
- Τό δέντρο βαθιά στή γῆ.
- ... πρός τό βουνό ὀλόκληρη ἢ συντροφιά.
- ... νά σοῦ μιλήσω· δέ θέλω νά μᾶς ἀκούσουν ἄλλοι.
- Ἀνάψαμε φωτιά καί ...
- ... σ' ὅλον τόν κόσμο, μά δέ βρῆκε γιатρεία.



B.- Παράγωγα ουσιαστικά

Ουσιαστικά παράγονται από ρήματα, από άλλα ουσιαστικά και από επίθετα.

α) Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα

Παραδείγματα	
Από τό ρήμα παράγεται τό ↓ ουσιαστικό ↓	Από τό ρήμα παράγεται τό ↓ ουσιαστικό ↓
προμηθεύω → προμηθευτής	γελῶ → γέλιο
θερίζω → θεριστής	κοστίζω → κόστος
κουρεύω → κουρέας	φορολογῶ → φορολογία
ἔρχομαι → ἔρχομός	μιλῶ → μιλιά
ἀπαντῶ → ἀπάντηση	δουλεύω → δουλειά
δένω → δέσιμο	φυτεύω → φυτεία
κλαδεύω → κλάδεμα	ὠφελῶ → ὠφέλεια
στολίζω → στολίδι	ἀνεμίζω → ἀνεμιστήρας
βογκῶ → βογκητό	κλαδεύω → κλαδευτήρι
κολυμπῶ → κολύμπι	πιέζω → πιεστήριο

⊙ Πολλά ουσιαστικά παράγονται από ρήματα.

Ἀσκήσεις

* 1 Στά παραδείγματα τοῦ πίν. ἀ' διακρίνονται ἀπό τὰ χτυπητά γράμματα οἱ παραγωγικές καταλήξεις τῶν οὐσιαστικῶν, τὰ ὁποῖα παράγονται ἀπό ρήματα· μέ τή βοήθεια αὐτῶν τῶν καταλήξεων σχημάτισε κι ἐσύ οὐσιαστικά ἀπό τὰ ρήματα :

πεταλώνω, χτίζω, σηκώνω, εἰσπράττω, τρίζω, κεντῶ, στρώνω, παραμιλῶ, ζυγίζω, βαθμολογῶ, λατρεύω, καλλιεργῶ, κινῶ, σκαλίζω.

* 2 Πώς λέμε εκείνον πού :

μαθαίνει, σπουδάζει, φοιτά, συγγράφει, βάφει, συμβουλεύει :

* 3 Πώς λέμε τόν τόπο όπου κάποιος :

έκπαιδεύει ή εκπαιδεύεται, γυμνάζει ή γυμνάζεται, ύφαινει, σχεδιάζει, σιδερώνει, δικάζει, γράφει, κουρεύει :

β/ Ουσιαστικά παράγωγα από ουσιαστικά

Τά ουσιαστικά πού παράγονται από άλλα ουσιαστικά είναι :

Υποκοριστικά, μεγεθυντικά, τοπικά, περιεκτικά, έθνικά, επαγγελματικά.

1. Υποκοριστικά

Πα ρα δ εί γ μα τ α			
Άπό τό ουσιαστικό	παράγεται τό ουσιαστικό	Άπό τό ουσιαστικό	παράγεται τό ουσιαστικό
↓	↓	↓	↓
γατί	→ γατάκι	άδερφή	→ άδερφούλα
Γιώργος	→ Γιωργάκης	άγγελος	→ άγγελούδι
άνθρωπος	→ άνθρωπάκος	σακί	→ σακούλι
Έλένη	→ Έλενίτσα	βοσκός	→ βοσκόπουλο
άδερφός	→ άδερφούλης	θάλαμος	→ θαλαμίσκος

⊙ Τά ουσιαστικά του πίνακα παράγονται από άλλα ουσιαστικά και φανερώνουν ότι κάτι είναι μικρό. Γι' αυτό λέγονται υποκοριστικά.

Ά σ κ ή σ ε ι ς

* 1 α/ Σχημάτισε τά υποκοριστικά των ουσιαστικών : σκύλος, τραπέζι, μαθητής, Δημήτρης, παππούς, έλιά, μητέ-

ρα, κρυφτό, ἄρχοντας, σατράπης. Μπορείς νά δεῖς καί τίς παραγωγικές καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν τοῦ πίνακα.

β/ Σχημάτισε μέ τό καθένα μιά φράση.

- Παράδειγμα : σκύλος – σκυλάκι
Χτές μᾶς ἔφεραν ἕνα συμπαθητικό σκυλάκι.

2. Μεγεθυντικά

Παραδείγματα	
Ἐπίσης τὸ οὐσιαστικό παράγεται τὸ οὐσιαστικό	
↓	↓
κολοκύθι	→ κολοκύθα
φωνή	→ φωνάρα
δουλευτής	→ δουλευταράς

⊙ Τά παράγωγα οὐσιαστικά τοῦ πίνακα φανερώνουν ὅτι κάτι εἶναι **μεγάλο**. Γι' αὐτό λέγονται **μεγεθυντικά**.

Ἀσκήσεις

* Σχημάτισε, μέ τή βοήθεια τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων, πού μπορείς νά δεῖς στόν πίνακα, τά μεγεθυντικά τῶν οὐσιαστικῶν : βαρέλι, χορευτής, φέτα.

3. Τοπικά

Παραδείγματα	
Ἐπίσης τὸ οὐσιαστικό παράγεται τὸ οὐσιαστικό	
↓	↓
βιβλιοπώλης	→ βιβλιοπωλεῖο
φύλακας	→ φυλάκιο
ράφτης	→ ραφτάδικο
καμπάνα	→ καμπαναριό

- Θ ^Μ Τά παραπάνω παράγωγα ουσιαστικά φανερώνουν **τόπο**, και γι' αυτό λέγονται **τοπικά**. ^Μ

Άσκησης

- * Σχημάτισε τοπικά από τά ουσιαστικά : δασάρχης, κρεοπώλης, τηλεγράφος, έστιάτορας, γαλατάς, στρατηγός.

4. Περιεκτικά

Παραδείγματα

Άπό τό ουσιαστικό παράγεται τό ουσιαστικό

όρνιθα —————→ *όρνιθώνας*
άμμος (άμμουδά) —————→ *άμμουδιά*

- Τό ουσιαστικό *όρνιθώνας* φανερώνει ότι πολλές *όρνιθες* βρίσκονται στό ίδιο μέρος.
- Τό ουσιαστικό *άμμουδιά* φανερώνει ότι πολύς *άμμος* βρίσκεται στό ίδιο μέρος.

- Θ ^Μ Τά ουσιαστικά πού φανερώνουν ότι πολλά όμοια βρίσκονται στό ίδιο μέρος λέγονται **περιεκτικά**. ^Μ

Άσκησης

- * 1 Πώς λέγεται ό τόπος πού περιέχει :
καλάμια, άμυγδαλιές, πορτοκαλιές, περιστέρια, πευκα.
- * 2 α/ Σχημάτισε περιεκτικά από τά ουσιαστικά :
άμπέλι, έλιά (έλαία), ποτάμι, στρατός, άχυρο.
β/ Σχημάτισε μέ τό καθένα από αυτά μία φράση :
- Παράδειγμα : άμπέλι — άμπελώνας :
Τά κλήματα του άμπελώνα μας είναι φορτωμένα καρπό.

5. Ἔθνικά

Παραδείγματα			
Ἐπίθετο	παράγεται τό οὐσιαστικό	Ἐπίθετο	παράγεται τό οὐσιαστικό
Ἄνω	↓	Ἄνω	↓
Ἀνατολή	→ Ἀνατολίτης	Σύρος	→ Συριανός
Μοριάς	→ Μοραΐτης	Τρίκαλα	→ Τρικαλινός
Σπάρτη	→ Σπαρτιάτης	Θεσσαλονίκη	→ Θεσσαλονικιός
Ἡπειρος	→ Ἡπειρώτης	Κύπρος	→ Κύπριος
Βόλος	→ Βολιώτης	Ἀθήνα	→ Ἀθηναῖος
Ἀφρική	→ Ἀφρικανός	Κίνα	→ Κινέζος

- ⊙ **Μ**Τὰ παράγωγα οὐσιαστικά τοῦ πίν. φανερώνουν τόν ἄνθρωπο πού κατάγεται ἀπό κάποιο τόπο, καί γι' αὐτό λέγονται ἔθνικά. **Μ**

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε ἔθνικά ἀπό τὰ οὐσιαστικά: Πόλη, Ψαρά, Βυζάντιο, Μάνη, Σούλι, Ρούμελη, Ἀμερική, Κόρινθος, Κέρκυρα, Θήβα, Μυτιλήνη. Μπορεῖς νά δεῖς καί τίς παραγωγικές καταλήξεις τῶν ἐθνικῶν τοῦ πίν.
- * 2 Τό θηλυκό τοῦ Πολίτης εἶναι Πολίτισσα· ποιά εἶναι τὰ θηλυκά τῶν: Μεσολογγίτης, Σπαρτιάτης, Μοραΐτης, Βολιώτης;
- * 3 Τό θηλυκό τοῦ Ἀθηναῖος εἶναι Ἀθηναία· ποιά εἶναι τὰ θηλυκά τῶν: Ὑδραῖος, Εὐρωπαϊός;
- * 4 Τό θηλυκό τοῦ Τρικαλινός εἶναι Τρικαλινή· ποιά εἶναι τὰ θηλυκά τῶν: Ἀλεξαντρινός, Πατρινός, Ζακυνθινός, Λαρισινός;
- * 5 Πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού κατάγεται ἀπό: τή Μάλτα, τό Μιλάνο, τή Χαλκιδική, τή Μύκονο, τή

Ρόδο, την Καλαμάτα, τις Σέρρες, τη Χίο, την Τρίπολη,
τή Λευκάδα, τη Σαντορίνη :

6. Έπαγγελματικά

Παράδειγματα

Από τό ουσιαστικό παράγεται τό ουσιαστικό

↓		↓
γάλα	→	γαλατός
περιβόλι	→	περιβολάρης
βιβλιοθήκη	→	βιβλιοθηκάριος

Θ Τα παράγωγα ουσιαστικά του πίνακα φανερώνουν έπαγγελματικά και γι' αυτό λέγονται **έπαγγελματικά**.

Άσκησης

* Σχημάτισε έπαγγελματικά από τά ουσιαστικά:
πάπλωμα, βάρκα, βαρέλι, ψωμί, άποθήκη.

7. Διάφορα

Παράδειγματα

Από τό ουσιαστικό παράγεται τό ουσιαστικό πού φανερώνει

↓ (α)		↓ (β)		↓ (γ)
παλικάρι	→	παλικαριά	→	ιδιότητα
άμυγδαλο	→	άμυγδαλιά	→	δέντρο
πεπόνι	→	πεπονιά	→	φυτό
άνηφορος	→	άνηφοριά	→	τόπο
Όμηρος	→	όμηριστής	→	τό μελετητή

του Όμηρου

Θ Τα παράγωγα ουσιαστικά του πίνακα έχουν διάφορες σημασίες, όπως βλέπεις στη στήλη (γ) έτσι δέν είναι δυνατόν να μπουν σε μία όρισμένη ομάδα.

Στις άσκήσεις πού ακολουθούν, θά δεις και άλλες τέτοιες περιπτώσεις.

Άσκησης

- * 1 Από τό ουσιαστικό **χριστιανός** παράγεται τό ουσιαστικό **χριστιανισμός** πού φανερώνει τόν όπαδό τής θρησκείας του Χριστού. Νά βρεῖς τά παράγωγα τών ουσιαστικών : **μουσμεθανός, βραχμάνας, Ίουδαῖος** καί νά πεις τί φανερώνουν.
- * 2 Ο φιλόλογος πού μελετᾶ τόν **Όμηρο** λέγεται **όμηριστής**. Πώς λέγεται ό φιλόλογος πού μελετᾶ τήν **Έλληνική φιλολογία** ἢ τή **Λατινική φιλολογία** ἢ τήν **Έβραϊκή φιλολογία** ;
- * 3 Έκεῖνος πού ἔχει ἓνα **κτῆμα** λέγεται **κτηματίας**. Πώς λέγεται ἕκεῖνος πού ἀσκεῖ ἓνα **ἐπάγγελμα** ἢ ἔχει ἓνα **εἰσόδημα** ἢ ἓνα **τραῦμα**; Καί πώς λέγεται ἕκεῖνος πού κάνει ἓνα **ἐγκλημα** ἢ ἓνα **πραξικόπημα** ἢ ἓνα **κίνημα**;

γ/ Ουσιαστικά. παράγωγα ἀπό ἐπίθετα

Παράδειγματα

Ἀπό τό ἐπίθετο	παράγεται τό ουσιαστικό	πού φανερώνει
↓	↓	↓
ἔξυπνος	→ ἔξυπνάδα	→ τήν ιδιότητα του ἔξυπνου
σάπιος	→ σαπίλα	→ τήν ιδιότητα του σάπιου
ἀγράμματος	→ ἀγραμματοσύνη	→ τήν ιδιότητα του ἀγράμματος
γενναῖος	→ γενναϊότητα	→ τήν ιδιότητα του γενναίου
ταχύς	→ ταχύτητα	→ τήν ιδιότητα του γρήγορου

- © Τά ουσιαστικά πού παράγονται ἀπό ἐπίθετα εἶναι ἀφρημένα καί φανερώνουν **ιδιότητα** σχετική μέ τό ἐπίθετο ἀπό τό όποῖο παράγονται.

Άσκησης

- * 1 Σχημάτισε ουσιαστικά ἀπό τά ἐπίθετα : καλός, μαῦρος,

ἄσπρος, νέος, βαρὺς, ἅγιος, ἄγριος.

- * 2 Κατὰ τὸ **φοβερὸς** — **φοβέρα** σχημάτισε οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα: πικρὸς, γλυκὸς, ἄρμυρὸς, τρελὸς, ξερὸς, λοξός.

Γ. - Παράγωγα ἐπίθετα

α/ Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ρήματα

Παραδείγματα

Ἐκ τῆς λέξης	παράγεται τὸ ἐπίθετο	Ἐκ τῆς λέξης	παράγεται τὸ ἐπίθετο
πειθαρχῶ	→ πειθαρχικός	γράφω	→ γραφτός
δροσιζῶ	→ δροσιστικός	ἀγαπῶ	→ ἀγαπητός
λάμπω	→ λαμπερός	καμαρώνω	→ καμαρωτός
κινῶ	→ κινητήριος	κατοικῶ	→ κατοικήσιμος

- ⊙ Στὸν πίνακα βλέπουμε ὅτι ἐπίθετα παράγονται ἀπὸ ρήματα. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέγονται **ρηματικά ἐπίθετα**.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νὰ σχηματίσεις ρηματικά ἐπίθετα ἀπὸ τὰ ρήματα: σηκώνω, κινῶ, μισῶ, ἐνοχλῶ, προβιβάζω, ἀνοίγω, σβήνω, στρώνω, ξεχωρίζω.
- * 2 Μερικά ρηματικά ἐπίθετα ἔχουν παράγωγική κατάληξη **-τέος** καὶ δείχνουν ἐκεῖνον πού πρέπει νὰ γίνει: **διαίρω** - **διαιρετέος** = ἐκεῖνος πού πρέπει νὰ διαιρεθεῖ. Νὰ σχηματίσεις τέτοια ἐπίθετα ἀπὸ τὰ ρήματα: ἀφαιρῶ, προσθέτω, πληρώνω, μειώνω, πολλαπλασιάζω καὶ νὰ πεῖς τί δείχνει τὸ καθένα.

β/ Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό οὐσιαστικά

Παραδείγματα			
Ἀπό τό οὐσιαστικό	παράγεται τό ἐπίθετο	Ἀπό τό οὐσιαστικό	παράγεται τό ἐπίθετο
↓	↓	↓	↓
πεῖσμα	→ πεισματάρης	ἥλιος	→ ἡλιακός
σπαθί	→ σπαθάτος	γέρος	→ γέρικος
ἀσήμι	→ ἀσημένιος	ἄνοιξη	→ ἀνοιξιάτικος
ξύλο	→ ξύλινος	ἀγόρι	→ ἀγορίστικος
φλόγα	→ φλογερός	βουνό	→ βουνίσιος
στάχτη	→ σταχτής	οὐρανός	→ οὐράνιος
μετάξι	→ μεταξωτός	ἄντρας	→ ἀντρείος
ἄμαρτία	→ ἄμαρτωλός	Ἀριστοτέλης	→ ἀριστοτέλειος
σιωπή	→ σιωπηλός	μέση	→ μεσαῖος

⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι πολλά ἐπίθετα παράγονται ἀπό οὐσιαστικά.

Ἀσκήσεις

* Νά σχηματίσεις ἐπίθετα ἀπό τά οὐσιαστικά: ζήλια, σφρίγος, πρωταπριλιά, σελήνη, ἔθνος, κάμπος, Ζάππας, γυναίκα, Πυθαγόρας, ἄκρη, θάλασσα, βροχή, ἀγκάθι, κυπαρίσσι.

Μπορεῖς νά δεῖς καί τίς παραγωγικές καταλήξεις πού σημειώνονται μέ χτυπητά γράμματα στόν πίν.

γ/ Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό ἐπίθετα

Παραδείγματα			
Ἀπό τό ἐπίθετο	παράγεται	τό ἐπίθετο	Ἀπό τό ἐπίθετο
↓		↓	
πράσινος	→	πρασινωπός	
παχύς	→	παχουλός	
ἄσπρος	→	ἀσπριδερός	
μικρός	→	μικρούλης	
ψηλός	→	ψηλούτσικος	

- ⊖ Μ Στόν πίνακα βλέπουμε ότι επίθετα παράγονται από επίθετα.
- ⊖ Πολλά από τά επίθετα πού παράγονται από επίθετα εἶναι ὑποκοριστικά. Μ

Άσκηση

* Νά σχηματίσεις επίθετα από τά επίθετα :

κόκκινος, φτωχός, βαθύς, μαύρος, καλός, κουτός, ἄγριος.

δ/ Ἐπίθετα παράγωγα από ἐπιρρήματα

Παραδείγματα

Ἐπίρρημα ἄπό τό ἐπίρρημα παράγεται τό ἐπίθετο

↓		↓
<i>σήμερα</i>	→	<i>σημερινός</i>
<i>ἄβριο</i>	→	<i>ἄβριανός</i>

- ⊖ Μ Στόν πίνακα βλέπουμε ότι επίθετα παράγονται από ἐπιρρήματα. Μ

Άσκησης

* 1 Νά σχηματίσεις επίθετα από τά ἐπιρρήματα :

μακριά, ἀπόψε, χτές, φέτος, κοντά, ἄλλοτε.

* 2 Ἐπίθετα ἄπό ποιά ἐπιρρήματα παράγονται τά ἐπίθετα :

ἀντικρινός, πλαϊνός, περσινός, τωρινός, παντοτινός;

Δ.- Παράγωγα ἐπιρρήματα

Παραδείγματα

Ἐπίρρημα ἄπό τή λέξη παράγεται τό ἐπίρρημα

↓		↓
α/ <i>καλός</i>	(ἐπίθετο)	→ <i>καλ ἄ</i>
β/ <i>ἄμεσος</i>	(ἐπίθετο)	→ <i>ἄμέσως</i>
γ/ <i>ἄλλος</i>	(ἀντωνυμία)	→ <i>ἄλλ οῦ</i>
δ/ <i>ἐδῶ</i>	(ἐπίρρημα)	→ <i>ἐδῶ θε</i>

- ⊙ ^Μ Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα (π. α,β), ἀπὸ ἀντωνυμίες (π. γ) καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα (π. δ).

Ἀσκήσεις

- * 1 Νὰ σχηματίσεις ἐπιρρήματα ἀπὸ τὶς λέξεις : ώραϊος, χαρούμενος, καλύτερος, εὐχάριστος, αὐτός, βαθὺς, ὑποφερτός.
- * 2 α/ Ἀπὸ ποιές λέξεις παράγονται τὰ ἐπιρρήματα : τελευταῖα, εὐγενικά, βαριά, ἐκεῖθε, όλοῦθε.
- β/ Μέ τήν καθεμίᾳ σχηματίσε καί μία φράση.
- Παράδειγμα : Προσπάθησε ἀλλά τερμάτισε τελευταῖος.

21

ΣΥΝΘΕΣΗ

Α.- Σύνθεση μέ ἀχώριστα μόρια

^Μ Τὰ ἀχώριστα μόρια εἶναι μονοσύλλαβες ἢ δισύλλαβες λέξεις πού δέν τὶς λέμε καὶ δέν τὶς γράφουμε ποτέ μόνες τους· τὶς βρίσκουμε μόνο ὡς πρῶτα συνθετικά στὶς σύνθετες λέξεις.

Παραδείγματα					
Τὸ ἀχώριστο μόριο (α' συνθετικό)	+	μέ τή λέξη (β' συνθετικό)	→	σχηματίζουν τή σύνθετη λέξη	=
α/ ἄ-	+	κακός	→	ἄ - κακος	= ἄκακος
β/ ἀν-	+	ἄξιος	→	ἀν - ἄξιος	= ἀνάξιος
γ/ ξε-	+	μακραίνω	→	ξε - μακραίνω	= ξεμακραίνω
δ/ ξε-	+	γράφω	→	ξε - γράφω	= ξεγράφω
ε/ ἀνα-	+	πηδῶ	→	ἀνα - πηδῶ	= ἀναπηδῶ

Ο Στόν πίνακα βλέπουμε ότι :

1. Τά άχώριστα μόρια ένώνονται μέ λέξεις καί σχηματίζουν σύνθετες λέξεις.
2. Τά άχώριστα μόρια χρησιμεύουν μόνο ώς πρώτα συνθετικά. Τά άχώριστα μόρια θά τά βρεις στό 'Επίμετρο, πίν. 4.

Ο η Τά πίο συνηθισμένα άχώριστα μόρια είναι τό στερητικό **ά-**, τό **ξε-** καί τό **άνα-**.

- Τό **ά-** (έμπρός άπό φωνήεν **άν-**) σημαίνει στέρηση (π. α,β).
- Τό **ξε-** σημαίνει πολύ (π. γ) ή στέρηση (π. δ).
- Τό **άνα-** σημαίνει συνήθως έπάνω (π. ε)

Άσκήσεις

- * 1 "Αν αναλύσεις προσεκτικά τίς παρακάτω σύνθετες λέξεις, θά διαπιστώσεις ότι ή γλώσσα μας έχει καί άλλα άχώριστα μόρια :

άμφιθέατρο, άρχιεπίσκοπος, διακηρύττω, διχοτόμος, δυσέυρετος, είσοδος, έκφράζω, έξαγριώνω, ένήλικος, έπιβλέπω, έφιππος, εδάερος, ήμικύκλιο, όμόθρησκος, περικυκλώνω, σύνδεσμος, συγκρατώ, συλλυπούμαι, συμμαζεύω, σύρριζα, συστήνω, συνεπαίρω, τηλέφωνο, ύποδιευθυντής, ύπαξιωματικός, ύφυπουργός.

Μπορείς νά δεις τόν πίνακα 4, στό επίμετρο

- * 2 Συμπλήρωσε τό κενό· έχεις τό άχώριστο μόριο καί μία λέξη μέσα σέ παρένθεση :

- Αυτό τό παιδί ήταν ένα **άκακός** (κακός) άρνάκι.
- Δέν έγγραφε σωστά καμία λέξη· ήταν **άλο** (όρθογραφία).
- Δέν τό περιμέναμε τέτοιο καλό· μās ήταν **άνελπίζω** (έλπίζω).
- Ξε... (μακριά) άκουγόταν μία **άπαλή** μουσική.
- 'Ο παππούς **άναθυμούμαι** (θυμούμαι) τά παλιά καί δάκρυσε πάλι.

- * 3 Νά άποδώσεις τίς άκόλουθες έκφράσεις μέ σύνθετες λέξεις· έχεις τό άχώριστο μόριο.

Πώς λέγεται :

- αυτός που κινείται αδιάκοπα : άει-
 - ο πρώτος εργάτης : άρχι-
 - ή πρώτη του μήνα : άρχι-
 - αυτός που πιστεύει δύσκολα : δυσ-
 - τό μέσα μέρος μις χώρας : ένδο-
 - αυτός που είναι πάνω στον ίππο : έφ-
 - αυτός που έχει τήν ίδια θρησκεία : όμο-
 - ή συσκευή μέ τήν όποία μιλούμε μακριά : τηλε-
 - λυπούμαι μαζί μέ κάποιον άλλο : συλ-
 - πηγαίνω πρός τά πίσω : ύπο-
- (Βλ. τόν πίνακα 4 στό έπίμετρο).

Β.- Σύνθεση λέξεων

Ή σημασία τών συνθέτων

Άπό τή λέξη (α' συνθετικό)	καί άπό τή λέξη (β' συνθετικό)	γίνεται ή λέξη (τό σύνθετο)	πού σημαίνει
α / μαχαίρια	+ πιρούνια	→ μαχαιροπίρουνα	μαχαίρια καί πιρούνια
β / άνοίγω	+ κλείνω	→ άνοιγοκλείνω	άνοίγω καί κλείνω
γ / φτωχή	+ γειτονιά	→ φτωχογειτονιά	φτωχή γειτονιά
δ / σκληρός	+ καρδιά	→ σκληρόκαρδος	έκείνον που έχει σκληρή καρδιά
ε / καντήλα	+ άνάβω	→ καντηλανάφτης	έκείνον που άνάβει τά καντήλια

Οί σύνθετες λέξεις :

1. μπορεί νά σημαίνουν ό,τι καί τά δυό συνθετικά τους, όταν ένώνονται μέ τό σύνδεσμο **καί** (π. α, β)
2. μπορεί νά έκφράζουν μία νέα σημασία που συγγενεύει καί μέ τά δυό συνθετικά (π. γ - ε).

Άσκησης

* 1 Ποιές από τις λέξεις που ακολουθούν σημαίνουν ό,τι και τὰ συνθετικά τους και ποιές έχουν μιά νέα σημασία; (κοντόχοντρος, νοτιοανατολικός, πηγαينوέρχομαι, ζερβόδεξα, (σιγοπερπατώ,) (γλυκόφωνος,) (άγριολούλουδο,) (κτηνοτρόφος,) (χορτοφάγος,) (καλότυχος,) άστραπόβροντα.

* 2 Πώς λέγεται μέ μιά λέξη :

- αυτός που έχει ξανθά μαλλιά *ξανθομάλλος*
- αυτός που έχει σκληρή καρδιά *βιαιοκάρδος*
- αυτός που δένει βιβλία *βιβλιοδέτης*
- αυτός που έχει μαύρα φρύδια *μαυρόφρυδος*
- τό πουλί που τρώει τις μέλισσες *μελιβοσώλι*
- άνεμος και βροχή μαζί *ανεμοβρόχι*
- ή φωλιά του άετου *αετοφωλιά*
- τό πικρό άμύγδαλο *πινακίμυγαλο*
- θυμοῦμαι ξανά *ξαναθυμούμαι*
- τό πουλί της νύχτας *νυκτοπούλι*

Γ. Ή μορφή τῶν συνθέτων

Τό συνδετικό φωνήεν

α' συνθετικό	↓	+	β συνθετικό	↓	→	σύνθετο
α / τρέμω			σβήνω			τρεμ ο σβήνω
β / πόρτες			παράθυρα			πορτ ο παράθυρα
γ / πικρή			δάφνη			πικρ ο δάφνη
δ / άγριος			άνθρωπος			άγριάνθρωπος
ε / όλος			όρθος			όλόρθος

⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ότι, γιά νά γίνει τό σύνθετο, ένώνονται τό θέμα του πρώτου συνθετικού και τό δεύτερο συνθετικό· άνάμεσα τους μπαίνει συνήθως τό φωνήεν **ο** που όνομάζεται τότε **συνδετικό φωνήεν** (π. α-γ).

Θ) Τό συνδεδειγμένο φωνήεν ο κάποτε χάνεται (π. δ, ε).

Άσκησης

- 1 Ποιά από τὰ σύνθετα ἔχουν συνδεδειγμένο φωνήεν καί ποιά δέν ἔχουν;
- πρωτότυπος, σημασιόφορος, χειρόγραφο, ρυζόγαλο, πλατύφυλλο, κρυφακούω, σπιτονοικοκύρης.
2. Νά σχηματίσεις μέσα σέ φράσεις πέντε σύνθετα· ἀπό αὐτά τὰ τρία νά ἔχουν τό συνδεδειγμένο φωνήεν ο· τὰ ἄλλα δύο νά εἶναι χωρίς συνδεδειγμένο φωνήεν.
- Παράδειγμα : Τό νυχτοπούλι νόναξε τρεῖς φορές.

Δ.- Τό πρῶτο συνθετικό

Θ) Τό πρῶτο συνθετικό στίς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νά εἶναι :

1α

Όνομα

πού δέν παρουσιάζει ἀλλαγές στό θέμα του.

νύχτα νυχτοπούλι
στενός στενόμακρος

1β

Όνομα

πού παρουσιάζει ἀλλαγές στό θέμα του

γῆ γεωγραφία
γῆ γαιοκτήμονας
καλός καλλιτέχνης

2α

Άριθμητικό

πού παρουσιάζει ἀλλαγές

ἕνα μονοπάτι
δύο δίδραχμο
δύο δισέγγονο

2β

Άριθμητικό

πού στή θέση τοῦ συνδεδειγμένου φωνήεντος ο ἔχει τό φωνήεν α

πέντε πεντάδραχμο
ἕξι ἑξαδάχτυλος
ὀχτώ ὀχτάστιχο

3α	Ρήμα μέ τό ένεστωτικό του θέμα	→ [μισῶ μπαίνω	μισάνθρωπος μπαινοβγαίνω
3β	Ρήμα μέ τό άοριστικό του θέμα	→ [φεύγω χάνω	έφυγα φυγόδικος έχασα χασομέρης
4α	Έπίρρημα μέ τό συνδετικό φωνήεν ο	→ [συχνά κρυφά	συχνορωτώ κρυφομιλώ
4β	Έπίρρημα χωρίς τό συνδετικό φωνήεν ο. Τέτοια είναι τά έπίρρηματα σέ ω. Αϋτά διατηροϋν τό ω. Έ- ξαιρείται τό χάμω .	→ [πάνω χάμω	πανωφόρι χαμόκλαδο
5α	Πρόθεση όλόκληρη	→ [κατά άντί	κατασταλάζω άντιαεροπορικός
5β	Πρόθεση πού έχει πάθει έκθλιψη	→ [από άντι	άπάνεμος άντάξιος άνθυπολοχαγός

Άσκήσεις

- * 1 Άνάλυσε τά παρακάτω σύνθετα καί πές άν διατηρείται πάντα ή όχι τό υ τών επιθέτων σέ -υς, όταν αϋτά γίνονται πρῶτα συνθετικά :
- πολύγλωσσος, βαθύπλουτος, Μακρυάμμος, μακρολαίμης
- * 2 Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά άκόλουθα ζεύγη :
- γή - μετρῶ, πατέρας - παράδοση, χέρι - δύναμη, μεγάλος - βδομάδα

- * 3 Ἀπό ποιά ἀριθμητικά ἔγιναν τὰ πρῶτα συνθετικά στὰ παρακάτω σύνθετα :
 - Διγενής, δισύλλαβος, τριφύλλι, τετράδραχμο, δεκαοκτάχρονος
- * 4 α/ Νά ἀναλύσεις στὰ συνθετικά τους τὰ σύνθετα :
 - ἀνοιγοκλείνω, ἀλλαξοπιστῶ, φυγομαχῶ, φυγόπονος
 β/ Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι τό πρῶτο συνθετικό τους;
- * 5 Νά ἀναλύσεις στὰ συνθετικά τους τὰ σύνθετα :
 - πισωδρομῶ, κατωσάγονο, ἐξωκλήσι, χαμόδεντρο

Ε.- Τό δεύτερο συνθετικό

⊙ Τό δεύτερο συνθετικό στίς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νά εἶναι :

1 **Οὐσιαστικό**, ὁπότε τό σύνθετο γίνεται
 → οὐσιαστικό: *μάστορας* → *πρωτομάστορας*
 → ἐπίθετο: *καρπός* → *ἄκαρπος*
 → ἐπίρρημα: *κεφάλι* → *κατακέφαλα*

2 **Ἐπίθετο**, ὁπότε τό σύνθετο γίνεται ἐπίθετο: *ἄξιος* → *ἀνάξιος*
γαλανός → *καταγάλανος*

3 **Ρῆμα**, ὁπότε τό σύνθετο γίνεται
 → Ρῆμα: *στέκομαι* → *ἀντιστέκομαι*
 → Οὐσιαστικό: *παίζω* → *ὀργανοπαίχτης*
 → Ἐπίθετο: *ἀκούω* → *ὑπάκουος*

4 **Μετοχή**: *γυρισμένος* → *κοσμογυρισμένος*, *φοβούμενος* → *θεοφοβούμενος*

5 **Ἐπίρρημα**: *πέρσι* → *πρόπερσι*, *γύρω* → *περίγυρα*

Ἀσκήσεις

- * 1 α/ Νά ἀναγνωρίσεις τὰ παρακάτω σύνθετα καί νά τὰ ἀναλύσεις στὰ συνθετικά τους: ἐξώπορτα, περιγιάλι, στενόκαρδος, ἀπόμερος, χεροπόδαρο.

β/ Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι τό δεύτερο συνθετικό;

* 2 Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ακόλουθα ζεύγη :

- ἀ - δεξιός, γλυκός - πικρός, πολὺς - ὀρφος, ἐπί - ὄνομα, στρατός - ἄρχω.

Μ Βοηθητικό στοιχείο :

Μ Οἱ παρακάτω λέξεις, ὅταν γίνονται δεύτερα συνθετικά, ἀλλάζουν τό ο σέ ω.

- ὀδύνη → ἀνώδυνος • ὄνομα → συνώνυμος
- ὄλεθρος → πανώλεθρία • ὀροφή → μονόροφος
- ὀμαλός → ἀνωμαλία • ὀρυχεῖο → χρυσορυχεῖο

ΣΤ.— Τονισμός τῶν συνθέτων

α' συνθετικό	β' συνθετικό	σύνθετο
α/ ἄρχοντας	+	χωριάτης → ἀρχοντοχωριάτης
β/ κρυφά	+	μιλῶ → κρυφομιλῶ
γ/ παρά	+	κλαδί → παρακλάδι
δ/ ἄγρια	+	πάπια → ἀγριόπαπια

Μ Τά σύνθετα ἢ διατηροῦν τόν τόνο στή συλλαβή στήν ὁποία τονίζεται τό β' συνθετικό (π. α,β) ἢ τόν μετακινοῦν (π. γ,δ).

Παρασύνθετα

⊙ Τίς λέξεις πού παράγονται ἀπό σύνθετα τίς ὀνομάζουμε **παρασύνθετα** ἢ **παρασύνθετες** λέξεις.

→

καλωσορίζω	καλωσόρισμα
χασομέρης	χασομερῶ
σιδηρόδρομος	σιδηροδρομικός

• Παρασύνθετα γίνονται καί ἀπό λέξεις πού συνήθως λέγονται μαζί.

→

Στερεά Ἑλλάδα	Στερεοελλαδίτης
Ἐρυθρός Σταυρός	Ἐρυθροσταυρίτης

* 1 Ποιά από τά σύνθετα πού ακολουθοῦν διατηροῦν τόν τόνο στή συλλαβή στήν ὁποία τονίζεται τό δεύτερο συνθετικό καί ποιά τόν μετακινοῦν;

- ἐπικίνδυνος, μεταφυσικός, σειсмоγράφος, ματόκλαδο, ἀφύσικος, πρωτοβρόχι, κορφοβούνι, μεσότοιχος, ἀλληλοθουασμός.

* 2 Πῶς λέμε :

- αὐτόν πού σβήνει τή φωτιά
- αὐτόν πού ρίχνει τό δίσκο
- αὐτόν πού γνωρίζει τά πάντα
- τή συσκευή πού προφυλάγει ἀπό τόν κεραυνό
- κατεβαίνω μέ τό ἀεροπλάνο στή γῆ

II. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

22

Κυριολεξία καί μεταφορά

1. Ἡ ἀλεπού τίναξε πέρα δῶθε τή θουσανωτή οὐρά της καί χάθηκε στό δάσος.
2. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι ἀλεπού (=πονηρός).

• Τήν πρώτη φορά (π. 1) ἡ λέξη ἀλεπού χρησιμοποιήθηκε μέ τήν ἀρχική (τήν πραγματική) της σημασία· αὐτό λέγεται **κυριολεξία**.

• Τή δεύτερη φορά (π. 2) ἡ λέξη ἀλεπού χρησιμοποιήθηκε, γιά νά φανερώσει ἕναν ἄνθρωπο πονηρό. Δηλαδή τή δεύτερη φορά ἡ ἀρχική σημασία τῆς λέξης ἀλεπού μεταφέρθηκε, ἄλλαξε καί φανέρωσε ἕνα πρόσωπο πού ἔχει κάποια ὁμοιότητα — τήν πονηριά — μέ τήν ἀλεπού· αὐτό λέγεται **μεταφορά**.

Άλλες μεταφορές :

Σκληρή πέτρα — Σκληρή καρδιά

Μασᾶ τήν τροφή του — Μασᾶ τά λόγια του ✓

Άσκησης

* Σέ ποιά ἀπό τά παραδείγματα πού ἀκολουθοῦν ἔχουμε κυριολεξία καί σέ ποιά μεταφορά;

α) Φυτρώνει ἐκεῖ πού δέν τόν σπέρνουν.

β) Ἄστραψε ἀπ' ἄγρια χαρά τό μέτωπο τοῦ κλέφτη.

γ) Ἐκεῖνο τό φθινόπωρο δέν τά σπείραμε τά χωράφια μας.

δ) Καί τοῦ γελοῦσαν τά βουνά, τά πέλαγα κι οἱ κάμποι.

ε) Τά λόγια του ἦταν πικρά καί μᾶς φαρμάκωσαν.

στ) Ἦταν ἕνας χαρούμενος ἄνθρωπος· ὄλο γελοῦσε.

Ὁμώνυμα

α) Τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι γλυκό.

β) Τό κλήμα τῆς ἀλλῆς μας εἶναι φορτωμένο σταφύλια.

γ) Ὁμώνυμα λέγονται οἱ λέξεις πού ἔχουν τήν ἴδια προφορά ἀλλά διαφορετική σημασία: γ

κλίμα (π. α) — κλήμα (π. β)

σήκω — σύκο

λύρα — λίρα

πῆρᾶ — πείρα

κλείνω — κλίνω

(ὄ) τοῖχος — (τό) τεῖχος ✓

Άσκηση

* Μέ τά παραπάνω ὁμώνυμα νά σχηματίσεις φράσεις.

- Παράδειγμα :

Πήρα τό δρόμο πού ἔβγαζε στήν κορυφή τοῦ λόφου.

Ἦταν μεγάλος στά χρόνια· εἶχε πιά **πέρα** ἀπό τή ζωή.

Παρώνυμα

α| Ἦταν **ὑπογράμμισα** πέντε δισύλλαβες λέξεις τοῦ βιβλίου μου.

β| Ὁ Διευθυντής τοῦ Σχολείου μας **ὑπόγραψε** τά ἐνδεικτικά.

Οἱ λέξεις **ὑπογράμμισα** καί **ὑπόγραψε** μοιάζουν μεταξύ τους στήν προφορά, ἀλλά διαφέρουν στή σημασία. Οἱ λέξεις αὐτές ὀνομάζονται **παρώνυμα**.

Ἄλλα παρώνυμα :

ἀθέρας — αἰθέρας ἀμυγδαλιά — ἀμυγδαλή

Ἄσκηση

* Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τά ἀκόλουθα παρώνυμα :

- κοινωνικός - κοινοτικός μετάλλιο - μεταλλεῖο
- κάμαρα - καμάρα γέρνω - γερνώ
- νόμος - νομός θόλος - θολός
- γέρος - γερός σφάγιο - σφαγεῖο

• Παράδειγμα :

Ἦταν ἓνας **γερός** καί τίμιος ἄντρας.

Εἶχε φτάσει τά ὀγδόντα του· ἦταν πιά **γέρος**.

Συνώνυμα

α| Ἡ δουλειά μου μέ ἀναγκάζει νά γυρίζω **ὀλόκληρη** τήν Ἑλλάδα. Ἡ **κατοικία** μου ὅμως βρίσκεται στήν Ἀθήνα· ἐκεῖ εἶναι ἡ οἰκογένειά μου.

β| Κατοικεῖ στή Θεσσαλονίκη· ἐκεῖ βρίσκεται τό σπίτι του· ἡ **θερινή διαμονή** του ὅμως εἶναι στή Μύκονο, ὅπου περνᾷ τήν ἀδειά του.

γ| Ἡ νομαρχία τῆς Ἀττικῆς ἔχει τήν **ἔδρα** της στήν Ἀθήνα.

Οι λέξεις κατοικία, διαμονή, έδρα έχουν τήν ίδια περίπου σημασία· και λέγονται **συνώνυμες λέξεις** ή **συνώνυμα**.

Οι συνώνυμες λέξεις φανερώνουν τό ίδιο νόημα αλλά μέ κάποιες διαφορές μεταξύ τους. Έτσι :

- 'Η λέξη κατοικία (π. α) σημαίνει τόν τόπο όπου μένει κανείς μόνιμα.
- 'Η λέξη διαμονή (π. β) σημαίνει τόν τόπο όπου μένει κανείς προσωρινά.
- 'Η έδρα (π. γ) σημαίνει τόν τόπο όπου μένει (έδρεύει) μιá δημόσια αρχή, μιá Έταιρεία, ένας υπάλληλος κτλ.

Γι' αυτό από τίς συνώνυμες λέξεις, όταν μιλοῦμε ή όταν γράφουμε, πρέπει νά βρίσκουμε κάθε φορά έκείνη πού ταιριάζει στή φράση μας.

Άσκήσεις

* 1 Ποιά είναι τά συνώνυμα τῶν λέξεων :

• έργασία, θύρυβος, συνομιλία, χρήματα, άπλώνω.

* 2 Νά δείξεις μέ μικρές φράσεις τή χρήση καθεμιᾶς από τίς ακόλουθες συνώνυμες λέξεις :

- 'Ομάδα, όμιλος, μελίσι, εταιρεία, σύλλογος *συνώνυμες*
- Έδρα, θρανίο, κάθισμα, θρόνος, εδώλιο *συνώνυμες*
- έπαινώ, εγκρίνω, εγκωμιάζω, επιδοκιμάζω *συνώνυμες*

* 3 Νά βάλεις τό συνώνυμο πού ταιριάζει :

α / πλησιάζω	'Η νύχτα πέρασε... νά ξεμερώσει.
κοντεύω	...στό παράθυρο νά δει πιό καλά.
προσεγγίζω	Τό πλοίο ... στήν αποβάθρα.
σιμώνω	..., σέ παρακαλώ· θέλω νά σοῦ μιλήσω.

β / ραντίζω	• ...τά δέντρα τοῦ περιβολιοῦ μέ θειάφι.
ποτίζω	• 'Η Έλένη...τό βασιλικό της κάθε μέρα.
καταβρέχω	• Τό καλοκαίρι ... τούς δρόμους της γειτονιᾶς μας, γιά νά μή σηκώνεται σκόνη.

Ταυτόσημα

Ταυτόσημες λέξεις ή ταυτόσημα λέγονται οι λέξεις που έχουν ακριβώς την ίδια σημασία.

- ἀχλάδι ἀπίδι
- πετεινός κόκορας
- στέγη σκεπή
- ὄρνιθα κότα

Ἀντίθετα

«Χριστός ἀνέστη!» Νέοι, γέροι καί κόρες,
ὄλοι, μικροί, μεγάλοι, ἐτοιμαστεῖτε...
Φιληθεῖτε γλυκά χεῖλη μέ χεῖλη,
πέστε «Χριστός ἀνέστη», ἐχθροί καί φίλοι.

Δ. Σολωμός

- Οι λέξεις **ἐχθροί** — **φίλοι** έχουν αντίθετη σημασία καί γι' αὐτό λέγονται **ἀντίθετες λέξεις** ἢ **ἀντίθετα**.
- Ποιές ἄλλες ἀντίθετες λέξεις ὑπάρχουν στό κείμενο;

Ἀσκήσεις

1. Νά βρεῖς τίς ἀντίθετες ἀπό τίς παρακάτω λέξεις :
ἀρετή → ἀνεύθυνος → μορφωμένος →
ἀγάπη → χαρούμενος → αἰσιόδοξος →
προσγειώνομαι → διακόπτω → πλειοψηφία →
2. Νά βάλεις στή θέση τῆς παύλας τήν ἀντίθετη τῆς ὑπογραμμισμένης λέξης : **εἶς**
• Εἶναι καλύτερη μιὰ **δυσάρεστη** ἀλήθεια παρά μιὰ —
κολακεία.
• Τρίτη **ἐγεννήθη** ὁ Διγενής καί Τρίτη θά —
— βαθύ καί **πίσω** ρέμα
• Κοντά στά **ξερά** καίονται καί τά —
• Ὅταν **ἐσύ** —, — **γύριζα**.
• Ἡ **σκλαβιά** εἶναι τό πιο μεγάλο **κακό**. Ἡ — εἶναι τό
πιο μεγάλο —.
• Μήν πᾶς ν' — μιὰ φωτιά ὁπού ποτέ δέ **σβῆνει**.
Ἐπό **ρόδο** βγαίνει — κι ἀπό — βγαίνει **ρόδο**.



ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

23

ΓΕΝΙΚΑ

Ἡ ἀσέβεια τῆς Νιόβης

Μέ σταθερό βῆμα ἡ Νιόβη πῆγε ἴσια στό βωμό. Ἀγέβηκε μερικά σκαλιά καί γύρισε πρὸς τίς γυναῖκες πού τὴν κοίταζαν μέ ἀπορία.

—«Ἀρχόντισσες Θεβαῖες!», εἶπε καί ἡ φωνή της δυνατὴ καί γεμάτη ἀντήχησε ὡς μέσα στό ναό. «Τί προσφέρνετε τὰ μύρα σέ τοῦτο τό βωμό; Ποιά εἶναι ἡ Λητώ νά τῆς σκορπᾶτε τέτοιες τιμές; Θνητὴ δέν ἦταν σάν ἐσᾶς, ὅταν κυνηγημένη ἀπὸ τὴν ἔχθρα τῆς Ἥρας τριγυρνοῦσε στή γῆ; Ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ θεοῦ γενιά! Ὁ Τάνταλος εἶχε πατέρα τό Δία καί τόν ἄντρα μου τόν γέννησε ἡ Ἀντιόπη.

Ἄν εἶναι μεγάλη ἡ Λητώ, τί εἶμαι ἐγώ; Δυὸ παιδιά ἔχει ἐκείνη κι ἐγὼ δεκατέσσερα, ὅμοια μέ τόν Ἀπόλλωνα στή δύναμη, μέ τὴν Ἀρτέμιδα τὴν κυνηγήτρα τῶν ἄγριων θηρίων στή χάρη».

Φόβος ἔπιασε τίς γυναῖκες! Ποπό! φώναζαν καί τρέμοντας σκορπίστηκαν ἀπὸ τό ναό.

Α. Δέλτα, Μῦθοι καί θρύλοι

Α.— Πόσα και ποιά είναι τὰ μέρη τοῦ λόγου

- 1 . Ἡ λέξη **πατέρα** φανερώνει πρόσωπο → • Ὁ Τάνταλος εἶχε πατέρα τὸ Δία
- Ἡ λέξη **θηρίων** φανερώνει ζῶο → • Δεκατέσσερα παιδιά ὅμοια μετὴν Ἀρτέμιδα τὴν κυνηγήτρα τῶν ἄγριων θηρίων
- Ἡ λέξη **σκαλιά** φανερώνει πράγμα. Οἱ λέξεις αὐτές πού φανερόνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα λέγονται **οὐσιαστικά**. → • Ἀνέβηκε μερικά σκαλιά
- 2 . Ἡ λέξη **μεγάλη** δείχνει τί λογῆς εἶναι ἡ Λητώ. Οἱ λέξεις πού δείχνουν τί λογῆς εἶναι τὰ οὐσιαστικά λέγονται **ἐπίθετα**. → • Ἄν εἶναι **μεγάλη** ἡ Λητώ,
- 3 . Οἱ λέξεις **ὁ, ἡ, τὰ** μπαίνουν μπροστά ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά ἢ τὰ ἐπίθετα καὶ λέγονται **ἄρθρα**. → • Ὁ Τάνταλος, ἡ Λητώ
→ • τὰ μύρα
- 4 . Οἱ λέξεις **ἐγώ, ἐκείνη** μπαίνουν ἀντί γιὰ τὰ ὀνόματα **Νιόβη, Λητώ** καὶ γι' αὐτό λέγονται **ἀντωνυμίες**. → • Ἄν εἶναι **μεγάλη** ἡ Λητώ, τί εἶμαι ἐγώ; Δυὸ παιδιά ἔχει ἐκείνη κι ἐγὼ δεκατέσσερα.
- 5 . Οἱ λέξεις **πῆγε, ἀνέβηκε** φανερόνουν τί ἔκανε ἓνα πρόσωπο, ἡ Νιόβη, καὶ λέγονται **ρήματά**. → • Ἡ Νιόβη πῆγε ἴσια στὸ βωμό. Ἀνέβηκε μερικά σκαλιά.
- 6 . Ἡ λέξη **κυνηγημένη** φανερώνει σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται ἡ Λητώ καὶ λέγεται **μετοχή**. → • **κυνηγημένη** ἀπὸ τὴν ἔχθρα τῆς Ἦρας τριγυροῦσε στὴ γῆ.

- 7 . Οί λέξεις **ἴσια, μέσα** πηγαίνουν στά ρήματα **πῆγε, ἀντήχησε**, φανερώνουν τρόπο, τόπο καί λέγονται **ἐπιρρήματα**.
- • Ἡ Νιόβη πῆγε **ἴσια** στό βωμό.
→ • Ἡ φωνήτης ἀντήχησε **ὡς μέσα**.
- 8 . Οί λέξεις **μέ, σέ** μπαίνουν μπροστά ἀπό ὀνόματα ἢ ἀντωνυμίες καί λέγονται **προθέσεις**.
- • ὅμοια **μέ** τόν Ἀπόλλωνα
→ • **σέ** τοῦτο τό βωμό
- 9 . Οί λέξεις **καί, ὅταν** συνδέουν ἄλλες λέξεις ἢ προτάσεις καί γι' αὐτό λέγονται **σύνδεσμοι**.
- • φώναξαν **καί** σκόρπισαν
→ • θνητή δέν ἦταν σάν κι ἐσᾶς, **ὅταν** κυνηγημένη...
- 10 . Ἡ λέξη **ποπό!** φανερώνει ἐδῶ φόβο καί λέγεται **ἐπιφώνημα**.
- • **ποπό!** φώναξαν...

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι υπάρχουν στό κείμενο δέκα εἶδη λέξεων, πού λέγονται **μέρη τοῦ λόγου**. Σ' αὐτά ἀνήκουν ὅλες οἱ λέξεις τῆς γλώσσας μας.

- Τά μέρη τοῦ λόγου εἶναι:
- | | | |
|---|-----------|------------|
| → | ἄρθρο | οὐσιαστικό |
| | ἐπίθετο | ἀντωνυμία |
| | ρήμα | μετοχή |
| | ἐπίρρημα | πρόθεση |
| | σύνδεσμος | ἐπιφώνημα |

- * Τό οὐσιαστικό καί τό ἐπίθετο λέγονται καί ὀνόματα.

Β.- Κλιτά καί ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου

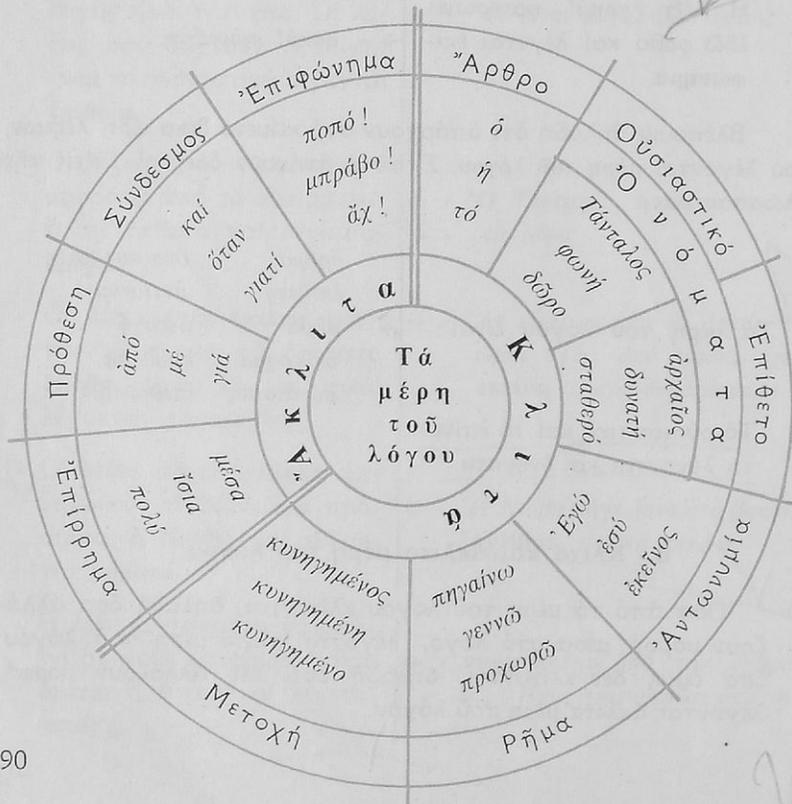
- ⊙ Ὅσα ἀπό τά μέρη τοῦ λόγου κλίνονται, δηλαδή ὅσα ἀλλάζουν μορφή μέσα στό λόγο, λέγονται **κλιτά** μέρη τοῦ λόγου· ὅσα ὁμως δέν κλίνονται, δηλαδή ὅσα δέν ἀλλάζουν μορφή, λέγονται **ἄκλιτα** μέρη τοῦ λόγου.

- Τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

ἄρθρο	→	ἦ (φωνή), τῆς ("Ἡρας)
οὐσιαστικό	→	(τό) δῶρο, (τοῦ) δῶρου
ἐπίθετο	→	(ἡ) δυνατή, (τῆς) δυνατῆς
ἀντωνυμία	→	ἐγώ, ἐμένα
ρῆμα	→	πηγαίνετε, πῆγε
μετοχή	→	κνηρημένη, κνηρημένος

- Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

ἐπίρρημα	→	μέσα (στό ναό), μέσα (στούς ναούς)
πρόθεση	→	μέ (σταθερό βῆμα), μέ (σταθερά βήματα)
σύνδεσμος	→	(δυνατή) καί (γεμάτη), (δυνατές) καί (γεμάτες)
ἐπιφώνημα	→	ποπό! (συμφορά), ποπό! (συμφορές)



να τις γράφουμε

Άσκησης

- * 1 Νά βρείς στο κείμενο λέξεις που αλλάζουν (είναι κλιτές) και άλλες που δεν αλλάζουν (είναι άκλιτες).
- * 2 Νά γράφεις τις παρακάτω φράσεις στον πληθυντικό και νά σημειώσεις ποιές λέξεις αλλάζουν (κλιτές) και ποιές δεν αλλάζουν (άκλιτες):
 - Για πολλή ώρα ή μέλισσα έμεινε πάνω σ' εκείνο τό λουλουδι λές και κουβέντιαζε μαζί του.
 - Καθόταν ολομόναχη και κοίταζε πέρα μακριά μήπως φανεϊ τό παιδι της.

2

Γ.— Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

- **Κοιτάζω ψηλά και τί νά δώ... ό οὐρανός έτοιμος νά ξεσπάσει.**
- **Κοιτάξεις κάθε βράδυ τ' άστέρια τοῦ οὐρανοῦ.**
- **Κοιτάζει ώρα πολλή τόν οὐρανό.**
- **Κοιτάζαμε μέ περιέργεια τόν παράξενο επισκέπτη.**
- **Η δόξα του έφτασε ως τούς οὐρανοῦς.**

©
Τύποι

Τό ρήμα **κοιτάζω** (κλιτή λέξη) παρουσιάζεται στά παραπάνω παραδείγματα μέ τίς μορφές :

- κοιτάζω
- κοιτάξεις
- κοιτάζει
- κοιτάζαμε

Οί μορφές αυτές λέγονται **τύποι** τοῦ ρήματος **κοιτάζω**.

Τό όνομα **οὐρανός** (κλιτή λέξη) παρουσιάζεται στά παραπάνω παραδείγματα μέ τίς μορφές :

- ό οὐρανός
- τοῦ οὐρανοῦ
- τόν οὐρανό
- τούς οὐρανοῦς

Οί μορφές αυτές λέγονται **τύποι** τοῦ όνόματος **οὐρανός**.

Οί μορφές που μπορεί να πάρει μία κλιτή λέξη μέσα στο λόγο λέγονται **τύποι** αυτής τῆς λέξης.

κοιτάζ-	-ω	οὐραν-	-ος
	-εις		-οῦ
	-ει		-ό
	-αμε		-οῦς

⊙
κατάληξη

Τό τελευταῖο μέρος μιᾶς κλιτῆς λέξης, αὐτό που ἀλλάζει, λέγεται **κατάληξη**.

Τοῦ ρήματος *κοιτάζω* καταλήξεις εἶναι : -ω, -εις, -ει κτλ.

Τοῦ ὀνόματος *οὐρανός* καταλήξεις εἶναι : -ος, -ου, -ο κτλ.

⊙
Θέμα

Τό πρώτο μέρος μιᾶς κλιτῆς λέξης, αὐτό που εἶναι στήν ἀρχή καί δέν ἀλλάζει, λέγεται **θέμα**.

Τοῦ ρήματος *κοιτάζω* τό θέμα εἶναι : **κοιτάζ-**
Τοῦ ὀνόματος *οὐρανός* τό θέμα εἶναι : **οὐραν-**

⊙
χαρακτήρας

Ἐπί τῷ τελευταίῳ φθόγγῳ τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.

Στίς λέξεις *κοιτάζ-ω*, *οὐραν-ός*, *ιδρύ-ω* χαρακτῆρες εἶναι τό ζ, τό ν, τό υ.

Ἀσκῆσεις

- * 1 Τί λέμε **θέμα**, **κατάληξη** καί **χαρακτήρα** μιᾶς κλιτῆς λέξης;
- * 2 Νά βρεῖς τό θέμα, τήν κατάληξη καί τό χαρακτῆρα τῶν λέξεων :
 - γέρος, ἄσπρος, ἐκεῖνος, μένω.

Δ.- Πτώσεις, Γένος, ἀριθμός καί κλίση

⊙ Πτώσεις

- Ὁ ἥλιος φλόγιζε τή γῆ.
- Οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου φλόγιζαν τή γῆ.
- Κοιτάζαμε τόν ἥλιο πού βασίλευε.
- Ξαφνικά ἔφωγαν τά σκοτάδια καί χίλιοι ἥλιοι φώτισαν τή γῆ.

- ⊙ Ἡ κλιτή λέξη ἥλιος παρουσιάζει διάφορους τύπους :
Οἱ τύποι αὐτοί λέγονται πτώσεις.

ὁ ἥλιος
τοῦ ἡλίου
τόν ἥλιο
οἱ ἥλιοι

Πτώσεις ἔχουν :

- | | | |
|------------------|---|----------------------------------|
| 1. τό ἄρθρο | → | ὁ (ἥλιος), τοῦ (ἡλίου) κτλ. |
| 2. τό οὐσιαστικό | → | (ὁ) ἥλιος, (τοῦ) ἡλίου κτλ. |
| 3. τό ἐπίθετο | → | (ὁ) καθαρός, (τοῦ) καθαροῦ κτλ. |
| 4. ἡ ἀντωνυμία | → | ἐκεῖνος, ἐκείνου |
| 5. ἡ μετοχή | → | (ὁ) ἀγαπημένος, (τοῦ) ἀγαπημένου |

καί γι' αὐτό λέγονται **πτωτικά**. Τά κλιτά δηλαδή μέρη τοῦ λόγου, ἐκτός ἀπό τό ρῆμα, εἶναι **πτωτικά**.

- Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις : →

ἡ ὀνομαστική
ἡ γενική
ἡ αἰτιατική
ἡ κλητική

- ▲ Μέ τήν **ὀνομαστική** ἀπαντοῦμε στήν ἐρώτηση **ποιός; τί;**

Ποιός ἦρθε; — Ὁ πατέρας.
Τί ἔφτασε; — Τό τρένο.

- ▲ Μέ τή **γενική** ἀπαντοῦμε στήν ἐρώτηση **τίνος;**

Τίνος εἶναι τό καπέλο;
— Τοῦ πατέρα.

▲ Μέ τήν αἰτιατική ἀπαν- τοῦμε στήν ἐρώτηση ποιόν; τί;	<i>Ποιόν εἶδες; — Τόν πατέρα. Τί εἶδες; — Εἶδα τό τρένο.</i>
▲ Μέ τήν κλητική καλοῦμε κάποιον.	<i>Δῶσ' μου, πατέρα, τήν εὐχή σου.</i>

Τά πτωτικά ἔχουν γένος, ἀριθμό καί κλίση.

⊙ Γένος

Τά γένη τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία :

1. Τό ἀρσενικό → α. Ὁ Ὀμηρος, ἐκεῖνος ὁ γοητευτικός καί ἀγαπημένος ποιητής.
2. Τό θηλυκό → β. Ἡ Σαπφώ, ἐκεῖνη ἡ γοητευτική καί ἀγαπημένη ποιήτρια.
3. Τό οὐδέτερο → γ. Τό Πήλιο, ἐκεῖνο τό γοητευτικό καί ἀγαπημένο βουνό.

- Ἀρσενικοῦ γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο ὁ (παρ. α)
- Θηλυκοῦ γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο ἡ (παρ. β)
- Οὐδέτερου γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο τό (παρ. γ).

⊙ Ἀριθμός

Ἀπό τοὺς τύπους τῶν πτωτικῶν :

1. ἐκεῖνοι πού φανερώνουν τό ἓνα λέγονται **ἐνικοῦ ἀριθμοῦ**. → α. Ἐκεῖνος ὁ μέγας καί ἐμπνευσμένος καλλιτέχνης.
2. ἐκεῖνοι πού φανερώνουν τά πολλά λέγονται **πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ**. → β. Ἐκεῖνοι οἱ μεγάλοι καί ἐμπνευσμένοι καλλιτέχνες.

- Τά πτωτικά λοιπόν ἔχουν δύο ἀριθμούς : τόν **ἐνικό** καί τόν **πληθυντικό**. Ὅλα τά πτωτικά ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιά τόν ἐνικό ἀριθμό (π. α) καί ξεχωριστοὺς γιά τόν πληθυντικό (π. β).

⊙ Κλίση

Τά πτωτικά, ανάλογα με τόν τρόπο πού σχηματίζουν τίς πτώσεις τους, τά χωρίζουμε σέ κατηγορίες, οί όποίες λέγονται κλίσεις.

Στά ούσιαστικά έχουμε :

- | | | | | |
|----------------------------|---|-------------------------------|-------------------------|------|
| 1. τήν κλίση τῶν ἄρσενικῶν | → | ὁ οὐρανός
τοῦ οὐρανοῦ | ὁ δρόμος
τοῦ δρόμου | κτλ. |
| 2. τήν κλίση τῶν θηλυκῶν | → | ἡ φωνή
τῆς φωνῆς | ἡ αὐγή
τῆς αὐγῆς | κτλ. |
| 3. τήν κλίση τῶν οὐδετέρων | → | τό τραγούδι
τοῦ τραγουδιοῦ | τό παιδί
τοῦ παιδιοῦ | κτλ. |

Ἄσκήσεις

* 1 Νά γράψεις στόν πληθυντικό τίς παροιμίες :

- Τροχός πού γυρίζει σκουριά δέν πιάνει.
- Ξέρει ἡ πάπια πού εἶν' ἡ λίμνη.
- Ἀκάλεστος στό γάμο τί γυρεύεις;
- Τόν ἔμαθα νά κολυμπᾶ, γυρεύει νά μέ πνίξει.

* 2 α/ Ἀπό ποῦ ξεχωρίζουμε τό γένος τῶν ὀνομάτων;
β/ Τί γένους εἶναι :

- ὁ κάμπος, ἡ μέλισσα, τό πουλί, τό ποτάμι, ἡ τρικυμία, ὁ Εἰρηνικός Ὑκεανός.

I. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

24

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

Ὁ λύκος καί ἡ γριά

Ἐνας λύκος πεινασμένος τριγύριζε γυρεύοντας τροφή. Φτάνοντας σ' ἕνα μέρος ἄκουσε ἕνα παιδάκι νά κλαίει καί μιὰ γριά νά τοῦ λέει : «πάψε νά κλαῖς εἰδάλλως θά σέ δώσω στό λύκο, καί τώρα μάλιστα». Ὁ λύκος νομίζοντας πώς ἡ γριά τό λέει στ' ἀλήθεια, στεκόταν καί περίμενε πολλή ὥρα. Κατά τό βράδυ, ἀκούει πάλι τή γριά νά γλυκομιλεῖ στό παιδάκι καί νά τοῦ λέει : «μωρό μου, σάν ἔρθει ἐδῶ ὁ λύκος, θά τόν σκοτώσουμε». Σάν τ' ἄκουσε αὐτά ὁ λύκος ἔφυγε λέγοντας : «σ' αὐτή τήν καλύβα, ἄλλα λένε κι ἄλλα κάνουν».

«Μῦθοι Αἰσώπου» Μετ. Θεασ. Σταύρου

- Ἐνας λύκος πεινασμένος τριγύριζε γυρεύοντας τροφή.
- Ἄκουσε ἕνα παιδάκι νά κλαίει καί μιὰ γριά νά τοῦ λέει...
- Ὁ λύκος νομίζοντας πώς ἡ γριά τό λέει στ' ἀλήθεια στεκόταν καί περίμενε.
- Κατά τό βράδυ, ἀκούει πάλι τή γριά νά γλυκομιλεῖ στό παιδάκι.

- Μπροστά ἀπό τά ὀνόματα μπαίνουν συχνά κάποιες μικρές λέξεις πού λέγονται ἄρθρα :

ἕνας λύκος, μιὰ γριά, ἕνα μέρος
ὁ λύκος, ἡ γριά, τό βράδυ

- Τά ἄρθρα εἶναι $\left\{ \begin{array}{l} \text{τό ὀριστο} : \text{ ἕνας, μιὰ, ἕνα} \\ \text{τό ὀριστικό} : \text{ ὁ, ἡ, τό} \end{array} \right.$

⊙ Τό άόριστο άρθρο

Τό άόριστο άρθρο φανερώνει κάτι (πρόσωπο, ζωό ή πράγμα) πού είναι άγνωστο καί δέν όρίζεται. **A**

- Ένας λύκος → κάποιος λύκος· δέν όρίζεται ποιός
- μιά γριά → κάποια γριά· δέν όρίζεται ποιά
- ένα μέρος → κάποιο μέρος· δέν όρίζεται ποιοί

⊙ **Κλίση του άόριστου άρθρου**

Ένικός άριθμός			
Πτώσεις	Άρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Όνομαστική	ένας	μιά	ένα
Γενική	ένός	μιάς	ένός
Αίτιατική	ένα (ν)	μιά	ένα
Κλητική	—	—	—

Τό άόριστο άρθρο δέν έχει πληθυντικό.

- *Κρατούσε στό χέρι του ένα τριαντάφυλλο.*
- *Ήρθε κρατώντας τριαντάφυλλα.*

⊙ Τό όριστικό άρθρο

Τό όριστικό άρθρο φανερώνει κάτι (πρόσωπο ή ζωό ή πράγμα) γνωστό καί όρισμένο:

▲ Ό λύκος νομίζοντας πώς ή γριά τό λέει στ' αλήθεια...

→ Ό λύκος τώρα όρίζεται· είναι αυτός για τόν όποιο μιλήσαμε πριν από λίγο.

→ Η γριά τώρα όρίζεται· είναι αυτή για τήν όποία μιλήσαμε πριν από λίγο.

▲ Κατά τό βράδυ ακούει πάλι τή γριά...

→ Τώρα τό βράδυ όρίζεται· είναι τό βράδυ τής ημέρας κατά τήν όποία έχουν γίνει όλα όσα λέει ό μύθος.

⊙ ~~Κλίση~~ Κλίση του ὀριστικού ἄρθρου

Ἐνικός ἀριθμός			
Πτώσεις	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομαστική	ὁ	ἡ	τό
Γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ
Αἰτιατική	τό(ν)	τή(ν)	τό
Κλητική	—	—	—
Πληθυντικός ἀριθμός			
Ὄνομαστική	οἱ	αἱ	τά
Γενική	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτιατική	τούς	τίς	τά
Κλητική	—	—	—

⊙ Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική: Μαύρισε, κύμα, τόν ἀφρό.
Ἔλα, Κόστα.

⊙ Τά ἄρθρα παίρνουν δασεία: ὁ, ἡ, ἕνας, ἕνα.

• Γιά τό ν τῶν ἄρθρων βλ. σ. 55 - 56.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά ὑπογραμμίσαι ὅλα τά ἄρθρα τοῦ κειμένου.

* 2 Νά συμπληρώσαι τό κενό μέ τό ἄρθρο πού ταιριάζει:

...γάτα μπήκε στό ἐργαστήρι... χαλκιᾷ κι ἔπιασε νά γλείφει ...λίμα πού ἦταν καταγῆς. Κι ὅπως τριβόταν... γλώσσα της, ἔβγαине πολύ αἷμα... γάτα εὐχαριστιόταν μέ ...ἰδέα πῶς κάποια οὐσία ἔπαιρνε ἀπό... σίδερο, ὥσπου ὅλη ...γλώσσα της φαγώθηκε.

(Αἰσώπου Μῦθοι)

* 3 Βάλε τὰ ἄρθρα πού λείπουν :

Τ' ἄκουσε... ἥλιος κι ἔφριξε

... φῶς... κόκκινο ἔριξε.

Πῆραν νά καίγονται... κορφές

κι ὅλες... πάνω γειτονιές.

(Ο. Ἐλύτης)

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

25

Οἱ σημασίες καί τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν

Ἄκουσε τὴν ^{π100α}θεαγένη νικᾶ στήν ^{π100β}Ὀλυμπία

Πλησιάσαμε. Ἐκείνη τή στιγμή ἔμπαιναν στό ^{π100γ}στάδιο ἀργά καί μέ σοβαρότητα μεγάλη οἱ ^{π100δ}ἑλληνοδίκες. Φοροῦσαν ^{π100ε}κόκκινα φορέματα καί στό ^{π100ς}κεφάλι εἶχαν ^{π100ζ}στέφάνι ἀπό ^{π100η}δάφνη. Σέ λίγο ἓνας ^{π100ι}κίρκος φωνάζει δυνατά νά παρυσιαστοῦν ὅσοι θά τρέξουν.

Παντοῦ βασιλεῦει ^{π100κ}σιωπή οὔτε ^{π100λ}μουρμουρητό δέν ἀκούγεται. Νομίζει κανεὶς πῶς ὅλο ἐκεῖνο τό ^{π100μ}πλήθος δέν ἔχει ^{π100ν}στόμα. Μονάχα οἱ χτύποι τῆς ^{π100ξ}καρδιάς μας ἀπό τή συγκίνηση ἀκούγονται.

Ἡ ^{π100ο}σάλπιγγα δίνει τό σύνθημα ν' ἀρχίσει ὁ ^{π100π}ἀγώνας. (...)

Σέ λίγο ἀκούγεται ἡ ^{π100ρ}φωνή τοῦ ^{π100σ}κήρυκα.

— Ὁ ^{π100τ}θεαγένης τοῦ ^{π100θ}Κοράβου νίκησε στό ^{π100ι}τρέξιμο. Τ' ὄνομα τοῦ ^{π100κ}φίλου μου ἀντηχεῖ ὡς τὰ ^{π100λ}σύννεφα. (...)

Ἡ ἄλλη μέρα ἦταν ὀρισμένη γιά τήν ^{π100μ}ἵπποδρομία καί τήν ^{π100ν}ἀρματοδρομία. Πρωὶ πρωὶ πήγαμε στόν ^{π100ξ}ἵπποδρομο. Τό ^{π100ο}ἄλογο μου, ὁ ^{π100π}Αἰολός, μέ περίμενε. Μόλις μέ εἶδε, ἀρχισε νά χλιμιντρίζει χαρούμενα καί θαρρετά, σά νά μου ἔλεγε :

— Μή φοβᾶσαι· ἐδῶ εἶμαι ἐγώ!

Α. Κουρτίδη — Γ. Κονιδάρη, «Στά παλιά χρόνια»

Οι λέξεις του κειμένου φανερώνουν

α/	Θεαγένης	→ πρόσωπο
β/	κήρυκας	→ πρόσωπο
γ/	ἄλογο	→ ζῶο
δ/	στεφάνι	→ πράγμα
ε/	τρέξιμο	→ πράξη (ἐνέργεια)
στ/	σιωπή	→ κατάσταση
ζ/	σοβαρότητα	→ ιδιότητα

⊙ Οι λέξεις που φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα (π. α-δ) ἢ ἐνέργεια, κατάσταση, ιδιότητα (π. ε-ζ) λέγονται **οὐσιαστικά**.

⊙ Τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν

Κύρια	1.	Κύρια ὀνόματα λέγονται τὰ οὐσιαστικά που φανερώνουν ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα.	Θεαγένης <u>Αἴολος</u> Ὀλυμπία
	2.	Κοινά ὀνόματα λέγονται : α/ τὰ οὐσιαστικά που φανερώνουν ὅλα τὰ πρόσωπα, ὅλα τὰ ζῶα ἢ ὅλα τὰ πράγματα τοῦ ἴδιου εἶδους.	<u>κήρυκας</u> <u>ἄλογο</u> στεφάνι
Κοινά		β/ τὰ οὐσιαστικά που φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα.	τρέξιμο σιωπή σοβαρότητα

⊙ Τὰ κοινά ὀνόματα που φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα λέγονται **συγκεκριμένα** (π. α-δ).

⊙ Τὰ κοινά ὀνόματα που φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **ἀφηρημένα** (π. ε-ζ).

⊙ Τὰ κοινά ὀνόματα που φανερώνουν πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα μαζί, δηλαδή ἓνα σύνολο, λέγονται **περιληπτικά**.

πλήθος
ἀγέλη
ἐλαιώνας

▲ Ὁρθογραφία.

Ἔχουν **κεφαλαῖο** τὸ πρῶτο γράμμα :

1. **Τά κύρια** ὀνόματα: **Γιῶργος, Μαρία, Βενιζέλος, Ἑλλάδα, Κατερίνη.**
2. **Τά ἔθνικά** : Ἑλληνας, Γάλλος, Σουλιώτης.
3. Τά ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδας καὶ τῶν ἑορτῶν : Αὔγουστος, Τετάρτη, Χριστούγεννα.
4. Οἱ λέξεις **Θεός, Χριστός, Παναγία** καὶ τὰ συνώνυμά τους.
5. Τά ὀνόματα τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων καὶ τῶν ἔργων τέχνης : Ἡ Ὀδύσσεια, ὁ Παρθενώνας.
6. **Οἱ τιμητικοὶ τίτλοι** : ὁ Ἐξοχότατος

Ἔχουν **μικρό** τὸ πρῶτο γράμμα :

1. Οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπὸ **κύρια ὀνόματα** καὶ ἀπὸ **ἔθνικά** :
Ὀμηρος - ὀμηρικός
Ἑλληνας - ἑλληνικός
Ἀπρίλης - ἀπριλιάτικος
2. **Τά ἐπίθετα** πού φανερώουν ὁπαδοὺς θρησκευμάτων : **χριστιανός, μωαμεθανός.**

Ἀσκήσεις

- * 1. **Νά ὑπογραμμίσαι** ὅλα τὰ οὐσιαστικά τοῦ κειμένου καὶ **νά πείς** ποιά φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο, πράγμα.
- * 2. **Νά βρεῖς** στίς παρακάτω φράσεις τὰ οὐσιαστικά πού φανερώνουν : **α/ ἐνέργεια, β/ κατάσταση, γ/ ιδιότητα.**
 - Λένε πῶς στὸν κόσμο δέ μένει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν καλοσύνη.
 - Κουρασμένος καθὼς ἦταν ἔπεσε σ' ἓνα βαθύ ὕπνο.
 - Ἦταν φτωχιά ἡ κυρα-Ἀγγελική· μέ τὸ ράνιμο ἀγωνιζόζταν νά μεγαλώσει τὰ παιδιά της.
 - Σ' ὅλο τὸν κόσμο ξαστεριά, σ' ὅλο τὸν κόσμο ἥλιος.

- Μιλούσαν πάντα με πολύ ένθουσιασμό για την πατρίδα τους.
- Ώρα πολλή σταθήκαμε και χαρήκαμε την όμορφιά του τοπίου.

* 3 α / Νά ξεχωρίσεις από τά παρακάτω ουσιαστικά τά συγκεκριμένα, τά άφηρημένα και τά περιληπτικά :

- ό τροχός, ή γάτα, ή άγάπη, ή ειρήνη, τό μελίσι, ό στρατώνας, ό λαός, ή έλευθερία.

β) Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα από αυτά μιά φράση.

* 4 Ποιό κύριο όνομα ταιριάζει σέ κάθε φράση;

Ή Σπάρτη		... βρίσκεται στην Κρήτη
Ή Όδύσσεια		... ήταν Άθηναίος
Ή Λαπωνία		... γράφτηκε από τόν Όμηρο
Ό Περικλής		... είχε για τείχη τά στήθια τών παλικά- καριών της
Ή Κνωσός		... είναι χώρα του βορρά

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τό πρώτο μήνυμα

Τό 1922 ήμουν 8 χρονών και όμως όλα τά θυμοῦμαι τόσο καλά, πού τά φέρνω ακόμα μέσα στά μάτια μου. Περνούσαμε τόσο όμορφα μέσα στό σπίτι μας, μέ τόν πατέρα μου, μέ τούς θείους, μέ τή γιαγιά μου και τόν καλό μου παππού και με όλους τούς συγγενείς και τούς γείτονες μέσα σέ τόσα καλά και αγαθά του Άιβαλιού. Έκείνα τά πολλά θαλασσινά, τά άξέχαστα σταφύλια πού κατέβαζαν οί καμήλες και γονάτιζαν μπροστά στην πόρτα μας. Εύλογία Θεού περνούσαμε. Ξαφνικά, εκεί πού καθόμαστε μιά μέρα, έρχεται μιά γειτόνισσα και λέει στή μητέρα μου : «Ξέρεις τίποτα, κυρα-Κατίνα, άκουσα ότι θά γίνει πόλεμος, και όχι πόλεμος αλλά σφαγή».

Έλλη Παπαδημητρίου, Ό Κοινός λόγος,
Αιθολόγιο για τά παιδιά του Δημοτικού

A.— Γενικά

- Όπως βλέπουμε στο κείμενο, από τὰ οὐσιαστικά ἄλλα εἶναι ἄρσενικά, ἄλλα θηλυκά καί ἄλλα οὐδέτερα, δηλαδή οὔτε ἄρσενικά οὔτε θηλυκά.

1. Ἄρσενικά εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ζώων, ὅταν σημαίνουν ἄρσενικά ὄντα.	<i>ὁ πατέρας, ὁ παππούς</i> <i>ὁ πετεινός, ὁ λύκος</i>
---	---

2. Θηλυκά εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ζώων, ὅταν σημαίνουν θηλυκά ὄντα.	<i>ἡ μητέρα, ἡ γιαγιά</i> <i>ἡ κότα, ἡ λύκαινα</i>
---	---

Ἄρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ γένους εἶναι συνήθως καί τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων.	<i>ὁ ἥλιος, ὁ βράχος</i> <i>ἡ πόρτα, ἡ θάλασσα</i>
--	---

3. Οὐδέτερου γένους εἶναι συχνά ὀνόματα πραγμάτων καί, κάποτε, ὀνόματα ἔμψυχων ὄντων.	<i>τό σταφύλι, τό σπίτι</i> <i>τό ἀγόρι, τό κορίτσι</i>
---	--

- Τό γένος τό ξεχωρίζουμε

Ἄπό τό ἄρθρο	{	ὁ, ἕνας (για τὸ ἄρσενικό) :	<i>ὁ ποιητής, ἕνας φτωχός</i> <i>παράς</i>
		ἡ, μιὰ (για τὸ θηλυκό) :	<i>ἡ γῆ, μιὰ ὁμορφιστορία</i>
		τό, ἕνα (για τὸ οὐδέτερο) :	<i>τό παιδί, ἕνα παράξενο</i> <i>ὄνειρο</i>

B.— Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

α/ Τὰ περισσότερα οὐσιαστικά ἔχουν ἕνα μόνο τύπο καί ἕνα μόνο γένος.	<i>ὁ παππούς, ἡ γιαγιά</i> <i>τό σπίτι, ἡ πόρτα</i>
--	--

β/ Πολλά οὐσιαστικά ἔχουν δύο τύπους, ἕνα για τὸ ἄρσενικό καί ἕνα για τὸ θηλυκό.	<i>γείτονας - γειτόνισσα</i> <i>θεῖος - θεία</i>
--	---

- Τά ονόματα τῶν ζώων ἔχουν συνήθως κοινό τύπο γιά τό ἄρσενικό καί τό θηλυκό. Γι' αὐτό λέγονται **ἐπίκοινα**.
*ὁ αἰτός, ἡ καμήλα
 ἡ ἀλεπού, τό ζαρκάδι*

Στά ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν θέλουμε νά δηλώσουμε τό φυσικό γένος, χρησιμοποιοῦμε τά ἐπίθετα **ἄρσενικός** ἢ **θηλυκός**:
ὁ θηλυκός αἰτός, ἡ ἄρσενική καμήλα, τό ἄρσενικό ζαρκάδι.

Ἀφκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις τά θηλυκά τῶν οὐσιαστικῶν:
 μάγος, βασιλιάς, ψεύτης, διευθυντής, γέροντας, ἐπιμελη-
 τής, ποιητής, δράκος, φοιτητής, πελάτης, δάσκαλος, ἐργά-
 τής, ἐγγονός, ὑπναράς, γυμναστής.
- **Βοηθητικό στοιχείο.** Σέ πολλά οὐσιαστικά τό θηλυκό σχηματίζεται μέ τίς καταλήξεις: **-ισσα, -τρια, -τρα,-
 -αινα, -ίνα, -ού, -α, -η.**
- * 2 Γράψε τά θηλυκά τους:
 ἐλάφι, σκύλος, περιστέρι, τράγος, πρόβατο, γάτος, ἄλογο,
 πετεινός, ὁ γιός, ὁ γαμπρός.
- **Βοηθητικό στοιχείο.** Πολλά οὐσιαστικά ἔχουν ἄλλη λέξη γιά τό ἄρσενικό καί ἄλλη γιά τό θηλυκό· σέ ἄλλα πάλι τό ἄρσενικό ξεχωρίζει ἀπό τό θηλυκό μέ διαφορετική κατάληξη: κριάρι - προβατίνα, λαγός - λαγίνα.
- * 3 Νά ἀπαντήσεις ἀκολουθώντας τό παράδειγμα. Πῶς λέ-
 γεται:
 τό μικρό τοῦ λύκου → λυκόπουλο
 τό μικρό τοῦ γουρουνιοῦ →
 τό μικρό τοῦ ἀετοῦ →
 τό μικρό τῆς ἀλεπούς →

Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιαστικῶν

- α/ Ἡ ἡμέρα ἐκείνη στάθηκε πικρή γιὰ κάθε παλικάρι.
 β/ Οἱ ἡμέρες ἐκεῖνες στάθηκαν πικρές γιὰ ὅλα τὰ παλικάρια.
 γ/ Ἦταν καλῆς καρδιάς ἄνθρωπος ἀγαποῦσε ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη.
 δ/ Τὰ νιάτα του τὰ πέρασε στὴν ξενιτιά.
 ε/ Τὸ ὄξυγόνο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ ζωὴ μας.
 στ/ Γύρισε τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς.
 ζ/ Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἦταν σκληροί.
 η/ Ὁ Παλαμάς τραγοῦδησε τὴ χαρὰ καὶ τὴν πίκρα τῆς ζωῆς.
 θ/ Χριστούγεννα καὶ Φῶτα τὰ παιδιά ἔλεγαν τὰ κάλαντα.
 ι/ Ἄντρες τὰ ὀρίζουν τὰ Σφακιά κι ἄντρες τὰ κυβερνοῦνε.

- Τὰ οὐσιαστικά ἔχουν δύο ἀριθμούς, τὸν ἐνικό καὶ τὸν πληθυντικό (π. α,β):
- | | |
|---|---------------------|
| → | ἡμέρα, ἡμέρες, |
| | παλικάρι, παλικάρια |

Μερικά οὐσιαστικά ὅμως δὲν ἔχουν τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο ἀριθμούς. Ἔτσι:

A. – Συνηθίζονται μόνο στὸν ἐνικό:

1. Πολλὰ περιληπτικά καὶ πολλὰ ἀφηρημένα ὀνόματα (π. γ,δ):	οἰκουμένη, κουβεντολοῖ ξενιτιά, ἱατρική
2. Ὄνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὀρυκτῶν (π. ε):	ὄξυγόνο, ἄλουμίνιο σίδηρος, χαλκός
3. Κύρια ὀνόματα (π. στ-η):	Λαμπρῆ, Σπάρτη Παλαμάς, Ἑλλάδα

B. – Συνηθίζονται μόνο στὸν πληθυντικό:

1. Κύρια ὀνόματα (π. θ, ι):	Σπέτσες, Χριστούγεννά Φῶτα, Σφακιά
2. Πολλὰ κοινὰ ὀνόματα	τὰ βαφτίσια, τὰ γεράματα τὰ κάλαντα

Σημείωση

- * Κάποτε μερικά κύρια ὀνόματα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ σχηματίζουν καί πληθυντικό ἀριθμό :
 - *Οἱ κλέφτες τ' ἀπαντήσανε, οἱ Κολοκοτροναῖοι. (Δημοτικό)*
 - *Καί τό τραγοῦδι τό ζυπνᾶνε οἱ Ὅμηροι. (Παλαμάς)*

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά γράφεις στόν ἐνικό τίς παρακάτω φράσεις :
 - Οἱ Σπαρτιάτες θυσιάζονταν γιά τή Σπάρτη.
 - Οἱ χριστιανοί γιορτάζουν μέ ξεχωριστή μεγαλοπρέπεια τά Χριστούγεννα καί τό Πάσχα.
 - Οἱ Ἕλληνες συμβουλεύονταν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν.
 - Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμερικῆς μιλοῦν ἀγγλικά.
- * 2 Νά γράφεις στόν πληθυντικό τίς παρακάτω φράσεις :
 - Δουλεύει σ' ἓνα ἐργοστάσιο πού παράγει ἠλεκτρική ἐνέργεια.
 - Τό ὄπλο του ἦταν καμωμένο ἀπό χαλκό.
 - Εἶχε χάσει τίς αἰσθήσεις του· τόν συνέφεραν μέ ὀξυγόνο.
 - Εἶναι ἓνα μεταλλεῖο πού βγάζει μολύβι.

28

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

⊙ Ἴσοσύλλαβα οὐσιαστικά

- α/ Ὁ ἀγῶνας ἦταν ἀσταμάτητος.
- β/ Ἦταν γενναῖοι καί δέ φοβήθηκαν τίς δυσκολίες τοῦ ἀγῶνα.
- γ/ Οἱ ἀγῶνες ἦταν σκληροί.
- δ/ Ἡ ὥρα πέρασε χωρίς νά τήν καταλάβουν.

- ε/ Τήν ἴδια ὥρα ἀκούστηκε μιά ἀπόκοσμη μελωδία.
 στ/ Οἱ ὥρες περνοῦσαν γρήγορα.
 ζ/ Ἔνα τραγοῦδι γέμισε τήν πλάση.
 η/ Περίμενε τή στιγμή τοῦ τραγουδιοῦ.
 θ/ Ξέρω τραγοῦδια, θάλασσα, μά τόν ἀχό διαλέγω.

- Τά οὐσιαστικά ἀγώνας, ὥρα, τραγοῦδι ἔχουν στόν πληθυντικό τόσες συλλαβές ὅσες ἔχουν καί στόν ἐνικό (π. α-θ) :

ἀγώνας,	ἀγῶνες
ὥρα,	ὥρες
τραγοῦδι,	τραγοῦδια

- ⊙ Τά οὐσιαστικά πού ἔχουν στόν πληθυντικό τόσες συλλαβές ὅσες καί στόν ἐνικό λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

- ⊙ **Ἄνισοσύλλαβα οὐσιαστικά**

- α/ Ὁ ψαράς τράβηξε τή βάρκα στή στεριά
 β/ Εἶχαν συγκεντρωθεῖ ὅλοι οἱ ψαράδες στόν κάβο
 γ/ Ἡ ἄλεπού ἐπαιζε μέ τήν οὐρά της
 δ/ Περίεργο! Πετεινοί καί ἄλεπούδες περπατοῦσαν μαζί
 ε/ Τό κύμα σηκώθηκε βουνό
 στ/ Ἔστριψε τό τιμόνι δεξιά καί ἀπόφυγε τή μανία τοῦ κύματος
 ζ/ Ἦταν θαλασσόλοκοι δέν τοῦς τρώμαζαν τά κύματα

Τά οὐσιαστικά **ψαράς, ἄλεπού, κύμα** ἔχουν στόν πληθυντικό μιά συλλαβή παραπάνω ἀπό ὅ,τι στόν ἐνικό. Τό οὐσιαστικό **κύμα** ἔχει μιά συλλαβή παραπάνω καί στή γενική τοῦ ἐνικοῦ (π. α-ζ) :

ὁ ψαράς,	οἱ ψαράδες
ἡ ἄλεπού,	οἱ ἄλεπούδες
τό κύμα,	τά κύματα
τό κύμα,	τοῦ κύματος

- ⊙ Τά οὐσιαστικά πού ἔχουν στόν πληθυντικό ἀριθμό μιά συλλαβή παραπάνω ἀπό ὅ,τι στόν ἐνικό λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

Τά οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα ἔχουν μιά συλλαβή παραπάνω καί στή γενική τοῦ ἐνικοῦ.

7/2

Τό θέμα τῶν ἀνισοσύλλαβων οὐσιαστικῶν

Τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά ἔχουν δύο θέματα : α / ἕνα γιά τόν ἐνικό ἀριθμό καί β / ἕνα γιά τόν πληθυντικό.

α/ Τό θέμα τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ τό βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό οὐσιαστικό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ :

παρ-άς	θ. παρ-
ἀλεπ-ού	θ. ἀλεπ-
κύμ-α	θ. κυμ-

β/ Τό θέμα τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τό βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό οὐσιαστικό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ :

παράδ-ες	θ. παράδ-
ἀλεπουδ-ες	θ. ἀλεπουδ-
κύματ-α	θ. κυματ-

Οἱ κλίσεις

Κάθε γένος οὐσιαστικῶν ἔχει ἰδιαίτερη κλίση. Γι' αὐτό οἱ κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρεῖς : ἡ κλίση τῶν ἀρσενικῶν, ἡ κλίση τῶν θηλυκῶν καί ἡ κλίση τῶν οὐδετέρων.

Ἀσκήσεις

- * Νά βρεῖς τά ἰσοσύλλαβα καί τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά καί νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα :
 - Ὁ καλός караβοκύρης στή φουρτούνα φαίνεται.
 - Τοῦ τσαγκάρη τά παιδιά περπατοῦν ξυπόλυτα.
 - Οἱ κάμποι τρέφουν ἄλογα καί τά βουνά λεβέντες.
 - Ὁ λύκος ἔχει τό κακό ὄνομα, κι ἄς τρώει ἡ ἀλεπού τά περισσότερα.
 - Ὅσα ξέρεи ὁ νοικοκύρης, δέν τά ξέρεи ὁ κόσμος ὅλος.

Ἴσοσύλλαβα	Ἀνισοσύλλαβα

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

Ἡ δόξα τοῦ Λούη

Ὁ παππούς ἔβαλε καί τό ἄλλο πόδι του στόν καναπέ, ἀκούμπησε στό μαξιλάρι καί συνέχισε τή διήγηση. Θυμήθηκε πάλι τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες πού ὕστερα ἀπό αἰῶνες ξανάγιναν στήν Ἀθήνα τοῦ 1896· τότε πού ὁ Ἕλληνας μαραθωνοδρόμος Λούης ἔμπαινε πρῶτος νικητής στό παναθηναϊκό στάδιο, ἐνῶ ὁ λαός τόν δόξαζε ἀπό τίς κερκίδες γεμίζοντας τόν ἀέρα μέ ἰαχές. Ἦταν καί ὁ παππούς μέσα στό πλῆθος· νέος τότε χάριξε καί πανηγύρισε τήν ἡμέρα τῆς νίκης. Γι' αὐτό κάθε φορά πού γίνονται ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες θυμᾶται ἐκείνη τή μεγάλη δόξα.

⊙

Μ Τά ἀρσενικά οὐσιαστικά :

α / τελειώνουν ὄλα στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ σέ ς*	→	ὁ ἀγῶνας, ὁ νικητής, ὁ καναπέ ς, ὁ παππούς ς, ὁ λαός ς
β / διαιροῦνται σέ	→	ἰσοσύλλαβα → ὁ ἀγῶνας - οἱ ἀγῶνες
	→	ἀνισοσύλλαβα → ὁ παππούς - οἱ παπποῦδες

⊙

Δυό ἀρσενικά οὐσιαστικά μέσα στό λόγο

ὁ ἀγῶνας

- ὁ ἀγῶνας τοῦ στάθηκε πικρός
- Δέν εἶχε ἔρθει ἀκόμη ἡ ὥρα τοῦ ἀγῶνα
- Πίστευε ὅτι μέ τόν ἀγῶνα θά κέρδιζε τή νίκη
- Οἱ μεγάλοι ἀγῶνες χρειάζονται δυνατοῦς ἀνθρώπους
- Τά ἀποτελέσματα τῶν ἀγῶνων κάποτε ἀργοῦν
- Μέ τοὺς ἀγῶνες οἱ λαοὶ γίνονται ἐλεύθεροι

* Τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τῆ σχηματίζουν οἱ δύο τελευταῖοι φθόγγοι : φύλακ-ας, παππ-οῦς, φύλακ-ες, παπποῦδ-ες.

ὁ παππούς

- Ὁ παππούς τινάχτηκε ὄρθιος
- Τό καριοφίλι τοῦ παπποῦ τό φυλάγαμε σάν τά μάτια μας
- Τόν παππού χτές τόν εἶδα λυπημένο
- Πάλι τά περασμένα θυμήθηκες, παππού;
- Οἱ παπποῦδες μᾶς ἄφησαν βαριά κληρονομιά
- Ἐκεῖ φυλάγονται τά κειμήλια τοῦ γένους, τῶν παπποῦδων μας ἡ δόξα.
- Τούς τιμήσαμε καί τούς παπποῦδες καί τούς πατέρες μας

Στά παραδείγματα βλέπουμε δύο ἄρσενικά οὐσιαστικά, ἕνα ἰσοσύλλαβο (ὁ ἀγώνας) καί ἕνα ἀνισοσύλλαβο (ὁ παππούς), νά ἀλλάζουν πτώσεις καί ἀριθμούς, δηλαδή νά κλίνονται, ἀνάλογα μέ τό νόημα τοῦ λόγου. Τό ἴδιο μπορεῖ νά γίνει καί μέ κάθε ἄλλο οὐσιαστικό.

• Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πού μποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά ἄρσενικά οὐσιαστικά.

⊙

1. Ἄρσενικά σέ -ας ἰσοσύλλαβα

ὁ ἀγώνας

ὁ λοχίας

ὁ πίνακας

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	ἀγώνας	ὁ	λοχίας	ὁ	πίνακας
Γεν.	τοῦ	ἀγώνα	τοῦ	λοχία	τοῦ	πίνακα
Αἰτ.	τόν	ἀγώνα	τό	λοχία	τόν	πίνακα
Κλητ.		ἀγώνα		λοχία		πίνακα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	ἀγῶνες	οἱ	λοχίες	οἱ	πίνακες
Γεν.	τῶν	ἀγῶνων	τῶν	λοχιῶν	τῶν	πινάκων
Αἰτ.	τούς	ἀγῶνες	τούς	λοχίες	τούς	πίνακες
Κλητ.		ἀγῶνες		λοχίες		πίνακες

▲ Κατά τό **ἀγώνας** κλίνονται → αἰώνας
Μαραθώνας
Λεωνίδας κ.ἄ.
παροξύτονα

▲ Κατά τό **λοχίας** κλίνονται → ἄντρας
ἐπιχειρηματίας
ταμίας κ.ἄ.
παροξύτονα

▲ Κατά τό **πίνακας** κλίνονται → φύλακας
Τσάκωνας
Αγαμέμνωνας κ.ἄ.
προπαροξύτονα

- Τά ἰσοσύλλαβα σέ **-ας** ἄρσενικά εἶναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.
- Τά ἰσοσύλλαβα σέ **-ας** ἄρσενικά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα. ~~ἀγώνας - ἀγώνων~~
πίνακας - πινάκων
- Δέν ἀκολουθοῦν αὐτό τόν κανόνα τά δι-σύλλαβα σέ **-ας** καί ὅσα τελειώνουν σέ **-ίας**. Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα : ἄντρας - ἀντρῶν
~~λοχίας - λοχιῶν~~
ταμίας - ταμιῶν

⊙ **2. Ἄρσενικά σέ -ης ἰσοσύλλαβα**

ὁ πολίτης

ὁ νικητής

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ πολίτης	ὁ νικητής
Γεν.	τοῦ πολίτη	τοῦ νικητῆ*
Αἰτ.	τόν πολίτη	τό νικητή
Κλητ.	πολίτη	νικητή

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πολῖτες	οἱ νικητές
Γεν.	τῶν πολιτῶν	τῶν νικητῶν
Αἰτ.	τούς πολῖτες	τούς νικητές
Κλητ.	πολίτες	νικητές

▲ Κατά τό πολίτης κλίνονται → ναύτης
ἐργάτης
Μανιάτης κ.ἄ.
Παροξύτονα

▲ Κατά τό νικητής κλίνονται → ἀγοραστής
μαθητής
δανειστής κ.ἄ.
Ὁξύτονα

• Μτά ἰσοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ης εἶναι ὀξύτονα καί παροξύτονα.
Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται ὅλα στή λήγουσα:

- ναύτης — ναυτῶν
- νικητής — νικητῶν

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα: γὰρ ὁ λόγος τοῦ
ῥήτορα ἦταν πειστικός

- ὁ κλητήρας, ὁ ἐπιχειρηματίας, ὁ ῥήτορας, ὁ κυβερνήτης

Παράδειγμα:

Ὁ ῥήτορας ἀνέβηκε στό βῆμα συλλογισμένος.

Ὁ λόγος τοῦ ῥήτορα ἦταν πειστικός, κτλ.

* 2 2 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις: (ἡ πτώση δέ θά ἀλλάξει)

- Ὁ ἐπιστήμονας δουλεύει σκληρά.
- Ὁ δικαστής ἀπονέμει δικαιοσύνη.
- Ὁ πολεμιστής δέ φοβήθηκε.
- Ὁ ἀρχιτέκτονας κατάστρωσε τά σχέδια.
- Ὁ τραυματίας ἐγινε καλά.

* 3. Να μεταφέρεις τὰ οὐσιαστικά στήν ἴδια πτώση τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ :

- οἱ σωλήνες τῶν νιπτήρων, οἱ ξενῶνες τῶν φοιτητῶν, οἱ ἀγῶνες τῶν στρατιωτῶν, οἱ κανόνες τῶν ἀρχόντων, οἱ κηδεμόνες τῶν μαθητῶν.

A

⊙ 3. Ἄρσενικά σέ -ας ἀνισοσύλλαβα

ὁ μαρμαράς

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ὁ μαρμαράς	οἱ μαρμαράδες
Γεν.	τοῦ μαρμαρά	τῶν μαρμαράδων
Αἰτ.	τό μαρμαρά	τούς μαρμαράδες
Κλητ.	μαρμαρά	μαρμαράδες

▲ Κατά τό μαρμαράς κλίνονται ὅλα τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ας : ὀξύτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα :

→ [γαλατάς ρήγας
Σκουφάς πρωτόπαπας
Καναδάς κ.ἄ.

● Τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ας στόν πληθυντικό τονίζονται στήν παραλήγουσα :

→ [~~γαλατάς - γαλατάδες~~
ρήγας - ρηγάδες
πρωτόπαπας - πρωτοπαπάδες

⊙ 4. Ἄρσενικά σέ -ης ἀνισοσύλλαβα

ὁ βαρκάρης

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ὁ βαρκάρης	οἱ βαρκάρηδες
Γεν.	τοῦ βαρκάρη	τῶν βαρκάρηδων
Αἰτ.	τό βαρκάρη	τούς βαρκάρηδες
Κλητ.	βαρκάρη	βαρκάρηδες

- ▲ Κατά τό **βαρκάρης** κλίνονται ὅλα τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ **-ης** εἴτε εἶναι ὀξύτονα εἴτε εἶναι παροξύτονα εἴτε εἶναι προπαροξύτονα. Ἐξαιροῦνται τὰ ἀρσενικά σέ **-της** μέ διπλό πληθυντικό (βλ. παρακάτω)

καφετζής, Βασίλης,
Κοραῖς, φούρναρης
μανάβης, Δούναβης
κ.ἄ.

- Τά ὀξύτονα στόν πληθυντικό τονίζονται στήν παραλήγουσα :
Τά παροξύτονα καί τὰ προπαροξύτονα τονίζονται στήν προπαραλήγουσα :

καφετζής-καφετζήδες
μανάβης-μανάβηδες
φούρναρης-φουρνάρηδες

⊙ **5. Ἄρσενικά σέ -της μέ διπλό πληθυντικό**

ὁ **θεριστής**

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	ὁ <i>θεριστής</i>	οἱ <i>θεριστές</i>	οἱ <i>θεριστάδες*</i>
Γεν.	τοῦ <i>θεριστή</i>	τῶν <i>θεριστῶν</i>	τῶν <i>θεριστάδων</i>
Αἰτ.	τό <i>θεριστή</i>	τούς <i>θεριστές</i>	τούς <i>θεριστάδες</i>
Κλητ.	<i>θεριστή</i>	<i>θεριστές</i>	<i>θεριστάδες</i>

- ▲ Κατά τό **θεριστής** κλίνονται *πραματευτής, τραγουδιστής, τρυγητής, ἀφέντης, δεσπότης κ.ἄ.*

⊙ **6. Ἄρσενικά ἀνισοσύλλαβα σέ -ες καί σέ -οὺς**

ὁ **καναπές**

ὁ **παππούς**

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ <i>καναπές</i>	ὁ <i>παππούς</i>
Γεν.	τοῦ <i>καναπέ</i>	τοῦ <i>παπποῦ</i>
Αἰτ.	τόν <i>καναπέ</i>	τόν <i>παππού</i>
Κλητ.	<i>καναπέ</i>	<i>παππού</i>

* Τούς δεύτερος τύπους τούς βρίσκουμε κυρίως στή λογοτεχνία.

Πληθυντικός ἀριθμός

οἱ καναπέδες	οἱ παππούδες
τῶν καναπέδων	τῶν παππούδων
τούς καναπέδες	τούς παππούδες
καναπέδες	παππούδες

- | | |
|--|------------------------------------|
| ▲ Κατά τό καναπέδες κλίνονται | • καφέδες, μενεζέδες, μπουφές κτλ. |
| ▲ Κατά τό παπούδες κλίνονται χωρίς πληθυντικό | • Ἰησοῦς καί νοῦς |

Ἀσκῆσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ὁ βοριάς, ὁ ἀμαξάς, ὁ μανάβης, ὁ πανσές

Παράδειγμα : Χτές ὁ βοριάς μᾶς πάγωσε.

Ἦρθε μέ τοῦ βοριά τᾶ κύματα, κτλ.

* 2 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις :

- Ὁ τιμονιέρης ἤξερε τίς θάλασσες. — Εὐχήθηκε χίλια καλά στό νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.
- Ὁ ἐθελοντής πολέμησε γενναῖα. — Ἦταν ἔργο διάσημου τεχνίτη.
- Ὁ βαρκάρης πάλευε μέ τᾶ κύματα. — Τόσο πικρό καφέ δέν εἶχε ξαναπιεῖ.
- Ἔσωσε τό παιδί τοῦ βαρκάρη. - Τράβα τό δίχτυ σου, ψαρά.

7. Ἀρσενικά σέ -ος

Κανένας ἀπό τούς παλιούς δέν ἤξερε νά πεῖ πόσα χρόνια μετροῦσε ἐκεῖνος ὁ θεόρατος πλάτανος, πού τίναζε τούς κλώνους του στή μέση τοῦ ἀυλόγυρου τῆς γειτονιάς ἐκεῖ ὅπου ἔσβηνε ὁ φαρδύς ὁ δρόμος. Οἱ ἄνθρωποι ἔρχονταν κι ἔφευγαν μέ τούς ἥλιους καί τᾶ φεγγάρια, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔμενε ἐκεῖ ἀγέραστος· εἶχε γίνει τό κέντρο τῆς φτωχογειτονιάς· μάζευε κάθε

μέρα τούς άπλους άνθρώπους της· τούς ξεκούραζε και τούς προστάτευε από τόν ήλιο και από τή βροχή· ήταν ό ενεργέτης τους. Έτσι περνούσε ό καιρός· μαζί του περνούσαν και οι άνθρωποι. "Ωσπου μιά μέρα ό γερο-πλάτανος λύγισε κάτω από τά χτυπήματα τών ξυλοκόπων... Η γειτονιά βυθίστηκε στη θλίψη· μά πιό πολύ λυπήθηκαν τά παιδιά, γιατί έχασαν έναν πιστό τους φίλο. Στόν ίσκιο του δέ μαζεύτηκαν πιά ούτε μικροί ούτε μεγάλοι· ή χάρη του πλάτανου δέν τούς άγγιξε ξανά...

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Έτσι περνούσε **ό καιρός**.
- Η **χάρη του πλάτανου** δέν τούς άγγιξε ξανά.
- **Στόν ίσκιο** του δέ μαζεύτηκαν πιά.
- **Οί άνθρωποι** έρχονταν κι έφευγαν.
- Λύγισε κάτω από τά χτυπήματα τών ξυλοκόπων.
- Τίναζε τούς **κλώνους** του.

Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους πού μπορούν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά άρσενικά ουσιαστικά σέ **-ος**. Όλους αυτούς τούς τύπους τούς βρίσκουμε στους παρακάτω πίνακες :

• Τά άρσενικά ουσιαστικά σέ -ος είναι όλα ισοσύλλαβα :
α / όξύτονα → • ό καιρός - οί καιροί
β / παροξύτονα → • ό δρόμος - οί δρόμοι
γ / προπαροξύτονα → • ό άνθρωπος - οί άνθρωποι
• ό πλάτανος - οί πλάτανοι

ό καιρός

ό δρόμος

ό άνθρωπος

ό πλάτανος

Ένικός αριθμός

Όνομ.	ό καιρός	ό δρόμος	ό άνθρωπος	ό πλάτανος
Γεν.	του καιρού	του δρόμου	του ανθρώπου	του πλάτανου
Αίτ.	τόν καιρό	τό δρόμο	τόν άνθρωπο	τόν πλάτανο
Κλητ.	καιρέ	δρόμε	άνθρωπε	πλάτανε

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομα.	οἱ καιροί	οἱ δρόμοι	οἱ ἄνθρωποι	οἱ πλάτανοι
Γεν.	τῶν καιρῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἀνθρώπων	τῶν πλατάνων
Αἰτ.	τούς καιρούς	τούς δρόμους	τούς ἀνθρώπους	τούς πλάτανους
Κλητ.	καιροί	δρόμοι	ἄνθρωποι	πλάτανοι

▲ Κατὰ τό καιρός κλίνονται τά ὀξύτονα :	<i>λογαριασμός, Σολωμός, Δομοκός</i>
▲ Κατὰ τό δρόμος κλίνονται τά παροξύτονα :	<i>ταχυδρόμος, Κάλβος, Βόλος κτλ.</i>
▲ Κατὰ τό ἄνθρωπος κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ καταβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα :	<i>δήμαρχος ἔμπορος κίνδυνος Ἰούλιος κτλ.</i>
▲ Κατὰ τό πλάτανος κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα κρατοῦν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα σέ ὅλες τίς πτώσεις : *	<i>αὐλόγηρος, Ἀχλαδόκαμπος ἀντίλαλος, Μάντζαρος λαχανόκηπος</i>
● Μερικά ὀνόματα, ἰδίως κύρια δισύλλαβα, σχηματίζουν τήν κλητική σέ -ο :	<i>Πέτρο, Σπύρο, Χρίστο, γέρο, διάκο κ. ἄ.</i>

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ὁ ἀνθόκηπος, ὁ ἀντίλαλος, ὁ ἔμπορος

Παράδειγμα : **Ὁ ἀνθόκηπος** τοῦ Γίγαντα ἦταν πελώριος.
Σέ μιᾶ ἀπόμερη γωνιά **τοῦ ἀνθόκηπου** στεκόταν ἓνα μικρό κορίτσι.

* Διατηροῦν τόν τόνο κυρίως οἱ σύνθετες καί οἱ πολυσύλλαβες λέξεις, καθώς καί τά κύρια ὀνόματα.

* 2 Νά μεταφέρεις στον πληθυντικό τις φράσεις : ('Η πτώση δέ θά αλλάξει).

- ό λογαριασμός του έργατη
- ό μισθός του υπαλλήλου.
- ό κόπος του ζωγράφου.
- ό θόρυβος του όδοστρωτήρα.
- ό πρόεδρος του συλλόγου.
- ό άρχηγός του όμίλου.

⊙

Γενικές παρατηρήσεις στά άρσενικά

1. Όλα τά άρσενικά σχηματίζουν τή γενική, τήν αίτιατική και τήν κλητική του ένικοϋ χωρίς τό τελικό -ς τής όνομαστικής.

(ό άγώνας) { τοϋ άγώνα
τόν άγώνα
άγώνα

(ό πολίτης) { τοϋ πολίτη
τόν πολίτη
πολίτη

(ό καναπές) { τοϋ καναπέ
τόν καναπέ
καναπέ

2. Κάθε άρσενικό, έκτός από εκείνα πού τελειώνουν σε -ος, έχει στον ένικό τρεις πτώσεις όμοιες, τή γενική, τήν αίτιατική και τήν κλητική.

(ό φύλακας) { τοϋ φύλακα
τό φύλακα
φύλακα

(ό βαρκάρης) { τοϋ βαρκάρη
τό βαρκάρη
βαρκάρη

(ό μαρμαράς) { τοϋ μαρμαρά
τό μαρμαρά
μαρμαρά

3. Όλα τὰ ἀρσενικά, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού τελειώνουν σέ -ος, ἔχουν στόν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική.

(ὁ λοχίας)	}	οἱ λοχίες
		τούς λοχίες
		λοχίες
(ὁ νικητής)	}	οἱ νικητές
		τούς νικητές
		νικητές
(ὁ παππούς)	}	οἱ παπποῦδες
		τούς παπποῦδες
		παπποῦδες

- "Όλα τὰ ἀρσενικά, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού τελειώνουν σέ -ος, ἔχουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ες : οἱ ἀγῶνες, τούς ἀγῶνες, ἀγῶνες.

4. Όλα τὰ ἀρσενικά ἔχουν στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ων :

τῶν ἀγῶνων, τῶν πολιτῶν, τῶν καναπέδων,
τῶν μαρμαράδων, τῶν βαρκάρηδων, τῶν καιρῶν.

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

α/ Τά ἀρσενικά σέ -ας :

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -ονας	• Τά κοινά προπαροξύτονα : ἄξονας, γείτονας, πνεύμονας κ.ἄ.	καύσωνας, μεσαίωνας, θερμοσίφωνας
2. -ωνας	• Τά κύρια καί ἔθνικά προπαροξύτονα : Ἀπόλλωνας, Πλάτωνας, Ἰάπωνας κ.ἄ.	Ἀγαμέμνωνας Φιλήμονας Ἀλιάκμονας
3. -ώνας	• Τά παροξύτονα κοινά, περιεκτικά, τοπωνύμια : ἀγῶνας, αἰῶνας, ἀμπελώνας, ἐλαιῶνας, Μαραθῶνας κ.ἄ.	ἀλαζῶνας, ἡγεμόνας, κανόνας, Μακεδόνας, Στρυμόνας

Τελειώνουν σε	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
4. -ορας	• αυτοκράτορας, ρήτορας, Νέστορας κ.ά.	
5. -τήρας	• άνεμιστήρας, όδοστρωτήρας κ.ά.	

β / Τά άρσενικά σε -ης :

1. -ητής	• Συνήθως τά ουσιαστικά πού παράγονται από ρήματα σε -ω̄ : επιθεωρητής, τηλεγραφητής κ.ά.	ιδρυτής, μηνυτής, κριτής (δέν παράγονται από ρήματα σε -ω̄)
2. -ιστής	• Συνήθως τά ουσιαστικά πού παράγονται από ρήματα σε -ίζω : θεριστής, λογιστής, πολεμιστής κ.ά.	δανειστής, ληστής
3. -ίτης	• ουσιαστικά κοινά και έθνικά : όπλίτης, πολίτης, Θασιτής κ.ά.	μαγνήτης, διαβήτης, ιδιοκτήτης κ.ά.
4. -ώτης	• τά έθνικά και πολλά κοινά : Βολιώτης, Σουλιώτης, νησιώτης κ.ά.	άγρότης, δεσπότης, δημότης, τοξότης κ.ά.

Ο τονισμός των άρσενικών ουσιαστικών

- Τά άρσενικά ουσιαστικά, όταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν όξεία :
ο μαρμαράς, ο νικητής, τόν παλιού, τό θεριστή

• Η μακρόχρονη γενική, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη :

{ τοῦ μαρμαρά τοῦ νικητῆ
τῶν λοχιῶν τῶν νικητῶν

• Τό α στή λήγουσα τῶν ἄρσενικῶν εἶναι μακρόχρονο :

{ ὁ ἀγῶνας
τό χαρακτήρα

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά :

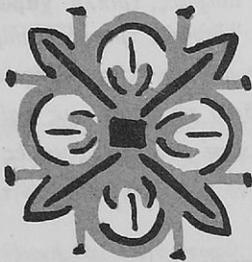
ἐπιστήμ-νας, ἀκτήμ-νας, γνώμ-νας, δαίμ-νας, καύσ-νας,
Κίμ-νας, Σόλ-νας, Ἀλιάκμ-νας, χειμ-νας, κυκλ-νας, κοιτ-
νας, ἀλαζ-νας, πράκτ-ρας, λαμπτ-ρας, ἀνεμιστ-ρας.

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά :

ἀθλ-τής, ποι-τής, ἰδρ-τής, περιηγ-τής, ζυγ-στής, ἀνθρωπ-
στής, λ-στής, μεσ-της, συντοπ-της, Μεσολογγ-της, μαγν-
της, διαβ-της, ἐπαρχι-της, πατρι-της, Ἴπειρ-της, δεσπ-
της, τοξ-της.

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί βάλε τόνο :

~~ὁ κάστανας, ὁ παπας, ὁ τραγουδιστής, τοῦ δουλευτή,
τοῦ βουτηχτή, τῶν φοιτητῶν, ὁ ἀγκῶνας, τόν Ποσειδῶνα,
τόν κοιτῶνα.~~



ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΘΗΛΥΚΩΝ

Στό ζωολογικό κήπο

Ήταν ή πρώτη φορά πού τά παιδιά, ή Φρόσω καί ό Δημήτρης, επισκέπτονταν ζωολογικό κήπο. Γι' αυτό καί ή χαρά τους ήταν μεγάλη. Ήξεραν, βέβαια, τά διάφορα ζώα από τή ζωολογία, από τίς εφημερίδες καί από τίς κινηματογραφικές ταινίες· αυτό όμως πού αντίκρισαν, μόλις πέρασαν τήν πόρτα του κήπου, ήταν ένα θέαμα μοναδικό· ζώα μικρά καί μεγάλα κάθε χώρας καί κάθε λογιής. Έδω ένα ελέφαντας, εκεί ένα λιοντάρι, πιό κεί μιά ύαινα, παραπέρα ένα πλουμιστό παγόνι —τί άπαίσια, Θεέ μου, ή φωνή του!— καί πιό πέρα μιά μαϊμού πού διασκεδάζει μέ τήν άκατάσχετη φλυαρία της τόν κόσμο... Τά παιδιά έμεναν νά κοιτάζουν... Τέτοιες χαρές σπάνια τίς νιώθουν... Καί τί δέ θά είχαν νά διηγηθοῦν τό βράδυ στη μητέρα καί στη γιαγιά.

- Όπως βλέπεις στό κείμενο, τά θηλυκά ουσιαστικά: \mathcal{M}

α/ τελειώνουν * στήν όνομαστική του έ- νικου σέ :	}	-α	-η	-ω	-ου
		ή χαρά,	ή φωνή,	ή Φρόσω,	ή μαϊμού.

β/ διαιροῦνται σέ :

}	ίσοσύλλαβα	→ ή χαρά - οί χαρές
	άνισοσύλλαβα	→ ή άλεπού - οί άλεπούδες

⊙
Ένα θηλυκό
ουσιαστικό
μέσα στό
λόγο

- τρεῖς άδερφές, τριπλή χαρά
- τρεῖς άδερφές, τριπλό καμάρι
- Πάμε μακριά στής χαρῆς τό νησί
- Θυμάμαι τή χαρά τους καί τή λύπη τους
- Ήταν σέ μένα τρεῖς χαρές στήν πίκρα φυτρωμένες
- Έκείνο τό δώρο ήταν από τίς μεγαλύτερες χαρές μου

* Κατέληξη τής όνομαστικής του ένικου είναι ό τελευταίος φθόγγος: χαρά, άλεπού. Ή κατάληξη τής όνομαστικής του πληθυντικού είναι -ες: χαρές, άλεπούδες.

* 1 α/ Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό :

- Τά ἄνθη τῆς μηλιᾶς σκορποῦσαν χαμόγελα παντοῦ.
- Τά ἀγκάθια εἶναι οἱ ἄγρυπνοι φρουροί τῆς τριανταφυλλιᾶς.
- Οἱ φλόγες τῆς φωτιᾶς πετάχτηκαν ὡς τά σύννεφα.
- Τό νόμισμα τῆς βασιλόπιτας ἔπεσε σ' ἐμένα.
- Τό φῶς τῆς καντήλας τρεμόπαιζε μέσα στό σκοτάδι.
- Ὁρες τώρα γύρευαν τά κουπιά τῆς βάρκας.

β/ Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι τυπωμένο μέ μαῦρα γράμματα :

- Ἦταν ἄνθρωπος τῆς νύχτας καί ὅλοι τόν φοβόνταν.
- Ἄρπαξε τήν τροφή τῆς κουκουβάγιας καί ἔφυγε.
- Σέ λίγο διαπιστώσαμε ὅτι ἦταν καβούκι χελώνας.
- Ἡ ἀγάπη τῆς προσφυγοπούλας γιά τή χαμένη πατρίδα της δέ λεγόταν.

▲ **Βοηθητικό στοιχείο :** Ἡ γλώσσα ἔχει ἄλλους τρόπους νά ἀναπληρῶνει τή γενική πού λείπει.

- Παράδειγμα :
 - Τά στολίδια τῆς ἀρχοντοπούλας.
Τά στολίδια πού φοροῦν οἱ ἀρχοντοπούλες.
 - Τά προικιά τῆς νύφης.
Τά προικιά γιά τίς νύφες.

* 2 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ἡ πλατεία, ἡ καρδιά, ἡ γλώσσα, ἡ εἰλικρίνεια

Παράδειγμα : Ἐκείνη ἡ μικρή **πλατεία** συγκέντρωνε ὀλόκληρο τό χωριό.

Στήν ἄκρη τῆς **πλατείας** ὑψωνόταν ὁ πεῦκος.

Δεύτερη ομάδα

ή *ἀσπίδα*

ή *σάλπιγγα*

Ένικός ἀριθμός

Όνομ.	ή <i>ἀσπίδα</i>	ή <i>σάλπιγγα</i>
Γεν.	τῆς <i>ἀσπίδας</i>	τῆς <i>σάλπιγγας</i>
Αἰτ.	τήν <i>ἀσπίδα</i>	τή <i>σάλπιγγα</i>
Κλητ.	<i>ἀσπίδα</i>	<i>σάλπιγγα</i>

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ <i>ἀσπίδες</i>	οἱ <i>σάλπιγγες</i>
Γεν.	τῶν <i>ἀσπίδων</i>	τῶν <i>σαλπίγγων</i>
Αἰτ.	τίς <i>ἀσπίδες</i>	τίς <i>σάλπιγγες</i>
Κλητ.	<i>ἀσπίδες</i>	<i>σάλπιγγες</i>

▲ Κατά τό *ἀσπίδα*
κλίνονται :

α/ *εἰκόνα, μητέρα, Σαλαμίνα* κ.ἄ.

β/ Τά τρισύλλαβα καί πολυσύλλαβα παροξύτονα σέ *-ίδα* καί *-άδα* : *ἐλπίδα, ἐφημερίδα, ομάδα* κ.ἄ.

▲ Κατά τό *σάλπιγγα*
κλίνονται :

α/ *διώρυγα, σήραγγα, φάλαγγα* κ.ἄ.

β/ Τά θηλυκά σέ *-ότητα* καί *-ύτητα* : *θερμότητα, ταχύτητα* κ.ἄ.

- Τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ. Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ὅμως τονίζονται πάντοτε στήν παραλήγουσα : *ἀσπίδων, σαλπίγγων*.

Άσκηση

* Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ἡ γοργόνα, ἡ σειρήνα, ἡ ιδιότητα, ἡ διώρυγα

Παράδειγμα : Ἡ γοργόνα χάθηκε πάλι μέσα στά κύματα.

Λίγοι ἤξεραν τήν ἱστορία τῆς γοργόνας.

2. Θηλυκά σέ -η

ή φωνή ή τέχνη ή θύμηση

Ένικός ἀριθμός

Όνομ.	ή φωνή	ή τέχνη	ή θύμηση
Γεν.	τῆς φωνῆς	τῆς τέχνης	τῆς θύμησης
Αἰτ.	τή φωνή	τήν τέχνη	τή θύμηση
Κλητ.	φωνή	τέχνη	θύμηση

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ φωνές	οἱ τέχνες	οἱ θύμησης
Γεν.	τῶν φωνῶν	τῶν τεχνῶν*	— **
Αἰτ.	τίς φωνές	τίς τέχνες	τίς θύμησης
Κλητ.	φωνές	τέχνες	θύμησης

- ▲ Κατά τό **φωνή** κλίνονται
τά ὀξύτονα σέ -ή → αὐγή, ζωή, Ἀφρική κ.ἄ.

- ▲ Κατά τό **τέχνη** κλίνονται → ἀγάπη, φήμη, Ἰθάκη κ.ἄ.

- ▲ Κατά τό **θύμηση** κλίνονται → ἀντάμωση, κούραση, Χρυσόθε-
μη κ.ἄ.

- Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα. Στις ἄλλες πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τονίζονται ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ (βλ. κλιτικά ὑποδείγματα)

Ἀσκηση

- * Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- ἡ ἀγάπη, ἡ δίκη, ἡ γραμμή, ἡ ἀντάμωση.

* Δέ σχηματίζουν ὅλα γενική πληθυντικοῦ.

** Δέ σχηματίζουν γενική πληθυντικοῦ.

Παράδειγμα : Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν τόπο τοῦ ἔκαιγε τὰ σωθικά.

Ζητοῦσε κάθε μέρα σημάδια τῆς ἀγάπης.

Θ

3. Θηλυκά σέ -ω

ἢ Καλυψώ

ἢ Φρόσω

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἢ	Καλυψώ	ἢ	Φρόσω
Γεν.	τῆς	Καλυψῶς	τῆς	Φρόσως
Αἰτ.	τήν	Καλυψώ	τή	Φρόσω
Κλητ.		Καλυψώ		Φρόσω

▲ Κατά τό **Καλυψώ** κλίνονται τὰ ὀξύτονα σέ -ῶ :

ἢ ἠχώ, ἢ Ἀργυρώ
ἢ Σαπφώ κ.ἄ.

▲ Κατά τό **Φρόσω** κλίνονται τὰ παροξύτονα σέ -ω :

ἢ Δέσπω, ἢ Μάρω κ.ἄ.
Εἶναι ὅλα κύρια ὀνόματα προσώπων.

● Τά ὀνόματα σέ -ω δέν ἔχουν πληθυντικό ἀριθμό.

▲ **Μ** **Ο** **ρ** **θ** **ο** **γ** **ρ** **α** **φ** **ί** **α**. Τά θηλυκά σέ -ω γράφονται μέ -ω καί, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν ὀξεῖα : **Καλυψῶ**.

Ἄσκηση

* Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τὰ ὀνόματα :

• ἢ Σαπφῶ, ἢ Δέσπω, ἢ Μυρτώ

Παράδειγμα : Ἡ Σαπφῶ καταγόταν ἀπό τή Λέσβο.

Τά ποιήματα τῆς Σαπφῶς ἔχουν μιά μελωδία.

B.— ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

Ἐνισοσύλλαβα θηλυκά οὐσιαστικά ὑπάρχουν λίγα. Εἶναι κυρίως αὐτά πού τελειώνουν σέ -ού.

ἢ ἄλεπού

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ἢ ἄλεπού	οἱ ἄλεπούδες
Γεν.	τῆς ἄλεπούς	τῶν ἄλεπούδων
Αἰτ.	τήν ἄλεπού	τίς ἄλεπούδες
Κλητ.	ἄλεπού	ἄλεπούδες

- ▲ Κατά τό **ἄλεπού** κλίνονται : *μαῖμού, γλωσσού, ὑπναρού* κ.ἄ.
- ▲ Τά θηλυκά σέ **-ού** παίρνουν ὀξεῖα : *ἄλεπού*.

○ Ἐνισοσύλλαβα εἶναι καί μερικά θηλυκά σέ **-α** :

ἢ *γιαγιά* → *γιαγιάδες — γιαγιάδων* κτλ.

ἢ *κνρά* → *κνράδες — κνράδων* κτλ.

ἢ *μαμά* → *μαμάδες — μαμάδων* κτλ.

ἢ *μána* → *οἱ μανάδες (ἀλλά καί μάνες) — τῶν μανάδων* κτλ.

Ἄσκηση

* Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

• ἢ ἄλεπού, ἢ μαῖμού

• Παράδειγμα : Ἐ ἄλεπού βγήκε γιά κνήγι.

Τῆς ἄλεπούς τά καμώματα τά κατάλαβε
ἕνα γέρικο σκυλί.

Γενικές παρατηρήσεις στα θηλυκά

1. Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ σχηματίζεται, ἂν προσθέσουμε ἕνα ς στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ :

ἡ χαρά - τῆς χαρᾶς, ἡ φωνή - τῆς φωνῆς, ἡ ἀλεπού - τῆς ἀλεπούδης

2. Κάθε θηλυκό ἔχει σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική :

ἡ χώρα οἱ χώρες ἡ ἀλεπού οἱ ἀλεπούδης
 τή χώρα τίς χώρες τήν ἀλεπού τίς ἀλεπούδης
 χώρα χώρες ἀλεπού ἀλεπούδης

Ἔτσι τά θηλυκά ἔχουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ες.

3. Ἔτσι τά θηλυκά ἔχουν στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ων :

τῶν θαλασσῶν, τῶν ἐλπίδων, τῶν σαλπύγγων, τῶν ἀλεπούδων

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

α/ Τά θηλυκά σέ -α

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -αία	• ἀυλαία, κεραία, Νίκαια κ.ᾶ.	θεά, ιδέα, νέα, παρέα
2. -αίνα	• δράκαινα, Μαυρομιχάλι- να κ.ᾶ.	
3. -ιά	• βραδιά, ξενιτιά, ξαστεριά κ.ᾶ.	Ἐξαιροῦνται ὅσα πα- ράγονται ἀπό ρήμα- τα σέ -εύω· αὐτά γρά- φονται μέ ει: γιατρεία, δουλειά κ.ᾶ.

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
4. -ία	• Τά παροξύτονα: ἀηδία, ἀμνηστία κ.ἄ.	Ἐξαιροῦνται ὅσα πα- ράγονται ἀπό ρήματα σέ -εύω καί ἀπό ἐπί- θετα σέ -ύς: ἐρμηνεία, λατρεία κ.ἄ. πλατεία, ὀ- ξεία κ.ἄ.
5. -εῖα	• Τά προπαροξύτονα: ἄδεια, ἀλήθεια, βοήθεια κ.ἄ.	ἄγνοια, διχόνοια, ἔννοια, ὀμόνοια, παλίρροια, Εἵ- βοια.
6. -ίδα	• ἀσπίδα, πατρίδα κ.ἄ.	
7. -ίλα	• καρπίλα, χωματίλα κ.ἄ.	
8. -ισσα	• ἀρχόντισσα, ροδίτισσα κ.ἄ.	Λάρισα
9. -τρια	• ἐργάτρια, μαθήτρια κ.ἄ.	
10. -ότητα	• θερμότητα, ποιότητα κ.ἄ.	
11. -ύτητα	• ταχύτητα, εὐθύτητα κ.ἄ.	

β/ Τά θηλυκά σέ -η

1. -η	πηγή, πράξη, σκέψη κ.ἄ.	
2. -οσύνη	καλοσύνη, δικαιοσύνη κ.ἄ.	

γ/ Ὁ τονισμός τῶν θηλυκῶν

• Τά θηλυκά οὐσιαστικά ὅταν τονί- ζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα : Ἐξαιροῦνται καί παίρνουν περισπω- μένη τά ὀνόματα :	ἡ χαρά, ἡ τιμή ἡ ἀλεπού, ἡ Μυρτώ γῆ, Ἀθηνᾶ, Ναυσικά
• Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν τονίζε- ται παίρνει περισπωμένη :	τῆς χαρᾶς, τῆς τιμῆς τῆς ἀλεπούς, τῆς Μυρτώος τῶν τιμῶν

• Τό α στή λήγουσα τῶν θηλυκῶν
εἶναι μακρόχρονο :

ἡ μούσα
ἡ χώρα

Ἀσκήσεις

* 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τό κενό :

- περικεφαλαία, νέα, λύκενα, ἐλλά, γειτονιά, βραδιά, παντριά, ἡγεμονία, τυραννία, ἐρμηνία, θητιά, δασ-α, ἄδεια, εἰλικρίνεια, συγγένεια, διχόνοια, ἔννεα, ἄγνεα, γειτονία, Σαμιάνα, ἀνατριχίλα, μεγαλοσύνη, χριστιανόσυνη, βαρβαρία, διευθύντρα.

* 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά βάλεις τόνο :

- ἡ δουλειά, τῆς δουλειᾶς, ἡ Σμαρῶ, τῆς Σμαρῶς, τῶν καρδιῶν, ἡ γλώσσα, τήν ὄρα, τῆς χώρας.

* 3 Νά γράφεις στήν ἴδια πτώση τοῦ πληθυντικοῦ τά ὀνόματα :

τῆς ρίζας, ἡ φλόγα, ἡ φλέβα, τῆς ἀφέλειας, ἡ θύελλα,
τῆς ἐργασίας, ἡ λαμπάδα, τήν ἐλπίδα, τῆς μητέρας, τή
στήλη, ἡ τέχνη.

* 4 Νά γράφεις τό ἓνα ἀπό τά δύο οὐσιαστικά στή γενική,
ἔτσι πού νά σχηματιστοῦν φράσεις :

τά λουλούδια	- ἡ μητέρα,	ἡ περιφέρεια	- ὁ κύκλος
τό βιβλίον	- ἡ φοιτήτρια,	ὁ ποταμός	- ἡ βοή
τό χρῶμα	- ἡ σημαία,	τά ἀποτελέσματα	- οἱ ἐξετάσεις
γιορτή	- Λητώ,	ἡ μέλισσα	- ἡ κυψέλη

Παράδειγμα : τά λουλούδια τῆς μητέρας.

* 5 Νά βάλεις στόν πληθυντικό τίς παρακάτω φράσεις :

- Ἡ νεράιδα βγήκε μέσα ἀπό τή λίμνη.
- Ἡ κόρη ἄνοιξε τά μάτια της καί ζήτησε τή μητέρα της.
- Στήν πεδιάδα ἤχουσε πρόσχαρα ἢ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ.

⊙

**Ένα
ουδέτερο
ουσιαστικό
μέσα στο
λόγο**

- Διψάσαμε τό μεσημέρι
μά τό νερό γλυφό.
- Ανεβαίνοντας βρήκαμε τή μάνα του νερού.
- Σκύψαμε στή βρυσούλα νά πιούμε νερό.
- Τά νερά κατέβαιναν όρμητικά από τό βράχο.
- Φτάσαμε στίς πηγές τών γάργαρων νερών.
- Όλου του κόσμου τά νερά, θάλασσα, έσύ τά πίνεις.

- Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους πού μπορεί νά πάρει ένα ουδέτερο ουσιαστικό μέσα στο λόγο.

Οί παρακάτω πίνακες φανερώνουν όλους τούς τύπους πού μπορούν νά πάρουν μέσα στο λόγο τά ουδέτερα ουσιαστικά.

A— ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ*

⊙

1. Ουδέτερα σέ -ο

	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
	Όξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα	
	Ένικός αριθμός			
Όνομ.	τό νερό.	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
Γεν.	του νερού	του βιβλίου	του σύννεφου	του θεάτρου
Αίτ.	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
Κλητ.	νερό	βιβλίο	σύννεφο	θέατρο

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	τά νερά	τά βιβλία	τά σύννεφα	τά θέατρα
Γεν.	των νερών	των βιβλίων	των σύννεφων	των θεάτρων
Αίτ.	τά νερά	τά βιβλία	τά σύννεφα	τά θέατρα
Κλητ.	νερά	βιβλία	σύννεφα	θέατρα

* Όσα ουδέτερα έχουν στή γενική του ένικοϋ τίς καταλήξεις -ου και -ους είναι Ισοσύλλαβα : τό νερό - του νερού, τό βάρος - του βάρους.

▲ Κατά τό νερό κλίνονται τά ὀξύ- τονα σέ -ό:	βουνό, φτερό, χωριό κ.ἄ.
▲ Κατά τό βιβλίο κλίνονται τά παροξύτονα σέ -ο:	γραφεῖο, δέντρο, θηρίο, κ.ἄ.
▲ Κατά τό σύννεφο κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα σέ -ο κρατοῦν τόν τόνο στήν προπαραλήγου- σα σέ ὅλες τίς πτώσεις:	λυκόσκυλο, τριαντάφυλλο, λιτόχωρο κ.ἄ. Εἶναι συνήθως σύνθετα
▲ Κατά τό θέατρο κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα σέ -ο στή γε- νική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πλη- θυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:	ἄτομο, μέτωπο, ἄγραφο κ.ἄ. ↓ ↓ ↓ τοῦ τοῦ τῶν ἀτόμου, μετώπου, ἄγράφων

⊙

2. Οὐδέτερα σέ -ι

	τό παιδί	τό λουλούδι
	ὀξύτονα	παροξύτονα
	Ἐνικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	τό παιδί	τό λουλούδι
Γεν.	τοῦ παιδιοῦ	τοῦ λουλουδιοῦ
Αἵτ.	τό παιδί	τό λουλούδι
Κλητ.	παιδί	λουλούδι
	Πληθυντικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	τά παιδιά	τά λουλούδια
Γεν.	τῶν παιδιῶν	τῶν λουλουδιῶν
Αἵτ.	τά παιδιά	τά λουλούδια
Κλητ.	παιδιά	λουλούδια

▲ Κατά τό παιδί κλίνονται τά ὀξύτονα σέ -ί:	αὐτί, βιολί, Δαφνί κ.ἄ.
--	-------------------------

▲ Κατά τό λουλούδι κλίνονται
τά παροξύτονα σέ -ι:

καλοκαίρι, βλαστάρι,
ἀρνάκι, Μεσολόγγι κ.ἄ.

▲ Τά ουδέτερα σέ -ι τονίζονται
στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ
πληθυντικοῦ στή λήγουσα:

τοῦ παιδιοῦ - τοῦ λουλουδιοῦ,
τῶν παιδιῶν - τῶν λουλουδιῶν

▲ Τά ὑποκοριστικά σέ -ἄκι καί -οῦλι δέν ἔχουν συνήθως γενική.

⊙

3. Ουδέτερα σέ -ος

τό βάρος

τό ἔδαφος

τό βάρος

τό ἔδαφος

παροξύτονα προπαροξύτονα

παροξύτονα προπαροξύτονα

Ἐνικός ἀριθμός Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ. τό βάρος

τό ἔδαφος

τά βάρη

τά ἐδάφη

Γεν. τοῦ βάρους

τοῦ ἐδάφους

τῶν βαρῶν

τῶν ἐδαφῶν

Αἰτ. τό βάρος

τό ἔδαφος

τά βάρη

τά ἐδάφη

Κλητ. βάρους

ἐδάφους

βάρη

ἐδάφη

▲ Κατά τό **βάρος** κλίνονται τά παροξύ-
τονα σέ -ος

ἄνθος, κράτος, Ἄργος κ.ἄ.

▲ Κατά τό **ἔδαφος** κλίνονται τά προπα-
ροξύτονα σέ -ος. Αὐτά στή γενική τοῦ
ἐνικοῦ

μέγεθος, στέλεχος κ.ἄ.

καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί
κλητική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται
στήν παραλήγουσα.

τό μέγεθος - τοῦ μεγέθους -
τά μεγέθη

▲ Τά ουδέτερα σέ -ος στή γενική τοῦ
πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα:

τό δάσος - τῶν δασῶν
τό στέλεχος - τῶν στελεχῶν

▲ Ὀρθογραφία.

Πά οὐδέτερα σέ -ος στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ τελειώνουν σέ -η : τὰ βάρη. *m*

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- τό δάσος, τό ὑπουργεῖο, τό ἀηδόνι, τό θέατρο

Παράδειγμα : **Τό δάσος** ἄρχιζε ἀπό τήν κορυφή τοῦ βουνοῦ.

Στήν ἄκρη τοῦ **δάσους** εἶχε στήσει ὁ μπαρ-
μπα - Θωμᾶς τήν καλύβα του.

* 2 Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα :

- — Ὅπως καί μέ τό λουλούδι. Ἄν ἀγαπᾶς ἓνα λουλούδι πού βρίσκεται σέ κάποιο ἀστέρι, εἶναι ὁμορφα τή νύχτα νά κοιτᾶς τόν οὐρανό. Ὅλα τ' ἀστέρια λουλουδιζοῦν.
- Σκύψε νά δεῖς τή ρίζα σου στής θάλασσας τὰ βάθη.
- Γιά τήν πρόοδο τοῦ κράτους ὑπεύθυνος εἶναι ὁ κάθε πολίτης.
- Αὐτοῦ τοῦ μεγέθους δέν ἔχω ἄλλα δείγματα.

* 3 Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις :

- Τά βέλ- ἐπεφταν βροχή. • Τά γέν- εἶναι τρία.
- Τόν ἐπνιξε τό πάθ- • Τόν ἐπνιξαν τὰ πάθ-
- Τράβηξε τό ξίφ- ἀπό τό • Πῆρε τό βιολ- καί ἄρχισε
θηκάρι. νά παίξει.
- Βρισκόμασταν στά μέσα • Ἦρθε καί ἡ ἐβδομάδα τῶν
τοῦ καλοκαιρ- παθ-

* 4 Νά ὑπογραμμίσεις ὅλα τά οὐδέτερα τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιά εἶναι ἰσοσύλλαβα καί ποιά ἀνισοσύλλαβα.

B.— ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ *

⊙

4. Ουδέτερα σέ -μα

	τό σῶμα		τό πρόβλημα	
	παροξύτονα		προπαροξύτονα	
	Ἐνικός		ἄριθμός	
Ὄνομ.	τό σῶμα		τό πρόβλημα	
Γεν.	τοῦ σώματος		τοῦ προβλήματος	
Αἰτ.	τό σῶμα		τό πρόβλημα	
Κλητ.	σῶμα		πρόβλημα	
	Πληθυντικός		ἄριθμός	
Ὄνομ.	τά σώματα		τά προβλήματα	
Γεν	τῶν σωμάτων		τῶν προβλημάτων	
Αἰτ.	τά σώματα		τά προβλήματα	
Κλητ.	σώματα		προβλήματα	

▲ Κατά τό **σῶμα** κλίνονται τά παροξύτονα καί τά προπερισπώμενα σέ **-μα**:

γράμμα, δέρμα, βῆμα, χρῶμα κ.ἄ.

▲ Κατά τό **πρόβλημα** κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ **-μα**:

ζήτημα, μάθημα, ὄνομα, ποίημα κ.ἄ.

● Τά ουδέτερα σέ **-μα** στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:

τῶν σωμάτων - τῶν προβλημάτων

▲ **Πορθογραφία.** Τά ουδέτερα σέ **-ημα** γράφονται μέ **η** : *μηχάνημα, τηλεγράφημα.* Ὅμως: *ἴδρυμα, κατάλυμα, μῆνυμα κ.ἄ.*

* Ὅσα ουδέτερα ἔχουν στή γενική τοῦ ἐνικοῦ τήν κατάληξη **-ος** εἶναι ἀνισοσύλλαβα.

⊙

5. Ουδέτερα σέ -σιμο

τό δέσιμο

προπαροξύτονα

Ένικός ἀριθμός Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων*
Αἰτ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

▲ Κατά τό δέσιμο κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο):

κλείσιμο, τρέξιμο, γράψιμο κ.ἄ.

▲ Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:

τῶν δεσιμάτων
τῶν γραψιμάτων

⊙

6. Ουδέτερα σέ -ας, -ως (ος)

τό κρέας

τό φῶς

Ένικός ἀριθμός Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρεάτων	τῶν φώτων
Αἰτ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Κλητ.	κρέας	φῶς	κρέατα	φῶτα

▲ Κατά τό κρέας κλίνονται:

τό πέρας καί τό τέρας

▲ Ὅμοια μέ τό φῶς κλίνονται:

τό γεγονός καί τό καθεστῶς
Αὐτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ
τονίζονται στήν παραλήγουσα:
τοῦ γεγονότος, τοῦ καθεστώτος.

* Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι σπάνια.

- Στή γενική του πληθυντικού των κρεάτων, των φώτων κτλ. νίζονται στήν παραλήγουσα:

• **Όρθογραφία.** Πρόσεξε τά ὀνόματα φῶς, καθεστῶς, γεγονός· καθένα ἔχει τή δική του ὀρθογραφία.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

. τό βῆμα, τό κλείσιμο, τό τέρας, τό γεγονός,

Παράδειγμα : Τό **διάλειμμα** κράτησε πολύ.

Θυμοῦμαι ἤρθες καί μέ βρήκες τήν ὥρα τοῦ **διαλείματος**.

* 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ὄνομα πού ταιριάζει :

τό ἄναμμα Ἔνα τόσο σημαντικό... δέν μποροῦσε νά περάσει ἀπαρατήρητο.

τό γεγονός Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν ἕνα σωστό...

τό τέρας ... ἦταν τυραννικό καί πίεζε τούς πολίτες.

τό φῶς Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ... ἦταν μιά μόνιμη

τό καθεστῶς παρεξήγηση ἀνάμεσα στίς δύο οἰκογένειες.

τό σβήσιμο Τό... καί τό... τῶν... δέν εἶναι παιχνίδι· μπορεῖ νά κάψει τίς λάμπες.

⊙

Γενικές παρατηρήσεις στά οὐδέτερα

1. Κάθε οὐδέτερο ἔχει σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική :

Ὄνομ.	τό βάρος	τά βάρη	τό πρόβλημα	τά προβλήματα
Αἰτ.	τό βάρος	τά βάρη	τό πρόβλημα	τά προβλήματα
Κλητ.	βάρος	βάρη	πρόβλημα	προβλήματα

σκύβω — σκύψιμο γράφω — γράμμα
 ράβω — σκάβω —
 βάφω — κόβω —
 κόβω — ράβω —

β/ Πρόσεξε τήν προηγούμενη άσκηση καί πές άπό τί παράγονται τά ούδέτερα σέ **-σμο, -ξιμο, -ψιμο ;**

*** Άσκηση όρθογραφίας**

α) Τά ούδέτερα σέ **-ο**

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
1. -ο	• <i>άτομο, βουνό</i>	
2. -εϊο	• Τά παροξύτονα πού φανερώνουν τόπο : <i>γραφεϊο, κουρεϊο</i> κ.ά.	
3. -ητό	• <i>κνηγητό, ποδοβολητό</i> κ.ά.	
4. -ιο	• <i>γέλιο, τετράδιο, έστιατόριο, φυλάκιο</i> κ.ά.	Έξαιρούνται : <i>ισόγειο, υπόγειο</i>
5. -ριό	• <i>καμπαναριό, νοικοκυριό</i> κ.ά.	<i>μαγειριό</i>
6. -τήριο	• <i>γυμναστήριο, δικαστήριο</i> κ.ά.	<i>κτίριο, μαρτύριο</i>

β/ Τά ούδέτερα σέ **-ι**

1. -ι	<i>καλοκαίρι, τραγούδι</i> κ.ά.	<i>βράδυ, δάκρυ, δόρυ, δίχτυ, όξύ, στάχυ.</i> • Τό βράδυ, όταν σχηματίζει καταχρηστικό δίφθογγο γράφεται μέ ι : <i>βραδιοϋ, βράδια.</i>
-------	---------------------------------	---

Τελειώ- νουν σέ	Παράδειγματα	Ἐξαιρέσεις
2. -ίδι	βαρίδι, ταξίδι κ.ἄ.	ἀντικλείδι, στρείδι, καρύδι, φρύδι, κρεμμύδι, Παλαμήδι.
3. -όνι	λεμόνι, τιμόνι κ.ἄ.	άλωνι, κυδώνι κ.ἄ.
4. -τήρι	κλαδευτήρι, ποτήρι κ.ἄ.	Ἐξαιροῦνται ὅσα ἔχουν δεύ- τερο συνθετικό τή λέξη τυ- ρί : κεφαλοτύρι.

γ/ Ὁ τονισμός τῶν ουδετέρων

• Τό ι στό τέλος τῶν ουδετέρων εἶναι μακρόχρονο	τό <i>άλωνι</i>
• Τό α στό τέλος τῶν ουδετέρων εἶναι βραχύχρονο	τό <i>σῶμα</i> , τά <i>δῶρα</i>
• Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν το- νίζεται παίρνει περισπωμένη	τοῦ <i>νεροῦ</i> , τοῦ <i>τραγουδιοῦ</i> τῶν <i>νερῶν</i> , τῶν <i>τραγουδιῶν</i>

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τό κενό :

ιατρ-ο, σωματ-ο, σχέδ-ο, παραμιλ-τό, σιδερωτ-ρ-ο,
πιεστ-ρ-ο, δάκρ-, στάχ-, βραδ-ῶν, ἀλάτ-, θυμάρ-,
τουφεκ-δ-, πρι-ν-, κυδ-ν-, ξυπνητ-ρ-, ἀντικλ-δ-,
στρ-δ-, κτ-ρ-ο, μαρτ-ρ-ο, ἰσόγ-ο, καρ-δ-, φρ-δ-.

- * 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά βάλεις τόν τόνο :
τοῦ καταρτίου, τῶν παιδιῶν, τά σχολεῖα, τό ποτιστηρι, τό
νημα, τά φωτα, τά καθεστῶτα, τό χρωμα.

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Ἀπό τὰ οὐσιαστικά :

▲ Μερικά διατηροῦν σέ ὅλες τῖς πτώσεις τήν ἴδια κατάληξη. Αὐτά λέγονται

ἄκλιτα: *Κιλκίς, ρεκόρ κ.ᾶ.*

▲ Μερικά συνηθίζονται μόνο σέ μερικές πτώσεις. Αὐτά λέγονται

ἔλλειπτικά: *τό δεῖλι, τό σέλας κ.ᾶ.*

▲ Μερικά ἀλλάζουν γένος στόν πληθυντικό ἀριθμό. Ἀκολουθοῦν ἔτσι δύο κλίσεις. Αὐτά λέγονται

διπλόκλιτα: { *ἡ νιότη - τά νιάτα*
ὁ Τάρταρος - τά Τάρταρα
ὁ βράχος - οἱ βράχοι -
τά βράχια

▲ Μερικά σχηματίζουν στόν ἐνικό ἢ στόν πληθυντικό δύο τύπους. Αὐτά λέγονται

διπλόμορφα: { *ἐλέφαντας - ἐλέφας*
οἱ γονιοί - οἱ γονεῖς

▲ Μερικά δέν κλίνονται σύμφωνα μέ μιὰ ἀπό τῖς κλίσεις τῶν ἄλλων οὐσιαστικῶν, ἀλλά σχηματίζονται μέ δικό τους τρόπο. Αὐτά λέγονται

ιδιόκλιτα: { *ὁ δεκανέας - οἱ δεκανεῖς*
ἡ σκέψη - οἱ σκέψεις
ἡ εἴσοδος - οἱ εἴσοδοι(ες)
τό καθῆκον - τά καθήκοντα

⊙ Ὅλα αὐτά τὰ οὐσιαστικά τὰ ὀνομάζουμε **ἀνώμαλα οὐσιαστικά.**

Ἀσκήσεις

* 1 Ἀπό τὰ παρακάτω οὐσιαστικά ποιά εἶναι ἄκλιτα, ποιά ἔλλειπτικά, ποιά διπλόκλιτα, ποιά διπλόμορφα καί ποιά ἰδιόκλιτα ;

τό ζενίθ, ὁ Ἀινστάιν, ἡ κ. Παπαναστασίου, τά ἥπατα, τό ὄφελος, ὁ λαιμός, ὁ λόγος, ὁ γέρος, ὁ καπετάνιος, ὁ φούρναρης, ὁ κουρέας, ἡ τάξη.

* 2 Νά συμπληρώσεις τή φράση μέ τό οὐσιαστικό πού ταιριάζει (μπορεῖ νά ἀλλάξει ὁ ἀριθμός καί ἡ πτώση) :

ὁ λόγος	Ταξιδεύαμε πρὸς τό Βορρά καί ἤμασταν ὄλο ἀγωνία· θά βλέπαμε τό βόρειο...
τά ἥπατα	... δέν τά ἀγάπησε ποτέ του· ἤθελε μονάχα τήν υγεία του.
ὁ δεσμός	Στήν ἀρχή τά εἶχε χαμένα· δέν ἄργησε ὅμως νά ἔρθει...
τό σέλας	Μοῦ κόπηκαν... ἀπό τόν τρόπο πού πῆρα.
ὁ πλοῦτος	Ξεσηκώθηκε ὁ λαός καί ἔσπασε... τῆς σκλαβιάς.
τά σύγκαλα	Ἦταν ἐθνική ἐπέτειος καί ἐκφωνήθηκαν... ἐπίσημοι.
ὁ λαιμός	Τά ἔργα εἶναι προτιμότερα ἀπό... Ἐυφορέει κάθε χειμώνα ἀπό... του.

* 3 Νά σχηματίσεις μία φράση μέ καθένα ἀπό τά οὐσιαστικά :

- νιότη, νιάτα, βράχος, βράχοι, βράχια, ζενίθ, καπετάν Γιώργης, κύρ Παντελής, Ἄι-Δημήτρης.



Ἰδιόκλιτα οὐσιαστικά

α) ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΑΡΣΕΝΙΚΑ

Τελειώνουν σέ → { ^{-έας}
δεκανέας

ὁ δεκανέας

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ὁ δεκανέας	οἱ δεκανεῖς
Γεν.	τοῦ δεκανέα	τῶν δεκανέων
Αἵτ.	τό δεκανέα	τούς δεκανεῖς
Κλητ.	δεκανέα	δεκανεῖς

- Κατά τό δεκανέας κλίνονται : κουρέας, γραμματέας, συγγραφέας κ.ἄ.

~~Ὄρθογραφία. Οἱ πληθυντικοί σέ -εῖς παίρνουν περισπωμένη : οἱ δεκανεῖς.~~

Ἀσκήσεις

- * ① Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις :
 - Ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ βιβλίου μᾶς εἶναι ἄγνωστος.
 - Ἀπό τότε κανένας στή γειτονιά δέν εἶδε πάλι τόν καλό μας κουρέα.
 - Ὁ λόχος ἄλλαξε ὄψη ἢ προσπάθεια τοῦ δεκανέα ἔφερε καρπούς.
 - Ἡ ὁμιλία τοῦ εἰσαγγελέα κράτησε πολλές ὥρες.
 - Ὁ ἀρχιερέας φόρεσε τά ἄμφιά του καί ἄρχισε νά λειτουργεῖ.
- * 2 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα : ὁ γραμματέας, ὁ ἱππέας.
 - Παράδειγμα :
Γραμματέας ἔγινε ὁ Φάνης.
Τά καθήκοντα τοῦ **γραμματέα** ὄλοι τά γνώριζαν.

A ~~Σ~~

β/ ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΘΗΛΥΚΑ

Τελειώνουν σέ → { -η και -ος
ή σκέψη ή εισόδος

1. Θηλυκά σέ -η ιδιόκλιτα *

ή σκέψη ή δύναμη

Ένικός ἀριθμός

Όνομ.	ή σκέψη	ή δύναμη
Γεν.	τῆς σκέψεως, σκέψεως	τῆς δυνάμεως, δυνάμεως
Αἰτ.	τή σκέψη	τή δύναμη
Κλητ.	σκέψη	δύναμη

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τίς σκέψεις	τίς δυνάμεις
Κλητ.	σκέψεις	δυνάμεις

▲ Κατά τό σκέψη κλίνονται τά παροξύ-
τονα ιδιόκλιτα σέ -η: γνώση λύση πράξη
τάξη ψύξη πόλη
* Ἀλπεις κ.ἄ.

▲ Κατά τό δύναμη κλίνονται τά προ-
παροξύτονα ιδιόκλιτα σέ -η: ἀπόφαση ἀφαίρεση
σύνταξη ἄποψη
Ἀκρόπολη κ.ἄ.

● Γά παροξύτονα ιδιόκλιτα θηλυκά σέ -η τονίζονται σέ ὅλες τίς
πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ. Τά προπαροξύ-
τονα ὅμως στόν πληθυντικό καί στή γεν. σέ -εως κατεβάζουν
τόν τόνο κατά μία συλλαβή.

* Εἶναι συνήθως ὀνόματα πού τελειώνουν σέ -ση, -ξη, -ψη, καί μερικά ἀκόμη
ἀπό τά ὅποια τά πιά συνηθισμένα εἶναι: ἡ δύναμη, ἡ πίστη, ἡ πόλη.

2. Θηλυκά σέ -ος ιδιόκλιτα

ή εισοδος

Ένικός ἀριθμός Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	ή εισοδος	οί εισοδοι (οί εισοδες)
Γεν.	τῆς εισόδου	τῶν εισόδων
Αιτ.	τήν εισοδο	τίς εισόδους (τίς εισοδες)
Κλητ.	(εισοδο)	(εισοδοι) (εισοδες)

▲ Κατά τό εἰσοδος κλίνονται τά :

- ὀξύτονα : ή θαλαμηγός
- παροξύτονα : ή λεωφόρος
- προπαροξύτονα : ή διαγώνιος

• Τά ὀξύτονα καί τά παροξύτονα τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ:

ή θαλαμηγός,
τῆς θαλαμηγοῦ κτλ.
ή λεωφόρος,
τῆς λεωφόρου κτλ.

• Τά προπαροξύτονα θηλυκά σέ -ος στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ καί στήν αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ σέ -ους κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:

ή εισοδος
τῆς εισόδου
τῶν εισόδων
τίς εισόδους

Ορθογραφία.

Τά ιδιόκλιτα θηλυκά τελειώνουν σέ -η, -ος : ή σκέψη, ή εισοδος

Ἀσκήσεις

* 1) Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα : ή τάξη, ή κιβωτός

• Παράδειγμα :

Ἡ τάξη μας ἀποφάσισε νά κάνει ἐκδρομή.

Ἡ ἐκδρομή τῆς τάξης μας δέν ἔγινε ἐξαιτίας τοῦ καιροῦ.

- 620 1227 α Διο
- * 2) Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τή λέξη πού εἶναι στήν παρένθεση :
- Τό σπίτι του βρίσκεται στήν... (δόδος) Κολοκοτρώνη.
 - Οἱ ὄρες... (ή εἴσοδος) καί... (ή ἔξοδος) ἦταν ὀρισμένες.
 - Κάναμε τό γύρο... (ή Πελοπόννησος).
 - Ἐπισκεφτήκαμε τό ἀρχαῖο θέατρο... (ή Ἐπίδαυρος).
 - Σέ πέντε γωνίες ἀντιστοιχοῦν πέντε... (διχοτόμος).
 - Φέρνω... (ή διχοτόμος) καί τῶν πέντε γωνιῶν.
 - ... (ή ἀκρόπολη) τῶν Ἀρχαίων ἦταν κτισμένες πάνω σέ λόφους.
 - Δέν ἦταν ἄνθρωπος τῶν λόγων ἦταν ἄνθρωπος... (ή ἀπόφαση).
 - Εἶχε φορτώσει... (ή σκέψη) του μέ πλῆθος ἄχρηστες... (ή γνώση).

Θ.

γ/ ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΟΥΔΕΤΕΡΑ

Τελειώνουν σέ :

- | | |
|---|---|
| { | -ν τό καθῆκον, τό προϊόν, τό σύμπαν,
τό φωνῆεν, τό μηδέν |
| | -υ τό δόρυ, τό ὄξύ |

Τά οὐδέτερα ἰδιόκλιτα εἶναι ἀνισοσύλλαβα καί κλίνονται ἔτσι :

1. Ὅσα τελειώνουν σέ -ν (-ον, -αν, -εν)

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ	τό καθῆκον	τό προϊόν	τό σύμπαν
Γεν.	τοῦ καθήκοντος	τοῦ προϊόντος	τοῦ σύμπαντος
Αἰτ.	τό καθῆκον	τό προϊόν	τό σύμπαν
Κλητ.	καθήκον	προϊόν	σύμπαν

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	τά καθήκοντα	τά προϊόντα	τά σύμπαντα
Γεν.	τῶν καθηκόντων	τῶν προϊόντων	τῶν συμπάντων
Αἰτ.	τά καθήκοντα	τά προϊόντα	τά σύμπαντα
Κλητ.	καθήκοντα	προϊόντα	σύμπαντα

Ἐνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό φωνῆεν	τό μηδεν	τά φωνήεντα	(τά μηδενικά
Γεν.	τοῦ φωνήεντος	τοῦ μηδενός	τῶν φωνηέντων	τῶν μηδενικῶν
Αἰτ.	τό φωνῆεν	τό μηδέν	τά φωνήεντα	τά μηδενικά
Κλητ.	φωνῆεν	μηδέν	φωνήεντα	μηδενικά)

2. Ὅσα τελειώνουν σέ -υ

Ἐνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό ὄξύ	τό δόρυ	τά ὄξεα	τά δόρατα
Γεν.	τοῦ ὄξεος	τοῦ δόρατος	τῶν ὄξεων	τῶν δοράτων
Αἰτ.	τό ὄξύ	τό δόρυ	τά ὄξεα	τά δόρατα
Κλητ.	ὄξύ	δόρυ	ὄξεα	δόρατα

▲ Κατά τό **καθῆκον** κλίνονται: παρόν, παρελθόν, ἐνδιαφέρον, συμφέρον, μέλλον, περιβάλλον κ.ἄ.

▲ ~~Ὁρθογραφία.~~ Ἡ μακρόχρονη γενική, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: τῶν μηδενικῶν.

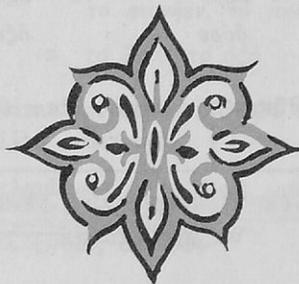
Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα: τό περιβάλλον, τό σύμπαν.

- Παράδειγμα : **Τό περιβάλλον** τῶν μεγάλων πόλεων εἶναι μολυσμένο ἀπό τὰ καυσαέρια.
- Εἶναι ἀνάγκη νά προλάβουμε τή μόλυνση **τοῦ περιβάλλοντος**.

* 2 Νά βάλεις στήν κατάλληλη πτώση τό ὄνομα τῆς παρένθεσης :

- Κι ὅταν πιά συντρίφτηκαν... (τό δόρυ), ἔπιασαν τά σπαθιά.
- Ἦταν ἄνθρωπος... (τό καθήκον) καί ὅλοι τοῦ εἶχαν ἐμπιστοσύνη.
- Ἡ ἱστορία ἀσχολεῖται μέ τή μελέτη... (τό παρελθόν) τῶν λαῶν.
- Εἶχε πολύ περιορισμένη... (σκέψη)· δέν εἶχε πλατύτερα... (τό ἐνδιαφέρον).
- ... (τό μέλλον) οἱ μέρες μᾶς εἶναι ἄγνωστες.



ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Στήν ἀρχαία Ἀθήνα

Φτάσαμε στήν Ἀθήνα καί προχωρήσαμε μέσα στήν πόλη. Δεξιά καί ἀριστερά μας βλέπαμε ωραία ἀγάλματα, ὄμορφους ναούς μαρμαροχτισμένους καί σπίτια χρωματισμένα· τί πλήθος, τί φωνές, τί θόρυβος! Δύσκολα τά δυνατά ἄλογα σέρνουν τό βαρῦ ἀμάξι ἀνάμεσα σέ τόσο κόσμο.

Ἀφοῦ περάσαμε πολλούς ωραίους δρόμους καί ωραίες πλατείες μέ ψηλά πλατάνια, φτάσαμε σ' ἓνα φτωχικό δρομάκι μέ χαμηλά σπίτια. Ἐκεῖ κατοικοῦσε ἡ Κλεώνη μέ τή μικρή ἐγγονή της, τή Νικομάχη. Οἱ δύο γυναικες, μόλις ἄκουσαν τόν κρότο πού ἔκανε τό βαρῦ ἀμάξι ἐπάνω στόν ἀνώμαλο δρόμο, βγήκαν στή βαριά αὐλόπορτα νά μᾶς καλωσορίσουν. . .

Α. Κουρτίδη — Γ. Κονιδάρη «Στά παλιά χρόνια»

α/ Ἐκεῖ κατοικοῦσε ἡ Κλεώνη μέ τή μικρή ἐγγονή της.

β/ Δύσκολα τά δυνατά ἄλογα σέρνουν τό βαρῦ ἀμάξι.

Ὅπως βλέπουμε :

- ἡ λέξη **μικρή** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἐγγονή**
- ἡ λέξη **δυνατά** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἄλογα**
- ἡ λέξη **βαρῦ** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἀμάξι**

⊙ Ὀρισμός

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τά οὐσιαστικά, δηλαδή ποιά ποιότητα ἢ ιδιότητα ἔχουν τά οὐσιαστικά, λέγονται **ἐπίθετα**.

Ἐπομένως τά ἐπίθετα συνοδεύουν καί προσδιορίζουν οὐσιαστικά.

- Ἦταν ωραῖος ὁ δρόμος, ωραία ἡ πλατεία, ωραῖο τό ἄγαλμα

⊙ Γένος

Τά ἐπίθετα παίρνουν τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν πού προσδιορίζουν. Ἔτσι ἔχουν τρία γένη (τό ἀρσενικό, τό θηλυκό καί τό οὐδέτερο) μέ ξεχωριστές καταλήξεις γιά τό καθένα.

- Μαγευτήκαμε από τή θέα τοῦ ώραίου δρόμου, τῆς ώραίας πλατείας, τοῦ ώραίου ἀγάλματος.
- Εἶδαμε τόν ώραιο δρόμο, τήν ώραία πλατεία, τό ώραιο ἄγαλμα.
- Εἶδαμε τούς ώραίους δρόμους, τίς ώραίες πλατείες, τά ώραία ἀγάλματα.

⊙ Μ
Ἄριθμός
Πτώση

Τά ἐπίθετα παίρνουν τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τῶν οὐσιαστικῶν πού προσδιορίζουν.

- Τά ἐπίθετα, λοιπόν, συμφωνοῦν μέ τά οὐσιαστικά πού προσδιορίζουν στό γένος, στόν ἀριθμό καί στήν πτώση :
 - Ὁ ἐπιδέξιός ἐργάτης.
 - Ἡ ἐπιδέξια ἐργάτρια.
 - Τό ἠλεκτροκίνητο ἐργοστάσιο.

⊙
Τό ἐπίθετο
μέσα στό
λόγο

- Μοῦ δίνεις, σέ παρακαλῶ, Γιῶργο, τό μολύβι μου; Βρίσκεται πάνω στό γραφεῖο.
- Ποιό ἀπ' ὅλα θέλεις; Πάνω στό γραφεῖο βλέπω τρία μολύβια : ἓνα μαῦρο, ἓνα κόκκινο καί ἓνα πράσινο.
- Θέλω τό μαῦρο μολύβι.
- Κατάλαβα.

- ▲ Νά μελετήσεις μέ προσοχή τόν παραπάνω διάλογο καί νά πεῖς ποιό ρόλο ἔπαιξε τό ἐπίθετο.

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

⊙ **Ἐνα ἐπίθετο μέσα στό λόγο**

⊙
Τό ἀρσενικό

- Ὁ καλός καρaboκέρης στή φουρτούνα φαίνεται.
- Αὐτό ἦταν δυστυχῶς τό τέλος ἐκείνου τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου.
- Ἐκείνον τόν καλό τόν ξένο ὄλοι τόν συμπαθήσαμε στό χωριό.

- Πέρνα, **καλέ** μου άνθρωπε, τό σπίτι μας είναι ανοιχτό για κάθε ξένο.
- **Οί καλοί** λογαριασμοί κάνουν τούς **καλούς φίλους**.
- Δέ χάνονται τά έργα **τῶν καλῶν**· νικοῦν τό χρόνο.
- Βοηθάτε με, **καλοί** μου φίλοι· σηκῶστε μαζί μου τόν πόνο μου.

⊙

Τό θηλυκό

- Είμαι **καλή** ἢ δουλειά του καί τοῦ δίνει πολλά.
- Ἔφαγε πρώτα αὐτός· ὕστερα ἔδωσε καί **τῆς καλῆς** του τῆς γυναίκας.
- Θυμόταν ἐκεῖνη **τήν καλή** ἐποχή.
- Βγάλε, **καλή** μου γῆ, λίγο χορτάρι, παρακαλοῦσε τό ἀρνάκι.
- Οἱ ἀποψινές εἰδήσεις δέν εἶναι **καλές**.
- Ἦταν ἀποτέλεσμα **καλῶν ἐνεργειῶν**.
- Ἀπό τότε ἔχασα ὅλες **τίς καλές** μου φίλες.
- Δῶστε του, **καλές** μου μανάδες, **τήν ἀγάπη** σας· τοῦ φτάνει.

⊙

Τό οὐδέτερο

- **Τό καλό** τό παλικάρι ξέρει κι ἄλλο μονοπάτι.
- Ἔτσι πέρασαν **γρήγορα** οἱ μέρες ἐκείνου **τοῦ καλοῦ** ταξιδιοῦ.
- Τό βόλι βρῆκε τό παλικάρι **τό καλό** στό μεσόφρυδο.
- Πλησίασε, **καλό** μου παιδί.
- Πέρασαν **ώρα** **τά καλά** **τά χρόνια**.
- Ἦρθε μέ **τήν ἀνοιξη τῶν καλῶν** χειλιδονιῶν.
- Κρατοῦσε τ' ἄρματα **τά καλά** καί τιμημένα.
- **Τήν εὐχή** μου νά ἔχετε, **καλά** μου ἐγγονάκια, ψιθύρισε ἢ γιαγιά καί τά μάτια της βούρκωσαν.

Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε τίς μορφές πού μπορεῖ νά πάρει ἕνα ἐπίθετο μέσα στό λόγο.

Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πού μποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά ἐπίθετα.

A. — Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ος

1. Ἐπίθετα σέ -ος -η -ο*

α/	ὁ καλός	ἡ καλή	τό καλό
	Ἐνικός ἀριθμός		
᾽Όνομ.	ὁ καλός	ἡ καλή	τό καλό
Γεν.	τοῦ καλοῦ	τῆς καλῆς	τοῦ καλοῦ
Αἰτ.	τόν καλό	τήν καλή	τό καλό
Κλητ.	καλέ	καλή	καλό

Πληθυντικός ἀριθμός

᾽Όνομ.	οἱ καλοί	οἱ καλές	τά καλά
Γεν.	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν
Αἰτ.	τούς καλούς	τίς καλές	τά καλά
Κλητ.	καλοί	καλές	καλά

β/	ὁ ὁμορφος	ἡ ὁμορφη	τό ὁμορφο
----	-----------	----------	-----------

Ἐνικός ἀριθμός

᾽Όνομ.	ὁ ὁμορφος	ἡ ὁμορφη	τό ὁμορφο
Γεν.	τοῦ ὁμορφου	τῆς ὁμορφης	τοῦ ὁμορφου
Αἰτ.	τόν ὁμορφο	τήν ὁμορφη	τό ὁμορφο
Κλητ.	ὁμορφε	ὁμορφη	ὁμορφο

Πληθυντικός ἀριθμός

᾽Όνομ.	οἱ ὁμορφοι	οἱ ὁμορφες	τά ὁμορφα
Γεν.	τῶν ὁμορφων	τῶν ὁμορφων	τῶν ὁμορφων
Αἰτ.	τούς ὁμορφους	τίς ὁμορφες	τά ὁμορφα
Κλητ.	ὁμορφοι	ὁμορφες	ὁμορφα

▲ Κατά τό **καλός** κλίνονται : ἀκριβός, ἀραιός, μαῦρος κ.ἄ.

▲ Κατά τό **ὁμορφος** κλίνονται : ἔτοιμος, πράσινος, ὑπάκουος κ.ἄ.

* Σέ -ος, -η, -ο σχηματίζονται τά ἐπίθετα πού πρίν ἀπό τήν κατάληξη -ος τοῦ ἀρσενικοῦ ἔχουν :

α/ **σῦμφωνο** : αἰσθηρός, μαῦρος, ζύλινος κ.ἄ.

β/ **φωνήεν ἄτονο**, ὄχι ὁμως (ι) : ἀραιός, βέβαιος, ὄγδοος κ.ἄ.

2. Ἐπίθετα σέ -ος -α -ο

α/	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τό ὠραῖο
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τό ὠραῖο
Γεν.	τοῦ ὠραίου	τῆς ὠραίας	τοῦ ὠραίου
Αἰτ.	τόν ὠραῖο	τήν ὠραία	τό ὠραῖο
Κλητ.	ὠραῖε	ὠραία	ὠραῖο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ὠραῖοι	οἱ ὠραῖες	τά ὠραῖα
Γεν.	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων
Αἰτ.	τούς ὠραίους	τίς ὠραῖες	τά ὠραῖα
Κλητ.	ὠραῖοι	ὠραῖες	ὠραῖα

β/	ὁ πλούσιος	ἡ πλούσια	τό πλούσιο
----	------------	-----------	------------

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ πλούσιος	ἡ πλούσια	τό πλούσιο
Γεν.	τοῦ πλούσιου	τῆς πλούσιας	τοῦ πλούσιου
Αἰτ.	τόν πλούσιο	τήν πλούσια	τό πλούσιο
Κλητ.	πλούσιε	πλούσια	πλούσιο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πλούσιοι	οἱ πλούσιες	τά πλούσια
Γεν.	τῶν πλούσιων	τῶν πλούσιων	τῶν πλούσιων
Αἰτ.	τούς πλούσιους	τίς πλούσιες	τά πλούσια
Κλητ.	πλούσιοι	πλούσιες	πλούσια

▲ Κατά τό ὠραῖος κλίνονται ὅσα ἔχουν πρῖν ἀπό τό -ος φωνῆεν τονισμένο :

ἀρχαῖος, ἀστεῖος, νέος κ.ἄ.

▲ Κατά τό πλούσιος κλίνονται ὅσα ἔχουν πρῖν ἀπό τό -ος (ι) (ι, υ, ει, οι) ἄτονο :

αἰώνιος, ἀλληλέγγυος, ἐπιτήδειος, ὅμοιος, ἀσημένιος, βουνίσσιος κ.ἄ.

3. Ἐπίθετα σέ -ός -ιά -ό*

γλυκός γλυκιά γλυκό

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τό	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιᾶς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτ.	τό	γλυκό	τή	γλυκιά	τό	γλυκό
Κλητ.		γλυκέ		γλυκιά		γλυκό

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	γλυκοί	οἱ	γλυκές	τά	γλυκά
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἰτ.	τούς	γλυκοὺς	τίς	γλυκές	τά	γλυκά
Κλητ.		γλυκοί		γλυκές		γλυκά

▲ Ὅμοια κλίνονται : γνωστικός, κακός, ξανθός, φτωχός κ.ἄ.

▲ Ὄρθογραφία. Τό θηλυκό τῶν ἐπιθέτων σέ -ός, -ιά, -ό γράφεται στόν πληθυντικό χωρίς τό ι : γλυκιά - γλυκές.

B.— Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ύς, -ής

4. Ἐπίθετα σέ -ύς -ιά -ύ

βαθύς βαθιά βαθύ

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	βαθύς	ἡ	βαθιά	τό	βαθύ
Γεν.	τοῦ	βαθιοῦ**	τῆς	βαθιάς	τοῦ	βαθιοῦ**
Αἰτ.	τό	βαθύ	τή	βαθιά	τό	βαθύ
Κλητ.		βαθύ		βαθιά		βαθύ

* Πολλά ἀπό τά ἐπίθετα πού κλίνονται κατά τό γλυκός σχηματίζουν τό θηλυκό καί σέ -η : κακός, κακιά καί κακή, κακό - ξανθός, ξανθιά καί ξανθή, ξανθό.

** Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι σπάνια.

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ βαθιοί	οἱ βαθιές	τά βαθιά
Γεν.	τῶν βαθιῶν	τῶν βαθιῶν	τῶν βαθιῶν
Αἰτ.	τούς βαθιούς	τίς βαθιές	τά βαθιά
Κλητ.	βαθιοί	βαθιές	βαθιά

σταχτής

σταχιά

σταχτί

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ὁ σταχτής	ἡ σταχτιά	τό σταχτί
Γεν.	τοῦ σταχτιοῦ*	τῆς σταχτιᾶς	τοῦ σταχτιοῦ*
Αἰτ.	τό σταχτή	τή σταχτιά	τό σταχτί
Κλητ.	σταχτή	σταχτιά	σταχτί

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ σταχτιοί	οἱ σταχτιές	τά σταχτιά
Γεν.	τῶν σταχτιῶν	τῶν σταχτιῶν	τῶν σταχτιῶν
Αἰτ.	τούς σταχτιούς	τίς σταχτιές	τά σταχτιά
Κλητ.	σταχτιοί	σταχτιές	σταχτιά

▲ Κατά τό **βαθός** κλίνονται:

βαρύς, μακρύς, πλατύς κ.ἄ.

▲ Κατά τό **σταχτής** κλίνονται ἐπίθετα πού σημαίνουν χρώμα:

θαλασσίας, καφετής, χρυσαφής κ.ἄ.

Μορφολογία.

Τό υ καί τό η τῶν καταλήξεων διατηροῦνται μόνο στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ ἐνικοῦ. Στίς ἄλλες πτώσεις γράφονται μέ **ι**: βαθός, βαθύ - βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν σταχτής, σταχτή - σταχτιοῦ, σταχτιοί, σταχτιῶν.

* Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι σπάνια.

Γ.- Έπίθετα μέ τό άρσενικό σέ -ης (άνισοσύλλαβα)

⊙

5. Έπίθετα σέ -ης -α -ικο

παροξύτονα

Ένικός άριθμός

Όνομ.	ό	ζηλιάρης	ή	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρη	τῆς	ζηλιάρας	τοῦ	ζηλιάρικου
Αἰτ.	τό	ζηλιάρη	τή	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Κλητ.		ζηλιάρη		ζηλιάρα		ζηλιάρικο

Πληθυντικός άριθμός

Όνομ.	οί	ζηλιάρηδες	οί	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρηδων	—		τῶν	ζηλιάρικων
Αἰτ.	τούς	ζηλιάρηδες	τίς	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Κλητ.		ζηλιάρηδες		ζηλιάρες		ζηλιάρικα

▲ Κατά τό **ζηλιάρης** κλίνονται : πεισματάρης, γκρινιάρης, μαυρομάτης, φτωχούλης κ.ά.

Γενικές παρατηρήσεις στά επίθετα

1. Τά επίθετα κλίνονται ὅπως καί τά οὐσιαστικά πού ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις.
2. Τά επίθετα μέ άρσενικό σέ -ύς, -ής (βαθύς, σταχτής) ακολουθοῦν δική τους κλίση.
3. Τά επίθετα τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου τονίζονται στήν ὀνομαστική τοῦ άρσενικοῦ.

* Άσκηση ὀρθογραφίας

α/ Οἱ καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -αῖος	• ἀκμαῖος, γενναῖος κ.ἄ.	• νέος
2. -λέος	• ρωμαλέος κ.ἄ.	• κεφαλαῖος
3. -τέος	• διαιρετέος κ.ἄ. (βλ. σ. 71)	
4. -εῖος	• ἀστεῖος, λεῖος κ.ἄ.	• γελοῖος, κρύος
5. -ηρός	• ἀνθηρός, ζωηρός κ.ἄ.	• ἄλμυρός, γλαφυρός, ἰσχυρός, ὄχυρός
6. -ικός	• γνωστικός, εὐγενικός κ.ἄ.	• θηλυκός, δανεικός
7. -ιμος	• νόμιμος, χρήσιμος κ.ἄ.	• διάσημος, ἄσχημος, ἔτοιμος, ἔρημος, πρόθυμος, περίφημος κ.ἄ.
8. -ινός	• ἀντικρινός, βραδινός κ.ἄ.	• ἐλεεινός, σκοτεινός, ταπεινός, ὑγιεινός, φωτεινός
9. -ινος	• μάλλινος, ξύλινος κ.ἄ.	
10. -ιος	• ἅγιος, οὐράνιος κ.ἄ.	• Ἐξαιροῦνται: α/ ὅσα παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα προσώπων: ἀβερῶφειος, πυθαγόρειος κ.ἄ. • β/ ἄδειος, ἀντρίκειος, βόρειος, γυναικείος, ἐπίγειος, τέλειος, ὅμοιος κ.ἄ.
11. -ίσιος	• βοννίσιος, παλικαρίσιος κ.ἄ.	• γνήσιος, ἡμερήσιος, Ἰθακήσιος (ἔθνικα).
12. -ωπός	• ἀγριοπός, πρασινωπός κ.ἄ.	
13. -ωτός	• θολωτός, φουντωτός κ.ἄ.	

β/ Ό τονισμός τών επιθέτων

- | | |
|---|---|
| • Τά επίθετα όταν τονίζονται στη λήγουσα παίρνουν όξεία. | ό βαθύς, ό σταχτής
ή γλυκιά, ή καλή |
| • Ή μακρόχρονη γενική όταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη. | του καλού, της καλής
των καλών, της βαθιάς |

- * α/ Νά συμβουλευτείς τόν παραπάνω πίνακα και νά συμπληρώσεις τά κενά :

όμ-ος, κεφαλ-ος, γελ-ος, αφαιρετ-ος, φωτ-νός, θ-ος, μοιρ-ος, δαπαν-ρός, ύγι-νός, άλμ-ρός, βορ-νός, άθλητ-κός, δαν-κός, Πελοπονν-σιος, νόστ-μος, βραδ-νός, εϋθ-μος, θηλ-κός, μαρμάρ-νος, μειωτ-κός, ισχ-ρός, άγρ-ος, τίμ-ος, πυθαγόρ-ος, διψαλ-ος, τέλ-ος, χαρ-πός, κιτριν-πός, μεταξ-τός, πον-ρός, επίγ-ος, βόρ-ος, παιδιακ-σιος, περίφ-μος, άσχ-μος, άσ-μος, άντρίκ-ος, φετ-νός, περυσ-νός, γλαφ-ρός.

- * β/ Νά έντάξεις τό καθένα άπό τά επίθετα αυτά στόν παραπάνω πίνακα.

Άσκήσεις

- * 1 Νά κλίσεις μέσα σέ φράσεις τά επίθετα :

• ό τυχαίος, -α, -ο, ό βαρύς, -ιά, -ύ

Παράδειγμα : Τελικά φάνηκε ότι ήταν τυχαίος άνθρωπος.
Ό,τι είχε ανακαλύψει δέν ήταν έργο τυχαίου επιστήμονα.

- * 2 Νά βρείς τά επίθετα του κειμένου και νά τά γράψεις στα τρία γένη.

- Ύπάρχουν ειδών ειδών ρόδα. Άλλα είναι μικρά με πέταλα κανονικά, άλλα είναι μεγάλα, πελώρια (. . .) Άλλα είναι βαθυκόκκινα, βυσσινιά, σάν βελουδένια· άλλα

τριανταφυλλιά, πίο σκοῦρα ἢ πίο ἀνοιχτά: ἄλλα κίτρινα
βαθιά, ἄλλα κίτρινα πρὸς τὸ ἄσπρο καὶ ἄλλα κάτασπρα.

(Γρ. Ξενόπουλος)

- * 3 α/ Νά βρεῖς τὰ ἐπίθετα πού σημαίνουν τὸ χρῶμα :
- τῆς θάλασσας, τοῦ καφέ, τοῦ μενεξέ, τῆς κανέλας, τοῦ χρυσαφιοῦ.

β/ Νά γράψεις τὰ τρία γένη τους στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ μαζί μέ ἓνα οὐσιαστικὸ πού νά ταιριάζει.

- * 4 Νά συμπληρώσεις τὸ κενό μέ τὸ ἐπίθετο πού ταιριάζει :

οἰκονομικός | Βλέπω μπροστά μου τὸ... αὐτὸ πανηγύρι.

ἀπόμερος | Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη... εὐτυχία.

ὀλάκερος | ... ἀμυγδαλιά ἀνθίζει τὸ Γενάρη.

χαρούμενος | Ἐζήσε στὴν ξενιτιά δέκα... χρόνια.

ἀληθινός | Στὴν... γωνιά τοῦ κήπου στεκόταν ἓνα ἀγόρι.

ἀνυπόμονος | Δέχτηκα τότε μιὰ... βοήθεια καὶ ἔτσι δέ βούλιαξα οἰκονομικά.

- * 5 Ποιὸ ἐπίθετο ταιριάζει σέ ποιὸ οὐσιαστικὸ;

- (φαρμακερός) βοτάνι (συναρπαστικός) ἀναπνοή
- (θαυματουργός) βέλος (ἀχτιδοβόλος) ἀνάπτυξη
- (ὀπόκωφος) βουλευτής (πνευματικός) ἀνατολή
- (ὀποψήφιος) βοή (τεχνητός) ἀφήγηση.

- * 6 Νά βρεῖς τὰ ἀντίθετα ἐπίθετα :

- ἐπίκαιρο θέμα
- κεντρικός δρόμος
- παράνομη πράξη
- ἐπικίνδυνο πέρασμα
- ὑπομονετικό ἄλογο
- γόνιμη συζήτηση
- ἀκαλίγωτο ἄλογο
- φιλόξενη χώρα
- ὑποανάπτυκτο κράτος
- ἀδιάλλακτος συζητητής
- δημοκρατικό πολίτευμα
- ἐλεύθερο πνεῦμα.

Θ

Ἄνωμαλα ἐπίθετα

Ἄνωμαλα ἐπίθετα εἶναι : α/ τό ἐπίθετο ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τι πολὺ καί β) μερικά ἐπίθετα σέ -ης, -ης, -ες.

α/ ὁ πολὺς ἡ πολλή τό πολὺ

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ πολὺς	ἡ πολλή	τό πολὺ
Γεν.	—	τῆς πολλῆς	—
Αἰτ.	τόν πολὺ	τήν πολλή	τό πολὺ
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πολλοί	οἱ πολλές	τά πολλά
Γεν.	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν
Αἰτ.	τούς πολλοὺς	τίς πολλές	τά πολλά
Κλητ.	πολλοί	πολλές	πολλά

Ⓜ Ὄρθογραφία. Οἱ τύποι πού ἔχουν στήν κατάληξη -υ γράφονται μέ ἓνα λ· ὅλοι οἱ ἄλλοι γράφονται μέ δύο λλ. Ⓜ

β/ ὁ συνεχής ἡ συνεχής τό συνεχές

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ συνεχής	ἡ συνεχής	τό συνεχές
Γεν.	(τοῦ συνεχοῦς)*	(τῆς συνεχοῦς)	(τοῦ συνεχοῦς)
Αἰτ.	τό συνεχῆ	τή συνεχή	τό συνεχές
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ συνεχεῖς	οἱ συνεχεῖς	τά συνεχή
Γεν.	τῶν συνεχῶν	τῶν συνεχῶν	(τῶν συνεχῶν)
Αἰτ.	τούς συνεχεῖς	τίς συνεχεῖς	τά συνεχή
Κλητ.	—	—	—

* τοῦ συνεχῆ

- ▲ Όμοια κλίνονται : *ἐπιεικής, ἐπιμελής, διεθνής, ἐλώδης* κ.ά.
- Ἡ γενική δέ χρησιμοποιεῖται συχνά καί ἀναπληρώνεται μέ περίφραση:

ἀντί νά ποῦμε **ἐπιεικοῦς ἀνθρώπου** λέμε:

	{	<i>ἀνθρώπου μέ ἐπιείκεια</i>
	}	<i>ἀνθρώπου πού δείχνει ἐπιείκεια</i>

Δ **Ὁρθογραφία.** Οἱ τύποι σέ **-εις**, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη : **οἱ συνεχεῖς - τοῦς συνεχεῖς.**

Ἄσκησης

- * 1 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πολύς :
- Ὅπου ἀκοῦς... κεράσια, κράτα καί μικρό καλάθι.
 - Ἔγινε μέγας καί...
 - ...μαυρίλα πλάκωσε· μαύρη σάν καλιακούδα.
 - Οἱ ... γνῶμες βουλιάζουν τό καράβι.
 - ... κακό γιά τό τίποτε.
 - Ἐχει ... ἐνδιαφέρον καί ... ὄρεξη γιά τίς τέχνες.
- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἐπίθετο πού βρίσκεται στήν παρένθεση.
- Ἦταν μία... (διεθνής) ἐπιστημονική συνάντηση.
 - Ὁ Ἑρρίκος Ντυνάν ἦταν ὁ ἰδρυτής... (Διεθνής) Ἑρευθοῦ Σταυροῦ.
 - Μάθαμε σήμερα... (συμμιγής) ἀριθμούς.
 - Ἡ ἀνεκτικότητα εἶναι γνώρισμα τοῦ... (ἐπιεικής).
 - Ἀρρώστησε ἀπό... (ἐλώδης) πυρετό.

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Τά δύο βουνά

Πλησιάζαμε τά στενά τῆς Πέτρας. Τό αὐτοκίνητο σταμάτησε σέ ἓνα ἐστιατόριο πού βρισκόταν δεξιά τοῦ δρόμου. Ὁ ὁδηγός μᾶς εἶπε πὸς ἐκεῖ θά μέναμε γιά ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας καί ὕστερα πάλι θά ξεκινούσαμε γιά τὴν Ἐλασσόνα.

Εὐκαιρία, εἶπαμε, νά δοῦμε λίγο τὴ φύση, καί κατεβήκαμε. . . Μπροστά μας καμάρωναν τὰ δύο βουνά, ἀριστερά ὁ Ὕλυμπος μέ τίς χιονισμένες κορφές του καί δεξιά γεμάτα βλάστηση τὰ Πιέρια. Χαιρόμασταν τό θέαμα καί σιωπούσαμε. Καί τὰ δύο βουνά ἦταν ὁμορφα καί ψηλά. Ὁ Ὕλυμπος ὅμως ἦταν πιο ψηλός ἀπὸ τὰ Πιέρια, ἐνῶ ἐκεῖνα ἐδειχναν πιο ὁμορφα καί πιο γραφικά. Κοιτάζαμε ὀλοένα τὸ βλέμμα μας βυθίζοταν στό τοπίο.

Σέ λίγο ὁ φίλος μου ἔσπασε τὴ σιωπή. — Ὁ Ὕλυμπος, μουρμούρισε, εἶναι ψηλότερος ἀπὸ τὰ Πιέρια· τί λένε καί σένα τὰ χαρτιά σου, ἀγαπητέ μου καλαμαρά;

— Ἐτσι εἶναι, ἀπάντησα· ὁ Ὕλυμπος εἶναι πολὺ ψηλός. Εἶναι τὸ πιο ψηλὸ βουνὸ τῆς Μακεδονίας· τί λέω; Εἶναι τὸ ψηλότερο ἀπὸ τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας. Γι' αὐτὸ καί οἱ θεοὶ τὸ διάλεξαν γιά κατοικία τους. Κοίτα ὅμως καί τὰ Πιέρια, δέ σοῦ φαίνονται πιο ὁμορφα ἀπὸ τὸν Ὕλυμπος; Εἶχαν ἄδικο οἱ μοῦσες πού ἔστησαν ἐκεῖ τὸ σπιτικό τους;

⊙

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου

Στὸ κείμενο διαβάζουμε :

- Ὁ Ὕλυμπος εἶναι ψηλός.
- Ὁ Ὕλυμπος εἶναι ψηλότερος (πιο ψηλός) ἀπὸ τὰ Πιέρια.
- Ὁ Ὕλυμπος εἶναι τὸ ψηλότερο (τὸ πιο ψηλὸ) (βουνό) ἀπὸ τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.
- Ὁ Ὕλυμπος εἶναι ψηλότατο (πολὺ ψηλὸ) βουνό.

Τὰ βουνά εἶναι ψηλά, δηλαδή ἔχουν ἓνα γνῶρισμα, τὸ ὕψος. Δέν εἶναι ὅμως τὸ ἴδιο ψηλά, ἀλλὰ διαφέρουν. Ἐτσι ὁ Ὕλυμπος

είναι ψηλότερος από τὰ Πιέρια καί πιά ψηλός από ὅλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

⊙ Τό ὕψος τῶν βουνῶν καί οἱ διαφορές τους ὡς πρὸς τό ὕψος φανερώνονται μέ ξεχωριστοὺς τύπους τοῦ ἐπιθέτου **ψηλός** :

ψηλός
ψηλότερος, πιά ψηλός
τό ψηλότερο (τό πιά ψηλό)
πολύ ψηλός.

η)

Οἱ τύποι αὐτοὶ ὀνομάζονται **βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου**.

• η) Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου εἶναι τρεῖς :

- ὁ θετικός βαθμός
- ὁ συγκριτικός βαθμός
- ὁ ὑπερθετικός βαθμός

• η) Ἀπὸ τοὺς βαθμούς τὰ ἐπίθετα ὀνομάζονται :

- ἐπίθετα θετικοῦ βαθμοῦ
- ἐπίθετα συγκριτικοῦ βαθμοῦ
- ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ

η)
α/

Ἐπίθετα **θετικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα :

Ἡ ὁ Ἄολυμπος εἶναι **ψηλός**

Τό ἐπίθετο **ψηλός** φανερώνει ὅτι ὁ Ἄολυμπος ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους.

η)
β/

Ἐπίθετα **συγκριτικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπὸ ἓνα ἄλλο :

Ἡ ὁ Ἄολυμπος εἶναι **ψηλότερος** (πιά **ψηλός**)
ἀπὸ τὰ Πιέρια.

Συγκρίνουμε τὰ δύο βουνά καί βρίσκουμε ὅτι τό ἓνα (ὁ Ἄολυμπος) ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπὸ τό ἄλλο (τὰ Πιέρια).

γ₁/

Ἐπίθετα **υπερθετικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ὅλα τὰ ὁμοιά του :

Ἄς Ὁ Ὀλυμπος εἶναι τὸ **ψηλότερο** (τὸ **πιό ψηλό**) ἀπό τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

Συγκρίνουμε τὸν Ὀλυμπο μὲ ὅλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας, μὲ τὸ καθένα χωριστά, καὶ βρίσκουμε ὅτι ἔχει τὸ γνώρισμα τοῦ ὕψους σέ ἀνώτατο βαθμό.

Τὰ **υπερθετικά** αὐτὰ λέγονται **σχετικά υπερθετικά**.

γ₂/

Ἐπερθετικοῦ **βαθμοῦ** εἶναι καὶ τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ πολὺ μεγάλο βαθμό, χωρὶς νὰ γίνεται σύγκριση μὲ ἄλλα οὐσιαστικά :

Ἄς Ὁ Ὀλυμπος εἶναι **ψηλότατο** (πολὺ **ψηλό**) βουνό.

Τὰ **υπερθετικά** αὐτὰ λέγονται **ἀπόλυτα υπερθετικά**.

Τὸ **συγκριτικό** καὶ τὸ **υπερθετικό** ἐνός ἐπιθέτου λέγονται **παραθετικά** τοῦ ἐπιθέτου.

ο

Ὁ σχηματισμός τῶν παραθετικῶν

A.- Σχηματισμός τοῦ συγκριτικοῦ

α| Ἄς Ὁ Ὀλυμπος εἶναι **πιό ἐπιβλητικός** ἀπό τὰ Πιέρια.

β| Ἄς Ὁ Ὀλυμπος εἶναι **ἐπιβλητικότερος** ἀπό τὰ Πιέρια.

γ| Ἄς Ἀξίος εἶναι **πλατύτερος** ἀπό τὸν Πηγεῖο.

Τὸ συγκριτικό τὸ σχηματίζουμε :

1.

Μὲ **δύο λέξεις** (περιφραστικά) βάζοντας ἐμπρός ἀπὸ τὸ θετικό τὴ λέξη **πιό** (π.α.):

πιό ἐπιβλητικός,
πιό ταχύς
πιό ἐπιεικής

2. Μέ μιά λέξη (μονολεκτικά)
βάζοντας στο θετικό τις
καταλήξεις:

α/ -ότερος, -ότερη, -ότερο, στά
ἐπίθετα σέ -ος: ἐπιβλητικός →
ἐπιβλητικότερος, ἐπιβλητικότε-
ρη, ἐπιβλητικότερο (π. β)

β/ -ύτερος, -ύτερη, -ύτερο στά
ἐπίθετα σέ -ύς: πλατύς →
πλατύτερος, πλατύτερη, πλατύ-
τερο (π. γ)

B.- Σχηματισμός τοῦ ὑπερθετικοῦ

α/ Ὁ Παρθενώνας εἶναι ὁ πιό ὠραῖος ἀπό τοὺς ἀρχαίους ναοὺς.

β/ Ὁ Παρθενώνας εἶναι ὁ ὠραιότερος ἀπό τοὺς ἀρχαίους ναοὺς.

γ/ Ὁ Παρθενώνας εἶναι ὠραιότατος.

δ/ Ὁ Παρθενώνας εἶναι πολὺ (πολύ) ὠραῖος.

ε/ Ὁ Ἀξίος εἶναι πλατύτατος.

Τό ὑπερθετικό τό σχηματίζουμε:

1. Βάζοντας τό ἄρθρο μπροστά
ἀπό τό συγκριτικό (π. α,β):

πιό ὠραῖος → ὁ πιό ὠραῖος
ὠραιότερος → ὁ ὠραιότερος

2. Βάζοντας στό θετικό τις κα-
ταλήξεις:

α/ -ότατος, -ότατη, -ότατο, στά
ἐπίθετα σέ -ος: ὠραῖος →
ὠραιότατος, ὠραιότατη, ὠραι-
ότατο (π. γ)

β/ -ύτατος, -ύτατη, -ύτατο, στά
ἐπίθετα σέ -ύς: πλατύς →
πλατύτατος, πλατύτατη, πλα-
τύτατο (π.ε)

3. Βάζοντας ἐμπρός ἀπό τό θε-
τικό τις λέξεις:

→ [πολὺ: ὠραῖος → πολὺ ὠραῖος
πολύ πολύ: ὠραῖος →
πολύ πολύ ὠραῖος

Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

Ἐπίθετο		Ἐπίρρημα	
Ἄρσενικό	πληθυντικός οὐδετέρου		
ώραῖος -ος	τά ώραῖα	ώραῖα	
ψηλός -ος	τά ψηλά	ψηλά	
βαρὺς -ύς	τά βαριά	βαριά	

Ἐκτός τῶν πληθυντικῶν οὐδετέρων τῶν ἐπιθέτων πού τελειώνουν σέ **-ος** καί σέ **-ύς** παράγονται ἐπιρρήματα σέ **-α** καί σέ **-ιά**.

Τά ἐπιρρήματα αὐτά σχηματίζουν μονολεκτικά καί περιφραστικά παραθετικά, ὅπως καί τά ἐπίθετα :

Θετικό	Συγκριτικό		Ἐπερθετικό	
	Μονολεκτικό	Περιφραστικό	Μονολεκτικό	Περιφραστικό
ώραῖα	ώραϊότερα	πιό ώραῖα	ώραϊότατα	πολύ ώραῖα
ψηλά	ψηλότερα	πιό ψηλά	ψηλότατα	πολύ ψηλά
βαριά	βαρύτερα	πιό βαριά	βαρύτερα	πολύ βαριά

- Τά μονολεκτικά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων σέ:
 - **-α** τελειώνουν σέ → **-ότερα, -ότατα**
 - **-ιά** τελειώνουν σέ → **-ύτερα, -ύτατα**

- Τά περιφραστικά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων σχηματίζουν:
 - τό συγκριτικό: μέ τό **πιό** + θετικό
πιό ώραῖα
 - τό ὑπερθετικό: μέ τό **πολύ (πολύ)** + θετικό
πολύ (πολύ) ώραῖα

- Περιφραστικά παραθετικά σχηματίζουν καί πολλά τοπικά ἐπιρρήματα:

- κάτω πιό κάτω πολύ κάτω
- ἐπάνω πιό ἐπάνω πολύ ἐπάνω
- ἔξω πιό ἔξω πολύ ἔξω

• Άνώμαλα παραθετικά

Έπιθετα			Έπιρρήματα		
Θετικός	Συγκριτικός	Ύπερθετικός	Θετικός	Συγκριτικός	Ύπερθετικός
α/ καλός	καλύτερος	ἄριστος	καλά	καλύτερα	ἄριστα
β/ κακός	χειρότερος	—	κακά (ῶς)	χειρότερα	—
γ/ πολύς	περισσότερος (πιότερος)	—	πολύ	περισσότερο (πιότερο)	(πάρα πολύ)
δ/ λίγος	λιγότερος	ελάχιστος	λίγο	λιγότερο	(πολύ λίγο) ελάχιστα
ε/ μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος	—	—	—
στ/ μικρός	μικρότερος	ελάχιστος	—	—	—

• Μερικά επίθετα και έπιρρήματα σχηματίζουν τά μονολεκτικά παραθετικά τους από διαφορετικό θέμα ή μέ τρόπο διαφορετικό από τά άλλα (π.α -στ). Τά παραθετικά αυτά λέγονται **άνώμαλα**.

• Έλλειπτικά παραθετικά

Έπιθετα			Έπιρρήματα		
Θετικός	Συγκριτικός	Ύπερθετικός	Θετικός	Συγκριτικός	Ύπερθετικός
α/ (άνω)	άνωτερος	άνωτατος	(άνω)	άνωτερα	άνωτατα
β/ (κάτω)	κατώτερος	κατώτατος	(κάτω)	κατώτερα	κατώτατα
γ/	μεταγενέστερος	—		μεταγενέστερα	—

• Μερικά παραθετικά έπιθέτων και έπιρρημάτων είναι **έλλειπτικά**, δηλαδή δέν έχουν θετικό βαθμό ή, έκτός από τό θετικό, δέν έχουν και έναν ακόμη από τούς δύο άλλους βαθμούς (π. α-γ). Πολλά από αυτά σχηματίστηκαν από έπιρρήματα ή προθέσεις αρχαίες.

*

Άσκηση ὀρθογραφίας τῶν παραθετικῶν

M

* Γράφονται μέ ο οί καταλήξεις :

→ -ότερος	σοφός	σοφότερος	σοφότατος
→ -ότατος	τίμιος	τιμιότερος	τιμιότατος
	δίκαιος	δικαιότερος	δικαιοτάτος
→ -ότερα	σοφά	σοφότερα	σοφότατα
→ -ότατα	τίμια	τιμιότερα	τιμιότατα
	δίκαια	δικαιότερα	δικαιοτάτα

M

* Γράφονται μέ ω

ὅσα παραθετικά προέρχονται ἀπό τοπικά ἐπιρρήματα σέ -ω

ἄνω	ἀνώτερος	ἀνώτατος
κάτω	κατώτερος	κατώτατος
κάτω	κατώτερα	κατώτατα

M

* Γράφονται μέ υ οί καταλήξεις

→ -ύτερος	πλατύς	πλατύτερος	πλατύτατος
→ -ύτατος	βαθύς	βαθύτερος	βαθύτατος
→ -ύτερα*	πλατιά	πλατύτερα	πλατύτατα
→ -ύτατα	βαθιά	βαθύτερα	βαθύτατα

* Νά συμπληρώσεις τά κενά :

- Εἶναι καθηγητής σέ ἀνώτατο ἐκπαιδευτικό ἴδρυμα.
- Ὁ πατέρας μου εἶναι μεγαλύτερος ἀπό τό δικό σου.
- Ὁ δάσκαλός μας φαινόταν ὅτι ἦταν ὁ αὐστηρύτερος τοῦ

* Τό *νωρίτερα* γράφεται μέ ι.

- κόσμου· είναι γιατί έκρυβε τήν αγάπη πού μᾶς είχε.
- Τό πρόβλημα ἦταν δυσκολέτατο· κι ὅμως εἶχε τή λύση του.
 - Ἀνήκει κι αὐτός στό κατεῖερο προσωπικό τοῦ νοσοκομείου.
 - Ἦταν ὁ ἀρχαιότερος ἀπό ὅλους μας στήν ὑπηρεσία.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων :
 - καλός, κακός, πολὺς, λίγος, κομπός, δροσερός
- * 2 Νά σχηματίσεις τά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων :
 - καλά, πολὺ, λίγο, ψυχρά
- * 3 Νά σχηματίσεις φράσεις ὅπως στό παράδειγμα :
 - Φάνης - ἐργατικός - Πέτρος
 Ὁ Φάνης εἶναι ἐργατικότερος (πιό ἐργατικός) ἀπό τόν Πέτρο.
 - Οὐρανοξύστης - ψηλός - πολυκατοικία
 - κερὶ - μαλακός - ξύλο
 - Κύπρος - μεγάλη - Κρήτη
 - Ζάκυνθος - μικρός - Κέρκυρα
- * 4 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων πού δίνονται σέ παρένθεση :
 - Ὁ φίλος μου εἶναι ... (πιστός) ἀπό τό δικό σου.
 - Ἡ αγάπη εἶναι τό... (εὐγενικός) συναίσθημα.
 - Ἡ μητέρα μου εἶναι ἡ... (στοργικός) μητέρα τοῦ κόσμου.
 - Ὁ Πέτρος εἶναι ὁ... (ἔξυπνος) μέσα στήν τάξη.
 - Τό λιοντάρι εἶναι τό... (δυνατός) ἀπό ὅλα τά ζῶα.
- * 5 Νά ὑπογραμμίσεις τά ἐπίθετα πού δέ σχηματίζουν παραθετικά :
 - ἀκριβός, ξύλινος, νέος, ἀσημένιος, καθαρός, βυσσινής,

πήλινος, οὐράνιος, σμυρναίικος, λευκός, χτεσινός, μισός, θνητός.

Βοηθητικά στοιχεία :

Δέ σχηματίζουν παραθετικά επίθετα πού σημαίνουν :

- Ὑλη (μάλλινος), καταγωγή (προγονικός), τόπο ἢ χρόνο (θαλασσινός, κυριακάτικος), κατάσταση πού δέν ἀλλάζει (ἀθάνατος). *καὶ χρώματι*

35

ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

Οἱ μικροὶ κατασκευαστές

Ἡ γαρούμενη συντροφιά ἔφτασε ἐπιτέλους στή Λέσβο. Ἦταν μιά δωδεκάδα μαθητές τῆς Ἑκτῆς τάξης τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Ἦταν ὅλοι τους κεφάτοι ἀπό τόν πρῶτο ὡς τό δωδέκατο καί λαχταροῦσαν νά περάσουν καμιά δεκαριά μέρες ὅλοι μαζί στό γαλάζιο αὐτό νησί τοῦ Αἰγαίου. Δυό μῆνες τήν ὀργάνωναν αὐτή τήν ἐκδρομή ἔτσι εἶχαν πάρει μαζί τους ἀρκετά τρόφιμα καί δεκατέσσερις σκηνές : δώδεκα ἀτομικές, μία γιά ἀποθήκη καί μία γιά ἀναρρωτήριο. Ἡ τελευταία ἦταν ἡ πιό μεγάλη· εἶχε διπλή πόρτα, διπλό παράθυρο, καί ἦταν διπλάσια καί τριπλάσια ἴσως ἀπό τή σκηνή τῆς ἀποθήκης. Ἦταν μιά εὐρύχωρη καί ἀνετη σκηνή.

Ἔτσι τά παιδιά τά εἶχαν ὅλα καί δέν τοὺς ἔμενε παρά νά διαλέξουν ἓναν τόπο κοντά σέ πόσιμο νερό καί ἐκεῖ νά ἐγκατασταθοῦν. Αὐτό καί θά ἔκαναν τώρα.

α

β

<ul style="list-style-type: none">• Δεκατέσσερις σκηνές• Ἀπό τόν πρῶτο ὡς τό δωδέκατο μαθητή• Διπλή πόρτα• Ἡ μιά σκηνή εἶναι διπλάσια ἀπό τήν ἄλλη	<ul style="list-style-type: none">• Μιά δωδεκάδα μαθητές• Καμιά δεκαριά μέρες
Ἀριθμητικά ἐπίθετα	Ἀριθμητικά οὐσιαστικά

Οι λέξεις δώδεκα, πρώτος, δωδέκατος, διπλή, διπλάσια, δωδεκά-
 δα, δεκαριά δηλώνουν αριθμούς και λέγονται **αριθμητικά**. Τα α-
 ριθμητικά φανερώνουν: **ποσό**: δώδεκα σκηνές **σειρά**: από τόν πρώ-
 το ως τόν δωδέκατο μαθητή, κτλ.

Τά αριθμητικά είναι ή **αριθμητικά επίθετα** (α) ή **αριθμητικά ουσιαστικά** (β).

A.— ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Τά αριθμητικά επίθετα ανάλογα μέ τή σημασία τους χωρίζον-
 ται σέ **απόλυτα**, **τακτικά**, **πολλαπλασιαστικά**
 και **αναλογικά**.

Ο α 'Απόλυτα αριθμητικά

Τά **απόλυτα** αριθμητικά φανερώνουν
 όρισμένο πλήθος από πρόσωπα,
 ζώα ή πράγματα:

δώδεκα μαθητές,
 δυό λιοντάρια,
 μιά σκηνή

▲ Κλίση

"Ένας

Ένικός αριθμός		
Άρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ένας	μία, μιά	ένα
ένός	μιάς	ένός
ένα(ν)	μία, μιά	ένα

τρία, τέσσερα

Πληθυντικός αριθμός			
Άρσενικό καί θηλυκό	Ουδέτερο	Άρσενικό καί θηλυκό	Ουδέτερο
τρείς	τρία	τέσσερις	τέσσερα
τριών	τριών	τεσσάρων	τεσσάρων
τρείς	τρία	τέσσερις	τέσσερα

- ▲ Όμοια κλίνονται κι εκείνα πού εἶναι σύνθετα μέ τά παραπά-
νω ἀριθμητικά : δεκατρεῖς, δεκατέσσερις, εἴκοσι ἕνας κτλ.
- ▲ Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά **δυό-δύο** καί ἀπό τό **πέντε** ὡς τό **ἑκατό**
δέν κλίνονται.
- ▲ Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπό τό **διακόσια** καί πάνω σχηματί-
ζουν μόνο πληθυντικό καί κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα πού ἔ-
χουν ἴδιες καταλήξεις :

πλούσιοι πλούσιες πλούσια
 • διακόσιοι • διακόσιες • διακόσια
 διακόσιων διακόσιων διακόσιων
 διακόσιους διακόσιες διακόσια

Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καί τῶν τακτικῶν ἀριθμητικῶν

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά ψηφία	Λατινικοί ἀριθμοί	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1	α'	I	ἕνας, μία -μιά, ἕνα	πρῶτος
2	β'	II	δύο, δύο	δεύτερος
3	γ'	III	τρεῖς, τρία	τρίτος
4	δ'	IV	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	V	πέντε	πέμπτος
6	ς'	VI	ἕξι	ἕκτος
7	ζ'	VII	ἑφτά (ἑπτά)	ἑβδομος
8	η'	VIII	ὀχτώ (ὀκτώ)	ὀγδοος
9	θ'	IX	ἐννέα, ἐννιά	ἐνατος
10	ι'	X	δέκα	δέκατος

- Ὁλόκληρο τόν πίνακα θά τόν βρεῖς στό Ἐπίμετρο, (Πιν. 7)

⊙ β Τακτικά αριθμητικά

Τά τακτικά αριθμητικά φανερώνουν τη σειρά, την τάξη (= τακτικά):	πρώτος μήνας, δεύτερος μήνας πρώτη τάξη, έκτη τάξη πρώτο βραβείο, δεύτερο βραβείο
Τά περισσότερα τελειώνουν σε -(τ)ος, -(τ)η, -(τ)ο:	πρώτος, δεύτερος, τρίτος κτλ.

⊙ γ Πολλαπλασιαστικά αριθμητικά

Τά πολλαπλασιαστικά αριθμητικά φανερώνουν από πόσα άπλά μέρη είναι σχηματισμένο κάτι:	διπλός κόμπος διπλή πόρτα τριπλό σχοινί
Τελειώνουν σε -πλός -πλή, -πλό:	άπλός, διπλός, τριπλός κτλ.

⊙ δ Αναλογικά αριθμητικά

Τά αναλογικά αριθμητικά φανερώνουν πόσες φορές ένα ποσό είναι μεγαλύτερο από ένα άλλο:	Οί 10 δραχμές είναι διπλάσιες από τίς 5. Η μία σκηνή είναι τριπλάσια από την άλλη.
Τελειώνουν σε -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο:	διπλάσιος, τριπλάσιος... δεκαπλάσιος, εκατονταπλάσιος, πολλαπλάσιος κτλ.

Κλίση Τά τακτικά, τά πολλαπλασιαστικά και τά αναλογικά επίθετα κλίνονται όπως τά ομοιοκατάληκτα επίθετα.

→ πρώτος - πρώτου
διπλάσια - διπλάσιος
δεκαπλό - δεκαπλού

B.— ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

<p>Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά εἶναι ἀφηρημένα περιληπτικά οὐσιαστικά.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ἦταν μιά δωδεκάδα μαθητές. • Λαχταροῦσαν νά περάσουν καμιά δεκαριά μέρες ὄλοι μαζί. 			
<p>Σχηματίζονται ἀπό τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά μέ τίς καταλήξεις :</p>	<table style="border: none;"> <tr> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td style="padding-left: 10px;"> <p>-άδα</p> <p>-αριά</p> </td> <td style="padding-left: 20px;"> <p>δύο-δνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</p> <p>δέκα-δεκαριά... εἴκοσι-εἰκοσαριά κτλ.</p> </td> </tr> </table>	{	<p>-άδα</p> <p>-αριά</p>	<p>δύο-δνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</p> <p>δέκα-δεκαριά... εἴκοσι-εἰκοσαριά κτλ.</p>
{	<p>-άδα</p> <p>-αριά</p>	<p>δύο-δνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</p> <p>δέκα-δεκαριά... εἴκοσι-εἰκοσαριά κτλ.</p>		

- Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά σέ **-άδα** φανερώνουν ἕνα σύνολο ἀπό πολλές μονάδες.
- Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά σέ **-αριά** φανερώνουν τό περίπου : **δεκαριά** = δέκα περίπου.
- ▲ Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά κλίνονται ὅπως καί τά οὐσιαστικά σέ -αδα : ἡ μονάδα, τῆς μονάδας κτλ.
- ▲ Συγκεντρωτικό πίνακα τῶν ἀριθμητικῶν μπορεῖς νά δεῖς στό Ἐπίμετρο, πιν. 7.

Ὁρθογραφία ἀριθμητικῶν

- | | |
|--|---|
| <p>1. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπό τό 13 ὠς τό 19 γράφονται μέ μιά λέξη:</p> | <p>δεκατρία ... δεκαενέα (βλ. Ἐπίμετρο πιν. 1)</p> |
| <p>2. Ἀπό τό 21 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις:</p> | <p>εἴκοσι ἕνα κτλ. (βλ. Ἐπίμετρο, πιν. 7)</p> |
| <p>3. Τά τακτικά ἀριθμητικά ἀπό τό 13 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις:</p> | <p>δέκατος τρίτος, δέκατος τέταρτος κτλ. (βλ. Ἐπίμετρο, πιν. 7)</p> |

4. Γράφονται με δύο νν τό έννέα καί όσα (γίνονται από αυτό καί) έχουν μέσα όλόκληρη τή λέξη έννέα - έννια:

έννιακόσιοι, έννεαπλάσιος κτλ. ένώ έννήντα, έναιος, έννεηκοστός κτλ.

5. Τά αριθμητικά σε -άντα, -ήντα παίρνουν όξεία:

τριάντα, σαράντα, πενήντα, έξήντα κτλ.

6. Παίρνουν δασεία τά αριθμητικά:

~~ένα, έξι
εφτά, έντεκα
εκατό, άπλόσ~~

~~καί όσα γίνονται από αυτά: έκτος, εκατοστός κτλ.~~

7. Τά σύνθετα πού έχουν δεύτερο συνθετικό τή λέξη μισός γράφονται στή λήγουσα με ι. Δέν ακολουθοϋν τόν κανόνα καί γράφονται με η όσα έχουν πρώτο συνθετικό τό άρσ. ένας καί τό θηλ. μία:

ένάμισι μήλο, δύομισι κιλά. τεσσερισήμισι ώρες, εφτάμισι τόνοι, -ένάμιση τόνο, μιάμιση ώρα

Άσκησης

1 Γράψε τά άπόλυτα καί τά τακτικά αριθμητικά από τό ένα ώς τό είκοσι, όπως στο παράδειγμα :

Έλληνικά σημεία	άραβικά	άπόλυτα αριθμητικά	τακτικά αριθμητικά
α'	1	ένας, μία (μιά) ένα	πρώτος, -η, -ο

Συμβουλέψου καί τόν πίνακα 7 πού βρίσκεται στο Έπίμετρο.

* 2 Ποιά αριθμητικά επίθετα άντιστοιχοϋν στα περιληπτικά οϋσιαστικά τετράδα καί δεκάδα;

* 3 Σχημάτισε φράσεις με τά αριθμητικά :

- πέμπτος, τετραπλός, τριπλάσιος, τριάδα

Παράδειγμα : 'Ο Μάης είναι ο πέμπτος μήνας του χρόνου.

- * 4 Νά κλίνεις τό αριθμητικό επίθετο **τρεις** στά τρία του γένη μέσα σέ φράσεις.

Παράδειγμα :

Οί **τρεις** κυνηγοί δέν είδαν τό κρυμμένο έλάφι.

'Ο σκύλος άκολουθοϋσε τά βήματα **των τριων** κυνηγων.

36

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Ένα κατσίκι πού ήταν επάνω σέ μία στέγη, βλέποντας ένα λύκο νά περνά από κάτω **τόν** έβριζε καί **τόν** περιγελοϋσε. Κι ο λύκος είπε : « Έ καμμένη μου, δέ μέ βρίζεις **έσύ**, ή θέση πού είσαι μέ βρίζεις ».

Αίσώπου Μύθοι, μετ. Θρ. Σταύρου

Στό κείμενο παρατηρούμε ότι :

1. 'Η λέξη **τόν** μπήκε αντί γιά τό όνομα **λύκος** — **τόν** έβριζε = έβριζε τό λύκο.
2. 'Η λέξη **έσύ** μπήκε αντί γιά τό όνομα **κατσίκι** — **δέ μέ βρίζεις έσύ** = έσύ τό κατσίκι.

Οί λέξεις πού μπαίνουν αντί γιά ονόματα λέγονται **άντωνυμίες**.

- Οί άντωνυμίες είναι οχτώ ειδών :

προσωπικές	κτητικές	αϋτοπαθείς	όριστικές
δεικτικές	άναφορικές	έρωτηματικές	άόριστες

Οί προσωπικές άντωνυμίες κλίνονται έτσι :

		Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο		
Ένικος ἑνικός	Όνομ.	ἐγώ	ἐσύ	αὐτός (τος)	αὐτή (τη)	αὐτό (το)
	Γεν.	ἐμένα (μοῦ)	ἐσένα (σου)	αὐτοῦ (τοῦ)	αὐτῆς (τῆς)	αὐτοῦ (τοῦ)
	Αἰτ.	ἐμένα (μέ)	ἐσένα (σέ)	αὐτόν (τόν)	αὐτήν (ν) τήν (ν)	αὐτό (τό)
	Κλητ.	—	ἐσύ	—	—	—
Πληθυντικός ἑπιθετικός	Όνομ.	ἐμεῖς.	ἐσεῖς	αὐτοί (τοι)	αὐτές (τες)	αὐτά (τα)
	Γεν.	ἐμᾶς (μάς)	ἐσᾶς (σᾶς)	αὐτῶν (τούς)	αὐτῶν (τούς)	αὐτῶν (τούς)
	Αἰτ.	ἐμᾶς (μᾶς)	ἐσᾶς (σᾶς)	αὐτούς (τούς)	αὐτές (τίς τές)*	αὐτά (τά)
	Κλητ.	—	ἐσεῖς	—	—	—

* Τό τίς μπαίνει πρὶν ἀπὸ τό ρῆμα, τό τές ὕστερα ἀπὸ αὐτό : *Αν τίς συναντήσεις, ρώτα τες.

- Οι προσωπικές αντωνυμίες έχουν συνήθως διπλούς τύπους :
τούς **δυνατούς** και τούς **αδύνατους**.

Οι δυνατοί τύποι έχουν δυό ή τρείς
συλλαβές :

→ *εσᾶς φώναζαν*
ἐμένα ἀγαποῦσαν

Οι αδύνατοι τύποι έχουν μία συλλαβή :

→ *σᾶς φώναζαν*
μέ ἀγαποῦσαν

- Δέν πρέπει νά συγχέουμε τά ἄρθρα μέ
τούς αδύνατους τύπους τῶν προσωπι-
κῶν αντωνυμιῶν.

Τά ἄρθρα συνοδεύουν ὀνόματα

→ *τόν ὄρειβάτη, τή ζωή,*
τό μήλο

Οἱ αντωνυμίες συνοδεύουν ρήματα

→ *Τῆς μίλησα. Πές του*
κάτι.

Ἑρωτήσεις

Τί λέμε αντωνυμίες; πόσα εἶδη ἔχουμε; Ποιές αντωνυμίες λέμε
προσωπικές; Πῶς ξεχωρίζουμε τούς δυνατούς ἀπό τούς
αδύνατους τύπους; Πῶς ξεχωρίζουμε τά ἄρθρα ἀπό τούς
αδύνατους τύπους;

Ἀσκήσεις

- Νά ἀναγνωρίσεις ὅλες τίς προσωπικές αντωνυμίες τοῦ
κειμένου.
- Νά ἀντικαταστήσεις τά οὐσιαστικά μέ τούς αδύνατους
τύπους τῆς προσωπικῆς αντωνυμίας, ὅπως στό παρά-
δειγμα :
 - Εἶδα τό Γιώργο → Τόν εἶδα.
 - Ἄκουσα τή βροντή → Ἄκούσατε τίς εἰδήσεις →
 - Μίλησα τῆς ἀδερφῆς → Πάρε τό μολύβι →
 - Μελέτησα τό μάθημα → Ἐλυσε τά προβλήματα →
 - Χαιρέτισε τίς φίλες →

* 3 Νά συμπληρώσεις τὰ κενά :

- Φεύγεις κι ...;
- Ναι, φεύγω κι ...
- ... πάντως θά μείνουμε λίγο ακόμη.
- *Αν είναι για λίγο, τότε νά... περιμένω.
- *Όχι, όχι, ... πήγαινε... θά ἔρθουμε ἀργότερα.

⊙

2. Κτητικές ἀντωνυμίες

"Όταν μεγαλώσει...

Τό ἀγαπῶ τό καναρίνι *μας*, γιατί μοῦ μοιάζει· εἴμαστε καί οἱ δύο φυλακισμένοι· τό καναρίνι στό κλουβί του, ἐγώ στό δωμάτιό μου. Εἶναι νά μήν τό ἀγαπᾷς ὕστερα; Εἶναι κοινός ὁ δικός μας ὁ πόνος. *Ὡρες ὥρες μοῦ ἔρχεται ν' ἀνοίξω τό κλουβί καί νά τό ἐλευθερώσω. Καί θά τό ἔκανα, ἂν δέ σκεφτόμουν τήν Ἑλένη, τή μικρή τήν ἀδερφή μου, πού δέ θέλει νά τό ἀποχωριστεῖ. Βλέπετε δέν εἶναι μόνο δικό μου· εἶναι καί δικό της τό καναρίνι. Προχτές μάλιστα μοῦ τό εἶπε καθαρά :

— Δέν μπορείς, Πέτρο, νά τό κάνεις τό καναρίνι ὅ,τι θέλεις.

*Ἐχει δίκαιο. Δέν ἀπελπίζομαι ὅμως· ὅταν θά μεγαλώσει, ἐλπίζω νά συμφωνήσουμε...

- Οἱ λέξεις τοῦ κειμένου **μας**, **δικό μου**, **δικό της** εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι. *Ἔτσι :
- Ἡ ἀντωνυμία **μας** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στήν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου.
- Ἡ ἀντωνυμία **δικό μου** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στόν Πέτρο.
- Ἡ ἀντωνυμία **δικό της** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στήν Ἑλένη.

Τό ἀγαπῶ τό καναρίνι **μας**.

Βλέπετε δέν εἶναι μόνο δικό μου (= τοῦ Πέτρου).

εἶναι καί δικό της (= τῆς Ἑλένης) τό καναρίνι.

Οί άντωνυμίες πού φανερώουν σέ ποιόν άνήκει κάτι λέγονται κτητικές άντωνυμίες.

• Κτητικές άντωνυμίες είναι :

1. Οί γενικές τών άδύνατων τύπων τής προσωπικής άντωνυμίας, όταν ακολουθοῦν ένα ουσιαστικό :

μου, σου	Ἡ βιβλιοθήκη μου
του, της, του	Τό παιδί της
μας, σας, τους	Ὁ φίλος μας

2. Τό επίθετο δικός, δική, δικό μέ τίς γενικές τών άδύνατων τύπων τής προσωπικής άντωνυμίας :

Γιά έναν κτήτορα

Γιά πολλούς κτήτορες

α' πρόσ : δικός μου, δική μου, δικό μου

β' πρόσ : δικός σου, δική σου, δικό σου

γ' πρόσ : δικός του δική του, δικό του
(της) (της) (της)

δικός μας, δική μας, δικό μας

δικός σας, δική σας, δικό σας

δικός τους, δική τους, δικό τους

• Ἦταν δικός μου ὁ σκύλος ὄχι δικός σου.

• Τόν θεωροῦσε δικό του ἄνθρωπο.

• Ἦταν δικός μας ὁ σκύλος ὄχι δικός σας.

• Τόν θεωροῦσαν δικό τους ἄνθρωπο.

• Ἡ κτητική άντωνυμία ἔχει τρία πρόσωπα.

• Τό επίθετο δικός, -η, -ό κλίνεται ὅπως τό επίθετο καλός, -ή, -ό.

▲ Προσοχή!

Ἡ κτητική άντωνυμία μπαίνει ὕστερα από ουσιαστικό, ἐνῶ ἡ προσωπική συνοδεύει ρῆμα :

- τό κλουβί του → κτητική
- τοῦ εἶπε → προσωπική

Ἑρωτήσεις

Ποιές ἀντωνυμίες λέμε κτητικές; Ποιές εἶναι; Πῶς ξεχωρίζουμε τίς προσωπικές ἀντωνυμίες ἀπό τίς κτητικές;

Ἀσκήσεις

* 1 Νά ἀναγνωρίσεις ὅλες τίς κτητικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.

* 2 Νά ὑπογραμμίσεις μέ κόκκινο μολύβι τίς κτητικές ἀντωνυμίες καί μέ πράσινο τίς προσωπικές :

- Στερνή μου γνώση νά σέ εἶχα πρῶτα.
- Τούς εἶχαμε ἀπωθήσει στό δικό τους ἔδαφος.
- Μᾶς χάρισε ὀλόκληρη τήν περιουσία του.
- Δούλεψε στά νιάτα σου, νά ἔχεις στά γερατειά σου.
- Ἐγώ τό λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του.
- Ὅταν κοιμᾶται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
- Ἦλιε μου καί τρισήλιε μου
ἔνα σου λόγο στείλε μου.
- Οἱ ἄνθρωποι μ' ἀρνήθηκαν
κανεῖς δέ μέ σιμώνει.
Μόνο μοῦ κάνει συντροφιά
τῆς νύχτας τό τριζόνι :
— Ἐννοια σου λέει ἔννοια σου
κι ἐγώ εἶμαι ἴδω κοντά σου
γιά συντροφιά στήν ἔγνοια σου
καί γιά παρηγοριά σου.

Ο. Ἐλύτης

⊙

3. Αυτόπαθεις άντωνυμίες

Ήταν έγωιστής;

Οἱ φίλοι μου λένε ὅτι εἶμαι έγωιστής καί ὅτι ένδιαφέρομαι υπερβολικά γιά τόν έαυτό μου. Προχτές μάλιστα ὁ Φάνης μοῦ τό εἶπε καθαρά :

— "Άκουσε, Πέτρο, νομίζω ὅτι τό ἔχεις παρακάνει μέ τό νά φροντίζεις τόν έαυτό σου καί νά άγνοεῖς ὅλους τούς άλλους. Καί δέν εἶσαι ὁ μόνος· τό ἴδιο κάνει καί ὁ Παῦλος· κοιτάζει πάντοτε τήν ένκόλια του, κι ὅταν άκόμη εἶναι νά στενοχωρήσει τούς άλλους· κι αυτό γιατί σκέφτεται μόνο τόν έαυτό του." Έτσι ὅμως χάνετε κάθε μέρα τίς συμπάθειες τῶν φίλων σας. Καιρός, φίλε μου, νά αλλάξετε τακτική.

Τά λόγια' αυτά τοῦ Φάνη μέ έβαλαν σέ σκέψεις. "Ίσως ἔχει δίκιο. Έξάλλου εἶναι ὁ καλύτερος φίλος μου.

- Οἱ λέξεις τόν έαυτό μου, τόν έαυτό σου, τόν έαυτό του εἶναι άντωνυμίες καί φανερώνουν πώς τό ἴδιο πρόσωπο πού ένεργεῖ (κάνει κάτι), τό ἴδιο δέχεται καί τήν ένεργεια. "Έτσι :

1. Οἱ άντωνυμίες

τόν έαυτό μου

στis
φράσεις

τόν έαυτό σου

φροντίζω υπερβολικά τόν έαυτό μου

κοιτάζεις κάθε φορά τόν έαυτό σου

φανερώνουν ὅτι ὁ Πέτρος ὁ ἴδιος ένεργεῖ καί ὁ ἴδιος δέχεται τήν ένεργεια.

2. ἡ άντωνυμία

τόν έαυτό του

στή φράση

σκέφτεται μόνο τόν έαυτό του

φανερώνει ὅτι ὁ Παῦλος ὁ ἴδιος ένεργεῖ καί ὁ ἴδιος δέχεται τήν ένεργεια.

⊙ Οἱ άντωνυμίες πού φανερώνουν πώς τό ἴδιο πρόσωπο ένεργεῖ καί τό ἴδιο δέχεται τήν ένεργεια λέγονται **αὐτοπαθεῖς άντωνυμίες**.

Οί αυτοπαθείς άντωνυμίες κλίνονται έτσι :

		Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο
Ένικός	Γεν.	τοῦ ἑαυτοῦ μου	τοῦ ἑαυτοῦ σου	τοῦ ἑαυτοῦ του (της)
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μου	τόν ἑαυτό σου	τόν ἑαυτό του (της)
Πληθυντικός	Γεν.	τοῦ ἑαυτοῦ μας ἢ τῶν ἑαυτῶν μας	τοῦ ἑαυτοῦ σας ἢ τῶν ἑαυτῶν σας	τοῦ ἑαυτοῦ τους ἢ τῶν ἑαυτῶν τους
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μας ἢ τοὺς ἑαυτούς μας	τόν ἑαυτό σας ἢ τοὺς ἑαυτούς σας	τόν ἑαυτό τους ἢ τοὺς ἑαυτούς τους

- Οί αυτοπαθείς άντωνυμίες κλίνονται ὅπως τό επίθετο **καλός**,
-ή, -ό.

Άσκηση

* Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν κατάλληλη αυτοπαθή άντωνυμία :

- Δέν αναγνώριζα τόν...
- "Όλο τόν κόσμο ρώτα, τόν... πρώτα.
- Πάνω ἀπό τό καθετί ἔβαζε τόν...
- "Ήταν ἐγωιστές" κοίταζαν μόνο τοὺς...
- Δέ βλέπω τόν... στόν καθρέφτη.
- "Άπ' τόν καθρέφτη μέ κοιτάζει ὁ...

4. Ὀριστικές άντωνυμίες

Φωτιά καί δόξα

Τό βομβαρδισμό ἐκείνον τοῦ 1940 δέ θά τόν ξεχάσουν ποτέ οί άνδρες τοῦ Τρίτου Συντάγματος Πεζικοῦ. Λίγο πρίν μποῦμε στήν Κορυτσά, τά ἐχθρικά ἀεροπλάνα, πέντε φορές τήν ἴδια τήν ἡμέρα, ἔριζαν ἐπάνω μας μέ

πρωτοφανή λύσσα φωτιά και άτσάλι. Οι έπιδρομείς νόμισαν ότι θα σπάσουν το ήθικό του πεζικού μας, που αγωνιζόταν μόνο του, χωρίς αεροπορία και χωρίς πυροβολικό. Γελάστηκαν όμως· οι λόγχες του Τρίτου Συντάγματος δέ λύγισαν, αντίθετα μάλιστα σέ λίγο δοξάστηκαν στους δρόμους της Κορυτσάς.

- Οι λέξεις

τήν ίδια μόνο του

 είναι άντωνυμίες που ξεχωρίζουν κάτι από άλλα του ίδιου είδους.

Έτσι :

1. ή άντωνυμία

τήν ίδια

 στή φράση

πέντε φορές την ίδια την

ήμέρα

 ξεχωρίζει την ήμέρα από τίς άλλες ήμέρες·
2. ή άντωνυμία

μόνο του

 στή φράση

Τό πεζικό αγωνιζόταν μό-

νο του

 ξεχωρίζει τό πεζικό από τά άλλα όπλα, δηλαδή από την αεροπορία και τό πυροβολικό.

Τίς άντωνυμίες αυτές που ξεχωρίζουν κάτι από άλλα του ίδιου είδους τίς λέμε ό ρ ι σ τ ι κ έ ς.

©  Όριστικές άντωνυμίες είναι :

- α/ Τό επίθετο

ό ίδιος, ή ίδια, τό ίδιο,

 όταν συνοδεύεται από τό άρθρο :
- **Ήρθε ό ίδιος ό στρατηγός** (ό στρατηγός, όχι κανένας άλλος).
- β/ Τό επίθετο

μόνος, μόνη, μόνο,

 όταν δέν έχει άρθρο και συνοδεύεται από τή γενική τών άδύνατων τύπων τών προσωπικών άντωνυμιών :
- **Φροντίζω τό σπίτι μόνη μου** (μόνη, όχι μαζί μέ άλλη).

Πάω μέσα, ανοίγω τό έρμάρι, βρίσκω τήν πίπα του.

— Μπά! τοῦτο είναι τό γιούσουρι; τό κόβουν λοιπόν;

— Τό κόβουν λέει; Ἄφοῦ τό ἔχεις στά χέρια σου! Ἔκομα πῆχες, ὅταν ἤμουν σφουγγαράς.

Ἄνδρέας Καρκαβίτσας, Τό γιούσουρι

Στό κείμενο διαβάζουμε :

α/ Πάω μέσα, ανοίγω τό έρμάρι, βρίσκω τήν πίπα του.

— Μπά! τοῦτο είναι τό γιούσουρι, τό κόβουν λοιπόν;

β/ Ἄκουα τούς ἄντρες, λεβεντοθρεμμένους, καί νά μιλοῦν γι' αὐτό μέ τόσο σεβασμό (...). Ἐκεῖνοι μιά φορά ἔβαλαν τά στήθη τους ἐμπρός στό κανόνι τοῦ Τούρκου!

Οἱ λέξεις **τοῦτο** καί **ἐκεῖνοι**, πού βλέπουμε στίς παραπάνω φράσεις, εἶναι ἀντωνυμίες τίς ὁποῖες μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι. Ἔτσι :

- Μέ τήν ἀντωνυμία **τοῦτο** (π. α) ἐκεῖνος πού μιλάει δείχνει μιά πίπα ἀπό γιούσουρι.
- Μέ τήν ἀντωνυμία **ἐκεῖνοι** (π. β) ἐκεῖνος πού μιλάει δείχνει τούς ἄντρες πού πολέμησαν τούς Τούρκους καί πού μιλοῦν μέ σεβασμό γιά τό γιούσουρι.

⊙ Τίς ἀντωνυμίες αὐτές πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν δείχνουμε τίς ὀνομάζουμε **δεικτικές ἀντωνυμίες**.

• Δεικτικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

α/ αὐτός, αὐτή, αὐτό,

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται κοντά μας.

• Αὐτό τό βιβλίο εἶναι δικό μου.

β/ (ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη, (ἐ)τοῦτο,

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται πολύ κοντά μας :

• Ἐτοῦτος ὁ δρόμος βγάζει στό σπίτι μας.

Μ γ/ εκείνος, εκείνη, εκείνο,

δ/ τέτοιος, τέτοια, τέτοιο,

ε/ τόσοσ, τόση, τόσο,

για να δείχνουμε όσα βρίσκονται μακριά μας:

• 'Εκείνο τό φίλο δέ τόν ξεχάσα ποτέ

για να δείχνουμε ποιότητα.

• Τέτοιος ήταν σέ όλη του τή ζωή.

για να δείχνουμε ποσότητα.

• Τόσος καιρός πέρασε από τότε ποῦ νά θυμάμαι;

Θ Οί δεικτικές ἀντωνυμίες κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα πού ἔχουν ἴδιες καταλήξεις.

Άσκηση

* 1 Νά ὑπογραμμίσεις τίς δεικτικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.

* 2 Νά κλίνεις τίς δεικτικές ἀντωνυμίες μαζί μέ τά οὐσιαστικά τους :

• Αὐτή ἡ μέθοδος

• ἐκείνη ἡ ἐποχή

• Τέτοια ἀγάπη

• τέτοιος κόσμος

• Τόσος θόρυβος

• ἐκείνος ὁ μόχθος

* 3 Ποιά δεικτική ἀντωνυμία θά βάλεις;

• ... τή νύχτα κανένας δέν κοιμήθηκε.

• "Όλες... οί σκέψεις τόν ἔκαναν δυστυχισμένο.

• Πρέπει νά ἔχουμε τό νοῦ μας... τό μέρος εἶναι ἐπικίνδυνο.

• Ήταν... τό πλήθος, ὥστε δέν μπορέσαμε νά περάσουμε.

• ... φίλο πρώτη φορά βρήκα.

~~αυτός και ο άλλος~~
105

⊙

6. Ἄναφορικές ἀντωνυμίες

Δέν κατάλαβε τίποτε...

Ξέρξη, ἐπειδή μέ ρωτᾶς, θά σοῦ πῶ τήν ἀλήθεια, ἀπάντησε ὁ Δημάρατος. **Οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά** θά πολεμήσουν μέ πολύ πείσμα καί δέ θά λογαριάσουν τή δύναμή σου, ὅση καί ἄν εἶναι. "Ὅποιος κι ἄν εἶσαι, ὅ,τι καί νά κάμεις, δέ θά σέ φοβηθοῦν οὔτε καί θά σέ ἀναγνωρίσουν γιά ἀφέντη τους· ἔχουν αὐτοί δικό τους ἀφέντη τό νόμο· σ' αὐτόν πειθαρχοῦν καί γι' αὐτόν εἶναι ἔτοιμοι νά πεθάνουν ὡς τόν ἔνα. Καί τώρα, γιά νά δεῖς ὅτι δέ σοῦ λέω ψέματα, ρίξε στή μάχη ὅσους θέλεις καί θά τό δεῖς μέ τά ἴδια σου τά μάτια.

Ὁ Ξέρξης γέλασε σαρκαστικά· σημάδι ὅτι δέν κατάλαβε τίποτε...

Οἱ λέξεις **πού, ὅση** εἶναι ἀντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση πηγαίνει, δηλαδή ἀναφέρεται, σέ μιά λέξη. Ἔτσι :

- Μέ τήν ἀντωνυμία **πού** ἡ πρόταση «**πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά**» ἀναφέρεται στή λέξη **ἄνθρωποι** : «**Οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά**».
- Μέ τήν ἀντωνυμία **ὅση** ἡ πρόταση «**ὅση καί ἄν εἶναι**» ἀναφέρεται στή λέξη **δύναμη** : «**δέ θά λογαριάσουν τή δύναμή σου, ὅση καί ἄν εἶναι**».

⊙

Τίς ἀντωνυμίες αὐτές μέ τίς ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται σέ μιά λέξη τίς ὀνομάζουμε ἀναφορικές ἀντωνυμίες.

⊙

Ἄναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

- α/ Τό ἄκλιτο **πού** →
- Μιλοῦσε σάν σοφός **πού** τά ξέρει ὅλα.
 - Ἡ μητέρα κοίταζε τήν Ἑλένη, **πού** ἔφρουγε θυμωμένη.
 - Οἱ ἐλπίδες εἶναι φντά, **πού** φυτρώνουν χωρίς νά τά σπεῖρει κανένας.

Ψηφισμα το μάθαμε

β/ ό όποιος, ή όποιά, τό όποίο → Τή μεταχειριζόμαστε αντί για τό πού, όταν δημιουργείται άσάφεια. Ή φράση π.χ.

• Τό χωριό πού μεγάλωσε τό αγάπησε πολύ.

δέν είναι σαφής, γιατί μπορεί νά σημαίνει :

1. ότι κάποιος αγάπησε πολύ τό χωριό στό όποίο μεγάλωσε.

2. ότι κάποιος αγάπησε πολύ ένα χωριό τό όποίο ήταν μικρό και ύστερα έγινε μεγάλο.

Σ' αυτές τίς περιπτώσεις αποφεύγουμε τήν άσάφεια, αν αντί για τό πού μεταχειριστούμε τήν άντωνυμία ό όποιος, ή όποιά, τό όποίο.

γ/ όποιος, όποια, όποιο → Όποιος τό βρει, νά τό πάρει για δικό του.

δ/ ύσος, ύση, ύσο → Θα πιεις νερό, ύσο ζητά ή καρδιά σου.
(Σικελιανός)

ε/ τό άκλιτο ύ,τι → Ετρωγε ύ,τι έβρισκε.

• Οί άντωνυμίες όποιος, -α, -ο, ύσος, -η, -ο και ύ,τι ένώνονται μέ τό άκλιτο -δήποτε : όποιοσδήποτε, όσοδήποτε, ότιδήποτε.

▲ Όρθογραφία.

• Τό αναφορικό ύ,τι γράφεται μέ ύποδιαστολή.

• Έκανε ύ,τι ήθελε
(= αυτό πού ήθελε)

• Ή αναφορική άντωνυμία πού παίρνει ύξεία και ίσοδυναμεί μέ τήν άντωνυμία ό όποιος, -α, -ο.

• Έκεϊνοι πού ήρθαν
(= οί όποίοι ήρθαν)

• Όλες οί αναφορικές άντωνυμίες παίρνουν δασεία.

όποιος, ύσος κτλ.

• Οί αναφορικές άντωνυμίες κλίνονται όπως τά επίθετα πού έχουν τίς ίδιες καταλήξεις.

Άσκησης

- * 1 Νά υπογραμμίσεις τίς ἀναφορικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τίς ἀντωνυμίες :
- ὅποιος, ὅποια, ὅποιο, ὅσος, ὅση, ὅσο
- * 3 Νά βάλεις στή θέση τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας πού τόν κατάλληλο τύπο τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας ὁ ὁποῖος, -α, -ο, ὅπως στό παράδειγμα :
- ὁ ναύαρχος πού κυβερνοῦσε τό πλοῖο... | ὁ ναύαρχος ὁ ὁποῖος κυβερνοῦσε τό πλοῖο...
 - ἡ διευθύντρια πού ἔδωσε τήν ἐντολή...
 - τό κορίτσι πού ἦρθε...
 - οἱ ἐργάτες πού ἔφυγαν...
 - ἡ ἐργάτρια πού εἶδα...
 - Τά πράγματα πού θαυμάζω...
 - Τό παιδί πού τοῦ ἔφεραν ἓνα παιχνίδι...
 - Ἡ κοπέλα πού τῆς χάρισαν ἓνα βραχιόλι...
 - οἱ νότες πού ἄκουσα...

7. Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

Ὁ Κανένας...

Οἱ ἄλλοι Κύκλωπες, πού κατοικοῦσαν ὀλόγυρα στίς κορυφές τῶν βουνῶν, ἄκουσαν τίς φωνές του κι ἔτρεξαν νά δοῦν τί τρέχει. Ἦρθαν ἀπ' ἔξω ἀπό τή σπηλιά καί τόν ρώτησαν :

— Τί ἔπαθες, Πολύφημε, καί σήκωσες τόν κόσμο στό ποδάρι μέ τίς φωνές σου; Μήπως κλέφτες σοῦ ἀρπάζουν τά πρόβατα; Ποιός σέ πείραξε;

— Ἀχ! φώναξε ὁ Πολύφημος, ὁ Κανένας, ὁ Κανένας μέ σκοτώνει.

— Τότε, λοιπόν, είπαν εκείνοι, τί φωνάζεις, ἀφοῦ κανένας δέ σέ πειράζει;

Κονιδάρη - Καλαρᾶ, Ὀδύσσεια.

• Οἱ λέξεις **τί, ποιός** εἶναι ἀντωνυμίες πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε :

• **Τί** ἔπαθες, Πολύφημε;

• **Ποιός** σέ πείραξε;

⊙ **Μ** Τίς ἀντωνυμίες αὐτές πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε τίς ὀνομάζουμε ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες. **Μ**

Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες εἶναι :

Μ α/ τό ἄκλιτο **τί** →

Τί θέλεις; **Τί** ἄνθρωπος εἶναι αὐτός;

Τί ὥρα εἶναι;

β/ **ποιός, ποιά, ποίό** →

Ποιός τό εἶπε; **Ποιοί** ἦρθαν; **Ποιά** γνώμη

ἔχεις; **Ποίό** τραγούδι σ' ἀρέσει;

γ/ **πόσος, πόση, πόσο** →

Πόσοι ἔφυγαν; **Πόση** ὥρα ἔχασες; **Πόσα** πῆρες;

Μ Οἱ ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα πού ἔχουν ἴδιες καταλήξεις. **Μ**

Μ ▲ Ὀρθογραφία

Δέν πρέπει νά συγχέουμε τό ἐρωτηματικό **ποιό** μέ τό ἐπιρρήμα **πιό**. Τό πρῶτο συνοδεύει οὐσιαστικά· τό δεύτερο συνοδεύει ἐπίθετα καί ἐπιρρήματα :

ποιό πλοῖο;

ποιό σπίτι;

Εἶναι **πιό** ὥραϊος.

Ἔρχεται **πιό** ἀργά.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά ἀναγνωρίσεις τίς ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.

* 2 α/ Ποιά ἐρωτηματική ἀντωνυμία θά βάλεις;

... σοῦ τά εἶπε αὐτά; Τόν ξέρω;

- Για ... λαό μιλάς, για... ιστορία και για... έθνος;
 - ... επιπολαιότητες είναι αυτές;
 - ... κάνεις; ... κάνετε έσείς εδώ; ... και ... είστε;
 - ... είναι αυτό τό βιβλίο;
 - ... αιώνων πίκρα είχε μαζέψει αυτός ο λαός;
 - ... είναι αυτή ή γυναίκα; Πώς τή λένε και... θέλει στον τόπο μας;
 - ... παιδί είναι; ... είναι οί γονείς του;
- β) Σημείωσε ότι αντί για τή γενική του ποιός μεταχειριζόμαστε κάποτε τīs γενικές τίνος για τόν ένικό και τίνων για τόν πληθυντικό.

⊙

8. Άόριστες άντωνυμίες

Τό γιασεμί

Μιά λαϊκή παροιμία λέει : « Άλλος έχει τ' όνομα κι άλλος τή χάρη ». Αυτό ισχύει και για τά λουλούδια. Πολλά άπ' αυτά διαφημίζονται, τ' όνομά τους άκούεται παντού. Άλλα μένουν για πάντα άσημα και κανένας δέν κάνει λόγο γι' αυτά. Μόνο λίγοι ανακαλύπτουν τήν άξία τους και τά προσέχουν όσο τούς άξίζει.

*Έτσι και τό γιασεμί. Μένει στό περιθώριο, σέ κάποια γωνιά του κήπου. Δέν έχει διάθεση νά φωνάζει. Ξέρει πώς εν' ένα λουλούδι άπ' τά πιό όμορφα κι άπ' τά πιό εύδιαστά, μά δέν τό διαλαλεί. Του φτάνει ότι τό ίδιο ξέρει καλά τήν άξία του.

Χ. Σακελλαρίου, Μύθοι και Περιέργα από τόν κόσμο τών φυτών

- Οί λέξεις **κανένας**, **άλλα** είναι άντωνυμίες και φανερώνουν άόριστα ή πρώτη πρόσωπο και ή δεύτερη πράγμα.

*Έτσι :

- 'Η άντωνυμία **κανένας** στή φράση κανένας δέν κάνει λόγο γι'

αυτά φανερώνει άόριστα, δηλαδή χωρίς νά όνομάζει, τόν κάθε άνθρωπο.

- 'Η άνωθυμιά **άλλα** στή φράση "Άλλα μένουλ για πάντα άσημα φανερώνει άόριστα, δηλαδή χωρίς να όνομάζει, κάποια γιασεμιά.

- ⊙
 Αύτές τίς άνωθυμίες πού φανερώνουλ άόριστα, δηλαδή χωρίς να όνομάζουλ, ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα τίς όνομάζουμε **άόριστες άνωθυμίες**.

Άόριστες άνωθυμίες είναι :

1.
ένασ μιά (μία), ένα.

 Είναι ίδια μέ τό άριθμητικό και μέ τό άόριστο άρθρο.

- "Ένας μάλιστα έλεγε ότι γύρισε όλο τον κόσμο.

2.
κανένας (κανείς), καμιά (καμία), κανένα.

 Κλίεται όπως ή ένas, μιά, ένα.

- **Κανένα** δέ φοβήθηκα από τους άντρωμένους.
- "Έλα **καμιά** μέρα να συζητήσουμε τό πρόβλημά σου.

3.
κάθε: καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.

α/ **κάθε.**
 Είναι άκλιτη και συνηθίζεται σαν επίθετο.

- (Ό) **κάθε** άνθρωπος. (Η) **κάθε** μέρα. (Τό) **κάθε** χωριό. (Τού) **κάθε** χωριού.

β/
καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.

 Κλίεται όπως τό ένas

- **Καθένας** έλεγε τή γνώμη του. **Καθεμιά** να κοιτάζει τό σπίτι της.
- "Ερχόταν τό **καθένα** μέ τή σειρά του.

4. **κάποιος, κάποια, κάποιο.** Κλίνεται όπως τά επίθετα που έχουν ίδιες καταλήξεις.
- *Μοῦ τό εἶπε κάποιος. Κάποια μέρα τοῦ Ἀπρίλη. Κρύβει κάποιο μυστικό.*
5. **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο.** Κλίνεται όπως τά επίθετα που έχουν τίς ίδιες καταλήξεις.
- *Μαζεύτηκε κάμποσος κόσμος. Πέρασαν κάμποσες μέρες. Εἶχε μαζί του κάμποσα χρήματα.*
6. **μερικοί, μερικές, μερικά.** Κλίνεται όπως τά επίθετα που έχουν τίς ίδιες καταλήξεις.
- *Μέ πρόσεχαν μόνο μερικοί. Ἀκούστηκαν μερικές φωνές. Πῆρε μερικά πράγματα κι ἔφυγε.*
7. **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο.** Κλίνεται όπως τά επίθετα που έχουν τίς ίδιες καταλήξεις.
- *Σκόρπισαν ἄλλος ἐδῶ κι ἄλλος ἐκεῖ. Πῆγα μιά ἄλλη φορά. Ἄλλο ἔλεγε κι ἄλλο ἐννοοῦσε.*
8. **κάτι, κατιτί.** Εἶναι ἄκλιτες.
- *Κάτι εἶπε, ἀλλά δέν τό ἄκουσα. Μαζεύτηκαν κάτι ἄνθρωποι ἄγνωστοι σ' ἐμένα καί μοῦ ἔδωσαν κατιτί.*
9. **καθετί.** Εἶναι ἄκλιτη οὐδέτερου γένους.
- *Μελετᾷ τό καθετί. Καθετί τόν ἐνδιαφέρει.*

10

τίποτε (τίποτα).

ἄκλιτη.

• Ἀκουσες τίποτε (=κάτι); Δέν ξέρω τίποτε.

11.

ὁ δεῖνα, ἡ δεῖνα, τό δεῖνα.

Εἶναι ἄκλιτες.

ὁ τάδε, ἡ τάδε, τό τάδε.

• Δέν εἶμαι ὑποχρεωμένος ν' ἀκούω ὅσα λέει ὁ δεῖνα καί ἡ τάδε.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις τίς ἀόριστες ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 Ποιά ἀόριστη ἀντωνυμία θά βάλεις;

κάποιοι
ἕνας... λύκοι λιμπίζονταν ... κοπάδι πρόβατα.
Νά μπορέσω νά ζήσω κι ἐγώ... χρόνια σάν
ἄνθρωπος.κάμποσος
μερικοί
ὁ καθέναςΕἶναι ... μέσα;
Μήν ἀκούς τί σοῦ λέει ὁ ... καί ὁ ...
Ἦρθε ὁ Γιώργος· κουβαλοῦσε καί... βιβλίαδεῖνα
κάθε
κανεῖς
ὁ τάδε
κάτι— Ποιός σοῦ τά εἶπε αὐτά;
— ... Εἶναι ἀνάγκη νά τόν μάθεις;
Γνωρίζω... μυστικά πού δέν τά ξέρουν ἄλλοι.
Νά ρθεῖ ὁ ... μέ τή σειρά του.
Ὁ πατέρας μου ... Χριστοῦγεννα γύριζε ἀπό
τά ξένα.

ΓΕΝΙΚΑ

Ὁ κύρ Τάσος

Ὁ ὑδραυλικός τῆς γειτονιάς μας, ὁ κύρ Τάσος, εἶναι ἓνας μεσόκοπος ἄντρας ξερακιανός μέ ὑπόξανθα μαλλιά καί ροζιασμένα χέρια. Πρώτη δουλειά του, ὅταν φτάσει στό σπίτι μας, εἶναι νά ἐξετάσει μέ περισκεψη, ὅπως ὁ γιατρός, τή χαλασμένη βρῦση. "Υστερα, ἀφοῦ κάνει τή... διάγνωση, ἀνοίγει τό βαλιτσάκι του, βγάζει ἀπ' ἐκεῖ τά ἐργαλεῖα καί ἀρχίζει τήν ἐργασία : βιδώνει καί ξεβιδώνει, σφίγγει καί ξεσφίγγει, ὥσπου τελικά ἡ βρῦση μας διορθώνεται ἀπό τό ἐπιδέξιο χέρι του. Τότε ὁ κύρ Τάσος πλένεται καί χτενίζεται· ὕστερα κάθεται, πίνει τόν καφέ του καί ξεκουράζεται λιγάκι, γιατί τόν περιμένουν καί ἄλλες βρῦσες.

A

⊙ **Τί εἶναι ρῆμα**

- Οἱ λέξεις **βιδώνει, ξεβιδώνει, χτενίζεται** φανερώ- νουν ὅτι ὁ ὑδραυλικός κάνει κάτι, **ἐνεργεῖ**.
- Ἡ λέξη **διορθώνεται** στή φράση ἡ βρῦση διορ- θώνεται ἀπό τό... ἐπιδέξιο χέρι του φανερώνει ὅ- τι ἡ βρῦση **παθαίνει** κάτι, δηλαδή δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπό τόν ὑδραυλικό.

- Οἱ λέξεις

**κάθεται
καί
ξεκουράζεται**

στή φράση **κάθεται
καί ξεκουράζεται**

φανερώνουν ὅτι ὁ ὑδραυλικός **βρίσκεται** σέ **μιὰ κατάσταση**.

⊙ **Οἱ λέξεις αὐτές πού φανερώνουν ὅτι κάποιος* ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει κάτι ἀπό ἓναν ἄλλο ἢ βρίσκεται σέ μιὰ κατά- σταση λέγονται **ρήματα**.**

* Αὐτό πού ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει κάτι ἢ βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση μπορεῖ νά εἶναι ἓνα πρόσωπο, ἓνα ζῶο ἢ ἓνα πράγμα.

Μέ τά ρήματα σχηματίζουμε προτάσεις, δηλαδή φράσεις που έχουν ένα νόημα. Πρόταση χωρίς ρήμα δέν υπάρχει.

B

- ⊙ α | 'Ο υδραυλικός διορθώνει τή βρύση.
Υποκείμενο β | 'Η βρύση διορθώθηκε.
γ | 'Ο σκύλος κοιμάται.

"Όπως παρατηρούμε (π. α,β,γ), σέ κάθε πρόταση γίνεται λόγος γιά κάποιον ή γιά κάτι :

- Στο α' παράδειγμα γίνεται λόγος γιά τόν υδραυλικό (πρόσωπο)· ό υδραυλικός ενεργεί.
- Στο β' παράδειγμα γίνεται λόγος γιά τή βρύση (πράγμα)· ή βρύση δέχτηκε μιά ενέργεια.
- Στο γ' παράδειγμα γίνεται λόγος γιά τό σκύλο (ζώο)· ό σκύλος βρίσκεται σέ μιά κατάσταση.

⊙ Μ 'Εκείνο γιά τό όποίο γίνεται λόγος στήν πρόταση λέγεται υποκείμενο. Μ

- Μ Τό υποκείμενο μπορεί νά είναι πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. Μ
- Μ Τό υποκείμενο τό βρίσκουμε άν άπαντήσουμε στήν έρώτηση ποιος; ποιά; ποιό;
• Ποιος διορθώνει τή βρύση; — 'Ο υδραυλικός (= 'Υποκείμενο).
- Τό υποκείμενο μπαίνει σέ πτώση ό νομαστική: ό υδραυλικός, ή βρύση, ό σκύλος (π. α-γ). Μ

Άσκήσεις

- * 1 Νά χρησιμοποιήσεις ρήματα γιά νά δείξεις τί έργασίες κάνει :
 - ό γιατρός, ό ζωγράφος, ό δάσκαλος, ή μητέρα.
- * 2 Νά βρεις τά υποκείμενα του κειμένου :
 - Τό σύννεφο κατέβηκε χαμηλά, τόσο χαμηλά πού άγγιξε τά κεραμίδια του σπιτιού μας.

Ἡ βροχή—χοντρές, χοντρές σταγόνες—ἀργοκυλοῦσε πάνω στὰ τζάμια. Τὰ λούκια τραγουδοῦσαν.

— Πάει ὁ περίπατος στὸ δάσος, εἶπε ἀναστενάζοντας ὁ Γιαννάκης καὶ κοίταξε ἀπελπισμένος τὸν οὐρανό.

Μ. Κλιάφα

38

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

1. Οἱ διαθέσεις

Α

1 Ἐνεργητικά ρήματα

- Στὴν πρόταση Ὁ ὑδραυλικὸς ξεβιδώνει τὴ βρύση τὸ ρῆμα ξεβιδώνει φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ ὑδραυλικὸς) ἐνεργεῖ.

- ⊙ Τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ λέγονται ἐνεργητικά ρήματα ἢ ρήματα μέ ἐνεργητικὴ διάθεση.

2 Παθητικά ρήματα

- Στὴν πρόταση Ἡ βρύση διορθώνεται ἀπὸ τὸν ὑδραυλικό τὸ ρῆμα διορθώνεται φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ἡ βρύση) δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ὑδραυλικό).

- ⊙ Τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο παθαίνει κάτι, δηλαδή δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, λέγονται παθητικά ρήματα ἢ ρήματα μέ παθητικὴ διάθεση.

3 Μέσα ρήματα

- Στὴν πρόταση Ὁ κύρ Τάσος πλένεται τὸ ρῆμα πλένεται φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ κύρ Τάσος) κάνει κάτι στὸν ἑαυτό του, δηλαδή τὸ ἴδιο ἐνεργεῖ καὶ δέχεται τὴν ἐνέργεια.

- ⊙ Τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια πηγαίνει στὸ ἴδιο λέγονται μέσα ρήματα ἢ ρήματα μέ μέση διάθεση.

4
Οὐδέτερα
ρήματα

- Στην πρόταση Ὁ κύρ Τάσος ξεκουράζεται τὸ ρῆμα ξεκουράζεται φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ κύρ Τάσος) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται τὴν ἐνέργεια ἄλλου, ἀλλὰ **βρίσκεται σὲ μιά κατάσταση**.

- ⊙ Τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια, ἀλλὰ βρίσκεται σὲ μιά κατάσταση λέγονται οὐδέτερα ρήματα ἢ ρήματα μέ οὐδέτερη διάθεση.

B

Τὰ ἐνεργητικά ρήματα τὰ χωρίζουμε σὲ **μεταβατικά** καὶ **ἀμετάβατα**.

1 Μεταβατικά ρήματα

- ⊙ **Μεταβατικά** λέγονται τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι ἢ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο πηγαίνει σ' ἓνα πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα :

- *Ἡ μητέρα χτενίζει τὴν Ἑλένη* → Ἡ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο (**ἡ μητέρα**) πηγαίνει στὴν **Ἑλένη**.
- *Ὁ Παῦλος χαϊδεύει τὸ σκύλο* → Ἡ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο (**ὁ Παῦλος**) πηγαίνει στό **σκύλο**.
- *Ἡ Σοφία ἔκοψε τὸ λουλούδι* → Ἡ ἐνέργεια πού ἔκανε τὸ ὑποκείμενο (**ἡ Σοφία**) πῆγε στό **λουλούδι**.

⊙ **Ἀντικείμενο**

- Τὸ πρόσωπο, τὸ ζῶο ἢ τὸ πράγμα στό ὁποῖο πηγαίνει ἢ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο λέγεται **ἀντικείμενο**.

- Τὸ ἀντικείμενο μπαίνει συνήθως σὲ πτώση **αιτιατική** καὶ τὸ

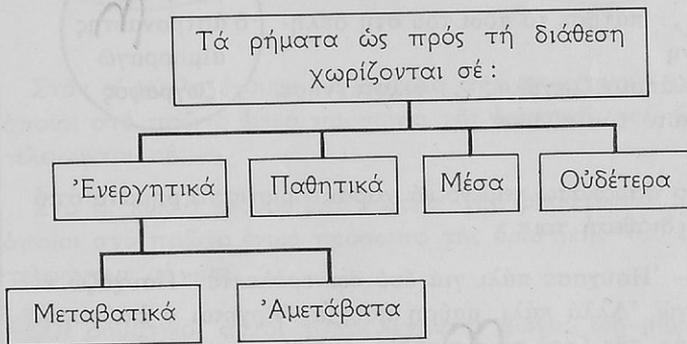
βρίσκουμε αν απαντήσουμε στην ερώτηση **τί; ποιόν; ποιά;**
• **Τί έκοψε ή Σοφία;** → **τό λουλούδι** (= Αντικείμενο).

2. Άμετάβατα ρήματα

⊙ **Άμετάβατα** λέγονται τά ρήματα που ή ενέργειά τους δέν πηγαίνει πουθενά, ούτε σε πρόσωπο ούτε σε ζώο ούτε σε πράγμα :

• Τό παιδί χαμογέλασε → 'Η ενέργεια που έκανε τό υποκείμενο (τό παιδί) δέν πήγε σε κάτι έξω από αυτό.

Τά άμετάβατα ρήματα δέν έχουν αντικείμενο.



Άσκησης

* 1 Νά σχηματίσεις τέσσερις προτάσεις μέ υποκείμενο καί αντικείμενο, χρησιμοποιώντας στην καθεμιά ένα από τά ρήματα :

- κλαδεύω, προστατεύω, μαγνητοφωνώ, άνιχνεύω

Παράδειγμα : 'Ο Γιώργος μαγνητοφώνησε ένα καινούριο τραγούδι.

* 2 Στις παρακάτω φράσεις ξεχώρισε τά ενεργητικά, τά παθητικά, τά μέσα καί τά ουδέτερα ρήματα :

- 'Η θάλασσα ποτέ δέν ήσυχάζει.
- Λυποῦμαι, πού δέ βρίσκουμε λύση.
- Διψάσαμε τό μεσημέρι · μά τό νερό γλυφό.
- 'Η δασική ύπηρεσία φροντίζει τό δάσος.
- Ξεντύθηκε, ξεζώστηκε καί στό πηγάδι μπήκε.
- Τά βουνά φωτίστηκαν από τόν ήλιο.

* 3 Νά συμπληρώσεις τίς προτάσεις παίρνοντας τό ρήμα ἢ τό ὑποκείμενο, πού λείπει, από τόν κύκλο :

- Τό σπίτι ... πουλιά.
- 'Η πληγή ... ἀσταμάτητα.
- ... σαλεύει, ὅταν γίνεται ...
- ... πάτησε τό πόδι του στή σελη-
νη
- Κάποιος μεγάλος ... φιλοτέχνησε
αὐτό τόν πίνακα.

σεισμός
γεμίζω, γῆ
ὁ ἀστροναύτης
αἰμορραγῶ
ζωγράφος

* 4 Στό παρακάτω κείμενο νά χαρακτηρίσεις τά ρήματα από τή διάθεσή τους :

- — 'ΗΣύχασε πάλι γιά δύο δευτερόλεπτα. 'ΗΣυχάζω κι ἐγώ. 'Αλλά πάλι, μαύρη ήσυχία. Ἔρχεται ὁ ἐπιθεωρη-
τής, τῆς ζητᾷ τό εἰσιτήριο, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα,
βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα,
ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι, δίνει τό εἰσιτήριο, κλείνει
τό μικρό τσαντάκι, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα
τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα. Τῆς ἐπι-
στρέφει ὁ ἐπιθεωρητής τό εἰσιτήριο. Ἀνοίγει τή μεγάλη
τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη
τσάντα, ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι...

Δ. Ψαθᾶς

⊙

2. Οί φωνές



- Στόν α' κύκλο ἔχουμε ἓνα σύνολο ἀπό ρηματικούς τύπους οἱ ὁποῖοι στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τελειώνουν σέ -ω.
 - Στό β' κύκλο ἔχουμε ἓνα σύνολο ἀπό ρηματικούς τύπους οἱ ὁποῖοι στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τελειώνουν σέ -μαι.
- ⊙ Οἱ ρηματικοί αὐτοί τύποι λέγονται φωνές τοῦ ρήματος. Οἱ φωνές τοῦ ρήματος εἶναι δύο : ἡ ἐνεργητική φωνή καί ἡ παθητική φωνή.

1
Ἐνεργητική
φωνή

- ⊙ Στήν ἐνεργητική φωνή ἀνήκουν οἱ ρηματικοί τύποι πού τελειώνουν σέ -ω στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα (κύκλος α').

2
Παθητική
φωνή

- ⊙ Στήν παθητική φωνή ἀνήκουν οἱ ρηματικοί τύποι πού τελειώνουν σέ -μαι στό ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα (κύκλος β').

- Τά ρήματα έχουν συνήθως και τίς δυο φωνές : ενεργητική (δένω), παθητική (δένομαι).
- Μερικά ρήματα σχηματίζονται μόνο στη μία φωνή : διψῶ, ἔρχομαι.
- Τά ρήματα πού έχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται ἀποθετικά. αἰσθάνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι, εὐχομαι κ.ἄ.

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. Οἱ ἐγκλίσεις

Στό Ἀρκάδι

Ὁ καλόγερος προχώρησε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μοναστηριοῦ, ἀνοιξε μιά παμπάλαια πόρτα καὶ μᾶς εἶπε : ἐλάτε ὅταν προχωρήσετε μέσα σ' αὐτὸ τὸ χῶρο, θὰ νιώσετε τί εἶναι τὸ Ἀρκάδι· θὰ ἀντικρίσετε κάτι τὸ μοναδικό· ἐκεῖ ἔχουν διατηρηθεῖ χρόνια τώρα τὰ ὀστά ἐκείνων πού ἔπασαν ἀψηφόντας τὸ θάνατο. Ἐκεῖ θὰ δεῖτε τὴ δόξα τῆς φυλῆς μας. Προχωρεῖτε μόνο σιγά σιγά, γιατί ὁ χῶρος εἶναι ἱερός.

- Στὴν πρόταση Ὁ καλόγερος προχώρησε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μοναστηριοῦ ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μὲ τὸ ρῆμα προχώρησε κάτι πού ἔγινε, κάτι πραγματικό.
- Στὴ φράση Ὅταν προχωρήσετε μέσα σ' αὐτὸ τὸ χῶρο, θὰ νιώσετε... ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μὲ τὸ ρῆμα ὅταν προχωρήσετε κάτι πού περιμένει νὰ γίνει.
- Στὴν πρόταση Προχωρεῖτε μόνο σιγά σιγά... ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μὲ τὸ ρῆμα προχωρεῖτε μιά προσταγή.

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι τὸ ρῆμα παίρνει κάθε φορά διαφορετική μορφή γιὰ νὰ φανερώσει πῶς παρουσιάζεται τὸ νόημα του ἀπὸ ἐκεῖνον πού μιλάει.

⊙ Οί μορφές πού παίρνει τό ρήμα γιά νά φανερώσει πώς παρουσιάζεται τό νόημά του άπό εκείνον πού μιλάει λέγονται **έγκλίσεις**.

• Οί έγκλίσεις είναι τρείς :

- ή όριστική
- ή ύποτακτική
- ή προστακτική

1. **Ή όριστική** φανερώνει → τό πραγματικό: *Ή καλόγερος προχώρησε.*
 → τό βέβαιο: *Ή χάρως είναι ιερός.*

2. **Ή ύποτακτική** φανερώνει → αυτό πού θέλουμε νά γίνει: *Ής προχωρήσουμε.*
 → αυτό πού περιμένουμε νά γίνει: *Ήταν προχωρήσετε, θά δείτε.*

3. **Ή προστακτική** φανερώνει → προσταγή: *Ήρωχωρείτε.*
 → παράκληση: *Ήώπασε, κυρά Δέσποινα...*
 → εύχή: *Ήγγαινε, γιέ μου, στό καλό.*

⊙ **Τό άπαρέμφοτο**

Τό άπαρέμφοτο* είναι άκλιτο και χρησιμεύει γιά νά σχηματίζονται μερικοί χρόνοι τοῦ ρήματος. Άπαρέμφοτο έχει μόνο **ό άόριστος** στην ένεργητική και στην παθητική φωνή.

έχω	}	δέσει	έχω	}	δεθει
είχα			είχα		
θά έχω			θά έχω		

Ένεργητική φωνή

Παθητική φωνή

⊙ **Ή μετοχή**

Ή μετοχή* είναι τύπος τοῦ ρήματος πού μοιάζει μέ επίθετο. Μετοχή έχει :

* Λογαριάζονται ως έγκλίσεις τό άπαρέμφοτο και ή μετοχή.

καί ἡ ἐνεργητική φωνή: δέοντας, ἀγαπώντας

καί ἡ παθητική φωνή: $\left\{ \begin{array}{l} \text{ἐργαζόμενος, -η, -ο} \\ \text{δεμένος, -η, -ο} \end{array} \right.$

Ἡ ἐνεργητική μετοχή εἶναι ἄκλιτη, ἡ παθητική κλίνεται ὅπως τὰ ἐπίθετα.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κατατάξεις τίς ἐγκλίσεις τοῦ κειμένου στό παρακάτω πλῆσιο:

Ἐγκλίσεις

Ὅριστική	Ὑποτακτική	Προστακτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή

- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ρῆμα τῆς παρένθεσης.

α/ Στήν ὀριστική:

- Οἱ ἐφημερίδες σήμερα... (κυκλοφορῶ) νωρίς. Χτές ... (ἀργῶ) αὔριο ... (κυκλοφορῶ) πάλι νωρίς.

β/ Στήν ὑποτακτική:

- Εἶναι ἀδύνατο νά ... (φαντάζομαι), φίλε μου, τήν ἔκταση τοῦ κακοῦ.
- Ὁ πατέρας μου ἤθελε νά ... (γίνομαι) γιατρός.

γ/ Στήν προστακτική:

- ... (κοιτάζω), παιδί μου, τούς κάμπους καί τὰ βουνά μας: εἶναι ὁ τόπος μας αὐτά: ... (ἀγαπῶ) τα μέ ὅλη τήν ψυχή σου.

- * 3 Νά μετατρέψεις τίς ὀριστικές τοῦ κειμένου:

α/ Σέ προστακτικές

β/ Σέ ὑποτακτικές μέ τό ρῆμα **θελήσαμε** μπροστά.

- Πήδησαν στή βάρκα, τράβηξαν τήν άγκυρα, σήκωσαν τά πανιά, έπιασαν τά κουπιά καί ξεκίνησαν κωπηλατώντας μέ δλες τίς δυνάμεις τους.

2. Οί χρόνοι τοῦ ρήματος

Ἀπό τό ήμερολόγιο ενός στρατιώτη

24 Δεκεμβρίου 1940. Μεσάνυχτα. Οί άντρες στά χαρακώματα κοιμοῦνται κατάκοποι από τή μάχη τής ήμέρας. Μιά παράξενη γαλήνη άπλώνεται παντοῦ. Τό χιόνι πέφτει αδιάκοπα καί σκεπάζει τά άλβανικά βουνά. Μόνος στή σκηνή χαράζω αὐτές τίς γραμμές. Ἡ σκέψη μου τρέχει στά περασμένα : σάν άπόψε άλλες χρονιές μαζεμένοι όλοι κοντά στό τζάκι λέγαμε γιά τό Χριστό πού γεννήθηκε γιά νά φέρι τήν ειρήνη στόν κόσμο· τό σπίτι γέμιζε τότε από καλοσύνη καί αγάπη. Πώς πέρασαν αλήθεια έκείνα τά χρόνια... Τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ γιά ειρήνη πότε θά τό κάνουν δικό τους οί άνθρωποι... Ἡ ώρα όμως έχει περάσει καί πρέπει νά κοιμηθῶ. Ποιός ξέρει τί θά φέρι ή μέρα ή αἰριανή. Πολύ φοβοῦμαι πώς μέ τήν αὐγή θ' αρχίσει πάλι τό τουφεκίδι καί τά φαράγγια θ' αντιλαλήσουν από τήν κακία τῶν ανθρώπων.

Ἀπό τό κείμενο βλέπουμε ότι οί χρόνοι φανερώνουν :

1.

2.

3.

Τό παρόν (τώρα)	Τό παρελθόν (πρίν)	Τό μέλλον (έπειτα)
<ul style="list-style-type: none"> • Οί άντρες στά χαρακώματα κοιμοῦνται. • Τό χιόνι πέφτει αδιάκοπα. • Μιά γαλήνη άπλώνεται παντοῦ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Λέγαμε γιά τό Χριστό πού γεννήθηκε. • Τό σπίτι τότε γέμιζε καλοσύνη. • Πώς πέρασαν έκείνα τά χρόνια... 	<ul style="list-style-type: none"> • Τί θά φέρι ή αἰριανή μέρα... • Μέ τήν αὐγή θ' αρχίσει τό τουφεκίδι. • Τά φαράγγια θ' αντιλαλήσουν.

1. Τά ρήματα τής πρώτης στήλης φανερώνουν κάτι πού γίνεται τώρα, δηλαδή στό παρόν.

2. Τά ρήματα τῆς δευτέρας στήλης φανερώνουν κάτι πού γινόταν ἢ πού ἔγινε **πρίν**, δηλαδή **στό παρελθόν**.
3. Τά ρήματα τῆς τρίτης στήλης φανερώνουν κάτι πού θά γίνει **ἔπειτα**, δηλαδή **στό μέλλον**.

Ἐπομένως τά ρήματα ἔχουν ξεχωριστούς τύπους πού φανερώνουν πότε γίνεται κάτι, δηλαδή ἂν γίνεται στό παρόν, στό παρελθόν ἢ στό μέλλον.

⊙ Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού φανερώνουν πότε γίνεται μιά ἐνέργεια λέγονται **χρόνοι τοῦ ρήματος**.

- Οἱ χρόνοι εἶναι τριῶν ειδῶν : α/ **παροντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό παρόν, β/ **παρελθοντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό παρελθόν καί γ/ **μελλοντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό μέλλον.

⊙ **Τί φανερώνουν οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στήν ὀριστική**

A.— Παροντικοί χρόνοι

Παροντικοί χρόνοι εἶναι ὁ ἐνεστώτας καί ὁ παρακείμενος.

- | | |
|---|---|
| 1. Ὁ ἐνεστώτας φανεώνει κάτι πού γίνεται τώρα ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή ἢ μέ διακοπές (ἐπανάληψη). | <ul style="list-style-type: none"> • Ἀκουμπισμένος στό παράθυρο κοιτάζει τή θάλασσα. • Κάθε πρωί πηγαίνει στό ψάρεμα. |
| 2. Ὁ Παρακείμενος φανεώνει ὅτι κάτι ἔχει γίνει στό παρελθόν καί εἶναι τώρα τελειωμένο. | <ul style="list-style-type: none"> • Ὁ φύλακας ἔχει κλείσει τίς πύλες τοῦ κήπου. |

B.— Παρελθοντικοί χρόνοι

Παρελθοντικοί χρόνοι εἶναι ὁ παρατατικός, ὁ ἀόριστος καί ὁ ὑπερσυντέλικος.

<p>3. Ο Παρατατικός φανερώνει κάτι που γινόταν στο παρελθόν εξακολουθητικά χωρίς διακοπή ή με διακοπές (έπανάληψη).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • "Ολοι κοιτάζαμε τόν πύραυλο που ανέβαινε στον ουρανό. • Κάθε βράδυ γυρίζα στις έννιά.
<p>4. Ο Αόριστος φανερώνει ότι κάτι έγινε στο παρελθόν και παρουσιάζεται σαν να έγινε σε μία στιγμή.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Σ' ένα χρόνο ταξίδεψε όλο τόν κόσμο.
<p>5. Ο Υπερσυντέλικος φανερώνει ότι κάτι ήταν τελειωμένο στο παρελθόν πρίν γίνει κάτι άλλο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Τά καράβια είχαν αράξει, πρίν ξεσπάσει ή μπόρα.

Γ. — Μελλοντικοί χρόνοι

Μελλοντικοί χρόνοι είναι ο **εξακολουθητικός μέλλοντας**, ο **στιγμιαίος μέλλοντας** και ο **συντελεσμένος μέλλοντας**.

<p>6. Ο εξακολουθητικός μέλλοντας φανερώνει κάτι που θα γίνεται εξακολουθητικά χωρίς διακοπή ή με διακοπές (έπανάληψη).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Αύριο θά δουλεύω όλο τό πρωί. • Κάθε καλοκαίρι θά γυρίζω στην πατρίδα.
<p>7. Ο στιγμιαίος μέλλοντας φανερώνει ότι κάτι θα γίνει στο μέλλον και παρουσιάζεται σαν να πρόκειται να γίνει σε μία στιγμή.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Τό καλοκαίρι θά δουλέψει στά καράβια.
<p>8. Ο συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει ότι κάτι θα είναι τελειωμένο (συντελεσμένο) στο μέλλον σε μία ορισμένη στιγμή.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Μέ τή δύση του ήλιου θά έχω με γυρίσει στό νησί.

Άσκησης

- * 1 Από τὰ ρήματα τοῦ κειμένου (σ. 209): ποιά ἀναφέρονται στοῦ παρόν, ποιά στοῦ παρελθόν καί ποιά στοῦ μέλλον ;
- * 2 Νά ἀντικαταστήσεις τοῦς παροντικούς χρόνους τοῦ κειμένου μέ παρελθοντικούς καί μελλοντικούς.
 - Στοῦ βάθος τοῦ ὀρίζοντα τὰ βουνά χαμηλώνουν καί μικραίνουν· γίνονται ἕνα μέ τή γῆ. Ἀπό ἐκεῖ περνοῦμε κάθε φορά πού πηγαίνουμε στοῦ γειτονικό χωριό.
- * 3 Νά γράψεις τρία δικά σου κείμενα· στοῦ πρώτο τὰ ρήματα νά ἀναφέρονται στοῦ παρόν, στοῦ δεύτερο νά ἀναφέρονται στοῦ παρελθόν καί στοῦ τρίτο νά ἀναφέρονται στοῦ μέλλον.

⊙

Οἱ τρόποι τοῦ ρήματος

Παραδείγματα	Αὐτό πού σημαίνει τό ρήμα παρουσιάζεται
α Ἀπό τό πρωί σήμερα διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
β Χτές διάβαζα ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
γ Αὔριο ὅλη τήν ἡμέρα θά διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
δ Κάθε Τετάρτη διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
ε Πέρυσι διάβαζα ἱστορία κάθε Δευτέρα.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
στ Θά διαβάζω ἱστορία κάθε Τετάρτη.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
ζ Σέ μιὰ μέρα χτές διάβασα ὀλόκληρη τήν ἱστορία.	στιγμιαία
η Αὔριο θά διαβάσω τήν ἱστορία.	στιγμιαία

Παραδείγματα	Αυτό που σημαίνει τό ρήμα παρουσιάζεται
θ Τήν ιστορία τήν ἔχω διαβάσει ἀπό χτές.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελειωμένο)
ι "Όταν ἦρθε, τήν εἶχα διαβάσει τήν ιστορία.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελειωμένο)
ια "Όταν βραδιάσει, θά ἔχω διαβάσει τήν ιστορία.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελειωμένο).

• "Όπως βλέπουμε, αυτό που σημαίνει τό ρήμα παρουσιάζεται μέ τούς ακόλουθους τρόπους :

1. **Ἐξακολουθητικά** χωρίς διακοπή (π. α, β, γ) ἢ μέ διακοπές (π. δ, ε, στ).
2. **Στιγμιαία**, δηλαδή σάν νά ἔγινε σέ μιά στιγμή (π. ζ, η).
3. Σάν κάτι **τελειωμένο** (συντελεσμένο) (π. θ, ι, ια).

Ἔτσι οἱ χρόνοι χωρίζονται :

1. Σέ **ἐξακολουθητικούς** : ἐνεστώτας (π. α,δ), παρατατικός (π. β,ε), ἐξακολουθητικός μέλλοντας (π. γ, στ).
2. Σέ **στιγμιαίους** : ἀόριστος (π. ζ), στιγμιαίος μέλλοντας (π. η).
3. Σέ **συντελεσμένους** : παρακείμενος (π. θ), ὑπερσυντέλικός (π. ι), συντελεσμένος μέλλοντας (π. ια).

Ἀσκήσεις

- * 1 Γράψε τήν ἀκόλουθη φράση βάζοντας τά ρήματα στήν ὀριστική ὅλων τῶν χρόνων, στό πρῶτο πρόσωπο τοῦ ἐνικοῦ :
 - Ἀκούω τό κύμα νά σκάει καί ὄνειρεύομαι ταξίδια.
- * 2 Στά παρακάτω παραδείγματα ὑπογράμμισε τούς ἐξακολουθητικούς, τούς στιγμιαίους καί τούς συντελεσμένους χρόνους :

• Πλούτος κυκλοφορεί ζωηρά, πολυτείες ανθίζουν, οί "Ελληνες ξαναβρίσκουν τήν πατροπαράδοτη κλίση τους προς τίς ναυτικές τέχνες. (Γ. Θεοτοκάς)

• Σκέφτηκα μερικές φορές νά γράψω ένα βιβλίο.

• Οί κάτοικοι τής χώρας αὐτῆς λέγονταν «Ρωμαῖοι», ὅμως τό Κράτος δέν ἦταν πιά ρωμαϊκό· εἶχε γίνει ἑλληνικό.

* 3 Σχημάτισε ἕξι φράσεις : μία νά φανερώνει διάρκεια, μία ἐπανάληψη, δύο τό στιγμιαῖο καί δύο τό συντελεσμένο.

⊙ Μονολεκτικοί καί περιφραστικοί χρόνοι

Ἀπό τοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ὅσοι σχηματίζονται μέ μιά μόνο λέξη ὀνομάζονται **μονολεκτικοί**· ὅσοι σχηματίζονται μέ δύο ἢ μέ τρεῖς λέξεις ὀνομάζονται **περιφραστικοί**.

Οί πίνακες Γ καί 2, πού ἀκολουθοῦν, δείχνουν πῶς σχηματίζονται οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος :

1. Μονολεκτικοί χρόνοι
- ἐνεστώτας : δένω δένομαι
 - παρατατικός : ἔδενα δενόμουν
 - ἀόριστος : ἔδεσα δέθηκα

2. Περιφραστικοί χρόνοι	→ ἑξακολουθητικός μέλλοντας :	θά + ὑποτακτική ἐνεστώτα : θά δένω θά δένομαι
	→ στιγμιαῖος μέλλοντας :	θά + ὑποτακτική ἀορίστου : θά δέσω θά δεθῶ
	→ παρακείμενος	<ul style="list-style-type: none"> → ἐνεργητικός ἔχω + ἀπαρέμφατο ἐνεργητικοῦ ἀορίστου : ἔχω δέσει ἔχω + μετοχή παρακειμένου : ἔχω δεμένο, -η, -ο → παθητικός ἔχω + ἀπαρέμφατο παθητικοῦ ἀορίστου : ἔχω δεθεῖ εἶμαι + μετοχή παρακειμένου : εἶμαι δεμένος, -η, -ο

2. Περιφραστικοί χρόνοι

ὑπερσυντέ-
λικος

→ ἐνεργητικός

→ παθητικός

συντελεσμέ-
νος μέλλον-
τας

→ ἐνεργητικός

→ παθητικός

εἶχα + ἀπαρέμφατο ἐνεργη-
τικοῦ ἄορίστου : εἶχα δέσει

εἶχα + μετοχή παρακειμένου :
εἶχα δεμένο, -η, -ο

εἶχα + ἀπαρέμφατο παθη-
τικοῦ ἄορίστου : εἶχα δεθεῖ

ἦμουν + μετοχή παρακειμέ-
νου : ἦμουν δεμένος, -η, -ο

θά ἔχω + ἀπαρέμφατο ἐνεργη-
τικοῦ ἄορίστου : θά ἔχω δέσει

θά ἔχω + μετοχή παρακειμέ-
νου : θά ἔχω δεμένο, -η, -ο

θά ἔχω + ἀπαρέμφατο παθη-
τικοῦ ἄορίστου : θά ἔχω δεθεῖ

θά εἶμαι + μετοχή παρακειμέ-
νου : θά εἶμαι δεμένος, -η, -ο

⊙ Τά ρήματα ἔχω καί εἶμαι λέγονται βοηθητικά, ὅταν σχη-
ματίζονται μέ αὐτά οἱ περιφραστικοί χρόνοι.

Ἄσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε στήν ὀριστική τῶν μονολεκτικῶν χρόνων τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῶν ρημάτων ἀνανεώνω καί καταδικάζω καί στίς δύο φωνές.
- * 2 Σχημάτισε στήν ὀριστική τῶν περιφραστικῶν χρόνων τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῶν ρημάτων ἀναφέρω καί λούζω καί στίς δύο φωνές.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ

Ρήμα : δένω

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ είναι	Παροντικός (τώρα)	Παρελθοντικός (πρίν)	Μελλοντικός (έπειτα)
-----------------	----------------------	-------------------------	-------------------------

Μ Ο Ν Ο Λ Ε Κ Τ Ι Κ Ο Ι

Έξακο- λουθη- τικός	Ένεστώτας (δένω)	Παρατατικός (έδενα)	Έξακολουθητι- κός μέλλοντας (θά δένω)
---------------------------	---------------------	------------------------	---

στιγμι- αίοι		Άοριστος (έδεσα)	Στιγμαίος μέλλοντας (θά δέσω)
-----------------	--	---------------------	-------------------------------------

Π Ε Ρ Ι Φ Ρ Α

συντε- λεσμέ- νοι	Παρακείμε- νος (έχω δέσει)	Ύπερσυντέ- λικος (είχα δέσει)	Συντελεσμένος μέλλοντας (θά έχω δέσει)
-------------------------	----------------------------------	-------------------------------------	--

⊙ Πώς σχηματίζονται ή υποτακτική και η προστακτική

1. Η υποτακτική έχει τρεις χρόνους :
- ένεστώτα : νά δένω νά δένομαι
 - άοριστο : νά δέσω νά δεθώ
 - παρακείμενο : νά έχω δέσει νά έχω δεθεί

· Η υποτακτική σχηματίζεται παίρνοντας μπροστά μιά από τίς λέξεις : νά, για νά, όταν κ.ά.

2. Η προστακτική έχει τρεις χρόνους :
- ένεστώτα : δένε (δένου)
 - άοριστο : δέσε δέσου
 - παρακείμενο, σπάνια : έχε δεμένο

Ἡ προστακτική ἔχει δύο πρόσωπα, τό δεύτερο καί τό τρίτο· τό δεύτερο ἔχει ξεχωριστό τύπο· τό τρίτο συμπληρώνεται ἀπό τήν ὑποτακτική : ἄς δένει, νά δένει, ἄς δένουν, νά δένουν.

Ἀσκηση

- * Σχημάτισε τήν ὑποτακτική καί τήν προστακτική τῶν ρημάτων **ὀργανώνω** καί **χάνω** μέσα σέ φράσεις.
- Παράδειγμα : Θέλω νά ὀργανώσω μιὰ συζήτηση γιά τό θέατρο.

40

ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

⊙

Ἄριθμοί τοῦ ρήματος

- α/ Ἐγώ *τρέχω* στόν κάμπο. ε/ Ἐμεῖς *τρέχουμε* στόν κάμπο.
β/ Ἐσύ *τρέχεις* στόν κάμπο. στ/ Ἐσεῖς *τρέχετε* στόν κάμπο.
γ/ Τό ἄλογο *τρέχει* στόν κάμπο. ζ/ Τά ἄλογα *τρέχουν* στόν κάμπο.
δ/ Τό τρένο *τρέχει* στόν κάμπο. η/ Τά τρένα *τρέχουν* στόν κάμπο.

- Ὅπως τά ὀνόματα, ἔτσι καί τά ρήματα ἔχουν δύο ἀριθμούς : τόν **ἐνικό** καί τόν **πληθυντικό**.

Ἐνικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ὅτι ὑποκείμενο εἶναι ἓνα πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα (π. α-δ).

Πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ὅτι ὑποκείμενο εἶναι πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα (π. ε-η).

- Ὁ ἀριθμός τοῦ ρήματος φανερώνεται ἀπό τίς ξεχωριστές καταλήξεις πού παίρνει τό ρῆμα :
 - (ἐγώ) *τρέχω* → Ἐνικός ἀριθμός
 - (ἐμεῖς) *τρέχουμε* → Πληθυντικός ἀριθμός

217

⊙

Πρόσωπα του ρήματος

Ένικός

Πληθυντικός

α/	Ἐγὼ ἀνάβω τὸ φῶς.	Ἐμεῖς ἀνάβουμε τὸ φῶς.
β/	Ἐσύ ἀνάβεις τὸ φῶς.	Ἐσεῖς ἀνάβετε τὸ φῶς.
γ/	Αὐτός ἀνάβει τὸ φῶς.	Αὐτοὶ ἀνάβουν τὸ φῶς.

- Οἱ ρηματικοὶ τύποι **ἀνάβω** καὶ **ἀνάβουμε** φανερώνουν τὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὁμιλίας, ὅπως δείχνουν καὶ οἱ προσωπικὲς ἀντωνυμίες τοῦ πρώτου προσώπου (**ἐγώ, ἐμεῖς**) πού τούς συνοδεύουν.
- Ποιά πρόσωπα τῆς ὁμιλίας φανερώνουν οἱ ρηματικοὶ τύποι **ἀνάβεις** καὶ **ἀνάβετε, ἀνάβει** καὶ **ἀνάβουν**;

⊙ Ο ρηματικὸς τύπος πού φανερώνει τὸ πρόσωπο τῆς ὁμιλίας λέγεται **πρόσωπο τοῦ ρήματος**.

- Ἀπὸ τὰ παραπάνω βλέπουμε ὅτι :
 α/ Τὰ πρόσωπα τοῦ ρήματος εἶναι τρία, ὅπως καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ὁμιλίας :
 τὸ **πρῶτο** πρόσωπο : (ἐγὼ) ἀνάβω → (ἐμεῖς) ἀνάβουμε
 τὸ **δεύτερο** πρόσωπο : (ἐσύ) ἀνάβεις → (ἐσεῖς) ἀνάβετε
 τὸ **τρίτο** πρόσωπο : (αὐτός) ἀνάβει → (αὐτοὶ) ἀνάβουν

β/ Τὰ πρόσωπα τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπὸ τίς ξεχωριστὲς καταλήξεις πού παίρνει τὸ ρῆμα :

- ἀνάβ-ω → ἐγὼ : πρῶτο πρόσωπο
- ἀνάβ-εις → ἐσύ : δεύτερο πρόσωπο
- ἀνάβ-ει → αὐτός : τρίτο πρόσωπο

Ἄσκηση

- * Πῶς θὰ γίνῃ τὸ παρακάτω κείμενο, ἂν τὸ ὑποκείμενο **ἐμεῖς** τῶν ρημάτων ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸ **ἐγώ, ἐσύ, αὐτός, ἐσεῖς, αὐτές**;

- Είναι φανερό ότι για να χρησιμοποιήσουμε αποτελεσματικά την ενέργεια του ανέμου, πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να την αποθηκεύσουμε, για να τη χρησιμοποιούμε όταν δέ φυσά. Γι' αυτό τό σκοπό σήμερα έρευνούμε για τρόπους οικονομικής αποθηκεύσεως τής ενέργειας του ανέμου.

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Οί λέξεις πού χρησιμεύουν για να σχηματιστούν οι περιφραστικοί χρόνοι τών ρημάτων είναι οι ακόλουθες :

1. τό μόριο **θά** για τούς τρεις μέλλοντες : *θά δένω, θά δέσω, θά έχω δέσει.*
2. τά βοηθητικά ρήματα **έχω** καί **είμαι** για τούς συντελεσμένους χρόνους.

Τό βοηθητικό ρήμα **έχω**

Μονολεκτικοί χρόνοι				
Ένεστώτας				Παρατατικός
Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Μετοχή	
έχω έχεις έχει έχουμε, έχομε έχετε έχουν	έχω έχεις έχει έχουμε, έχομε έχετε έχουν	έχε έχετε	έχοντας	είχα είχεις είχε είχαμε είχατε είχαν
Περιφραστικός Μέλλοντας	θά έχω, θά έχεις, θά έχει θά έχουμε (έχομε), θά έχετε, θά έχουν			

Τό βοηθητικό ρήμα **εἶμαι**

Μονολεκτικοί χρόνοι			
Ἐνεστώτας			Παρατατικός
Ὀριστική	Ὑποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Μετοχή	
εἶμαι εἶσαι εἶναι εἶμαστε εἴστε εἶναι	εἶμαι εἴσαι εἶναι εἶμαστε εἴστε εἶναι	ὄντας	ἦμουν ἦσουν ἦταν ἦμαστε ἦσαστε ἦταν
Περιφραστικός χρόνος. <i>Θά εἶμαι, θά εἴσαι, θά εἶναι, Μέλλοντας θά εἶμαστε, θά εἴστε, θά εἶναι</i>			

Ἀσκήσεις

- * 1 • Εἶσαι ἔτοιμος; Ἐχεις τίς ἀποσκευές σου;
Γράψε τά ρήματα καί στά ὑπόλοιπα πρόσωπα τῆς ὀριστικῆς ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ. Ὁ χρόνος δέ θά ἀλλάξει.
- * 2 Ἐπανάλαβε τήν ἴδια ἄσκηση στόν παρατατικό καί στό μέλλοντα.
- * 3 Γράψε ἓνα κείμενο ἀπό πέντε ὡς ὀχτώ στίχους καί χρησιμοποίησε σ' αὐτό τά ρήματα **ἔχω** καί **εἶμαι**.

42

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

α'

β'

Πρώτη συζυγία		Δεύτερη συζυγία	
Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐνεστώτας	Παρατατικός
δένω δένομαι δένει δένεσαι κτλ. κτλ.	ἔδενα δενόμουν ἔδενες δενόσουν κτλ. κτλ.	ἀγαπῶ ἀγαπιέμαι ἀγαπᾷ ἀγαπιέσαι κτλ. κτλ.	ἀγαποῦσα ἀγαπιόμουν ἀγαποῦσες ἀγαπιόσουν κτλ. κτλ.

Τό ρῆμα **δένω** (στήλη α΄) τονίζεται στήν παραλήγουσα. Τό ρῆμα **ἀγαπῶ** (στήλη β΄) τονίζεται στή λήγουσα. Τό ρῆμα **δένω** κλίνεται στόν ἐνεστώτα καί στόν παρατατικό διαφορετικά ἀπό τό ρῆμα **ἀγαπῶ**. Τό ἴδιο γίνεται καί μέ τά ἄλλα ρήματα: ὅσα τονίζονται στήν παραλήγουσα κλίνονται στόν ἐνεστώτα καί στόν παρατατικό διαφορετικά ἀπό ἐκεῖνα πού τονίζονται στή λήγουσα. Ἔτσι τά ρήματα, ἀνάλογα μέ τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο κλίνονται στόν ἐνεστώτα καί τόν παρατατικό, χωρίζονται σέ δύο ὁμάδες πού λέγονται **συζυγίες**.

1. Στήν πρώτη συζυγία ἀνήκουν τά ρήματα πού τελειώνουν:
α/ σέ **-ω** ἄτονο στήν ὀριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα:
δένω καί
β/ σέ **-ομαι** στήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα: *δένομαι*.
2. Στή δεύτερη συζυγία ἀνήκουν τά ρήματα πού τελειώνουν:
α/ σέ **-ω** μέ περισπωμένη στήν ὀριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα: *ἀγαπῶ* καί
β/ σέ **-ιέμαι** ἢ **-οῦμαι** στήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα:
ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι.

Ἀσκηση

* Νά κατατάξεις τά παρακάτω ρήματα στίς συζυγίες τους:

- σηκῶνω, καταθέτω, κινῶ, νερόνω, ἀπομονώνομαι, ξεγελιέμαι, κοιμοῦμαι, ξεσπῶ, διαλύω, δέχομαι

43

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Ἐνεργητική φωνή

Ὅριστική ἐνεστώτα

Φωτοτροπισμός

Φωτοτροπισμό ὀνομάζουμε τήν κίνηση τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν πρὸς τό φῶς, εἶπε ὁ πιό μέγας τῆς βραδινῆς συντροφιάς. Καί συνέχισε: Ἔχει μιά δύναμη τό φῶς καί ἔλκει τό καθετί. Ἐξάλλου δέν εἶναι δύσκολο νά τό διαπιστώσει κανεῖς: ἀρκεῖ νά παρατηρήσει τήν ἡμέρα τά φυτά καί τό

221

βράδυ τὰ ζῶα. Πείθεται τότε ὅτι ὅλα γυρίζουν πρὸς τὸ φῶς. Νομίζεις ὅτι τὰ μαγεύει καὶ τὰ τραβάει κοντά του. Ξέρω ἓνα φυτὸ πού τὸ λένε ἡλιοτρόπιον· αὐτὸ σταθερὰ ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ παρακολουθεῖ τὴν τροχιά τοῦ ἡλίου. Τὴν ἴδια τάση τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα· φτάνει νὰ τὸ προσέξετε καὶ θὰ βεβαιωθεῖτε.

Στὸ κείμενο διαβάζουμε :

- Ξέρω ἓνα φυτὸ.
- Νομίζεις ὅτι τὰ μαγεύει.
- Φωτοτροπισμὸν ὀνομάζουμε τὴν κίνηση τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν πρὸς τὸ φῶς.
- Τὴν ἴδια τάση τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα.
- "Ὅλα γυρίζουν πρὸς τὸ φῶς.

Στὰ παραδείγματα βλέπουμε τοὺς τύπους τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα μέσα στὸ λόγο.

Ἀσκήσεις

* 1 Νὰ συμπληρώσεις τὰ κενά :

Ὀριστικὴ Ἐνεστώτα

Ἐνικός ἀριθμὸς	Πληθυντικός ἀριθμὸς
α' πρ. ἐγὼ λύνω τὸ πρόβλημα	ἐμεῖς λύνουμε τὸ πρόβλημα
β' πρ. ἐσύ λύν- τὸ πρόβλημα	ἐσεῖς λύν- τὸ πρόβλημα
γ' πρ. αὐτός λύν- τὸ πρόβλημα	αὐτοὶ λύν- τὸ πρόβλημα

* 2 Μέσα στὴ φράση πού ἀκολουθεῖ νὰ σχηματίσεις τὸ ρῆμα **κλείνω** στὴν ὀριστικὴ τοῦ ἐνεστώτα :

- Ἐγὼ **κλείνω** κάθε βράδυ ἐκείνη τὴν πελώρια πόρτα.

Ὀριστικὴ Παρατατικοῦ

Φωτοτροπισμὸς

(συνέχεια)

Τὴν ἴδια τάση, ὅπως σᾶς ἔλεγα, τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα. Μιά συντροφιά, φέτος τὸ καλοκαίρι, καθόμαστε γύρω ἀπὸ μιά λάμπα πού τὴν

είχαμε κρεμάσει σ' ένα δέντρο πλάι στη σκηνή μας. Τό θέαμα πού χαρήκαμε δέν περιγράφεται. Ήταν ένα σωστό πανηγύρι. Ή λάμπα λίγο λίγο μάζευε γύρω της, τό ένα ύστερα από τό άλλο, όλα τά έντομα τής περιοχής. Τά έβλεπες νά ξεκινούν από μακριά καί βολίδες νά κατευθύνονται πάνω της. Μερικά μάλιστα έπεφταν στό φώς μέ τόση όρμή, πού στη στιγμή έβρισκαν τό θάνατο. Κοιτάζαμε ώρα πολλή. Τό θέαμα ήταν ανεπανάληπτο: λογής λογής πεταλοϋδες χόρευαν τρελά γύρω από τό φώς. Δέν ξέρω, βέβαια, πώς θά ονομάζατε έσεις αυτό τό φαινόμενο: ή επιστήμη πάντως τό ονομάζει φωτοτροπισμό.

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Τήν ίδια τάση, όπως σās **έλεγα**, τή διαπιστώνετε καί στά ζώα.
- Τά **έβλεπες** νά ξεκινούν από μακριά.
- Ή λάμπα λίγο λίγο τά **μάζευε** γύρω της.
- **Κοιτάζαμε** ώρα πολλή.
- Δέν ξέρω πώς **θά ονομάζατε** έσεις αυτό τό φαινόμενο.
- **Λογής λογής** πεταλοϋδες **χόρευαν** τρελά.

Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους τής όριστικής του παρατατικού μέσα στό λόγο.

Άσκήσεις

- * 1 Νά συμπληρώσεις τά κενά :

Όριστική παρατατικού

Ένικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
εγώ έλυνα τό πρόβλημα	εμείς λύν- τό πρόβλημα
... έλυν- τό πρόβλημα	... λύν- τό πρόβλημα
... έλυν- τό πρόβλημα	... λυν- τό πρόβλημα

- * 2 Μέσα στη φράση πού ακολουθεί νά σχηματίσεις τό ρήμα **κλείνω** στην όριστική του παρατατικού :

- Έγώ **έκλεινα** κάθε βράδυ εκείνη τήν πελώρια πόρτα

Άκολουθούν οι πίνακες μέ τά ρήματα τής πρώτης συζυγίας.

δεσάωμαι σε όλους τους χρόνους ψεζαζή αν έχει
 απαράμφοτο αν έχω
 και προστομεινή αν έχω

Ρήματα τής πρώτης συζυγίας
Ενεργητική φωνή

δένω

224

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ένεστώτας	δένω	δένω	δένε		δένοντα	Παρεστώτας	δένω
	δένης	δένης	δένετε				δένατε
Αόριστος	δένωμε	δένωμε	δένετε				δέναμε
	δένατε	δένετε	δένετε				δένατε
Παρακειμενος	δένοιμην	δένοιμην					δένομην
	δέσασα	δέσω	δέσε	δέσει			δέσασα
Παρακειμενος	δέσασαι	δέσασαι	δέσε				δέσασαι
	δέσασθε	δέσασθε	δέστε				δέσασθε
Παρακειμενος	δέσασαν	δέσασαν	δέστε				δέσασαν
Οριστική							
Υποτακτική							
Ξακολουθητικός μέλλοντας : θά δένω, θά δένεις, θά δένη, θά δέσει κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δέσω, θά δέσεις, θά δέσει κτλ. Παρακειμενος : έχω δέσει, έχεις δέσει (ή έχω δεμένο κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα δέσει, είχες δέσει (ή είχα δεμένο κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας : θά έχω δέσει (ή θά έχω δεμένο κτλ.)							
Παρακειμενος :							
νά έχω δέσει, νά έχεις δέσει, νά έχει δέσει, νά έχω δεμένο κτλ. (ή νά έχω δεμένο, νά έχεις δεμένο, νά έχει δεμένο κτλ.)							

Παθητική φωνή
δένομαι

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	
Ενεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	(δένου) (δένεστε)			Παρεστώτας	δενόμενον δενόμενος δενόταν δενόμεναστε δενόσαστε δένονταν	
Αόριστος	δέθηκα δέθηκες δέθηκε δεθήκαμε δεθήκατε δέθηκαν	δεθῶ δεθείς δεθεί δεθοῦμε δεθείτε δεθοῦν	δέσου δεθείτε	δεθεῖ				
Παρακείμενος					δεμένος			
Περφραστικοί Χρόνοι	Όριστική					Υποτακτική	Παρακείμενος : νά ἔχω δεθεῖ, νά ἔχεις δεθεῖ, νά ἔχει δεθεῖ (ἢ νά εἶμαι δεμένος, νά εἶσαι δεμένος κτλ.)	
	Εξακολουθητικός μέλλοντας : θά δένομαι, θά δένεσαι κτλ. Στιγμιαῖος μέλλοντας : θά δεθῶ, θά δεθείς, θά δεθεῖ κτλ. Παρακείμενος : ἔχω δεθεῖ, ἔχεις δεθεῖ (ἢ εἶμαι δεμένος κτλ.) Υπερσυντέλικος : εἶχα δεθεῖ, εἶχες δεθεῖ (ἢ ἦμιον δεμένος κτλ.) Συντέλ. μέλλοντας : θά ἔχω δεθεῖ (ἢ θά εἶμαι δεμένος κτλ.)							

Ένεργητική φωνή

κ ρ ύ β ω

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προσθετική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -οιμε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -οιμε κρύβετε κρύβουν	κρύβε κρύβετε		κρύβοντας	Παρατατικός	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε κρύβετε κρύβουν
Αόριστος	έκρυψα έκρυψες έκρυψε κρύψαμε κρύψατε έκρυψαν	κρύψω κρύψεις κρύψει κρύψουμε, -οιμε κρύψετε κρύψουν	κρύψε κρύψτε	κρύψει			
Περίφραστικοί Χρόνοι						Υποτακτική	Παρακείμενος: κρύψα κρύψες κρύψε κρύψαμε κρύψατε κρύψαν

κ ρ ύ β ο ρ μ α ι

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	✓ κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	(κρύβου) (κρύβεστε)			Παρατατικός	κρυβόμουν κρυβόσουν κρυβόσαι κρυβόμαστε κρυβόσατε κρύβονταν
Αόριστος	κρύφτηκα κρύφτηκες κρύφτηκε κρυφτήκαμε κρυφτήκατε κρύφτηκαν	✓ κρυφτώ κρυφτείς κρυφτεί κρυφτούμε κρυφτείτε κρυφτούν	κρύψου κρυφτείτε	κρυφτεί			
Παρακείμενος					κρυμμένος		
Περιφραστικοί Χρόνοι	Έξακολ. μέλλοντας : θά κρύβομαι, θά κρύβεσαι, θά κρύβεται κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά κρυφτώ, θά κρυφτείς, θά κρυφτεί κτλ. Παρακείμενος : έχω κρυφτεί, έχεις κρυφτεί (ή είμαι κρυμμένος κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα κρυφτεί (ή ήμουν κρυμμένος κτλ.) Συντέλ. μέλλοντας : θά έχω κρυφτεί (ή θά είμαι κρυμμένος κτλ.)	Ό ρ ι σ τ ι κ ή			κρυμμένος	Υποτακτική	✓ Παρακείμενος : νά έχω κρυφτεί, νά έχεις κρυφτεί, νά έχει κρυφτεί, νά έχουμε κρυφτεί (ή νά είμαι κρυμμένος κτλ.)

2

5088
28
27

Ένεργητική φωνή

π λ έ κ ω

228

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Ύποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Απασρέμφοστο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέκε πλέκετε		πλέκοντας	Παρεστώτος	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε πλέκατε πλέκουν
	ἐπλέξα ἐπλέξεις ἐπλέξει πλέξαμε πλέξατε ἐπλέξαν	πλέξω πλέξεις πλέξει πλέξουμε, -ομε πλέξετε πλέξουν	πλέξε πλέξετε	πλέξει			
Περσπρωτικοί	Εξακολ. μέλλοντας : θά πλέκω, θά πλέκεις, θά πλέκει κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά πλέξω, θά πλέξεις, θά πλέξει κτλ. Παρακειμένος : έχω πλέξει, έχεις πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.) Ύπερσυντέλικος : είχα πλέξει, είχες πλέξει, (ή είχα πλεγμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω πλέξει (ή θά έχω πλεγμένο κτλ.)	Όριστική		Ύποτακτική		Ύποτακτική	
	Χρόνοι					Παρακειμένος : νά έχω πλέξει, νά έχεις πλέξει, νά έχει πλέξει (ή νά έχω πλεγμένο, νά έχεις πλεγ- μένο κτλ.)	

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	(πλέκου)			Παράτακτος	πλεκόμενον πλεκόσθων πλεκόταν πλεκόμεσθε πλεκόσαστε πλέκονταν
'Αόριστος	πλέχηκα πλέχηκες πλέχηκε πλέχηκαμε πλέχηκατε πλέχηκαν	πλέχθω πλέχηίς πλέχηί πλέχθουμε πλέχηίτε πλέχθουν	πλέξου πλέχητε	πλέχηται			
Παράκει- μενος					πλεγμένος		
						'Υποτακτική	
Περιφραστικοί Χρόνοι	'Εξακολ. μέλλοντας : Στιγμ. μέλλοντας : Παρακειμένος : 'Υπερσυντέλικος : Συντελ.. μέλλοντας :	θά πλέκομαι, θά πλέκεσαι, θά πλέκεται κτλ. θά πλεχθώ, θά πλεχηίς, θά πλεχηί κτλ. έχω πλεχτεί, έχεις πλεχτεί (ή είμαι πλεγμένος κτλ.) είχα πλεχτεί (ή ήμουν πλεγμένος κτλ.) θα έχω πλεχτεί (ή θα είμαι πλεγμένος κτλ.)				Παρακειμένος : νά έχω πλεχτεί, νά έχεις πλεχτεί, νά έχει πλεχτεί, νά έχουμε πλεχτεί κτλ. (ή νά είμαι πλεγμένος κτλ.)	

Τά ρήματα να ζχαν χαραινρηα αρανιο ρηματα
εφανηθησαν ναδων τον αοριστον ει-σα

Τὰ ὀδοντομόδια πὰ ἔχον παρακλίση] κἀν τὰ ἀόριστο ἔ - 6α

Ἑνεργητικὴ φωνὴ
δρoσίζω

230

ΧΡΟΝΟΙ	Ὀριστικὴ	Ἑποτακτικὴ (νά, ὅταν, γιά νά)	Προστακτικὴ	Ἀπέρμετρο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὀριστικὴ
Ἑνεστώτας	δρoσίζω δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίξουμε, -ομε δρoσίξετε δρoσίξουν	δρoσίζω δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίξουμε, -ομε δρoσίξετε δρoσίξουν	δρoσίξε δρoσίξετε		δρoσίζοντας	Παρακλιτικός	δρoσίξα δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίξουμε δρoσίξετε δρoσίξουν
Ἀόριστος	δρoσίσα δρoσίσαις δρoσίσει δρoσίσαμε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίσω δρoσίσαις δρoσίσει δρoσίσαμε, -ομε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίσα δρoσίσατε	δρoσίσει			
Περὶφραστικοὶ Χρόνοι	Ἐξάκολ. μέλλοντας : θά δρoσίξω, θά δρoσίξεις, θά δρoσίξει κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά δρoσίσω, θά δρoσίσεις, θά δρoσίσει κτλ. Παρακειμένους : ἔχω δρoσίσει, ἔχεις δρoσίσει (ἢ ἔχω δρoσιτισμένο κτλ.) Ἑπερσυντέλικος : εἶχα δρoσίσει (ἢ εἶχα δρoσιτισμένο κτλ.) Συντέλ. μέλλοντας : θά ἔχω δρoσίσει (ἢ θά ἔχω δρoσιτισμένο κτλ.)	Ὀριστικὴ	Ἑποτακτικὴ	Ἑποτακτικὴ	Ἑποτακτικὴ	Ἑποτακτικὴ	Ἑποτακτικὴ

δροσίζομαι

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, γνά νά)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	δροσίζομαι δροσίξεσαι δροσίξεται δροσιζόμεσθε δροσίξεσθε δροσίζονται	δροσίζομαι δροσίξεσαι δροσίξεται δροσιζόμεσθε δροσίξεσθε δροσίζονται	(δροσίζου) (δροσίξεστε)			Παρωτικός	δροσιζόμενον δροσιζόσασον δροσιζόσταν δροσιζόμεσθε δροσιζόσασθε δροσιζόνταν
΄Αόριστος	δροσίστηκα δροσίστηκες δροσίστηκε δροσιστηκάμε δροσιστηκάτε δροσίστηκαν	δροσιστώ δροσιστείς δροσιστεί δροσιστούμε δροσιστείτε δροσιστούν	δροσίσου δροσιστείτε	δροσιστεί			
Παρακείμενος					δροσισμένος		
							΄Υποτακτική
Περφραστικοί Χρόνοι	΄Εξακολ. μέλλοντας : θά δροσίζομαι, θά δροσίξεσαι κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά δροσιστώ, θά δροσιστείς, θά δροσιστεί κτλ. Παρακείμενος : έχω δροσιστεί (ή είμαι δροσισμένος κτλ.) ΄Υπερσυντέλικος : είχα δροσιστεί (ή ήμουν δροσισμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω δροσιστεί (ή θά είμαι δροσισμένος κτλ.)						Παρακείμενος : νά έχω δροσιστεί, νά έχεις δροσιστεί σιστεί, νά έχει δροσιστεί (ή νά είμαι δροσισμένος κτλ.)

- Κατά τό **δένω** κλίνονται : *λύνω, ντύνω, δυναμώνω, πληρώνω, ίδρύω κ.ἄ.*
- Κατά τό **κρύβω** κλίνονται : *λείπω, ράβω, βάφω, ἀστράφτω, δουλεύω, όνειρεύομαι, παραξενεύομαι κ.ἄ.*
- Κατά τό **πλέκω** κλίνονται : *μπλέκω, ανοίγω, τρέχω, δείχνω, άρπάζω κ.ἄ.*
- Κατά τό **δροσίζω** κλίνονται : *στολιζω, άθροίζω, δοξάζω, ζώνω κ.ἄ.*

Άσκήσεις

A

- * 1 Μέ καθένα άπό τά παρακάτω ρήματα νά σχηματίσεις μία πρόταση για κάθε δεύτερο ένικό καί δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τών έγκλίσεων του ένεργητικού καί παθητικού ένεστώτα :

ντύνω, γράφω

- * 2 α/ Σέ τί μοιάζουν καί σε τί διαφέρουν οί καταλήξεις -ετε καί -εται ;

β/ Νά σχηματίσεις για καθεμιά άπό τίς παραπάνω καταλήξεις τρεις προτάσεις.

- Παράδειγμα :

Μέ τίς πράξεις σας ζημιώνετε τήν πόλη μας.

Μέ τίς πράξεις σας ζημιώνεται ή πόλη μας.

- * 3 Νά μετατρέψεις τό ένεργητικό ρήμα σε παθητικό, άκολουθώντας τό παράδειγμα :

- Τά έργα σου σε άποκαλύπτουν → Άποκαλύπτεσαι άπό τά έργα σου.
- Τόν βασανίζει ή συνείδησή του →
- Τό κύμα τούς λίκνιζε →

- Σᾶς ἔδιωχναν μικροί καί μεγάλοι →
- Οἱ πράξεις ἐπιβεβαιώνουν τά λόγια →

* 4 Ἐναγνώρισε τίς ἐγκλίσεις τοῦ κειμένου :

- Λάμνετε, παιδιά, λάμνετε, παλικάρια.
- Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε ἐκεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
- Παιζογελῶντ' ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
- Πές τοῦ Χριστοῦ πῶς χιόνιζε καί τή Λαμπρή θά βρέχει.
- Κι ὅταν τά παίρνει ἡ ἄνοιξη κι ἀνοίγουν τά κλαδάκια, γεμίζουν κλέφτες τά βουνά καί τά λαγκάδια σκλάβους.

Ἀσκήσεις

B

* 1 Μέ τό καθένα ἀπό τά παρακάτω ρήματα νά σχηματίσεις μία πρόταση γιά κάθε δεύτερο ἐνικό καί δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἐνεργητικοῦ καί παθητικοῦ ἁορίστου :

- μισθῶνω, βάφω

* 2 Σέ τί μοιάζουν καί σέ τί διαφέρουν;

α/ Ἡ ὑποτακτική τοῦ παθητικοῦ ἁορίστου καί ὁ παθητικός στιγμιαίος μέλλοντας.

β/ Τό γ' ἐνικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἁορίστου καί τό παθητικό ἀπαρέμφατο.

γ/ Τό β' πληθυντικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἁορίστου καί τό β' πληθυντικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἁορίστου.

δ/ Τό β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἁορίστου καί τό β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἁορίστου.

- 1
- * 3 Συμπλήρωσε τīs φράσεις μέ ρήματα τοῦ πλαϊνοῦ κύκλου. Οἱ χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις δηλώνονται στῖς παρενθέσεις. Ἡ φωνή εἶναι πάντα παθητική.

ἐπουλῶνω
ὀργανῶνω
συγκεντρῶνω
ἀπομακρύνω
καταστρῶνω

- Τό σχέδιο... (ὄριστ. παρακ.) μέ μεγάλη φροντίδα.
- ... (ὄριστ. ἄορ.) βίαια, γιατί δέν ἤθελε νά ἀφήσει τή θέση του.
- ... (προστ. ἄορ.), ἂν θέλετε νά πετύχετε.
- Ἡ πληγή μέ τόν καιρό... (ὄριστ. ὑπερσ.).
- Ὅσοι κι ἂν... (ὑποτ. παρακ.), δέ φτάνουν γιά μιὰ τόσο μεγάλη ἐπιχείρηση.

- * 4 α/ Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ :

- Παράδειγμα :

ἄπλωσε τό χέρι σου → ἀπλώστε τά χέρια σας
διόρθωσε τό κείμενο →
ἔνωσε τῖς ἄκρες →
κόψε τό ξύλο →
γιάτρεψε τήν πληγή →
δεῖξε τή δύναμή σου →
ἄθροισε τά νούμερα →

- β/ Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τῆς παθητικῆς φωνῆς. Ὁ χρόνος, ἡ ἐγκλίση καὶ ὁ ἀριθμός δέ θά ἀλλάξουν :

- Παράδειγμα :

δέσε - δέστε → δέσου - δεθεῖτε
στεφάνωσε - στεφανῶστε →
δυνάμωσε - δυναμῶστε →
ἄλειψε - ἀλείψτε →
ρίξε - ρίξτε →
κοίταξε - κοιτάξτε →
λογάριασε - λογαριάστε →

* Άσκηση ὀρθογραφίας

Τὰ ῥήματα τῆς πρώτης συζυγίας στόν ἔνεστώτα

(α)	(β)	(γ)
τελειώνουν σέ:	Παράδειγματα	Ἐξαίρεσεις
1. -ω	• δένω κ.ᾶ.	
2. -άβω	• ῥάβω κ.ᾶ.	παύω, ἀναπαύω
3. -εύω	• λατρεύω κ.ᾶ.	κλέβω, σέβομαι
4. -αίνω	• πηγαίνω κ.ᾶ.	δένω, μένω, πλένω
5. -έρνω	• φέρνω κ.ᾶ.	παίρνω
6. -ιάζω	• ἀγκαλιάζω κ.ᾶ.	ἀδειάζω, μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι, χρειάζομαι
7. -ίζω	• δροσίζω κ.ᾶ.	πρήζω, ἀναβλύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, συγχύζω, σφύζω, δανείζω, ἀθροίζω
8. -λλω	• ἀναβάλλω κ.ᾶ.	θέλω, ὀφείλω
9. -ώνω	• ἀπλώνω κ.ᾶ.	
10. -σσω	• ἀναπτύσσω κ.ᾶ.	ἀρέσω
11. -ττω	• εἰσπράττω κ.ᾶ.	θέτω
12. -ίνω	• δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω	
• -ήνω	• ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω	
• -είνω	• κλείνω, τείνω	
• -ύνω	• λύνω, ντύνω, ὀξύνω κ.ᾶ.	

* 1 Συμβουλευέψου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά:

α/ Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις ι, η, υ, ει, οι ;

- μετεωρ-ζω, σφραγ-ζω, ξεν-άζω, έπιταχ-νω, κλ-νω
τήν πόρτα, κλ-νω τό κεφάλι, άποσβ-νω, προτ-νω,
άναβλ-ζω, σφ-ζω άπό ζωή, συγχ-ζω, άθρ-ζω, δαν-ζω,
μ-άζω, χρ-άζομαι, καθαρ-ζω, ξαναδ-νω, άδ-άζω,
μον-άζω.

β/ Στά παρακάτω ρήματα βάλε τό γράμμα ή τά γράμ-
ματα πού ταιριάζουν :

- ξανασκα-ω, άποπ-ρνω, ξανανι-νω, πηγ-νω, σε-ομαι,
κατακλε-ω, έκπληρ-νω, ύποτα-ω, καταβα-ω, άμφι-
βά-ω, καταστέ-ω, γ-ρνω, άπομ-νω, παιδε-ω, δ-νω,
όφεί-ω, θέ-ω, καταθέ-ω, άναπα-ομαι, καταγγέ-ω,
άνατέ-ω, προεδρε-ω, σαλε-ω.

* 2 Σέ κάθε περίπτωση 1-9 τής β' στήλης πρόσθεσε δύο του-
λάχιστον άκόμη παραδείγματα.



ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Τά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας χωρίζονται σέ δύο τάξεις.
 Ὁ χωρισμός γίνεται ἀπό τίς καταλήξεις πού παίρνουν τά τρία
 ἐνικά πρόσωπα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.

1. Ἡ πρώτη τάξη

στήν ἐνεργητική φωνή τελειώνει σέ		
-ῶ	-ᾶς	-ᾷ
ἀγαπῶ	ἀγαπᾶς	ἀγαπᾷ

στήν παθητική φωνή τελειώνει σέ		
-ιέμαι	-ιέσαι	-ιέται
ἀγαπιέμαι	ἀγαπιέσαι	ἀγαπιέται

2. Ἡ δεύτερη τάξη

στήν ἐνεργητική φωνή τελειώνει σέ		
-ῶ	-εῖς	-εῖ
λαλῶ	λαλεῖς	λαλεῖ

στήν παθητική φωνή τελειώνει σέ		
-οῦμαι	-ᾶσαι	-ᾶται
θυμοῦμαι	θυμᾶσαι	θυμᾶται

Δεύτερη συζυγία
Πρώτη τάξη

Ένεργητική φωνή
ά γ α π ὠ

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ¹ ἀγαποῦμε ² ἀγαπάτε ἀγαποῦν ³	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ¹ ἀγαποῦμε ² ἀγαπάτε ἀγαποῦν ³	ἀγάπα ἀγαπάτε		ἀγαπώντας	ΠΑΡΑΤΑΚΤΟΣ	ἀγαποῦσα ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαποῦσαμε ἀγαποῦσατε ἀγαποῦσαν
Ἄοριστος	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγάπησαμε ἀγάπησατε ἀγάπησαν	ἀγάπησω ἀγάπησῃς ἀγάπησει ἀγάπησομε, -ομε ἀγάπησατε ἀγάπησουν	ἀγάπησε ἀγάπηστε	ἀγάπησει			
Περσφαστικοί Χρόνοι		Ἐξακολ. μέλλοντας : ὀ ἀγαπῶ, ὀ ἀγαπᾷς, ὀ ἀγαπᾷ, ὀ ἀγαπᾷς κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : ὀ ἀγαπήσω, ὀ ἀγαπήσῃς, ὀ ἀγαπήσει κτλ. Παρακείμενος : ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.) Υπερσυντέλικος : εἶχα ἀγαπήσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)				Ἐπιφαστικοί Χρόνοι	Ἐπιφαστικοί Χρόνοι
							Ἐπιφαστικοί Χρόνοι

1. καί ἀγαπάει. 2. καί ἀγαπάμε. 3. καί ἀγαπᾷ(ε).

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιόδνταν	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιόδνται				Παρατατικός	ἀγαπιόμουν ἀγαπιόσουν ἀγαπιόταν ἀγαπιόμαστε ἀγαπιόσατε ἀγαπιόνταν ¹
΄Αόριστος	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηκες ἀγαπήθηκε ἀγαπήθηκαμε ἀγαπήθηκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπήθῶ ἀγαπήθεις ἀγαπήθει ἀγαπήθουμε ἀγαπήθειτε ἀγαπήθουν	ἀγαπήσου ἀγαπήθειτε	ἀγαπήθει			
Παρακείμενος					ἀγαπημένος		
Περίφραστικοί Χρόνοι	΄Οριστική				Υποτακτική		Παρακείμενος : νά έχω ἀγαπηθεί, νά ἔχεις ἀγαπη- θεί, νά ἔχει ἀγαπηθεί κτλ. (ἢ νά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)

1. Καί ἀγαπιόδιταν.

Δεύτερη συζυγία - Δεύτερη τάξη

Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας

Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λάλει λαλεῖτε	λαλώντας

- Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

γιά γραφόμε στήν ὀριστική καί

τούς ἄλλους χρόνοι.

Δεύτερη συζυγία - Δεύτερη τάξη

Παθητική φωνή

Ένεστώτας		Παρατατικός
Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Όριστική
θυμοῦμαι ¹ θυμᾶσαι θυμᾶται θυμούμαστε θυμάστε θυμοῦνται	θυμοῦμαι θυμᾶσαι θυμᾶται θυμούμαστε θυμάστε θυμοῦνται	θυμόμουν θυμόσουν θυμόταν θυμόμαστε θυμόσατε θυμόνταν ²

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

1. καί θυμᾶμαι. 2. καί θυμοῦνταν.

- Κατά τό **ἀγαπῶ** κλίνονται : κυβερνῶ, τιμῶ, ρωτῶ κ.ἄ.
- Κατά τό **ἀγαπιέμαι** κλίνονται : ἀναρωτιέμαι, στενοχωριέμαι, γελιέμαι κ.ἄ.
- Κατά τό **λαλῶ** κλίνονται : ἀδικῶ, κινῶ, ὠφελῶ κ.ἄ.
- Κατά τό **θυμοῦμαι** κλίνονται : κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Ἀσκήσεις

* 1 α/ Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν κανονικά τόν ἄοριστο σέ **-ησα** μέ **η** : ἀγαπῶ — ἀγάπησα, τολμῶ — τόλμησα.

Νά βρεῖς ἄλλα πέντε ρήματα καί νά τά βάλεις μέσα σέ φράσεις.

β/ Νά βρεῖς μερικά ρήματα πού σχηματίζουν τόν ἄοριστο σέ : **-ασα** : γελῶ — γέλασα καί **-εσα** : καλῶ — κάλεσα.

* 2 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ρῆμα πού ταιριάζει :

φωταγωγοῦμαι
ναυπηγῶ

Ποτέ μας δέν ἀλλάζουμε καί δέν...
Δέ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος... σάν λιοντάρια.

ἀσπροφορῶ

... δεξιά, βαρεῖ ζερβιά, βαρεῖ μακριά καί πέρα.

λαλῶ

... καί ξεφάντωσε καί δούλεψε καί ζῆσε.

ἀγαπῶ

Οἱ Ἀθηναῖοι ... ἕνα μεγάλο στόλο.

ὀρμῶ

Ἦταν μεγάλη γιορτή· ὀλόκληρη ἡ πόλη...

βαρῶ

... πουλί, παίρνει σπυρί κι ἡ μάνα τό ζηλεύει.

κοιμοῦμαι

Δέν ... σέ ὅ,τι σέ ρωτῶ.

ἀπαντῶ

Εἶναι νύχτα κι ἡ πλάση ὀλόκληρη ... ἀκόμη.

δικαιολογοῦμαι

Ἦ Φλέμιγκ ... τόν κόσμο. →

εὐεργετῶ	Δέ ... σέ καμιά περίπτωση, μοῦ εἶπε ὁ ξένος.
ἐπικοινωνῶ	... μόνος του σέ ἓνα χαμόσπιτο ὁ κύρ Παντελής.
ζῶ	Βλέπω ὅτι δέν ... μέ κανέναν· αὐτὴ ὁμῶς ἢ ἀπομόνωση θά σέ βλάψει.

- * 3 Νά γράφεις καί τά ἄλλα πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ, χωρίς νά ἀλλάξεις τίς φωνές, τούς χρόνους, τίς ἐγκλίσεις.
- Ἐκεῖνο τό καλοκαίρι καθόμαστε στή βεράντα τοῦ ἐξοχικοῦ μας καί ἀναθυμόμαστε τίς γοητευτικές ἱστορίες τοῦ Ἰουλίου Βέρν.
 - Ἀναρωτιόμουν πῶς ἄλλαξα τόσο· δέν ἀναγνώριζα τόν ἑαυτό μου.
 - Κοιμόμουν στίς δέκα τό βράδυ καί ξυπνοῦσα στίς ἕξι τό πρωί. Ἔτσι χαιρόμουν τίς γεμάτες φῶς ἀνατολές τοῦ καλοκαιριοῦ.
 - Ὑποσχόμουν κάθε φορά νά μή φοβηθῶ, ἀλλά δέν τά κατάφερα.
 - Νά προσέξεις τίς ἀλλαγές τῶν προσώπων.



ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ ΡΗΜΑΤΑ

α| *Μήν κλαῖς, μή λές πῶς τίποτα δέ σοῦ ἔμειν' ἐδῶ πέρα.*

β| *Πᾶμε μακριά στής χαρᾶς τό νησί.*

γ| *Ἄκοῦς, ἀκοῦς, Τουρκόπουλε, τί λέει τό πουλάκι;*

δ| *Τό λέν στά πλάγια οἱ πέρδικες, στήν ποταμιά τ' ἀηδόνια.*

Στά παραδείγματα βρίσκουμε τούς ρηματικούς τύπους **κλαῖς, λές, πᾶμε, ἀκοῦς, λέν**, οἱ ὁποῖοι δέν ἔχουν τίς καταλήξεις πού μάθαμε. Οἱ τύποι αὐτοί ἔγιναν ἀπό συναίρεση. Ἔτσι :

- ο τύπος κλαίς έγινε από τον τύπο κλαίεις.
- ο τύπος λέν έγινε από τον τύπο λέ(γ)ουν.

* Πώς έγιναν οι άλλοι τύποι;

Βλέπουμε δηλαδή ότι

Μερικά ρήματα συναιροῦν συχνά, στίς ἐγκλίσεις τοῦ ἐνεστώτα, τό τελευταίον φωνήεν τοῦ θέματος μέ τό φωνήεν τῆς κατάληξης. Τά ρήματα αὐτά λέγονται συνηρημένα ρήματα .	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	Ὀριστική	Ὑποτακτική (νά, γιά νά ὄταν)	Προστακτική
		ἀκούω*	ἀκούω*	—
(ἀκούεις)	(ἀκούεις)	(ἄκουε)	(ἄκουε)	
ἀκοῦς	ἀκοῦς	ἄκου	ἄκου	
ἀκούει*	ἀκούει*	—	—	
(ἀκούομε)	(ἀκούομε)	—	—	
ἀκοῦμε	ἀκοῦμε	—	—	
(ἀκούετε)	(ἀκούετε)	(ἀκούετε)	(ἀκούετε)	
ἀκοῦτε	ἀκοῦτε	ἀκούτε	ἀκούτε	
(ἀκούουν)	(ἀκούουν)	—	—	
ἀκοῦν(ε)	ἀκοῦν(ε)	—	—	

Συνηρημένα εἶναι τά ρήματα : ἀκούω, καίω, κλαίω, φταίω, λέ(γ)ω, τρώ(γ)ω, φυλά(γ)ω, πάω.

- Μερικά συνηρημένα ρήματα χάνουν τό γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα : λέ(γ)ω — λέω. Ἄλλα πάλι παίρνουν γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα : κλαίω — κλαί γ ω.

Ἀσκήσεις

* 1 Ἀναγνώρισε τά συνηρημένα ρήματα :

- Φάτε καί πιέτε, βρέ παιδιά, χαρεῖτε νά χαροῦμε.
- Γοργά ντύσου, γοργά ἄλλαξε, γοργά νά πᾶς στό γίωμα.
- Βρέχει ὁ Θεός καί φταῖνε οἱ μήνες.

* Τό πρῶτο καί τό τρίτο ἐνικό δέ συναιροῦνται.

- * 2 ☉ Πάνε ἀπό χωριό σέ χωριό καί καίνε τα σπίτια τῶν καημένων τῶν χωρικῶν, πού δέν τούς φταίνει σέ τίποτε εἶναι ληστές.

Γράψε καί τά ἄλλα πρόσωπα τῶν ρημάτων στόν πληθυντικό, χωρίς νά ἀλλάξεις τό χρόνο καί τήν ἔγκλιση. Νά κάνεις ὅσες ἀλλαγές κρίνεις ἀπαραίτητες.

Παρατηρήσεις στό σχηματισμό τῶν ρημάτων

1. Στόν παθητικό παρατατικό συνηθίζονται καί οἱ τύποι σέ **-μασταν, -σασταν**:
 δενόμαστε - δενόμασταν
 δενόσαστε - δενόσασταν
 ἤμασταν, ἀγαπιόμασταν
 κτλ.
2. Στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο τά ρήματα παίρνουν κάποτε, ἰδίως στή λογοτεχνία, μετά τό ν ἕνα ε :
 * Ἄλλοι λέγανε πός περνᾶνε στρατιωτικά συνεργεῖα καί ρίχνουνε τούς ἐτοιμόρροπους τοίχους.

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

- ☉ Τά ρήματα τελειώνουν

σέ ↓					
1. -ω, -ῶ	δένω	ἀγαπῶ	αὐτά καί		
2. -εις, -ει	δένεις	δένει			
3. -εῖς, -εῖ	θεωρεῖς	θεωρεῖ			
4. -μαι	δένομαι	ἀγαπιέμαι	ὅταν παίρνουν μπροστά	τό	ἐγώ (δένομαι) ἐσύ (δέγεσαι) αὐτός (δένεται)
5. -σαι	δέγεσαι	ἀγαπιέσαι			
6. -ται	δένεται	ἀγαπιέται			
7. -με	δένουμε	ἀγαποῦμε	ὅταν παίρνουν μπροστά	τό	ἐμεῖς (δένουμε) ἐσεῖς (δένετε)
8. -τε	δένετε	ἀγαπᾶτε			
9. -νται	δένονται	ἀγαπιοῦνται			

⊙ Ὁ τόνος στά ρήματα

1. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη :	<i>ἀγαπῶ, καλοῦν καῖς</i>
2. Τό τονισμένο α τῆς λήγουσας στά ρήματα εἶναι μακρόχρονο :	<i>ἀγαπᾶς</i>
3. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι βραχύχρονο :	<i>γελοῦσαν</i>
4. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι μακρόχρονο :	<i>κοίτα</i>
5. Οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται καί οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε παίρνουν περισπωμένη :	<i>κοιμᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται, ἀγαπᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε</i>
Παντοῦ ἄλλοῦ τό α τῆς παραλήγουσας εἶναι βραχύχρονο :	<i>πάρε θυμάστε</i>
6. Τά ι, υ στήν παραλήγουσα παίρνουν ὀξεῖα :	<i>πίνε, λύστε</i>

* 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά τονίσεις τά ρήματα :

- φιλω, φταις, καλει, βαστουν, βαστουμε, βαστας, ξεχνουσαν, ἐσύ πηδα, φοβαμαι, λυπασαι, κοιμαται, ἐλατε νά φαμε, πηγαν νά φανε, κοιμαστε, ξεπνηστε, μεθυστε, κρεμαστε, ντυστε, κρινε, σβηστε, παρε, ἀναψτε, νά λυθει, ἦταν.

* 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

α / Σήμερα εἶναι ἡ γιορτή τῆς μητέρας. Σηκώνομ- πρῶτος ἀπό τό κρεβάτι καί ἐτοιμάζομ- ὕστερα ξυπν- τήν ἀδερφή μου καί πηγαίνουμ- μαζί νά κόψουμ- μερικά λουλούδια ἀπό τόν κήπο. Ἡ μητέρα χαίρετ- μέ τά λουλούδια. Ἄλλο τόσο χαιρόμαστ- κι ἐμεῖς πού τά προσφέρομ-

β/ Πηγαίνει-, σᾶς παρακαλ-, νά φέρετ- μερικά παιχνίδια
 ἀκόμη, γιά νά στολίσουμ- τό χριστουγεννιάτικο δέντρο
 μας. Μοῦ φαίνετ- πῶς κάτι τοῦ λείπει. Ἔσεῖς τί λέτ-;
 δέ νομίζετ- ὅτι εἶν- ἔτσι; Τί συλλογίζεσ-, Γιῶργο;

46

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

⊙

1. Αὐξηση

Ἡ τρικυμία

Εἶχαν περάσει τρεῖς μέρες ἀπό τότε πού ξεκίνησαν ἀπό τήν πατρίδα
 τους, τή Μίλητο, γιά νά πάνε στόν Πειραιά. Στήν ἀρχή τό ταξίδι πήγαινε
 καλά· ὁ ἀγέρας πού φυσοῦσε ἦταν οὐριος καί ὅλα ἔλεγαν πῶς γρήγορα θά
 ἴχαν στόν προορισμό τους. Τήν τέταρτη ὅμως μέρα ἡ θάλασσα ἀγρίεψε·
 ὁ ἀγέρας δυνάμωσε καί μολυβένια σύννεφα ἔκρυσαν τόν ἥλιο· ὁ οὐρανός
 σκοτεινίασε· τά κύματα δέν ἄργησαν νά σηκωθοῦν· λυσσασμένα ἔπεφταν
 πάνω στό καράβι καί πάσχιζαν νά τό καταπιοῦν : μιά τό ἔριχναν στό βυθό
 καί μιά τό ἀνέβαζαν στόν οὐρανό. Σωστή κόλαση. Οἱ ναῦτες πάλευαν στήν
 πλώρη καί στήν πρύμνη· τήν ἤξεραν αὐτοί τή θάλασσα· μόνο πού δέν τήν
 ἴχαν. Ὅριζεται τάχα τέτοιο θεριό; Τρεῖς μέρες κράτησε ἡ πάλη μέ τά
 στοιχεῖα τῆς φύσης. Τήν τέταρτη ἡ θάλασσα γαλήνεψε... πέρα στό βάθος
 φάνηκε ἕνα κομμάτι γῆς... Εὐχαρίστησαν τότε τό Θεό...

A'

⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
α'	β'	γ'
Φτάνουν στόν προ- ορισμό τους. Σύννεφα κρύβουν τόν ἥλιο.	Ἔφταναν στόν προ- ορισμό τους. Σύννεφα ἔκρυσαν τόν ἥλιο.	Ἔφτασαν στόν προ- ορισμό τους. Σύννεφα ἔκρυσαν τόν ἥλιο.

⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο (στήλη α') παίρνουν πρὶν ἀπὸ τὸ θέμα, στὸν παρατατικό καὶ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς (στήλες β' καὶ γ'), ἓνα ἐ-. Αὐτὸ τὸ ἐ λέγεται **αὐξηση**.

• Τά ρήματα

θέλω
ξέρω
πίνω

 → στὸν παρατατικό παίρνουν

ἤθελα
ἤξερα
ἤπια

 → στὸν ἀόριστο ἀντί ε

• Ἡ αὐξηση μένει ὅταν τονίζεται

ἔλεγα
ἔλεγε
ἔλεγε
ἔλεγαν

 καὶ χάνεται ὅταν δέν τονίζεται

λέγαμε
λέγατε

Β'

⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν

Ἐνεστῶτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
α'	β'	γ'
Ποιός ὀρίζει τὴ θάλασσα;	Ποιός ὀριξε τὴ θάλασσα;	Ποιός ὀρισε τὴ θάλασσα;
Ἡ θάλασσα ἀγριεύει.	Ἡ θάλασσα ἀγρίεψε.	Ἡ θάλασσα ἀγρίεψε.
Εὐχαριστοῦν τὸ Θεό.	Εὐχαριστοῦσαν τὸ Θεό.	Εὐχαρίστησαν τὸ Θεό.

⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν (στήλη α') δέν παίρνουν αὐξηση (στήλες β' καὶ γ'), ἀλλὰ διατηροῦν τὸ φωνῆεν σέ ὅλους τοὺς χρόνους.

Ἐξαιροῦνται τὰ ρήματα

}	ἔχω	- εἶχα
	ἔρχομαι	- ἤρθα
	εἶμαι	- ἤμουν

• Μερικά σύνθετα ρήματα παίρνουν τὴν αὐξηση στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ.
 • Δέν πολυῆθελε.
 • Ἦξερε καὶ παραῆξερε.

3 Δ Ὄρθογραφία.

Γράφονται μέ η: ἦρθα, ἦπια, ἦμουν, ἦξερα, ἦθελα.

Γράφονται μέ ει: εἶδα, εἶπα, εἶχα.

Ἀσκήσεις

- * 1 Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου ἔχουν αὔξηση στόν παρατατικό καί στόν ἀόριστο καί ποιά δέν ἔχουν καί γιατί;
- 2 Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου παρουσιάζουν ὀρθογραφική ἀνωμαλία στήν αὔξηση;
- 3 Νά βάλεις σέ χρόνο παρατατικό τά ὑπογραμμισμένα ρήματα, χωρίς νά ἀλλάξεις πρόσωπο καί ἀριθμό:
 - Τρέμουμε γιά τή ζωή του, τή μικροσκοπική του ζωούλα, ζήτημα μιᾶς ... πατησιᾶς. Μιά μέρα, λαίμαργο καθώς εἶναι, ἄρπαξε ἕνα κομμάτι ψωμί... χρωματιστό -ἡ κόρη μου πού ζωγραφίζει, σκουπίζει μ' αὐτό τά χρώματά της. Ποῦ νά τοῦ τό πάρουμε ἀπό τό στόμα!
 - Στό σπίτι μας αὐτό τόν καιρό δέν ὑπάρχει ἄλλη γάτα ἀπό τήν Πίσσα. Ἀλλά ἡ Πίσσα ζηλεύει τό γατάκι, κι ὅταν τό βλέπει μπροστά της ὀργίζεται.
- * 4 Νά βρεῖς στό κείμενο ἕνα δισύλλαβο καί ἕνα πολυσύλλαβο ρήμα· σχηματίσε τα στήν ὀριστική τοῦ παρατατικοῦ καί τοῦ ἀορίστου· σύγκρινε τούς τύπους πού ἔχουν αὔξηση μ' ἐκείνους πού δέν ἔχουν. Διατύπωσε μέ τόν κανόνα τῆς Γραμματικῆς σου τή διαφορά πού παρατηρεῖς.

2. Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας

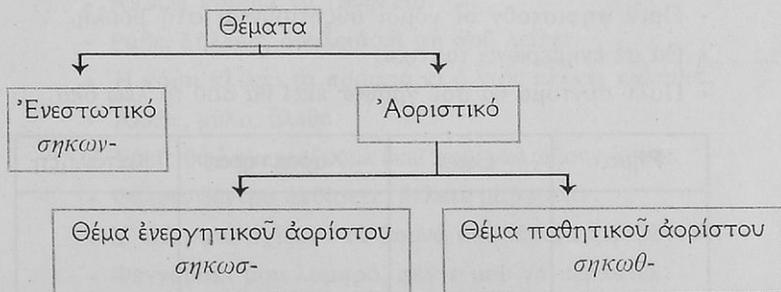
Όριστική

Ένεστώτας	Άόριστος	
	Ένεργητικός	Παθητικός
σηκών-ω σηκών-εις σηκών-ει σηκών-ουμε σηκών-ετε σηκών-ουν	σήκωσ-α σήκωσ-ες σήκωσ-ε σηκώσ-αμε σηκώσ-ατε σήκωσ-αν	σηκώθ-ηκα σηκώθ-ηκες σηκώθ-ηκε σηκωθ-ήκαμε σηκωθ-ήκατε σηκώθ-ηκαν

- Όπως τὰ ὀνόματα, ἔτσι καί τὰ ρήματα ἔχουν :

Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρα

- **Θέμα** λέγεται τό πρῶτο μέρος τοῦ ρήματος, δηλαδή τό μέρος πού δέν ἀλλάζει. → σηκων-
σηκωσ-, σηκωθ-
- **Κατάληξη** λέγεται τό τελευταῖο μέρος τοῦ ρήματος, δηλαδή τό μέρος πού ἀλλάζει. → -ω
-εις, -ει, -ουμε κτλ.
- Τό ρήμα ἔχει δύο θέματα : α/ τό **ἐνεστωτικό** καί β/ τό **ἀοριστικό** (θέμα ἐνεργητικοῦ ἀορίστου καί θέμα παθητικοῦ ἀορίστου).



- Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.
- | | | | | | |
|------|---|----------------------------|------------|---|-------------|
| θέμα | } | σηκων-
σηκωσ-
σηκωθ- | χαρακτήρας | } | ν
σ
θ |
|------|---|----------------------------|------------|---|-------------|

Τό θέμα καί οἱ χρόνοι

•
Ἐνεστωτικό
θέμα

1. Ἀπό τό **ἐνεστωτικό** θέμα σχηματίζονται οἱ **ἐξακολουθητικοί χρόνοι** τῆς ἐνεργητικῆς καί παθητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).

•
Ἀοριστικό
θέμα

2α Ἀπό τό θέμα τοῦ **ἐνεργητικοῦ ἁορίστου** σχηματίζονται οἱ **στιγμιαῖοι** καί οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι** τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).

2β Ἀπό τό θέμα τοῦ **παθητικοῦ ἁορίστου** σχηματίζονται οἱ **στιγμιαῖοι** καί οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι** τῆς παθητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).

Ἀσκήσεις

* 1 Ἀπομόνωσε στίς παρακάτω φράσεις τά ρήματα καί γράψε τό θέμα, τό χαρακτήρα καί τήν κατάληξή τους, σύμφωνα μέ τό ὑπόδειγμα πού ἀκολουθεῖ :

- Τό φεγγάρι κοιτάζει τόν κόσμο καί σπαίνει.
- Ἐνα ἀκόμη τράνταγμα καί τό ἀεροπλάνο προσγειώθηκε.
- Ἀκουστήκαν σοβαρές ἀπόψεις καί ἀπό τίς δυό πλευρές.
- Δέν μποροῦσε νά σκεφτεῖ σωστά.
- Πρίν ψηφιστοῦν οἱ νόμοι συζητιοῦνται στή βουλή.
- Θά σέ ἐνημερώω τακτικά.
- Πολύ σύντομα θά σοῦ γράψω· ἐκεῖ θά σοῦ τά λέω ὅλα.

Ρήμα	Θέμα	Χαρακτήρας	Κατάληξη

* 2 Τῶν παρακάτω ρημάτων γράψε τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τῶν χρόνων πού σχηματίζονται ἀπό τό ἐνεστωτικό θέμα :

• διαποτίζω, ἐπιτηρῶ, στεγάζω, διαλέγω

* 3 Τῶν παρακάτω ρημάτων γράψε τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τῶν χρόνων πού σχηματίζονται ἀπό τό ἀοριστικό θέμα :

• τινάζω, παραλείπω, ἀπομακρύνω, δηλώνω

(Μπορεῖς νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα τῶν χρόνων καί τῶν θεμάτων· Ἐπίμετρο, πίν. 9).

⊙

Α.- Τό ἐνεστωτικό θέμα

Τό ἐνεστωτικό θέμα τό βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε τήν κατάληξη **-ω, -ομαι, ιέμαι, -οῦμαι** ἀπό τό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.

<i>δέν-ω</i>	θ. δεν-
<i>δέν-ομαι</i>	θ. δεν-
<i>ἀγαπ-ῶ</i>	θ. ἀγαπ-
<i>ἀγαπ-ιέμαι</i>	θ. ἀγαπ-
<i>θυμ-οῦμαι</i>	θ. θυμ-

Ἄσκηση

* 1 Στό κείμενο πού ἀκολουθεῖ νά ὑπογραμμίσεις τοὺς ἐνεστώτες καί νά βρεῖς τό ἐνεστωτικό τους θέμα :

- Ἀκούω κούφια τά τουφέκια.
- Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σοῦ λείπει.
- Ἡ κόρη πλέκει τά προικιά κι ὁ νιός πλέκει καλάθια.
- Ἄλεθε, μύλο, ἄλεθε.
- Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε ἐκεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
- Θέλετε δέντρα ἀνθίσετε, θέλετε μαραθεῖτε.
- Τ' ἀδέρφια σχίζουν τά βουνά καί δέντρα ξεριζώνουν.
- Φεγγαράκι μου λαμπρό, φέγγε μου νά περπατῶ.

- Μάρτης έβρεχε. Θεριστής χαιρόταν.
- Νά πού μ' άρέσουν επίτελους αυτά τά βουνά μ' αυτό τό φώς.

* 2 Ποιά άπό τά παραπάνω ρήματα έχουν στον ένεστώτα χαρακτήρα χειλικό, ποιά όδοντικό, ποιά συριστικό, ποιά λαρυγγικό, ποιά ύγρό και ποιά ρινικό;
Μπορείς νά συμβουλευτείς και τον πίνακα τών συμφώνων, σ. 23.

○

Β.- Τό άοριστικό θέμα

Τό άοριστικό θέμα, όπως είδαμε, διακρίνεται σε θέμα ένεργητικού άορίστου και σε θέμα παθητικού άορίστου.

α/ Τό θέμα του ένεργητικού άορίστου τό βρίσκουμε, αν αφαιρέσουμε τήν κατάληξη -α και τήν αύξηση (αν ύπάρχει) άπό τό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικής του ένεργητικού άορίστου.	έ-δεσ-α -	θ. δεσ-
	άγάπησ-α	θ. άγαπησ-
	έ-φερ-α	θ. φερ-
	παράγγελ-α	θ. παραγγελ-

β/ Τό θέμα του παθητικού άορίστου τό βρίσκουμε, αν αφαιρέσουμε τήν κατάληξη -ηκα άπό τό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικής του παθητικού άορίστου.	δέθ-ηκα	θ. δεθ-
	άγαπήθ-ηκα	θ. άγαπηθ-
	φέρθ-ηκα	θ. φερθ-
	παραγγέλθ-ηκα	θ. παραγγελθ-

"Ασκηση

* Στο κείμενο πού ακολουθεί νά ύπογραμμίσεις τους άορίστους και νά βρείς τό άοριστικό τους θέμα :

• Άκούστηκε ένα σφύριγμα, ή άτμομηχανή ξεφύσηξε δυνα-

τά, κι οί τεράστιες ρόδες ἄρχισαν νά κυλοῦνε πάνω στίς σιδερένιες ράγες. Ὁρες πολλές, τσάφ-τσούφ, τσάφ-τσούφ, καί τό τρένο ἔφτασε στή μεγάλη πόλη μέ τούς πολλούς ἀνθρώπους καί τά πολλά αὐτοκίνητα. Ὁ γερο-σοφός σάστισε, ζαλίστηκε ἀπό τή φασαρία καί τήν κίνηση, ἀλλά δέν κοντοστάθηκε. Τράβηξε κατευθείαν γιά τό σπίτι τοῦ ξακουσμένου γιαιτροῦ Ξανανιώνη.

Ζώρς Σαρρῆ, Τό γαϊτανάκι

47

Ἐνεργητικός ἄοριστος

Ἐνεργητικός ἄοριστος διακρίνεται σέ σιγματικό ἄοριστο καί σέ ἄσιγμο ἄοριστο.

Ἐνεργητικός ἄοριστος τελειώνει σέ **-σα** : ἔδ**εσα**

ἄσιγμος ἄοριστος τελειώνει σέ **-α** : ἔ**φερα**

1. Ἐνεργητικός ἄοριστος

Ξάφνου ἔτριψε τά μάτια του ἀπό ἀπορία καί κοίταξε... Ὁρμησε τρέχοντας στίς σκάλες ὁ Γίγαντας, γιομάτος χαρά, καί τρέχοντας βγήκε στόν κήπο. Ἐτρεξε πάνω στό γρασίδι κι ἤρθε κοντά στό παιδί. Κι ὅταν τό ἔφτασε, τό προσωπό του κοκκίνισε ἀπ' τήν ὀργή κι εἶπε : «Ποιός τόλμησε νά σέ πληγώσει;» Γιατί στίς παλάμες τοῦ ἀγοριοῦ καί στά μικρά του πόδια διακρίνονταν οἱ πληγές ἀπό καρφιά.

«Ποιός τόλμησε νά σέ πληγώσει;» φώναξε ὁ Γίγαντας : «πές μου κι ἐγώ θά πάρω τό μεγάλο μου σπαθί νά τόν κόψω κομμάτια!»

«Κανένας!» ἀποκρίθηκε τό παιδί : «ὅμως αὐτές εἶναι οἱ πληγές τῆς ἀγάπης!»

«Ποιός εἶσαι;» εἶπε ὁ Γίγαντας, κι ἕνας παράξενος φόβος τόν κυρίεψε καί γονάτισε μπρός στό παιδί.

Καί τό παιδί τοῦ χαμογέλασε καί τοῦ εἶπε : «Μ ἄφρησε κάποτε νά παίξω στόν κήπο σου, ἀπόψε ἐσύ θά ἔρθεις μαζί μου στό δικό μου κήπο, τόν παράδεισο».

Ὁσκαρ Οὐάιλντ, Ὁ σκληρόκαρδος γίγαντας

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Μ' ἄφησες κάποτε νά παίξω στόν κῆπο σου.
- Ἔτριψε τὰ μάτια του ἀπό ἀπορία.
- Ἔτρεξε πάνω στό γρασίδι.

Ἀπό τὰ παραδείγματα βλέπου-
με ὅτι ὁ ἀόριστος πολλῶν ρη-
μάτων σχηματίζεται σέ :

→	-σα	ἀφήνω	ἄφησα
	-ψα	τρίβω	ἔτριψα
	-ξα	τρέχω	ἔτρεξα

Μ Ὁ ἀόριστος αὐτός ὀνομάζεται σιγματικός ἀόριστος,
γιατί μπροστά ἀπό τήν κατάληξη **-α** ἔχει σ. M

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς τούς σιγματικούς ἀορίστους τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά σχηματίσεις μέσα σέ φράσεις τούς ἀορίστους τῶν ρη-
μάτων, ὅπως στό παράδειγμα :

α/ ἀκούω → Ἄκουσα τή βροντή καί τρόμαξα παραλύω →
ἀποκλείω → ἰδρῦω →

β/ κρύβω → Ἐκρυψα τό θησαυρό ἀνάβω →
ὑπογράφω → παύω →
παραλείπω → παιδεύω →

γ/ θίγω → Τόν ἔθιξα χωρίς νά τό θέλω ψάχνω →
ξανοίγω → ρίχνω →
καταβρέχω → ξεπλέκω →

δ/ ἀναγνωρίζω → Μόλις τόν εἶδα τόν ἀναγνώρισα
πιέζω →
καταθέτω → κοκκινίζω →
ἀλέθω → ἀρέσω →

ε/ ἀλλάζω → Ἀπό τότε ἄλλαξα σκέψεις καταπλήττω →
βουλιάζω → ἀπαλλάσσω →

στ/ κρυώνω → Κρύωσα για τὰ καλά τεντώνω	ἀπλώνω → ζώνω →
ζ/ πιάνω → Τόν ἔπιασα σχετικά γρήγορα στήνω →	ψήνω → φτάνω →
η/ ἐγκατασταίω → Ἐκεῖ ἐγκατάστησα τὴν οἰκογένειά μου ἀνασταίω → παρασταίω →	βλασταίω →
θ/ σωπαίω → Σώπασα στή στιγμή	χορταίω →
ι/ τραγουδῶ → Τραγουδῆσα γλυκὰ τιμῶ → ἀργῶ →	φιλῶ → ἐπιθυμῶ → κουνῶ →
• κρεμῶ → Κρέμασα τ' ἄρματά μου στὸν πλάτανο διψῶ → γελῶ → ξεσπῶ →	κερνῶ → πεινῶ →
• καλῶ → Τόν κάλεσα σπίτι μου παραπλανῶ → διαιρῶ →	ἀφαιρῶ → μπορῶ → ἐπαινῶ →

- **Βοηθητικό στοιχείο:** Τὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σέ **-ησα**: ἀγαπῶ – ἀγάπησα. Μερικὰ ὅμως ἐξαιροῦνται καὶ σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σέ **-ασα**: γελῶ – γέλασα καὶ **-εσα**: καλῶ – κάλεσα.

• **2. Ὁ ἄσιγμος ἀόριστος**

Τό ὄνομά του ὁμόρφυνε τὸν κόσμον

Τοὺς ὀλυμπιονίκες στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα τοὺς στεφάνωναν μέ κλαδιά ἐλιάς. Αὐτή ἦταν ἡ ἀμοιβή τους. Ἦταν ὅμως μεγάλη ἡ δόξα τους προπάν-

των όταν ἀξιωνόνταν νά τραγουδηθοῦν ἀπό τόν Πίνδαρο, τόν ποιητή. Τέτοια τύχη εἶχε ὁ Διαγόρας ἀπό τή Ρόδο, ἕνας ἀπό τούς πιό δοξασμένους Ὀλυμπιονίκες. Τήν πιό μεγάλη δόξα του τή γνώρισε τήν ἡμέρα πού πῆραν πρῶτες νίκες οἱ τρεῖς γιοῖ του. Ὁ λαός τότε τόν σήκωσε ψηλά· τόν πῆγε ἀπό τή μιά ὡς τήν ἄλλη ἄκρη τοῦ σταδίου· τόν ἔρανε μέ λουλούδια· τοῦ ἔψαλε ὕμνους. Κι ἐκεῖνος ἔγειρε τό κεφάλι του μέσα στήν πιό μεγάλη εὐτυχία του καί ἀνέβηκε στούς αἰῶνες, γιά νά φτάσει ὡς ἐμᾶς. Γιατί δέν πέθανε ὁ Διαγόρας· τό ὄνομά του ὁμόρφυνε τόν κόσμο.

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Τοῦ ἔψαλε ὕμνους.
- Κι ἐκεῖνος ἔγειρε τό κεφάλι του.
- Τόν ἔρανε μέ λουλούδια.
- Τό ὄνομά του ὁμόρφυνε τόν κόσμο.

Ἐπίσημο κείμενο	→ - α	ψέλνω	ἔψαλα
βλέπουμε ὅτι ὁ ἀόριστος		γέρνω	ἔγειρα
πολλῶν ρημάτων σχημα-		ραίνω	ἔρανα
τίζεται σέ		ὁμορφαίνω	ὁμόρφυνα
<p>Μ Ὁ ἀόριστος αὐτός ὀνομάζεται ἄσιγμος ἀόριστος, γιατί μπροστά ἀπό τήν κατάληξη α δέν ἔχει σ. Μ</p>			

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς στό κείμενο καί τούς ἄλλους ἄσιγμους ἀόριστους.
- * 2 Νά σχηματίσεις μέσα σέ φράσεις τούς ἀόριστους τῶν ρημάτων, ὅπως στό παράδειγμα :

α/ στέλνω → Τοῦ ἔστειλα ἕνα γράμμα δέρνω →
 παραγγέλνω → σπέρνω →

β/ σφάλλω → Ἐξέρω ὅτι ἔσφαλα προσβάλλω →
 ἀναβάλλω → ποικίλλω →

γ/ ἀνασαίνω → Στάθηκα καί ἀνάσανα λίγο. καταλαβαίνω	θερμαίνω → μαραίνω →
δ/ πλαταίνω → Μέ τή μελέτη πλάτυνα τή σκέψη. παχαίνω →	βαραίνω → βαθαίνω →
ε/ καταλαβαίνω → Τότε κατάλαβα τί γινόταν. τυχαίνω	παθαίνω → πηγαίνω →

Ὁ Παθητικός ἄοριστος

Τήν Ἁγία Σοφία τήν ἔχτισε ὁ Ἰουστινιανός· τά σχέδιά της τά κατάστρωσαν ὁ Ἀνθέμιος καί ὁ Ἰσίδωρος. Τά ἔξοδά της ἐπιβάρυναν τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

Ἡ Ἁγία Σοφία χτίστηκε ἀπό τόν Ἰουστινιανό· τά σχέδιά της καταστρώθηκαν ἀπό τόν Ἀνθέμιο καί τόν Ἰσίδωρο. Μέ τά ἔξοδά της ἐπιβαρύνθηκε τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

Τά δύο κείμενα ἔχουν τό ἴδιο περιεχόμενο καί τά ἴδια ρήματα. Παρουσιάζουν ὅμως τήν ἀκόλουθη διαφορά: τά ρήματα τοῦ πρώτου κειμένου βρίσκονται σέ ἐνεργητικό ἄοριστο, ἐνῶ τά ρήματα τοῦ δεύτερου κειμένου βρίσκονται σέ παθητικό ἄοριστο. Τήν πρώτη φορά ἔχουμε ἐνεργητική σύνταξη, τή δεύτερη παθητική.

Ἔτσι διαβάζουμε:

α/ Ὁ Ἰουστινιανός ἔχτισε τήν Ἁγία Σοφία.
β/ Τά ἔξοδά της ἐπιβάρυναν τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

• Ἡ Ἁγία Σοφία χτίστηκε ἀπό τόν Ἰουστινιανό.
• Μέ τά ἔξοδά της ἐπιβαρύνθηκε τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

↑
Ἐνεργητική σύνταξη

↑
Παθητική σύνταξη

Ἐκτός ἀπό τὰ παραδείγματα βλέπουμε ὅτι :

1. Ἐκτός ἀπό τό σιγματικό ἀόριστο \longrightarrow ἔ- | χτι | -σε
 σχηματίστηκε ὁ παθητικός ἀόριστος, \longrightarrow | χτί | -στηκε
 ἀφοῦ χάθηκε ἡ αὔξηση ἔ- καί ἀντικα-
 ταστάθηκε ἡ κατάληξη -σε ἀπό τήν
 κατάληξη -στηκε.
 2. Ἐκτός ἀπό τόν ἄσιγμο ἐνεργητικό ἀόριστο \longrightarrow ἐπιβάρυν | -ε
 σχηματίστηκε ὁ παθητικός ἀόριστος, \longrightarrow ἐπιβαρύν | -θηκε
 ἀφοῦ ἀντικαταστάθηκε ἡ κατάληξη -ε
 ἀπό τήν κατάληξη -θηκε.
- Οἱ παθητικοί ἀόριστοι λοιπόν σχηματίζονται ἀπό τοὺς ἐνεργητικούς μέ τίς ἀκόλουθες ἀλλαγές :

α/ Χάνεται ἡ αὔξηση, ἂν ὑπάρχει	\rightarrow ἔ χτισα \rightarrow χτίστηκε
β/ Ἀντικατασταίνονται οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου ἀπό τίς καταλήξεις τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου :	\rightarrow ἔ δε-σα \rightarrow δέ-θηκε
	\rightarrow ἔ κρυ-ψα \rightarrow κρύ-φτηκε
	\rightarrow ἔ πλε-ξα \rightarrow πλέ-χτηκε
	\rightarrow δρόσι-σα \rightarrow δροσί-στηκε
	\rightarrow ἔ κριν-α \rightarrow κρί-θηκε

• Ἡ παθητική μετοχή

Ἡ παθητική μετοχή σχηματίζεται, ἂν ἀντικαταστήσουμε τίς καταλήξεις τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου μέ τήν κατάληξη -μένος (μ-μένος, γ-μένος, σ-μένος)

δέθηκε \rightarrow δεμένος
 κρύφτηκε \rightarrow κρυμμένος
 πλέχτηκε \rightarrow πλεγμένος
 δροσίστηκε \rightarrow δροσισμένος

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις τοὺς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :

φανερώνω, ἰδρύω,
 τιμῶ, ἀνασταίνω

✓ A * **Άσκηση ορθογραφίας**

'Η ορθογραφία του άοριστου

1. Τά ρήματα της πρώτης συζυγίας διατηρούν στον άοριστο τό η , τό ι , τό υ , τό ει , τό οι πού έχουν στην παραλήγουσα της όριστικής του ένεστώτα.	<i>ἀφήνω</i> → <i>ἄφησα</i>
	<i>ὀρίζω</i> → <i>ὄρισα</i>
	<i>λύνω</i> → <i>ἔλυσα</i>
	<i>κλείνω</i> → <i>ἔκλεισα</i>
	<i>ἀθροίζω</i> → <i>ἄθροισα</i>

2. Οί άόριστοι σέ **-ωσα** γράφονται μέ **ω** : *ἄπλωσα*, *ἔδωσα* κ.ά.
 Ήξαιροῦνται τό *ἄρμωσα* καί τό *δέσποσα*.

- Τό *δίνω* στον παθητικό άόριστο γράφεται μέ **ο** : *δόθηκα* - *δοσμένος*

3. Τά ρήματα της δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν άόριστο σέ -ησα μέ η . Ήξαιροῦνται :	→ <i>ἀγαπῶ</i> → <i>ἀγάπησα</i>
	→ <i>μεθῶ</i> → <i>μέθυσα</i> , <i>μηνῶ</i> → <i>μήνυσα</i>

4. Τά ρήματα σέ -αίνω τελειώνουν στον άόριστο σέ :	→ -υνα : <i>βαθαίνω</i> - <i>βάθυνα</i>
	→ -ηκα : <i>ανεβαίνω</i> - <i>ανέβηκα</i>
	→ -ησα <i>βλασταίνω</i> - <i>βλάστησα</i>

5. Τά ρήματα στον άόριστο γράφονται μέ ένα λ :	→ <i>ἀνατέλλω</i> - <i>ἀνάτειλα</i>
	→ <i>σφάλω</i> - <i>ἔσφαλα</i>

6. Πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ -ελνω , -ερνω σχηματίζουν άόριστο σέ -ειλα , -ειρα :	<i>στέλνω</i> - <i>ἔστειλα</i>
	<i>γέρνω</i> - <i>ἔγειρα</i>

* Νά συμβουλευτείς τον πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

α / Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις **ι**, **η**, **υ**, **ει**, **οι** ;

ἔσβ-σα, *ἔκλ-να*, *ἔστ-σα*, *ἔκρ-να*, *ἔψ-σα*, *ἄφ-σα*, *ἀγκάλ-ασα*,

ἔπρ-ξα, γόγγ-σα, χρ-άστηκα, σύγχ-σα, δάκρ-σα, ν-άστηκα, ὄπλ-σα, λέπτ-να, ἀνάστ-σα, ἄμαρτ-σα, βάθ-να, κατέβ-κα, βγ-κα, μέθ-σα, πήδ-σα, σκλήρ-να, σκούρ-να.

β/ Στά παρακάτω ρήματα νά βάλεις τό γράμμα πού ταιριάζει :

ἀπόβα-α, μὴν-σα, στεφάν-σα, κατάγγει-α, προσάρμ-σα, ἔλ-σα, χτύπ-σα, παράδ-σα, μάκρ-να, παράστ-σα, ἔδ-ρα, ἔσπ-ρα, ἀνάγγ-λα, ἀνάτ-λα, ποίκι-α.

Ἡ μετοχή

Ἐνεργητική φωνή		Παθητική φωνή		
Ἐνεστώτας		Καταλήξεις	Παρακείμενος	Καταλήξεις
ΜΕΤΟΧΗ	α/ Ὁ Ἀνδρούτσος καί τά παλικάρια του μπήκαν στό χάνι τῆς Γραβιάς χορευόντας καί τραγουδόντας.	-οντας -ώντας	γ/ Κουρασμένος ἀπό τή δουλειά τῆς ἡμέρας κάθισε λίγο νά ἀνασάνει.	-μένος
	β/ Τό αὐτοκίνητο ἀνέβαινε ἀγκομαχώντας τόν ἀνήφορο.	-ώντας	δ/ Ἡ παλιά ἀρχόντισσα ἀνέβαινε πρώτη τήν ἀνηφόρα φορτωμένη ἓνα δεμάτι ζύλα.	-μένη
			ε/ Ὁλόκληρο τό παρεκκλήσι ἦταν ζωγραφισμένο ἀπό τό ἐπιδέξιο χέρι κάποιου παλιοῦ ζωγράφου.	-μένο
		στ/ Ἦταν μοναδικές οἱ εἰκόνες τοῦ ζωγραφισμένου τέμπλου.	-μένου	

- Οί λέξεις **χορευόντας, τραγουδώντας, άγκομαχόντας** είναι μετοχές του ένεστώτα τής ένεργητικής φωνής.
 - Οί λέξεις **κουρασμένος, φορτωμένη, ζωγραφισμένο** είναι μετοχές του παρακειμένου τής παθητικής φωνής.

⊙ Μετοχή έχουν :

α/ **ό ένεστώτας** τής ένεργητικής φωνής (ένεργητική μετοχή) (π. α,β) και

β/ **ό παρακειμένος** τής παθητικής φωνής (παθητική μετοχή) (π. γ-στ).
- **Ή ένεργητική μετοχή** τελειώνει σε **-οντας** ή **-ώντας** και δέν κλίεται (π. α,β).
 - **Ή παθητική μετοχή** τελειώνει σε **-μένος, -μένη, -μένο**, έχει τρία γένη και κλίεται όπως τά επίθετα (π. γ-στ).
(Γιά τή μετοχή βλ. σ. 207)

• **Ή μετοχή του παθητικού ένεστώτα**

Ή μετοχή του παθητικού ένεστώτα τελειώνει σε :

Είναι σπάνια και χρησιμοποιείται συνήθως ως επίθετο :

- άμενος, -η, -ο
- όμενος, -η, -ο
- ούμενος, -η, -ο
- ώμενος, -η, -ο

- ↓
- *Τό πήρε μέ **τρεμάμενα** χέρια.*
 - *Ήταν **χαρούμενος** σήμερα τό προί.*
 - *Οί **εργαζόμενοι** άντρες.*
 - *Τό **τιμώμενο** πρόσωπο.*

* **Όρθογραφία τής μετοχής**

1. Ή ένεργητική μετοχή τελειώνει σε :

-οντας, όταν είναι προπαροξύτονη	→	<i>παίζοντας</i>
-ώντας, όταν είναι παροξύτονη	→	<i>αγαπώντας</i>

2. Ἡ παθητικὴ μετοχὴ τελειώνει σέ :

-μένος μέ ἕνα μ	→ συνήθως	δεμένος — δένω
-μμένος μέ δύο μμ	→ στά ρήματα μέ χαρακτῆρα χειλικό (π, β, φ, φτ, πτ)	γραμμένος — γράφω
-ημένος μέ η	→ στά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας	τιμημένος — τιμῶ
-σμένος*	→ σέ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας καί σέ μερικά τῆς δευτέρας	χτισμένος — χτίζω δυστυχισμένος — δυστυχῶ
-ωμένος μέ ω	→ ὅταν εἶναι παροξύτονη	τεντωμένος — τεντώνω
-όμενος μέ ο	→ ὅταν εἶναι προπαροξύτονη	ἐνδιαφερόμενος — ἐνδιαφέρομαι
-όμενος μέ ω	→ ὅταν εἶναι προπαροξύτονη	ἐκτιμώμενος — ἐκτιμῶμαι

Ἀσκῆσεις

* 1 Θά βάλεις η, ι, υ, ει, οι;

- ντ-μένος, ἐντειχ-σμένος, συναθρ-σμένος, δαν-σμένος, κλ-μένος, κλ-σμένος, καταψ-φ-σμένος, ἀφ-μένος, καταφοβ-σμένος, ἀπομακρ-σμένος, πρ-σμένος, συγχ-σμένος

* 2 Θά βάλεις ο ἢ ω;

- προστατευ-μενος, ἰδ-μένος, ματαιοπον-ντας, ὕμν-ντας, λυτρ-μένος, παγ-μένος, εἰπ-μένος, διαδίδ-ντας, ἐρχ-μενος

* 3 α/ Νά σχηματίσεις τίς ἐνεργητικές καί τίς παθητικές μετοχές, ὅπως στό παράδειγμα :

- | | | | | |
|----------|---------------|-----------|----------|---|
| • σκάβω | — σκάβοντας — | σκαμμένος | • φυτεύω | — |
| ἀποκόβω | — | | κρύβω | — |
| βεβαιώνω | — | | πλάθω | — |

* Τό ι, η, υ, ει, οι πού ἔχουν τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας στήν παραλήγουσα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα διατηρεῖται, γιατί ἀνήκει στό θέμα :

δροσίζ-ω δροσισμένος, δακρύζ-ω δακρυσμένος

β / Νά σχηματίσεις μέ τά παραπάνω ρήματα τά πρώτα πρόσωπα τῶν συντελεσμένων χρόνων στήν παθητική φωνή.

- Παράδειγμα : ἔχω σκαφεῖ — εἶμαι σκαμμένος
εἶχα σκαφεῖ — ἦμουν σκαμμένος
θά ἔχω σκαφεῖ — θά εἶμαι σκαμμένος

50

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

⊙ I. Ἑλλειπτικά καί ἀπρόσωπα ρήματα

Ἡ φουρτούνα

Πέρα βροντᾶ καί ἀστράφει ἀκόμη· ὁ οὐρανός ἀδειάζει τή μανία του πάνω στό καράβι μας. Οἱ ἄνεμοι τοῦ χαμοῦ κουβάριασαν πανιά καί κατάρτια. Ξημερώνει. Τό φῶς μάχεται τό σκοτάδι καί τό καράβι τή φουρτούνα. Ἔχουμε κουραστεῖ ἀπό τή μάχη τῆς νύχτας. Τί μᾶς μέλλεται κανένας δέν τό ξέρει. Ὀρκίζομαι πῶς, ἂν σωθῶ, δέν πρόκειται νά ξαναμπῶ στή θάλασσα· θά ἀγοράσω ἕνα κομμάτι γῆς καί θά ζῶ.

Ἔχει χαράξει πιά γιά καλά κι ἐμεῖς ἀκόμη παλεύουμε μέ τά στοιχεῖα τῆς φύσης. Μέ τόν κουβά στά χέρια ἀδειάζω τή θάλασσα ἀπό τά ἀμπάρια. Πρέπει νά σωθῶ· πρέπει νά σωθοῦμε, λέω μέσα μου καί παίρνω κουράγιο. Ἔχουμε ἀγώνα ἀκόμη. Ἐτοῦτη ἡ θύελλα εἶναι πρωτοφανής. Ἐξω φυσᾶ καί βρέχει ἀσταμάτητα.

⊙ Ἑλλειπτικά ρήματα

Στό κείμενο βρίσκουμε πολλά ρήματα πού δέν ἔχουν ὅλους τούς τύπους. Τά ρήματα αὐτά τά λέμε **ἑλλειπτικά**.

- ἔχω εἶμαι
- μάχομαι μέλλεται
- πρόκειται κ.ᾶ.

- Οἱ τύποι πού λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπό συνώνυμα ρήματα ἢ περιφράσεις :
 - Γιά τό μάχομαι λ.χ. στόν ἄοριστο θά ποῦμε *πολέμησα*

⊙ Ἀπρόσωπα ρήματα

Ἀπρόσωπα λέμε τὰ ρήματα πού συνηθίζονται στό τρίτο ἐνικό πρόσωπο καί δέν ἔχουν ὑποκείμενο πρόσωπο ἢ πράγμα. Τέτοια εἶναι :

1. Τά ρήματα : *πρέπει, πρόκειται, μέλλεται, συμφέρει* κ.ἄ.
2. Ρήματα πού φανερώνουν φυσικό φαινόμενο : *βροντᾶ, ἀστράφτει* (βλ. κείμενο).
3. Μερικά προσωπικά ρήματα σέ μερικές φράσεις : *ἀκούεται, θέλει, ταιριάζει* κ.ἄ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις τὰ ἔλλειπτικά καί τὰ ἀπρόσωπα ρήματα τοῦ κειμένου.
- * 2 Μετάτρεψε τρία ἀπρόσωπα ρήματα τοῦ κειμένου σέ προσωπικά, σύμφωνα μέ τό ὑπόδειγμα :

Ἀ π ρ ό σ ω π α	Π ρ ο σ ω π ι κ ᾶ
α/ ἔχει χαράξει γιά καλά	• Ὁ γλύπτης χάραξε τό ὄνομα του στή βάση τοῦ ἀγάλματος.
β/	
γ/	
δ/	

- * 3 Συμπλήρωσε τὰ κενά μέ τὰ ρήματα πού ταιριάζουν:

ξημερώνει	Τό χειμώνα... νωρίς.
ταιριάζει	Δέν τόν... γιά τίποτε· εἶναι σκληρός.
βραδιάζει	Τό καλοκαίρι... νωρίς.
νοιάζει	Δέν... σ' ἕναν καπετάνιο νά σκέφτεται μικρόψυχα.
βρέχει	Ἀπό σᾶς... νά πετύχετε ἢ νά χάσετε.
ἐξαρτᾶται	Ἀπό τό πρωί... Τά νερά πλημμύρισαν τοὺς δρόμους.

2. Ἄνωμαλα ρήματα

- α | Κάθε μέρα παίρνω τό λεωφορεῖο καί πηγαίνω στήν ἀγορά.
 β | Χτές πῆρα τό λεωφορεῖο καί πῆγα στήν ἀγορά.
 γ | Ἄπό τό παράθυρό μου βλέπω ἕνα χελιδόνι.
 δ | Ἄπό τό παράθυρό μου εἶδα ἕνα χελιδόνι.
 ε | Δές, σέ παρακαλῶ, μόνος σου αὐτό τό πρόβλημα.
 στ | Τρέχα, ἄν θέλεις νά προλάβεις.

Ἐνεστῶτας	Ἄοριστος
παίρνω, πηγαίνω	→ πῆρα, πῆγα
βλέπω	→ εἶδα
τρέχα (προστακτική)	→ δές (προστακτική)

Στά παραδείγματα βλέπουμε :

- Μερικά ρήματα ἀλλάζουν τό **θέμα** τους.

{	παιρν- → πηρ- πηγαίν- → πηγ- βλέπ- → εἰδ-
---	---
- Μερικά ρήματα **κλίνονται** μέ τρόπο διαφορετικό ἀπό τά ἄλλα ρήματα.

{	δές τρέχα
---	--------------

Τά ρήματα πού δέν ἀκολουθοῦν στό σχηματισμό τους τούς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων, ἀλλά παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στό θέμα ἢ στήν κλίση τά λέμε **ἄνωμαλα ρήματα**.

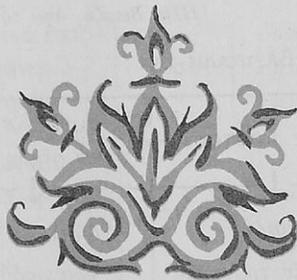
Τά ἀνωμαλα ρήματα θά τά βρῖσκεις στόν Κατάλογο τῶν Ἄνωμαλων Ρημάτων, σ. 295, καί στόν πίνακα 12, σελ. 300. Στόν πίνακα 12 εἶναι συγκεντρωμένα τά ρήματα πού παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τοῦ ἄσιγμου ἐνεργητικοῦ ἄοριστου.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις τά ἀνωμαλα ρήματα.

- Παράγγειλέ μου, μάτια μου, τό πότε θέλεις νά 'ρθεις
νά στρώσω ρόδα στά βουνά, τριαντάφυλλα στους κάμπους.
 - Ἀσπιδοφόρος ὁ ἥλιος ἀνέβαινε πολεμώντας.
 - Ὅσα σοῦ λένε ἄκου τα κι ὅσα σοῦ βγαίνει κάνε.
 - Κυκλάμινο, κυκλάμινο, στοῦ βράχου τή σχισμάδα
ποῦ βρίσκεις χρώματα κι ἀνθεῖς, ποῦ μίσχο καί σαλεύεις;
 - Ἐγειραν τά δεντρόφυλλα κι ἀκούμπησαν στό χιόνι,
σέ μελετάει τ' ἀχείλι μου, μέσα ἡ καρδιά μου λιώνει.
 - Τό μήνα πού δέν ἔχει ρ πίνε κρασί μέ τό νερό.
 - Σκαλί, σκαλί κατέβαινε, σκαλί τό μετανιώνει.
- * 2. Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα καί μιά φράση.

2



II. ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

51

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

(Ξέρεις τί είναι ὁ τσαλαπετεινός;)

Ξεμάκρυνα πολύ ἀπ' τὸ ὑποστατικό (...). Σέ λίγο ἔρχεται ἀπὸ ἄλλο μονοπάτι κι ἡ Ἄρτεμη.

— Κι ἐσύ ἐδῶ, Ἄρτεμη; Ποῦ γυρίζεις;

Ἡ Ἄρτεμη κάθεται νά ξεκουραστεῖ. Ἀπλώνει τὰ πόδια της καί κοιτάζει τόν οὐρανό.

— Ξέρεις τί είναι τσαλαπετεινός; λέει σέ λίγο.

— Ὅχι, δέν ξέρω τί είναι τσαλαπετεινός.

— Βέβαια, ἐσύ ποῦ νά ξέρεις! κάνει εἰρωνικά! Ἐγὼ ὅμως ξέρω! Καί μοῦ λέει γιά ἓνα παράξενο ὠραῖο πουλί μέ θαυμάσιο λειρί, πού στό κεφάλι καί στό στήθος ἔχει χρώματα καστανά καί κίτρινα κι οἱ φτεροῦγες του εἶναι μαῦρες μέ κορδέλες ἄσπρες. Πετᾷ χαμηλά στίς ἔρημες πέτρες, τρέχει τρελά, δεξιά ζερβά, πιάνει τὰ ζουζούνια καί τὰ τινάζει ψηλά, ἀνοίγοντας ὕστερα τὸ ράμφος του νά τὰ πάρει μέσα. Εἶναι πολύ ὁμορφο πουλί, μά ποτέ δέν τραγουδᾷ.

Ἡλία Βενέζη, ἀπό τήν Αἰολική Γῆ

Στό κείμενο βλέπουμε ὅτι :

Ἡ ἄκλιτη λέξη	→ στήν πρόταση →	συνοδεύει τό ρῆμα →	καί φανερώνει
χαμηλά	πετᾷ χαμηλά	πετᾷ	τόπο
ποτέ	ποτέ δέν τραγουδᾷ	τραγουδᾷ	χρόνο
τρελά	τρέχει τρελά	τρέχει	τρόπο
πολύ	Ξεμάκρυνα πολύ	ξεμάκρυνα	ποσό

Μ Τέτοιες ἄκλιτες λέξεις πού συνοδεύουν (προσδιορίζουν) κυρίως τὰ ρήματα καί φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ἄ. λέγονται ἐπιρρήματα.

- Τα επίρρηματα κάποτε προσδιορίζουν και επίθετα ή άλλα επίρρηματα:

✓ Είναι πολύ όμορφο πουλί.

• Πετούσε πολύ ψηλά.

■ Ανάλογα με τη σημασία τους τα επίρρηματα χωρίζονται σε τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά, βεβαιωτικά και άρνητικά.

⊙	Τά τοπικά επίρρηματα φανερώνουν τόπο:	πού;	[ἐδῶ, ἐκεῖ, (ἐ)πάνω, κάτω, μέσα, ἔξω, πίσω, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, ψηλά κ.ἄ.
⊙	Τά χρονικά επίρρηματα φανερώνουν χρόνο:	πότε;	[τώρα, πρὶν, χτές, αὔριο, πέρσι, (ἐ)φέτος, ποτέ, κάποτε, κάπου κάπου κ.ἄ.
⊙	Τά τροπικά επίρρηματα φανερώνουν τρόπο:	πῶς;	[ὅπως, ἔτσι, ἀλλιῶς, καθῶς, μαζί, ὁμοῖα, καλά, κακά, ἥσυχα, σάν* κ.ἄ.
⊙	Τά ποσοτικά επίρρηματα φανερώνουν ποσό:	πόσο;	[ὅσο, τόσο, πολύ, περισσότερο, λίγο, πιά, ἀρκετά, κάμποσο, καθόλου κ.ἄ.
⊙	Τά βεβαιωτικά επίρρηματα φανερώνουν ἐπιβεβαίωση:	ναί	→	ναί, μάλιστα, βέβαια, σωστά κ.ἄ.
⊙	Τά άρνητικά επίρρηματα φανερώνουν άρνηση:	όχι	→	όχι, δέ(ν), μή(ν), όχι βέβαια

* Τό σάν φανερώνει παρομοίωση:
 Ὁ παππούς πετάχτηκε ὄρθιος σάν παλικάρι.

* Ὄρθογραφία τῶν ἐπιρρημάτων

Τά ἐπιρρήματα

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
-ω -ως	κάτω, ἐδῶ κ.ἄ. ἀμέσως, κακῶς κ.ἄ.	ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, (ἐ)-φέ-τος, τέλος
-ια -ις	ἀνάρια, βαθιά κ.ἄ. μόλις, ὄλονχτις κ.ἄ.	Γράφονται μέ η μερικά σύνθετα μέ γενική: ἐ- ξαρχῆς, καταγῆς. ἐπί- σης, ἐπικεφαλῆς κ.ἄ.

Τοισμός τῶν ἐπιρρημάτων

- Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: ἀλλιῶς, ποῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, περῆ, καταγῆς.
Ἐξαιροῦνται τά: καθῶς, μή, εἰδεμή, παμψηφεῖ.
- Τό **-α** στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι **βραχύχρονο**: βαθιά, ὥραϊα.
- Τό **-ας** στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι **μακρόχρονο**: μεμιᾶς.

Ἀσκήσεις

- Νά βρεῖς καί νά ἀναγνωρίσεις ὅλα τά ἐπιρρήματα τοῦ κειμένου.
- Νά ἀπαντήσεις στίς ἐρωτήσεις μέ ἕνα ἐπίρρημα:
 - Ποῦ θά σέ βρῶ; Πῶς εἶστε;
 - Πότε θά φύγεις; Πόσο περπάτησες;
 - Ποῦ πηγαίνεις; Θέλεις νά μείνεις;
 - Πότε ἤρθες; Ἐχεις ταξιδέψει στό φεγγάρι;
- Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἐπίρρημα πού ταιριάζει:

τόσο	...τό καλοκαίρι μου φάνηκε πώς πέρασε γρήγορα.
όλοτελα	Νά ζήσεις, νά γεράσεις... τά ψηλά βουνά.
φέτος	Ήταν... ευτυχισμένος όσο ποτέ.
σάν	Ήκεεί που τρώγαμε, άκούστηκε... ένας πυροβολισμός.
ξαφνικά	Ήταν... αδιάφορος για όλα.

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

[Έγκατάλειψη]

Κανένας δημόσιος δρόμος δέ βγάξει σ' εκείνο τό μέρος. "Όλοι σί δρόμοι τραβούν πίσω από τούς μικρούς λόφους που κλείνουν τήν άγωνα γή του τόπου, όπου ο οδοιπόρος δέ θά βρεί δέντρο μήτε ένα. Σκίνα μονάχα βρίσκονται, άγκάθια, βοδύρα καί άμμος. Χέρια ανθρώπου από αιώνες πολλούς δέν άργωσαν τό χώμα, κι ο άμμος κι ή βροχή καί ο ήλιος έκαμαν τό έργο τους χωρίς τόν ιδρώτα του ανθρώπου. Οί λόφοι προχωρούν ως χαμηλά στή θάλασσα, τή ζώνουν καί κάνουν ένα φυσικό κόρφο που άφήνει ένα στενό πέρασμα κατά τό πέλαγο.

Ήλία Βενέζη, Γαλήνη

- Στό κείμενο παρατηρούμε :

Ή άκλιτη λέξη →	στή φράση →	μπήκε μπροστά	καί φα- νερώνει μαζί του
↓	↓	↓	↓
από χωρίς	από αιώνες πολλούς χωρίς τόν ιδρώτα του ανθρώπου	από τό όνομα αιώνες από τό όνομα τόν ιδρώτα	χρόνο στέρηση
ώς	ως χαμηλά στή θά- λασσα	από τό επίρρημα χαμηλά	τόπο
κατά	πέρασμα κατά τό πέ- λαγο	από τό όνομα τό πέλαγο	τόπο

Μη να το μάθουμε καλά

Οί ἄκλιτες λέξεις πού μπαίνουν μπροστά ἀπό ἄλλες λέξεις καί φανερώνουν μαζί τους τόπο, χρόνο, στέρηση, αἰτία, τρόπο, ποσό κτλ. λέγονται **προθέσεις**.

Οί προθέσεις εἶναι : μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς, μετά, παρὰ, ἀντί(ς), ἀπό, κατά δίχως, χωρὶς, ἴσαμε

Μερικές προθέσεις χρησιμεύουν ὡς πρῶτα συνθετικά : πρὸς + φέρω → προσφέρω ἀπό + θήκη → αποθήκη

Ἡ πρόθεση ἀπό παθαίνει συχνά ἀποκοπή : ἀπ' τόν οὐρανό

Ἡ πρόθεση σέ ἐνώνεται σέ μιά λέξη μέ τό ἄρθρο πού ἀρχίζει ἀπό τ : στόν κῆπο στή θάλασσα στό χωράφι

Μερικές προθέσεις παθαίνουν συχνά ἐκθλιψη : σ' ἐκεῖνο τό μέρος γι' αὐτό μ' ἐκεῖνον

Ἀσκήσεις

* 1 Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τίς προθέσεις : μετά, κατά, ὡς, παρὰ.

* 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν πρόθεση πού ταιριάζει :

κατά	... κρεμεζιά τριανταφυλλιά ἦταν ἀκουμπισμένη.
σέ	... αὔριο ἔχουμε καιρό.
ἀντί	Διψοῦν οἱ κάμποι... νερό καί τά βουνά... χιόνια.
γιά	... νά μελετᾶς, ἐσύ παίζεις.
ἀπό	... τίς δύο ἦρθε καί ὁ πατέρας.
μέ	... μακριά τόν χαιρετᾷ κι... κοντά τοῦ λέει.
ὡς	Μικρό πουλί τριανταφυλλί δεμένο... κλωστήτσα. ... σγουρά φτεράκια του στόν ἥλιο πεταρίζει.

αὐτο καὶ βη βλῆδα 52 καὶ

52, 53

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Τό περιβόλι μας

“Ανοιξη! Η νιότη του Χρόνου! είπε ένας ποιητής. Τό λόγο τόν θυμό-
 μουν συχνά μέσα στό περιβόλι μας. Τί δύναμη! Τί ζωηρότητα! Τί όργα-
 σμός! Από τόν Γενάρη άκόμη άρχιζε ή φανέρωση τής άκράτητης ζωής.
 Οί άνυπόμονες άμυγδαλιές καί οί ντροπαλοϋλες ροδακινιές προλάβαιαν
 νά πετάξουν πρώτες πρώτες τά μπουμπούκια τους, γιά νά γεμίσουν τούς
 λεπτούς άφυλλους κλώνους τους, ύστερ' από λίγες μέρες, μέ τ' άσπρα καί
 κόκκινα άνθάκια. Άσπρη καί κόκκινη καί πράσινη, τρίχρωμη ή σημαία
 τής άνοιξης!...

Γρ. Ξενόπουλου, Τό Περιβόλι μας

Στό κείμενο παρατηρούμε ότι :

‘Η άκλι- τη λέξη	→ στή φράση →	συνδέει
καί	μέ τ' άσπρα καί κόκκινα άνθάκια	• δύο λέξεις: τ' άσπρα καί κόκκινα 1 2
νά	...προλάβαιαν νά πετάξουν πρώτες πρώτες τά μπου- μπούκια τους.	• δύο προτάσεις : προλάβαιαν νά πετάξουν 1 2

Οί άκλιτες λέξεις πού συνδέουν λέξεις ή προτάσεις
λέγονται **σύνδεσμοι**.

Πίνακας μέ τούς συνδέσμους

Είδη	Σύνδεσμοι
1. Συμπλεκτικοί	καί (κι), ούτε, μήτε, ούδέ, μηδέ (5)
2. Διαχωριστικοί	ή, είτε (2)

Εἶδη	Σύνδεσμοι
3. Ἀντιθετικοί	μά, παρά, ἀλλά, ὅμως, ὥστόσο, ἐνῶ, ἂν καί, μολονότι, μόνο (10)
4. Ἀποτελεσματικοί	λοιπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως, πού (5)
5. Ἐπεξηγηματικός	δηλαδή (1)
6. Εἰδικοί	πώς, πού, ὅτι (2)
7. Χρονικοί	ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθώς, ἀφοῦ, ἀφότου, (6) πρίν (νά), μόλις, προτοῦ, ὥσπου, ὥστότου, ὅσο πού, ὅποτε (1) (15)
8. Αἰτιολογικοί	γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ (3)
9. Ὑποθετικοί	ἂν, σάν, ἅμα (3)
10. Τελικοί	νά, γιά νά (2)
11. Διστακτικοί	μή(ν), μήπως (2)
12. Συγκριτικός	παρά (1)

Ὄρθογραφία.

- Τό **καί** μπροστά ἀπό φωνήεν γίνεται **κι** : **καί** ἔπειτα – **κι** ἔπειτα
Αὐτό συμβαίνει συνήθως στή λογοτεχνία.
- Τό **πώς** μέ ὀξεῖα εἶναι εἰδικός σύνδεσμος : *Νόμισε πώς (= ὅτι) ἔφτασε.*
- Τό **πῶς** μέ περισπωμένη εἶναι τροπικό ἐπίρρημα : *Ρωτοῦσε πῶς ἦρθε. Πῶς ἦρθες;*
- Τό **ὅτι** χωρίς ὑποδιαστολή εἶναι εἰδικός σύνδεσμος : *"Ἐλεγε ὅτι ἄκουσε τό παραμῦθι τῆς νεράιδας.*
- Τό **ὅ,τι** μέ ὑποδιαστολή εἶναι ἀναφορική ἀντωνυμία : *Ρωτοῦσε ὅ,τι ἤθελε = (ὅποιο πράγμα...).*
- Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία **πού** παίρνει ὀξεῖα : *Οἱ μαθητές πού (=οἱ ὁποῖοι) συγκεντρώθηκαν...*
- Ὁ εἰδικός σύνδεσμος **πού** παίρνει ὀξεῖα : *"Ἦξερα πού (=ὅτι) δέ θά ἐρχόσουν*
- Τό ἐρωτηματικό **πού** παίρνει περισπωμένη : *Ποῦ ἦσαν; Ρωτοῦσε πού ἦσαν.*

- Τό πώς, τό ὅτι καί τό πού στόν προφορικό λόγο δέν τονίζονται, ἐνῶ τό πῶς, τό ὅ,τι καί τό πού στόν προφορικό λόγο τονίζονται.

⊙

ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Οἱ προτάσεις ἐνώνονται μεταξύ τους μέ τρεῖς τρόπους :

A

- ⊙ Ἄσύνδετο σχῆμα

Τό τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
 1 2
λάμπει, κόφτει τό σπαθί.
 3 4

- Οἱ προτάσεις μπαίνουν ἢ μία πλάι στήν ἄλλη, χωρίς κανένα σύνδεσμο.

Ὁ τρόπος αὐτός ὀνομάζεται **ἄσύνδετο σχῆμα.**

B

- ⊙ Παρατακτική σύνδεση

α| Κοίταξε ὦρα πολλή τό λουλούδι ← **καί** → θαύμαζε τήν ὀμορφιά του.

β| Περπάτησαν κάμπος καί κάμπος ← **ἀλλά** → πουθενά δέ βρήκαν τό θησαυρό.

γ| Ἔρχεσαι μαζί μου ← **ἢ** → φεύγω μόνος μου.

δ| Ἄν ἔχεις διάθεση ← **καί** → ἂν μπορεῖς, ἔλα τό Σαββατοκύριακο.

1

2

3

- Οἱ προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους μέ συνδέσμοις **συμπλεκτικούς** (π. α,δ) **ἀντιθετικούς** (π. β) καί **διαζευτικούς** (π. γ). Οἱ σύνδεσμοι αὐτοί ὀνομάζονται **παρατακτικοί** σύνδεσμοι καί

συνδέουν **ὅμοιες προτάσεις**, δηλαδή κύριες με κύριες (π. α,β,γ) ἢ δευτερεύουσες με δευτερεύουσες (π. δ₁, δ₂);

Ἡ σύνδεση αὐτή ὀνομάζεται **παρατακτική σύνδεση**.

Γ

⊙ Ὑποτακτική σύνδεση

α/ Ὁ καπετάνιος εἶπε ὅτι τόν τραβοῦσε ἡ θάλασσα.

β/ Ὅλοι στό νησί τόν ἀγαποῦσαν τόν κύρ Ἀντώνη, γιατί ἦταν καλόκαρδος.

γ/ Ὁ γιατρός ἀνοίξε τό βιβλίο νά γράψει.

δ/ Φοβήθηκα μήπως δέν ἔρθεις.

ε/ Ἄν δέ χιονίσει, θά φύγω αὔριο.

στ/ Ὅταν καλοσυνέψει ὁ καιρός, θ' ἀνοίξουμε πανιά.

ζ/ Τόσο πονεμένο ἦταν τό τραγούδι του, ὥστε τά δέντρα μαράθηκαν.

η/ Δέν πῆγα στό σπίτι του ποτέ, ἄν καί μέ κάλεσε πολλές φορές,

1

2

γιά νά μέ φιλοξενήσει.

3

θ/ Ἄκουσε ὅσα θά σοῦ πῶ. Πήγαινε ὅπου θέλεις.

1

2

3

4

- Οἱ δευτερεύουσες ἀπό τίς προτάσεις αὐτές ἀρχίζουν μέ συνδέσμοις :
 - * εἰδικούς καί ὀνομάζονται **εἰδικές προτάσεις** (π. α),
 - * αἰτιολογικούς καί ὀνομάζονται **αἰτιολογικές προτάσεις** (π. β),
 - * τελικούς καί ὀνομάζονται **τελικές προτάσεις** (π. γ),
 - * διστακτικούς καί ὀνομάζονται **διστακτικές προτάσεις** (π. δ),

* Κύρια πρόταση = _____

Δευτερεύουσα πρόταση = _____

- * υποθετικούς και ονομάζονται **υποθετικές προτάσεις** (π. ε),
- * χρονικούς και ονομάζονται **χρονικές προτάσεις** (π. στ),
- * άποτελεσματικούς και ονομάζονται **άποτελεσματικές προτάσεις** (π. ζ),
- * έναντιωματικούς και ονομάζονται **έναντιωματικές προτάσεις** (π. η₂).

Οί σύνδεσμοι αυτοί ονομάζονται **υποτακτικοί σύνδεσμοι** και συνδέουν τίς δευτερεύουσες προτάσεις μέ τίς κύριες (π. α-ζ) ή τίς δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους (π. η₂ - η₃).

Αυτοῦ τοῦ εἶδους ἡ σύνδεση ονομάζεται **υποτακτική σύνδεση**.

- * Πολλές ἀπό τίς δευτερεύουσες προτάσεις ἀρχίζουν μέ ἀναφορικές λέξεις και λέγονται **ἀναφορικές προτάσεις** (π. θ₂, θ₄).

Ἀσκήσεις

* 1 Νά υπογραμμίσαι τούς συνδέσμους και νά βρεῖς ποιές λέξεις ἢ ποιές προτάσεις συνδέουν :

- Κάθισε ἢ φύγε.
- Ἄκου και μή μιλάς.
- Τόν περίμενα, ἀλλά δέ φάνηκε.
- Ἐξακολουθοῦσε νά τούς ἐπισκέπτεται, ἐνῶ ἐκεῖνοι δέν τόν ἠθελαν.
- Εἶμ' Ἑλληνας, ὥστε κι ἐγώ γιά λευτεριά διψῶ.
- Ἀκουστικε πῶς θά γίνει πόλεμος.
- Τά ὑπόλοιπα θά τά πάρεις, ὅταν ἐπιστρέψω.
- Ὁ Μπίλης, τό σκυλάκι τῆς κυρίας Μαίρης, ἦταν τρομαγμένος, ἐπειδή πρώτη φορά ἐρχόταν σπίτι μας.
- Ἄν εἴστε ἐχτροί μου, φύγετε.
- Φώναξε δυνατά γιά νά ἀκουστεῖ σέ ὄλο τό χωριό.
- Φοβόταν μήπως δέν πήγαιναν.
- Κάλλιο ἴλαμπε τό δάχτυλο παρά τό δαχτυλίδι.

• Ἐκεῖνος ἐπέμενε, δηλαδή δέν ἔπρεπε νά ὑπολογίζουμε σ' αὐτόν.

* 2 Νά σχηματίσεις φράσεις, γιά νά δείξεις τίς διαφορές πού ἔχουν οἱ λέξεις : πού - ποῦ, πώς - πῶς, ὅτι - ὅ,τι.

54

ΜΟΡΙΑ

Τό περιστέρι καί τό μυρμήγκι

Καθώς τό περιστέρι ἔσκυβε στό ρυάκι νά πιεῖ νερό, βλέπει ἕνα μυρμήγκι στήν ὄχθη· σέ λίγο γλίστρησε στό νερό· θά πνιγόταν...

— **Θά** τό σώσω, σκέφτηκε. Ἔκοψε μέ τό ράμφος του ἕνα κλωνί, τό ἔριξε μέσ στό νερό καί τοῦ εἶπε :

— Νά, σκαρφάλωσε στό κλωναράκι νά βγεῖς στήν ὄχθη.

Τήν ἴδια ὥρα ἕνας χωρικός πού περνοῦσε σήκωσε τό μπαστούνι του νά σκοτώσει τό περιστέρι. Τό μυρμήγκι τοῦ τσίμπησε τή γυμνή φτέρνα κι αὐτός ἐνοχλημένος κι ἐκπληκτος ἔλεγε :

— Μά τήν ἀλήθεια, ἄσχημα τήν ἔπαθα! **Γιά** νά δῶ τί μέ τσίμπησε! κι ἄρχισε νά ξύνει τή φτέρνα του. Τότε τό περιστέρι βρῆκε καιρό καί πέταξε μακριά. Τό εἶχε σώσει κι ἄς ἦταν τόσο μικρό...

Ο. Μαυροπούλου

Ἀναδιήγηση μύθου τοῦ Λαφονταίν

- Οἱ ἀκλίτες λέξεις **θά, γιά** λέγονται **μόρια**. Τά μόρια εἶναι μονοσύλλαβες ἀκλίτες λέξεις πού τίς χρησιμοποιοῦμε συχνά στή γλώσσα μας μέ διάφορες σημασίες.

Ἐο πίνακας πού ἀκολουθεῖ περιέχει τά μόρια καί τίς σημασίες τους.

Τό μόριο	Φανερώνει	Ὀνομάζεται	Παραδείγματα
• Ἄς	↓	↓	
• Γιά	προτροπή ἢ συγκατάθεση προτροπή	προτρεπτικό πρωτρεπτικό	Ἄς ξεκινήσουμε. Ἄς εἶναι... Γιά ἔλα μιά στιγμή.

Τό μόριο	Φανερώνει	Όνομάζεται	Παραδείγματα
• Θά	αυτό που θά γίνει	μελλοντικό	Θά σε περιμένω.
• Θά	αυτό που θά μπο- ρουσε νά γίνει	δυνητικό	"Αν ήθελες, θά έρχό- σουν.
• Θά	αυτό που είναι πι- θανό	πιθανολογικό	Θά ξύπνησε τώρα.
• Μά	έπιβεβαίωση, όρκο	όρκωτικό	Μά τήν αλήθεια.
• Νά	θέληση	βουλητικό	Νά φύγεις (= Θέλω νά φύγεις).
• Νά	ότι δείχνουμε κάτι	δεικτικό	Νά ό φίλος μου.

Άσκησης

- * 1 Νά υπογραμμίσεις τά μόρια του κειμένου καί νά πεις τί σημαίνει τό καθένα.
- * 2 Χρησιμοποιώντας μόρια νά σχηματίσεις πέντε φράσεις.

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

"Ω! τί όμορφα άκρογιάλια!

"Αχ! χτύπησα στό πόδι μου!

Μπράβο σου! είσαι ύπέροχο παιδί!

Οί άκλιτες λέξεις **ώ, άχ, μπράβο** φανερώνουν θαυμασμό, πόνο, έπαινο, δηλαδή φανερώνουν δυνατά συναισθήματα.

Οί λέξεις αυτές λέγονται **επιφωνήματα**.

Τά ἐπιφωνήματα εἶναι ἄκλιτα καί φανερώνουν :

- 1 . Ἄβειραιότητα : χμ! 1
- 2 . Ἀπορία : ἄ! ὄ! μπά! 3
- 3 . Ἀρνηση : ἄ μπά! 2
- 4 . Ἐπαινο : μπράβο! Εὐγε! 2
- 5 . Εὐχή : μακάρι! εἶθε! ἄμποτε 3
- 6 . Θαυμασμό : ἄ! ὄ! ποπό! μπά! 4
- 7 . Κάλεσμα : ἔ! ὦ! 2
- 8 . Παρακίνηση : ἄιντε! ἄμε! ἄλτ! μάρς! στόπ! 5
- 9 . Περίπαιγμα : ἔ! οὐ! 2
10. Πόνο, λύπη : ἄχ! ὦ! ὄχ! ὄχου! ἀλί! ἀλίμονο! 6
11. Στενοχώρια, ἀηδία : ἔ! οὐ! οὐφ! πά πά πά! 6
12. Χαρά : χά, χά, χά! 3

Ἐκτός ἀπό τά ἐπιφωνήματα ὑπάρχουν καί μερικές ἐκφράσεις πού χρησιμεύουν γιά ἐπιφωνήματα :

- Σέ καλό σου! Χριστός καί Παναγιά!

Ὁρθογραφία

Ἐπίστερα ἀπό τά ἐπιφωνήματα σημειώνουμε συνήθως θαυμαστικό :

- Μπράβο! τοῦ φώναξε ὁ πατέρας.

Ἀσκήσεις

- * (1) Σχημάτισε προτάσεις μέ ἐπιφωνήματα πού φανερώνουν θαυμασμό, ἔπαινο, εὐχή, χαρά, παρακίνηση. f
- * (2) Νά βρεῖς πέντε ἐπιφωνήματα ἀπό τό βιβλίο σου.

Ἀσκηση γιά ἐπανάληψη

Ἐἶρω μιά λεύκα μέ κορμί σάν γυναικείο, πού ζεῖ καί τό τελευταῖο της φύλλο — μιά λεύκα τρελή. Τό κυπαρίσσι ἔστεκε ἀντίκρυ κι ἡ λεύκα τό ρωτοῦσε :

—“Ως πότε συλλογισμένο; ‘Ωραία πού είν’ ή ζωή! “Ως πότε άκίνητο σάν ‘Αγιορείτης στόν όρθρο; (αφ)

— Οί ρίζες σου δέν είναι βαθιές, τρελή μου λεύκα, είτε τό κυπαρίσσι, πρόσεξε, πρόσεξε. επιφωνήμα

— ‘Ωραία πού είν’ ή ζωή! Οί ρίζες μου άς μήν είναι βαθιές, μά όποια στιγμή κι άν πεθάνω, θά μπορώ νά πώ : έξησα. μόριο με 2 λόντιο

— Έξησες, τρελή μου λεύκα, τής άπάντησε τό κυπαρίσσι, άλίμονο! μόνο έδώ μέσα, σ’ αυτή τή ρεματιά. επιφωνήμα

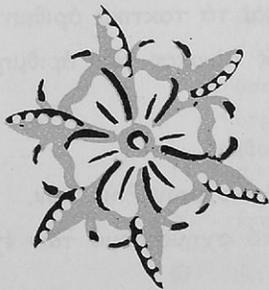
* 1 Νά βρεις τρεις προτάσεις, νά τίς ονομάσεις καί νά πείς πώς συνδέονται μέ τίς άλλες.

* 2 Νά δικαιολογήσεις τά σημεία τής στίξης.

* 3 Νά ύπογραμμίσεις τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου.

* 4 Νά γράφεις στίς παρακάτω στήλες τά άκλιτα μέρη τοῦ λόγου :

Έπιρρήματα	Προθέσεις	Σύνδεσμοι	Μόρια	Έπιφωνήματα
σαν εδω για	σε	και για και και για	θα για	αλιμονο



Πίνακες

1. Λέξεις πού γράφονται ένωμένες σέ μία λέξη.
2. Λέξεις πού παίρνουν δασεία.
3. Συντομογραφίες.
4. Τά άχώριστα μόρια.
5. Όνόματα πού παρουσιάζουν άνωμαλία, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά.
6. Τά άριθμητικά, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά.
7. Τά άπόλυτα καί τά τακτικά άριθμητικά.
8. Συγκεντρωτικός πίνακας τών άριθμητικῶν.
9. Τά θέματα.
10. Τό ρήμα στεροῦμαι.
11. Κατάλογος Ἀνώμαλων Ρημάτων.
12. Ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τών έγκλίσεων του ἄσιγμου άορίστου.

Λέξεις που γράφονται ένωμένες σέ μία λέξη

A	ἀπαρχῆς ἀπεναντίας ἀπενθείας ἀφότου ἀφοῦ	(καθεμιά, καθένα) καθεζῆς καθετί καλημέρα καληνύχτα καλησπέρα
Δ	δεκατρία δεκατέσσερα δεκαπέντε δεκαέξι δεκαεπτά δεκαοκτώ δεκαεννέα δηλαδή διαμιᾶς	καληώρα καταγῆς κατευθείαν κατιτί κιόλας
E	ειδάλλως εἶδεμή ἐνμέρει ἐνόσω ἐντάξει ἐνῶ ἐξαιτίας ἐξάλλον ἐξαρχῆς ἐξίσου ἐπικεφαλῆς ἐπιπλέον ἐπιτέλους ἐφόσον	M μεμιᾶς μολαταῦτα μόλο (πού) μολονότι
K	καθαυτό καθένας	O ὀλημέρα ὀληνύχτα ὀλωσδιόλου ὀποισδήποτε (ὀποιαδήποτε, ὀποιοδήποτε) ὀπουδήποτε ὀπωσδήποτε ὀσοσδήποτε (ὀσηδήποτε, ὀσοδῆποτε) ὀτιδῆποτε
		Π προπάντων
		Υ ὑπόψη
		Ω ὡστόσο

Λέξεις πού παίρνουν δασεία

A	άβρός	Ἀλιάκμονας	ἄλωση	ἄρμη
	ἄγιος	ἄλγεια	ἄμα	ἄρμόζω
	ἄγνος	Ἀλικαρνασσός	ἁμάξι	ἄρπάζω
	Ἄδης	ἄλιπαστο	ἁμαρτάνω	ἄφή
	ἄδρός	ἄλμα	ἁμιλλα	ἄψίδα
	αἶμα	Ἀλόνησος	ἁπαλός	ἄψιθνημος
	Αἴμος	ἀλυκή	ἁπλός	ἄψικόρος
	αἵρεση	ἀλυσίδα	ἄρμα	ἄψυς
	ἀλάτι	ἀλόνη		
E	ἑαντός	Ἑκτορας	Ἑλλάδα	ἔρπετό
	ἑβδομος	Ἑλένη	ἔλος	ἔρπω
	Ἑβραῖος	ἔλικας	ἐνόωνω	ἔσπερινός
	Ἑβρος	Ἑλικώνας	ἐξῆς	ἔστια
	ἑδώλιο	ἔλκος	ἔρμαιο	ἔστιατόριο
	ἔδρα	ἐλκύω	ἐρμηνεύω	ἔταιρεία
	εἴλωτας	Ἑλλη	Ἑρμῆς	ἔτοιμος
	εἰρμός	Ἑλληνας	Ἑρμιόνη	εὐρετήριο
	Ἑκάβη			
H	ἦβη	ἦλιος	ἦπατα	Ἡσίοδος
	ἠγεμόνας	ἠμέρα	Ἡρα	ἠσυχος
	ἠγούμενος	ἠμερος	Ἡρακλῆς	ἦττα
	ἠδονή	ἠμι- (κύκλιο)	Ἡρόδοτος	Ἡφαιστος
	ἠλικία	ἠνίοχος	ἠρωας	
I	ἰδρύνω	ἰκανός	ἰμάτιο	ἰπότης
	ἰδρώτας	ἰκετεύω	ἰππικό	ἱστορία
	ἱερός	ἰλαρός	Ἴπποκράτης	ἱστός
	Ἱερουσαλήμ			
O	ὀδηγός	ὀμάδα	ὀμιλία	ὀμοιος
	ὀλμος	ὀμαλός	ὀμιλος	ὀμως
	ὀλόκληρος	ὀμηρος	ὀμίχλη	ὀπλή
	ὀλος	Ὀμηρος	ὀμο- (ὀμόνοια)	ὀπλο

ὅποιος	ὄραση	ὄρμος	ὄσος
ὄποϊος	ὀρίζω	ὀρμῶ	ὄταν
ὄποτε	ὄριο	ὄρος (ὀ)	ὄτι
ὄπον	ὄρκος	ὄσιος	ὄ,τι
ὄπως			

Υ *υίοθετῶ*

Ω *ώρα, ώραϊος, ὄριμος, ὤς, ὥς*

▲ Προσοχή!

ἄρμα = ὄχημα *ἄρματα* = ὄπλα
ὁ ὄρος = συμφωνία *τό ὄρος* = τό βουνό

▲ Παίρνουν δασεία καί οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπό λέξεις μέ δασεία :

• *ὀμιλία, ὀμιλῶ, ὀμιλητικός* κτλ.



Πίνακας 3

Συντομογραφίες

Κάποτε μερικές λέξεις τίς γράφουμε κομμένες γιά συντομία. Οἱ πιά συνηθισμένες εἶναι :

ἄγ.	ἄγιος	Μ.	Ἄσία	Μικρά Ἄσία
ἀρ.	ἀριθμός	μιλ.		μίλια
βλ.	βλέπε	μ.μ.		μετά τό μεσημέρι
γραμμ.	γραμμάρια	μ.Χ.		μετά Χριστό
δρχ.	δραχμές	π.μ.		πρίν ἀπό τό μεσημέρι
έκ.	έκατοστό	π.χ.		παραδείγματος χάρη
κ.	κύριος, κυρία	π.Χ.		πρό Χριστοῦ
κ.ἄ.	καί ἄλλα	σ.		σελίδα
κτλ.	καί τά λοιπά	στρ.		στρέμματα
κυβ.	κυβικά	τ.μ.		τετραγωνικά μέτρα
λ.χ.	λόγου χάρη	χιλ.		χιλιάδες
μ.	μέτρο	χμ.		χιλιόμετρα
Μ.	Μεγάλος			

Γιά τούς άνέμους :

A	άνατολικός	BA	βορειοανατολικός
B	βόρειος	BD	βορειοδυτικός
Δ	δυτικός	NA	νοτιοανατολικός
N	νότιος	ND	νοτιοδυτικός

Πίνακας 4

Τά άχώριστα μόρια ώς πρώτα συνθετικά

Μ ό ρ ι α	Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α
ά-(άν-,άνα-)	άδούλευτος (άνήλιος, άνάβροχή)
άμφι-	άμφίκυρτος
άρχι-	άρχιστράτηγος
δια-(δι-)	διάμετρος, διέξοδος
διχο-	διχόνοια
δυσ-	δυσάρεστος
είσ-	είσαγωγή
έκ- (έξ-)	έκθέτω, έξελληνίζω
έν-(έγ-, έμ-)	έναέριος, έγγραφή, έμπνέω
έπι- (έπ-, έφ-)	έπιτρέπω, έπεκτείνω, έφηβος
εύ-	εύλογώ
ήμι-	ήμισφαίριο
όμο-	όμόγλωσσος
περι-	περιορίζω
συν- (συγ-, συλ-)	συνονόματος, συχαίρω, συλλυποῦμαι,
συμ-, συρ-, συσ-,	συμμαζεύω, συμφωνῶ, συρροή, σύσσωμος,
συ-, συνε-)	συχωριανός, συνεπαίρνω
τηλε-	τηλεόραση
ύπο- (ύπ-, ύφ-)	ύπόστεγο, ύπαξιωματικός, ύφύπουργός

1. Τά άχώριστα μόρια **δια-**, **έπι-**, **ύπο-** χάνουν τό τελικό τους φωνήεν, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από φωνήεν: *διέξοδος, έπάγγελμα, ύπάκουος.*
2. Τό μόριο **έπι-** γίνεται **έφ-**, όταν τό β' συνθετικό έχει δασεία: *έπί + ίππος = έφιππος.*
3. Τό μόριο **ύπο-** γίνεται **ύφ-**, όταν τό β' συνθετικό έχει δασεία: *ύπό + ήλιος = ύφήλιος.*
4. Τό μόριο **έκ-** γίνεται **έξ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από φωνήεν: *έκ + ήμερώνω = έξήμερώνω.*
5. Τό μόριο **έν-** γίνεται **έμ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από χειλικό ή **μ**: *έμπορος, έμμένω.*
6. Τό μόριο **έν-** γίνεται **έγ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από λαρυγγικό σύμφωνο: *έγγραφή, έγκρίνω, έγχορδο.*
7. Τό μόριο **συν-** γίνεται **συμ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από χειλικό ή **μ**: *συμφωνώ, συμμαζεύω.*
8. Τό μόριο **συν-** γίνεται **συγ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από λαρυγγικό σύμφωνο: *συγκρατώ, συγγενής, συγχαίρω.*
9. Τό μόριο **συν-** γίνεται:
 - α/ **συλ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από λ: *σύν + λυποῦμαι = συλλυποῦμαι.*
 - β/ **συρ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από ρ: *σύν + ρίζα = σύρριζα.*
 - γ/ **συσ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από σ: *σύν + σῶμα = σύσσωμος.*
10. Τό μόριο **συν-** κάποτε χάνει τό ν ή γίνεται **συνε-**: *συστεγάω, συνεπαίρνω.*

Πίνακας 5

Όνόματα που παρουσιάζουν άνωμαλία, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά

Τό όνομα	γίνεται	Πα ρα δε ί γ μα τ α
γή	γη-	γήπεδο, γήλοφος
γή	γεω-	γεωγραφία, γεωμετρία
γή	γαι(ο)-	γαιοκτήμονας, γαϊάνθρακας
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητρόπολη
χάρη	χαριτο-	χαριτολογώ
χέρι	χερο-	χεροδύναμος
χέρι	χειρο-	χειροϋργος, χειρόγραφο
καλός	καλο-	καλοκαίρι, καλοβλέπω
καλός	καλλι-	καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	Μεγαλόχαρη
μεγάλος	μεγ(α)-	μεγαθήριο, Μεγαλέξαντρος
ύδωρ	ύδρ-	ύδραγωγείο
ύδωρ	ύδατ-	ύδατάνθρακες
λαός	λεω-	λεωφορείο, λεωφόρος
ναός	νεω-	νεωκόρος
πῦρ	πυρ-	πυρκαγιά
πῦρ	πυρο-	πυροσβέστης

Πίνακας 6

Τά αριθμητικά όταν γίνονται πρώτα συνθετικά

Τό αριθμητικό	γίνεται	Πα ρα δε ί γ μα τ α
ένα	μον(ο)-	μονόγραμμα, μονάκριβος
δύο	δι-	διπρόσωπος, δίστιχο
δύο	δισ-	δισεκατομμυριοῦχος
δύο	δυ-	δυαρχία

Τό αριθμητικό	γίνεται	Παράδειγματα
τρία	τρι-	τρίγωνο, τρίτομος
τρία	τρισ-	τρिसάθλιος
τέσσερα	τετρα-	τετράπλευρος, τετράποδο
πέντε	πεντα-*	πεντάγραμμα, πενταετία
πέντε	πεντο-	πεντόλιρο
έξι	έξα-	έξαδάχτυλος, έξάχρονος
έφτά	έφτα-	έφτάχρονος, Έφτάνησα
όχτώ, όκτώ	όχτα-, όκτα-	(ό)χταπόδι όκτάστηλος,
έννιά	έννια-	έννιάημερα

* Τά αριθμητικά από τό πέντε ώς τό ένενήντα έχουν συνδετικό φωνήεν α.

Προσοχή!

- Δέν πρέπει νά συγχέεται τό **δισ-**, πρώτο συνθετικό του **δύο** (δισεκατομμύριο = δύο φορές τό έκατομμύριο), μέ τό άχώριστο μόριο **δυσ-** πού σημαίνει δύσκολα, άσχημα: *δυσεύρετος* (= αυτός πού δύσκολα βρίσκεται), *δύστυχος* (= αυτός πού έχει κακή τύχη).

Πίνακας 7

Τά άπόλυτα καί τά τακτικά αριθμητικά

Άραβικά ψηφία	Έλληνικά σημεία	Άπόλυτα αριθμητικά	Τακτικά αριθμητικά
1	α'	ένας, μία-μιά, ένα	πρώτος
2	β'	δύο - δυό	δεύτερος
3	γ'	τρεις, τρία	τρίτος
4	δ'	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	πέντε	πέμπτος
6	ς'	έξι	έκτος

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
7	ζ'	ἑπτὰ (ἐπτά)	ἑβδομος
8	η'	ὀχτώ (ὀκτώ)	ὄγδοος
9	θ'	ἐννέα - ἐννιά	ἕνατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἕντεκα	ἐνδέκατος (ἐντέκατος)
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ισ'	δεκαἕξι (δεκάξι)	δέκατος ἕκτος
20	κ'	εἴκοσι	εἰκοστός
21	κα'	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	κβ'	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο'	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π'	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός
90	ρ'	ἐνενηντα	ἐνενηκοστός
100	ρ'	ἑκατό	ἑκατοστός
101	ρα'	ἑκατόν ἕνας, ἑκατό μία, ἑκατόν ἕνα	ἑκατοστός πρῶτος
102	ρβ'	ἑκατό δύο	ἑκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός
600	χ'	ἑξακόσιοι, -ες, -α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	ἑφτακόσιοι, -ες, -α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	ὀχτακόσιοι, -ες, -α	ὀχτακοσιοστός
900	Ϡ'	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός

Άραβικά ψηφία	Έλληνικά σημεία	Άπόλυτα αριθμητικά	Τακτικά αριθμητικά
1.000	,α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	,β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
10.000	,ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	,ρ	έκατό χιλιάδες	εκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ένα εκατομμύριο	εκατομμυριοστός
1.000.000.000		ένα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

Πίνακας 8

Συγκεντρωτικός πίνακας αριθμητικών

Άριθμητικά

Έπιθετα			Ουσιαστικά	
Άπόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	Άναλογικά	Περιληπτικά
ένας, μία, ένα δύο τρεις, τρία κτλ. δέκα κτλ.	πρώτος -η- ο δευτερος τρίτος κτλ. δέκατος κτλ.	άπλός -ή- ό διπλός τριπλός κτλ. δεκαπλός κτλ.	— διπλάσιος τριπλάσιος κτλ. δεκαπλάσιος κτλ.	μονάδα — δνάδα — τριάδα — κτλ. — δεκάδα δεκαριά κτλ. κτλ.
	-(τ)ος -(τ)η -(τ)ο	-πλός -πλή -πλό	-πλάσιος -πλάσια -πλάσιο	-άδα -αριά

- Στόν πίνακα φαίνεται ή αντίστοιχία πού υπάρχει ανάμεσα στά είδη τών αριθμητικών.
- Τά τακτικά, τά πολλαπλασιαστικά και τά αναλογικά επίθετα κλίνονται όπως τά όμοιοκατάληκτα επίθετα: πρώτος - πρώτου κτλ., διπλάσια - διπλάσιος κτλ., δεκαπλό - δεκαπλού κτλ.
- Τά αριθμητικά ουσιαστικά κλίνονται όπως και τά όμοιοκατάληκτα ουσιαστικά: μονάδα - μονάδας κτλ.

Πίνακας 9

Τά θέματα

Ρήμα: δένω

Α.- Ένεστωτικό θέμα

Δεν-

©

Φωνή	Ένεσπώτας	Παρατατικός	Έξακολ. μέλλοντας
Ένεργητική	δέν-ω νά δέν-ω δέν-ε δέν-οιτας	ξ-δεν-α	(θά) δέν-ω
Πθητική	δέν-ομαι νά δέν-ομαι δέν-οι	δέν-όμουν	(θά) δέν-ομαι

B.-' Αοριστικό θέμα

Θέμα	' Αόριστος	Στιγμιαίος μέλλοντας	Παρακείμενος	'Υπερσυν-τέλικος	Συντελ. μέλλοντας
α. 'Ενεργητικού	ἔ-δεσ-α νά δέσ-ω δέσ-ε δέσ-ου (παθ.) δέσ-ει*	(θά) δέσ-ω	(ἔχω) δέσ-ει (νά) ἔχω δέσ-ει	(εἶχα) δέσ-ει	(θά ἔχω) δέσ-ει
β. Πθητικού	δέθ-ηκα νά δεθ-ῶ δεθ-εῖτε δεθ-εῖ**	(θά) δεθ-ῶ	(ἔχω) δεθ-εῖ	(εἶχα) δεθ-εῖ	(θά ἔχω) δεθ-εῖ

* Μέ τό βοηθητικό ρῆμα ἔχω καί τό ἀπαρέμφατο δέσει σχηματίζονται οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι** τοῦ δένω : ἔχω (εἶχα, θά ἔχω) δέσει.

** Μέ τό βοηθητικό ρῆμα ἔχω καί τό ἀπαρέμφατο δεθεῖ σχηματίζονται οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι** τοῦ δένωμαι: ἔχω (εἶχα, θά ἔχω) δεθεῖ.

Τό ρήμα στεροῦμαι

Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὅριστική	Ἑποτακτική (νά, γιά νά, ὅταν)	
<i>στεροῦμαι</i>	<i>στεροῦμαι</i>	<i>στερούμουν</i>
<i>στερεῖσαι</i>	<i>στερεῖσαι</i>	<i>στερούσουν</i>
<i>στερεῖται</i>	<i>στερεῖται</i>	<i>στεροῦνταν</i>
<i>στερούμαστε</i>	<i>στερούμαστε</i>	<i>στερούμαστε</i>
<i>στερεῖστε</i>	<i>στερεῖστε</i>	<i>στερούσαστε</i>
<i>στεροῦνται</i>	<i>στεροῦνται</i>	<i>στεροῦνταν</i>

Ὅμοια σχηματίζονται καί μερικά ἀκόμη ρήματα : *ἐπικαλοῦμαι, προηγοῦμαι, συνεννοοῦμαι* κ.ἄ.

Γιά τά ρήματα αὐτά, καί ἰδίως γιά τόν παρατατικό τους, χρησιμοποιοῦμε συνήθως περιφράσεις :

- *συνεννοοῦμαι* = *βρίσκομαι (ἔρχομαι) σέ συνεννόηση.*
- *συνεννοοῦμουν* = *βρισκόμουν (ἐρχόμουν) σέ συνεννόηση.*

Κατάλογος Ἀνώμαλων Ρημάτων*

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα (βλ. πίν. 12)	—	ἀνεβασμένος
ἀρέσω <u>Παρατατικός</u> ἄρεσα & ἄρεζα	ἄρεσα	—	—
ἀρταίνω	ἄρτυσα	ἀρτύθηκα	ἀρτυμένος
αἰξάνω	αἰξήσα	αἰξήθηκα	αἰξημένος
ἀφήνω	ἄφησα	ἀφέθηκα	ἀφημένος
βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
-βάλλω προ-, προσ- ἀνα- κ.ἄ.	-ἔβαλα	-βλήθηκα	-βλημένος
βγάζω	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγήκα (βλ. πίν. 12)	—	βγαλμένος
βλέπω	εἶδα (βλ. πίν. 12)	ἰδῶθηκα <u>Ἵποτακτική</u> ἰδωθῶ	ἰδωμένος

* Στόν Κατάλογο αὐτόν θά βρῖσκεις τόν ἐνεργητικό ἐνεστώτα καί τόν ἀόριστο, τόν παθητικό ἀόριστο καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου. Ἀπό αὐτούς τούς ρηματικούς τύπους σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
βόσκω	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βρέχω	ἔβρεξα	βράχθηκα	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρήκα (βλ. πίν. 12)	βρέθηκα	—
γδέρνω	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γέρνω	ἔγειρα	—	γερμένος
γίνομαι	ἔγινα	γίγηκα	γινωμένος
δέρνω	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος
διαβαίνω	διάβηκα	—	—
διαμαρτύρομαι	—	διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διδάσκω	δίδαξα	διδάχθηκα	διδαγμένος
δίνω	ἔδωσα	δόθηκα	δο(σ)μένος
ἐγκατασταίνω	ἐγκατάστησα	ἐγκαταστάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἔρχομαι	ἦρθα (βλ. πίν. 12)	—	—
εὔχομαι	—	εὐχήθηκα	—
θέλω	θέλησα	—	θελημένος
θέτω	ἔθεσα	—	-θεμένος (ἀπο-, κατα-, ἀπόσυν- κ.ἄ.)
κάθομαι	κάθισα	—	καθισμένος

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
(καθίζω)	κάθισα	—	καθισμένος
καίω	ἔκαψα	κάηκα	καμένος
κάνω	ἔκαμα	—	καμωμένος
καταλαβαίνω	κατάλαβα	—	—
κατεβαίνω	κατέβηκα (βλ. πίν. 12)	—	κατεβασμένος
κλαίω	ἔκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος
λαβαίνω	ἔλαβα	—	—
λαχαίνω	ἔλαχα	—	—
λέ(γ)ω	εἶπα (βλ. πίν. 12)	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
μαθαίνω	ἔμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος
μακραίνω	μάκρυνα	—	—
		ἀπομακρύνθηκα	ἀπομακρυσμένος
μένω	ἔμεινα	—	—
μπαίνω	μπήκα (βλ. πίν. 12)	—	μπασμένος
ντρέπομαι	—	ντράπηκα	—
παθαίνω	ἔπαθα	—	(κακο) παθήμενος
παίρνω	πήρα (βλ. πίν. 12)	πάρθηκα	παρμένος

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
παραγγέλλω	παράγγειλα	παραγγέλθηκα	παραγγελμένος
παραγγέλω			
πάω βλ. πηγαίνω			
πετυχαίνω	πέτυχα	—	πετυχημένος
πέφτω	ἔπεσα	—	πεσμένος
πηγαίνω	πήγα (βλ. πίν. 12)		
πίνω	ἤπια (βλ. πίν. 12)	πιώθηκα	πιωμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
σέβομαι	—	σεβάσθηκα	—
σέρνω	ἔσυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπέρνω	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι	—	στάθηκα	—
στέκω		<u>Προστακτική</u> στάσου σταθεῖτε	
στέλνω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στρέφω	ἔστρεψα	στράφηκα	στραμμένος -στρεμμένος (κατα-)

Ἑνεστώτας	Ἄ ό ρ ι σ τ ο ς		Μετοχή Παθητική
	Ἑνεργητικός	Παθητικός	
σωπαίνω	σώπασα	—	—
σιωπῶ	σιώπησα	-σιωπήθηκα (ἀπο- κ.ἄ.)	-σιωπημένος
τείνω	ἔτεινα	-τάθηκα (ἀπο- κ.ἄ.)	—
τρέπω	ἔτρεψα	τράπηκα	-τραμμένος
τρώ (γ)ώ	ἔφαγα (βλ. πίν. 12)	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω	ἔτυχα	—	(ἀποτυχημένος)
ὑπόσχομαι	ὑποσχέθηκα	—	ὑποσχεμένος
φαίνομαι	—	φάνηκα	(κακοφανισμένος)
φεύγω <u>Προστακτική</u> φεῦγε φεύγα	ἔφυγα	—	—
φταίω	ἔφταιξα	—	—
χαίρομαι <u>Μετοχή</u> χαρούμενος	—	χάρηκα	—
χορταίνω	χόρτασα	—	χορτασμένος
ψέλνω (ψάλλω)	ἔψαλα	(ψάλληκα)	ψαλμένος

**Ἄνωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων
τοῦ ἄσιγμου ἁορίστου**

Ἐνεστῶτας	Ἄ ο ρ ι σ τ ο ς			
	Ὅριστική	Ἑποτακτική	Προστακτική	Ἀπαρέμφατο
1. ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα	ἀνέβω ἢ ἀνεβῶ	ἀνέβα ἀνεβεῖτε	ἀνέβει ἢ ἀνεβεῖ
2. κατεβαίνω	κατέβηκα	κατέβω ἢ κατεβῶ	κατέβα κατεβεῖτε	κατέβει ἢ κατεβεῖ
3. βγαίνω	βγήκα	βγῶ ἢ νά ἄβγω	βγές (ἐβγα) βγεῖτε	βγεῖ
4. μπαίνω	μπήκα	μπῶ ἢ νά ἄμπω	μπές (ἐμπα) μπεῖτε	μπεῖ
5. βρίσκω	βρήκα	βρῶ ἢ νά ἄβρω	βρές βρεῖτε	βρεῖ
6. βλέπω	εἶδα	(ἰ)δῶ	(ἰ)δές δεῖτε, δέ(σ)τε	ἰδεῖ
7. λέ(γ)ω	εἶπα	(εἰ)πῶ	πές πεῖτε, πέστε	(εἰ)πεῖ
8. πίνω	ἤπια	πιῶ	πιές (πιέ) πιεῖτε, πιέ(σ)τε	πιεῖ
9. ἔρχομαι	ἤρθα	ἔρθω ἢ νά ἄρθῶ ἢ νά ἄρθω	ἔλα ἐλάτε	ἔρθει
10. πηγαίνω	πήγα	πάω	—	πάει
11. παίρνω	πήρα	πάρω	πάρε πάρ(ε)τε	πάρει
12. τρώ(γ)ω	ἔφαγα	φά(γ)ω	φά(γ)ε φᾶτε	φά(γ)ει

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελ.

1. Ἡ πρόταση	5
2. Περίοδος, ἡμιπερίοδος	15

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Φθόγγοι καὶ γράμματα	17
Λέξεις καὶ συλλαβές	27
Τόνοι καὶ Πνεύματα	32
* Ἄλλα ὀρθογραφικά σημεῖα - Σπίξη	40
Πάθη φθόγγων	48

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

Ὁ σχηματισμὸς τῶν λέξεων	58
Γενικά	58
Παραγωγή	62
Σύνθεση	74
Ἡ σημασία τῶν λέξεων	82
Κυριολεξία καὶ μεταφορά	82
Ὁμώνυμα	83
Παράωνυμα	84
Συνώνυμα	84
Ταυτόσημα	84

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

Τά μέρη τοῦ λόγου	87
Γενικά	87
Τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου	96
Τό ἄρθρο	96
Τά οὐσιαστικά	99
Οἱ σημασίες καί τά εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν	99
Τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν	102
Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν	105
Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	106
Κλίση τῶν ἀρσενικῶν	109
Κλίση τῶν θηλυκῶν	122
Κλίση τῶν οὐδετέρων	132
Ἀνώμαλα οὐσιαστικά	143
Τά ἐπίθετα	151
Παραθετικά	164
Τά ἀριθμητικά	172
Οἱ ἀντωνυμίες	178
1/ Τά ρήματα	199
2/ Γενικά	199
3/ Διαθέσεις καί φωνές	201
4/ Εγκλίσεις καί χρόνοι	206
5/ Αριθμοί καί Πρόσωπα	217
6/ Βοηθητικά στοιχεία γιά τό σχηματισμό τῶν ρημάτων	219
7/ Οἱ συζυγίες	220
8/ Τά στοιχεία τοῦ σχηματισμοῦ	246
9/ Αὔξηση	246
10/ Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας	249
11/ Τό ἐνεστωτικό θέμα	251
12/ Τό ἄοριστικό θέμα	252
13/ Ἡ μετοχή	261
14/ Ρήματα ἑλλειπτικά, ἀπρόσωπα, ἀνώμαλα	264

302 Τό χεῖμα φέρεται πού ἔχουν χαρακτήρα..

68, 290 η
7

Σελ.

Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου	268
Ἐπιρρήματα	268
Προθέσεις	271
Σύνδεσμοι	273
Σύνδεση προτάσεων	275
Μόρια	278
Ἐπιφωνήματα	279

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Πίνακες	282
Λέξεις πού γράφονται ἔνωμενες σέ μία λέξη	283
Λέξεις πού παίρνουν δασεία	284
Συντομογραφίες	285
Τά ἀχώριστα μόρια ὡς πρῶτα συνθετικά	286
Ὄνόματα πού παρουσιάζουν ἀνωμαλία ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά	288
Τά ἀριθμητικά ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά	288
Τά ἀπόλυτα καί τά τακτικά ἀριθμητικά	289
Συγκεντρωτικός πίνακας τῶν ἀριθμητικῶν	291
Τά θέματα	292
Τό ρῆμα στεροῦμαι	294
Κατάλογος Ἀνώμαλων Ρημάτων	295
Ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἄσιγμου ἀορίστου	300

Σημείωση :

Τά παραδείγματα καί τά κείμενα τῆς Γραμματικῆς εἶναι παρμένα ἀπό τή λογοτεχνία καί ἀπό τόν προφορικό λόγο. Γιά λόγους ὅμως πού ἀφοροῦν τή ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου δέν κρίθηκε σκόπιμο νά γίνουν ὅλες οἱ παραπομπές.



024000025342

ΕΚΔΟΣΗ Δ' 1981

ΑΝΤΙΤΥΠΑ 190.000 ΣΥΜΒΑΣΗ 3486/15/10/80

ΕΚΤΥΠΩΣΗ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Δ. ΚΑΤΣΑΒΡΙΑΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.

βιβλιοθήκη

